

Ч. 143.

На правах рукопису.
[38 (021)]

Ол. ПИТЕЛЬ.

Студ. Укр. Госп. Академії в Ч.-С.Р.

КОНСПЕКТ

п о

торговельному праву

Складений на підставі викладів професора Л. Бича в Укр. Госп. Академії в Ч.-С. Р., курсів торговельного права: проф. Г. Ф. Шершеневича, д-ра Арношта Веніга, Д. К. Лаврентьева та інших.

1925.
ПОДЄБРАДИ.

Видання „Вид. Т-ва при Укр. Госп. Академії в Ч. С. Р.“

Накладом Укр. Госп. Академії та „Вид. Т-ва при Укр. Госп. Академії.“

40883

Ч. 143.

На правах рукопису.
[38 (021)]

Ол. ПИТЕЛЬ.

Студ. Укр. Госп. Академії в Ч.-С.Р.

КОНСПЕКТ

п о

Торговельному праву

Складений на підставі викладів професора Л. Бича в Укр. Госп. Академії в Ч.-С. Р., курсів торговельного права: проф. Г. Ф. Шершеневича, д-ра Арношта Веніга, Д. К. Лаврентьева та інших.

1925.
ПОДЄБРАДИ.

Видання „Вид. Т-ва при Укр. Госп. Академії в Ч. С. Р.“

Накладом Укр. Госп. Академії та „Вид. Т-ва при Укр. Госп. Академії.“

I. ПОНЯТТЯ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПРАВА.

Торгівлею називаємо діяльність людей, яка полягає в посередничанні між продуцентами і споживачами у взаємному між ними обміні економічними цінностями та яка має на меті одержання зиску. Торгівля займає визначне місце у соціально-економічному житті, нею займається значна кількість людей, викликає вона певні між ними стосунки, веде час-то до конфлікту інтересів. Звідси то виникла необхідність певних юридичних норм, які би регулювали торговельне життя, себто необхідність торговельного права як сукупности цих норм.

Але поняття торгівлі з формальної, юридичної точки погляду не однозначне з назеденим поняттям торгівлі з економічної точки погляду. Законодавець вважає торгівлею тільки ту область економічного життя, ті його інститути й стосунки, до яких примінюються норми торговельного права або діяльність тільки тих людей, які ним визнаються як професіональні купці й тоді займається тільки тими інститутами та стосунками, які виникають на ґрунті їх діяльності в характері купців. Очевидно, що таке звуження поняття торгівлі мусить мати наслідком і певне обмеження поняття торговельного права, бо не можна вже сказати, що торговельне право є сукупність всіх юридичних норм, регулюючих торговельне життя у всіх його проявах.

Таке поняття торговельного права було би занадто широке ще й через те, що норми, яким підпадає торгівля у її цілому, її інститути, стосунки на її ґрунті, находимо в різних галузях права. Так торгівлі стосується ряд норм адміністративного права /зарядження, що відносяться до влаштування установ близьких до торгівлі, як от ярмарки, торги, базари, біржі/; кари за переступи, з'ягані з торгівлею /на пр. за фальсифікування товару/ належать до карного права; стосунки

між державами, відношення державної влади до громадян другої держави та стосунки між громадянами різних держав на ґрунті торгівлі регулюються міжнародним правом, вірніше тою його частиною, котру називають міжнародним торговельним правом.

Найбільше норм, тісно зв'язаних з торговельним життям, знаходимо в цивільному праві. В життя кожний купець постійно переходить з від чинності торговельного права під чинність цивільного права і то не тільки через те, що він є поза торгівлею звичайним громадянином, але й тому, що певні торговельні стосунки чи інститути регулюються нормами цивільного права /на пр. купівля продаж у продуцента/ і навпаки - неторговельні стосунки чи інститути /на пр. вексель/ регулюються нормами торговельного права. І це зрозуміло, бо й цивільний оборот і торговельний оборот настільки переплетені між собою, що розмежувати їх остаточно і раз на все являється неможливим.

Всеж таки торговельне життя має і свої спеціальні, тільки йому присвоєні, норми як писаного так і звичаєвого права. Майже всі європейські законодавства мають побіч норм цивільного права, зібраних в цивільний кодекс, також окремий торговельний кодекс, в якому зібрані ті власне норми, котрі в першу чергу стосуються як раз торговельної діяльності, інститутів і стосунків, що виникають на ґрунті торговельного життя. Отже під приватним торговельним правом треба розуміти ту спеціальну частину приватного права, якої норми /звичайно зібрані в торговельному кодексі/ мають на меті /разом з нормами звичаєвого права/ регулювати стосунки в тій галузі народньо-господарчої діяльності, яку законодавець визнає за торгівлю. Це приватне торговельне право має своїм об'єктом: 1/ правові інститути і положення, питомі виключно торговельному оборотові, на пр. фірма, 2/ такі правові інститути й положення, які хоч відомі й цивільному праву, але центр їх ваги лежить у торговельному обороті, на пр. товариства, 3/ правові інститути й положе-

ння, однаково присущі цивільному й торговельному оборотам, на пр. купівля-продаж. Але треба зазначити, що виклад приватного торговельного права не обмежується часто тільки цим його об'єктом, але для доцільності й повноти займається в окремих випадках і тими юридичними нормами, які належать до інших галузей права, але так чи инакше зв'язані з торгівлею і становлять торговельне право у ширшому розумінню. Найбільше, як ми бачимо, торговельне право зв'язане з цивільним правом, являючись по суті наче би прибудовою до нього і складає разом з ним приватне право. Це паралельне існування двох галузей приватного права, цей його дуалізм виникнув в процесі історичного розвитку під впливом вимог економічного, з окрема торговельного, життя, якого розвиток йшов швидко вперед, витворюючи нові інститути, нові стосунки, нові форми, які не вкладалися в рамки цивільного права, що характеризувалося формалізмом і консерватизмом.

II. ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ТОРГОВЕЛЬНОГО ПРАВА.

Сучасне цивільне право виросло на ґрунті римського права. Але сучасне торговельне право завдячує своє повстання й окремішність не Римові, а умовам суспільного устрою і життя середніх віків. Римське право не знало дуалізму приватного права - не виділяло торговельного права. На першій ступені свого розвитку римське цивільне право характеризувалося строгим формалізмом та національною замкнутістю; всякий чужинець в Римі мусів у своїх угодах ховатися за патрона, - римського горожанина, - який являвся його представником перед римлянами.

З розвитком держави, її поширенням, під напором міжнародного торговельного обороту, Римляне дають чужинцям *ius commercii* - право самим переводити цивільні акти, але

не зв'язані з політичними і родинними правами. Разом з тим дається їм і окрема судова охорона *rescriptio*. З дальшим розвитком економічного життя і торговельного зокрема, внаслідок необхідності полегшити формальності при заключенні догод і більшої їх свободи, виникає 247 р. до Хр. новий уряд - *praetor peregrinus*; крім того римське право приймає нові догоди з чужого права *lex Rhodia de jactu, foenus nauticum*/. Замість таких формальностей при купівлі - продажу входять в життя більш ружливі та зручніші. Все це разом привело до утворення в Римі *ius gentium*, яке обняло собою переважно сферу міжнародних торговельних стосунків - стало по суті, в тодішньому світі, міжнародним торговельним правом. З часом старе римське *ius civile* підпадає що раз більше під вплив *iuris gentium* і в результаті утворюється знов єдине цивільне право в епоху Юстиніана.

Сучасне торговельне право веде свій родовід від італійських середньовічних міст і проходить три періоди свого розвитку. Т. зв. італійський, французький і німецький. Перший період - італійський - характеризується повним пануванням станових принципів і місцевого звичаєвого права. Другий період - французький - затримує ще становий характер але комерційне право вже стає в залежність від державного принципу, наступає часткова кодифікація права з чинністю на всій державній території, звичаєве право об'єднується, усовуючи місцеві особливості. Третій - сучасний період - характеризується відкиненням станових принципів, звичаєве право вступає місце кодифікованому.

Розвиток морської торгівлі середньовічних приморських торговельних міст покликав до життя дуже рано збірники звичаїв і правил у морській торгівлі. Найстаршим таким збірником є пізанський *Ordo maris* з XII ст., дальше збірник м. Амальфі *Tabula Amalphitana*. З поміж збірок збірник *Consolato de mare* /морський судєбник/ мав вже не тільки місцеве значіння, як попередні, але його дотримувалися майже всі міста Середземного

моря. Ні автор, ні місце походження, ні час виникнення цього збірника не відомі. Його авторитет ґрунтувався на його потребі у торговельному житті та на тій повазі, з якою в середніх віках ставилися до всього старовинного.

Хрестові походи викликали незвичайний розвиток торгівлі та зріст удільної ваги купецтва, що стало організуватися в корпорації по предмету торгівлі. Непорозуміння на ґрунті торговельних стосунків між членами даної корпорації приводили до судового розбору спорів і врешті до збірників судових рішень по корпораціях /*statuti de mercanti*/. Злиття окремих корпорацій в один купецький стан мало наслідком те, що з корпоративного право виростало право купців /*ius mercatorum*/, яке відрізнялося від того права, яким керувались інші мешканці міста. З того часу залишилися збірники судових рішень, із них найважливіший "*Decisiones Rotae Germanensis de mercatura et rebus ad eam pertinentibus*" з половини XVI. ст.

Так само у приморських містах Франції, особливож Німеччини /Ганза/ були поширені збірники звичаєвого морського права: у Франції та Англії судобник *Rôles d'olegon* з XII-XIII. ст., на півночі Європи Вісбійське морське право /по острову Вісбі/, головним же чином збірник морського права Ганзи, який мав де кілька редакцій /останню 1614 р./.

З відкриттям шляху до Індій навкруги Африки, особливо ж з відкриттям Америки, перенесення центру торгівлі на західні береги Європи привело до упадку італійської торгівлі і зросту торгівлі Іспанії та ще сильніше у Франції. З віджиттям феодалізму в Західній Європі росте в силу центральна державна влада, яка підчиняє собі також і міста. Розмах торгівлі, зріст її значіння, нові її умови з одного боку, а з другої сторони розвиток абсолютизму та меркантилізму ведуть до регулювання торгівлі і торговельних стосунків з центра державною владою. 1563 р. в Парижу засновується перший торговельно-морський кодекс.

ний торговельний суд, але не вказано було норм права, по якому належало судити. В ХІІІ ст. по ініціативі Кольбера складається комісія, до якої закликано славного тоді знатока торговельних звичаїв негочіянта Жака Саварі. В наслідок праці цієї комісії 1673 р. виходить перший торговельний кодекс під скороченою назвою "Ordonance de commerce", а 1681 р. кодекс морського права "Ordonance de la marine". Отже тут в основу покладається не звичай як такий, але королівський наказ, писаний закон, що діє на цілу країну - державу. Кодекси ці мали незвичайний вплив, витіснили старі збірники, особливо у морській торгівлі, у всіх видатніших тоді країнах. Чужі суди дуже часто приміювали їх постанови.

Кодекси ці стояли все ще на ґрунті становности. Спроба Тюрго знищити цеховий та корпоративний уклад розбилася о спротив суспільства, - лад цей знесла аж французська революція. Слідуючим важним кодексом у Франції є наполеонівський Code de commerce 1807 р., який поширився почасти примусово, почасти добровільно по державах Європи і який з певними змінами, додатками і новелями діє у Франції аж досі.

З половини ХІХ ст. керуючу роллю в торговельному законодавстві зачинає відогравати Німеччина, що після утворення митного союзу пішла скорим кроком по шляху економічного розвитку, і з політичним об'єднанням заняла одно з найсильніших місць в європейському концерті. На німецьких землях перші спроби кодифікації починаються виданням 1763 року в Австрії збірника "Merkantil und Wechselordnungen", - в Прусії Allgemeines Landrecht, 1794 р., якого 8. титул, 2. частина під заголовком "Von Bürgerstände" містить купецьке право. Не дивлячись на спротив і відтягання з боку окремих держав Німеччини, - членів митного союзу, - 1861 року появляється "Allgemeines deutsches Handelsgesetzbuch", яке одначе вводиться в окремих державах зі значними змінами. З утворенням Ні-

мецької Імперії по постанові 22. квітня 1871 р. воно стає законом для всієї Імперії за маленькими винятками. З огляду на те, що цивільне право кодифікувалося в Німеччині окремо, виникло повне розділення цивільного і торговельного права. Це німецьке торговельне право цікаве тим, що цілком порвало зі становими ідеями. Але нове торговельне уложення 1897 р. повертається знов до станової точки погляду.

Німецьке торговельне право вплинуло сильно на законодавство других держав, витісняючи французький вплив на пр. в Італії, Іспанії та иньш.

На Україні за часів Київського князівства не було підстави для витворення окремого торговельного кодексу: не було самостійних міст з окремим сильним купецьким станом, не було такої боротьби станів, як в західній Європі /між купецтвом — міщанами й феодалами/ Норми, що торкалися торгівлі, находилися поруч з иньшими в загальному збірнику права "Руській правді". Торгівлю вели князі, бояре, що були zarazом купцями, спеціально нею займалися купці "гості" "старці градські".

З упадком самостійности України, зі занепадом економічного життя, затихає торгівля, яку відновлюють чужинці — Поляки, Німці, Вірмени й особливо Жиди. Торгівля регулюється кодексами тих держав, під яких ярмом находилася Україна — Литви, Польщі, врешті Московщини.

В Московщині аж не було бази для витворення окремого торговельного права, бо не було розвинутої торгівлі та купецького стану. Стани викристалізувалися аж в XVII ст., а правне їх положення було визначене протягом XVIII ст. В числі цих станів був зафіксований і стан купців, яких під чужим впливом поділено на гільдії. Поділ цей був штучним, не викликався умовами життя і зроблений був в цілях фіскальних.

В принципі у Московщині, що з часом перетворилася у російську Імперію, ввесь час проводилася засада єдности цивільного та

торговельного права, - завдяки відсталості не відчувалася гостра потреба такого поділу. - Хоч був окремий торговельний статут, але він містив у собі лише поліційні приписи що до торгівлі та фінансові постанови і зовсім не торкався норм приватного торговельного права. Стосунки між купцями і продавцями регулювало цивільне, а особливо звичаєве торговельне право.

Теж саме було і на далі після кодифікації російських законів Сперанським у 1840-х роках: у Своді Законів був окремий відділ /т. XI. ч.2./ під назвою "Торгового Устава", але по суті це був збірник поліційно-фінансових постанов. Хоч тут були спеціальні норми, що торкалися торговельного обороту, але їх було за мало і вони зовсім не могли становити бази для самостійної системи російського торговельного права.

Сучасне законодавство Росії та України теж не виділило самостійного торговельного права. торговельний оборот регулюється нормами Цивільного Кодексу.

Отже сучасний дуалізм торговельного права є результатом його історичного розвитку. Рухливе торговельне життя, що все поступало вперед, не могло себе отягчати важким формалізмом і консерватизмом цивільного права, вже на перших ступеннях розвитку виявляє тенденцію звільнитися від місцевих особливостей і вийти на міжнародню арену, - тенденція, яка за останні часи зачинає знову проявлятися. Торгівля пристосовувалася до поступів продукції, до нових потреб і тому право торговельне виявляло, порівнююче з цивільним, більшу еластичність; звідси то велике значіння торговельного звичаю, як фактора витворення правних норм, що переходили з часом в позитивне право. Зараз же як цивільний оборот щораз більше комерсціалізується, як все життя що раз більше просякає торговельним духом, виникає питання про усунення дуалізму приватного права себто уніфікації обох систем в один цивільний кодекс. В цьому напрямку пішло вперед на пр. швейцарське законодав-

ство, якого закон про зобов'язання /облігації/ має загальну силу. Теж саме помічаємо і в інших законодавствах, які при кожній реформі цивільного права щораз більше переносять до нього норм торговельного права.

III. ДЖЕРЕЛА ТОРГОВЕЛЬНОГО ПРАВА.

В країнах, де торговельне право відокремилось від цивільного права і діє з ним паралельно /Німеччина, Італія, Франція/, там примінюються у сфері торговельного обороту в такому порядку послідовності: 1/ писані норми торговельного права; 2/ торговельні звичаї і 3/ норми цивільного права; отже тут звичаєве право має першенство перед цивільними законами, себто цивільне право заповнює прогалини, залишені писаним і звичаєвим торговельним правом. Французька практика знає навіть випадки, коли звичаї йдуть перед торговельними законами, а саме тоді, коли йде питання про тлумачення волі сторін у договорі.

Буває й навпаки: торговельне право має лише доповнююче значіння. Тоді у сфері торговельних юридичних стосунків примінюються: 1/ торговельні закони, 2/ цивільні закони, 3/ торговельні звичаї, себто цивільні закони уступають місце лише торговельним законам. Такий порядок у приміненні юридичних норм мав місце в дореволюційній Росії. Але російські комерсіалісти завжди намагалися довести, що торговельний звичай повинен стояти, як джерело торговельного права, поперед загальних норм цивільного права, бо інакше це йшлоби в супереч реальній дієвості торговельного обороту.

Під торговельними законами, перед якими повинні відступити цивільні закони, треба розуміти не всі закони, що так чи інакше торкаються торгівлі, але лише ті правні норми, які законодавцем видаються виключно для торговельного обороту, незалежно від того,

чи вони будуть уміщені в окремому торговельному кодексі, чи вони будуть розкидані по різних збірниках законів; тож звичайно так буває, що торговельне право в цілому ширше торговельного кодексу. Так джерелом російського / дореволюційного / торговельного права служили такі відділи: 1/ торговельний статут /Xl т. Своду/, який знов містив у собі а/ закони " про договори й обов'язання властиві торгівлі" / наймання прикащиків, про торговельні торучення й комісію, про торговельні товариства/, б/ морське право, в/ про торговельні інститути й заходи в цілях допомоги розвиткові торговельних справ / біржи, ярмарки, книги, міри й вага, товарні склади, торгівля зерном, зїзди представників торгівлі і т. д. / ll. Торговельні закони містилися ще й в інших відділах: 1/ в X т. Своду Законів " про зобов'язання по угодах" - властиво закони загального цивільного права, що були чинні в торгівлі, зокрема про купівлю- продаж, акційні товариства і т. д. ; 2/ в Промисловім Статуті / т. XI / - про умови праці, привілеї на винаходи й удосконалення, товарні знаки, фабричні рисунки й моделі; 3/ в Кредитовому Статуті, 4/ в Вексельовому Статуті; 5/ в Статуті про російські залізниці; 6/ в Статуті торговельного процесу / торкається формального торговельного права /.

Другим джерелом були норми загальноцивільного права.

Нарешті третім джерелом торговельного права був торговельний звичай. До XIX ст.

він грав першорядну роль, а в Англії й досі нема торговельного статуту: там панує звичаєве право; видано лише деякі спеціальні закони по окремих питаннях, як от про акційні товариства, командитні товариства, про об'єкти торговельних догод.

Звичай, якими керується торговельна діяльність, бувають загально-державні, які заховуються на всій території даної держави, та місцеві, яких дотримуються лише у певних місцевостях. Звичай першої категорії

дуже рідке явище у Західній Європі, а в б. Росії грали вони визначну роль завдяки відсталості її торговельного права; так на пр. керувались звичаєвими нормами: право на фірму, чеки, асекурація, білучий рахунок в кредитових установах, перевозка на пароплавах та інше. -

Місцеві звичаї незвичайно різноманітні і то не тільки в залежності від місцевими, але й від категорії товарів /на пр. иньші в торгівлі збіжжям на Волзі, иньші на Україні, иньші в портах, иньші в середині країни, иньші в хлібній торгівлі, иньші в торгівлі деревом і т. д./ . Отже звичаями загальними та місцевими керувалася торговельна діяльність в Росії та на Україні, і звичаї ці були обов'язковими для суддів.

Сучасне російське законодавство не має окремого торговельного кодексу. Норми, регулюючі торгівлю, розкидані у численних декретах, наказах, та у Цивільному Кодексі.

IV. СИСТЕМА ТОРГОВЕЛЬНИХ ДОГОД.

Торговельна угода - це дія, скерована на виникнення, зміну або припинення правових стосунків на ґрунті торговельного обороту. В наслідок дуже тісного зв'язку торговельного обороту /себто сукупності всіх торговельних догод /, з цивільним оборотом /сукупністю цивільних догод/, виникає питання, які догоди слід вважати торговельними і які цивільними? Як угода торкається нерухомого майна /продаж, гіпотека/, то вона цивільна, підлягає нормам цивільного права, а не торговельного; догоди про нерухоме майно, хочби явно носили торговельно-спекулятивний характер, всі законодавства виключають із компетенції торговельного права. Але догоди про нерухоме майно, права і послуги осіб?

Відповідь на це питання може бути або зі суб'єктивної або з об'єктивної точки погляду. - Суб'єктивна точка погляду кладе в основу відповіді суб'єкт угоди - купця, як

члена купецького стану чи купецької професії. - Згідно з цєю теорією угода, зроблена купцем, є торговельною, таж угода, зроблена не купцем, не є торговельною. - Об'єктивна точка погляду кладе в основу зміст самої угоди: угода по своїй природі *(par nature)* торговельна є завжди торговельною, незалежно від того хто її переводить; а природа торговельної угоди полягає у її спекуляційній меті, у набуттю товару для перепродажу, в бажанні мати з цього зиск.

Торговельні угоди поділяються ще на основні та допоміжні /побічні/. Основними вони будуть тоді, коли вони становлять основу торговельної діяльності, як професії, - допоміжні ж, коли вони тільки допомагають у виконанні професії.

Професор Шершеневич дає таку схему торговельних угод:

A/ Основні торговельні угоди:

I. В сфері обороту товарів:

- 1/ купівля для перепродажу,
- 2/ постачання або доставка.

II. В сфері обороту праці:

- 1/ оброблення,
- 2/ підряд,
- 3/ видавництво,
- 4/ антрепріза,
- 5/ агентура.

III. В сфері обороту фондів:

- 1/ банківські операції,
- 2/ біржові операції.

IV. В сфері допомоги оборотові:

- 1/ перевозка,
- 2/ комісія,
- 3/ зхоронення,
- 4/ асекурація.

B/ Допоміжні або побічні угоди в зв'язку з торгівлею: наєм помешкання, кораблів, складів і т. п.; наєм служачих, перевозчиків, купівля й наєм транспортних засобів; купівля палива, освітлення і т. д.

Автори "Manuel élémentaire du droit commercial terrestre" - Boitel i Foignet дають таку схему:

- 1/ купівля для перепродажу,
- 2/ різні підприємства,
- 3/ операції банків, комісія, міньба грошей,
- 4/ морські операції.

Взагалі ж у законодавствах зустрічаємо два методи визначення торговельних догод.

- 1/ перечислення в законі всіх догод, які треба вважати торговельними / на пр. Чехія/,
- 2/ предоставлення судді вирішати, які догоди треба визнати торговельними і які цивільними.

Але виникає питання, які практичні наслідки розподілу догод на торговельні та цивільні ?

1/ Догоди торговельні підпадають під компетенцію торговельних судів, а догоди цивільні - цивільних судів. Це має велике практичне значіння, бо цивільні суди звязані більше формами, що не зовсім надається для мінливого, рухливого, витворюючого нові форми торговельного обороту.

2/ В торговельних судових справах як правило допускаються доказування свідками на необмежену суму, - в цивільних значіння свідчень обмежене певною сумою / у Франції сумою до 150 франків, в Італії до 500 лір, в Росії до 500 рублів/. Раніше підкреслювали ще значіння доказової сили торговельних книг на суді.

3/ Відсотки на капітал звичайно є вищі у справах торговельних, аніж цивільних / у Франції перші - 6 %, а цивільні 5 % по закону 1918 р./.

4/ Купцем визнається той, хто виконує торговельні догоди як професію; на нього закон покладає певні обовязки і надає йому певні права; отже треба знати, що є торговельною угодою, щоби означити їх субєкта як купця.

5/ Правила що до застав та заставлених річей є більше прості в торговельній галузі, ніж у цивільній.

6/ Фальшування чужого підпису у цивільних справах звичайно карається в'язницею, а в торговельних справах - терміновими при-

мусовими працями /каторжними роботами/.

7/ У справах торговельних право встановлює пресумпцію /припущення/ солідарности між дебіторами, в той час як в галузі цивільній такої пресумпції нема.

8/ Дебітори в разі конкурсу можуть продовжувати ведення торговельного підприємства.

9/ Після смерти власника торговельне підприємство не зачинається відразу.

Але існує багато догод мішаного характеру: торговельного для одної сторони й цивільного для другої; на пр. хтось купує годинника у годинникаря: для покупця це є акт цивільний, для годинникаря акт торгівлі. Отже вразі спору, виникає питання - до якого суду належить звертатися? У Французькій практиці дотримуються таких правил:

1/ Як що зазізваним не є комерсант, то компетентним судом є суд цивільний і треба прикладати правила доказів згідно з цивільним правом;

2/ Як що зазізваним є комерсант, тоді компетентним є торговельний суд і примініюються правила доказів, засвоені в області торгівлі.- Одначе юриспруденція дозволяє не купцеві позивати купця до цивільного суду, але тоді допускаються лише докази по цивільному праву.

Чеський Všeobecný zákoník - zákon ze dne 27 prosince 1862 р. як правило визнає, що норми торговельного права розповсюджуються на обох контрагентів, не дивлячись на те, чи обидва вони купці чи лише один з них; але в деяких випадках закон прямо наказує, що дана норма стосується лише купця.

*

ЧАСТИНА ПЕРША .

СУБЕКТИ ТОРГОВЕЛЬНИХ ДОГОД.

А.

С а м о с т і й н і т о р г о в е л ь н і д і я ч і .

І. К у п е ц ь .

Економічне і юридичне поняття ^{купця} не завжди тотожні. З економічної точки погляду купець це посередник між продуцентом і споживачем. Таке означення купця з юридичної точки погляду занадто широке. Встановити точно юридичне поняття купця для відрізнення від інших економічних діячів важливо тому, що з купцем зв'язані певні його права та обов'язки, а саме: 1/ купці повинні вести торговельні книги відповідно роду торгівлі й користуються з окремої доказної сили цих книг на суді; 2/ торговельне банкруцтво та запровадження конкурсного управління допускається лише відносно купців; 3/ по смерті купця торговельне підприємство не припиняється охоронними /судовими/ засобами, але повинно далі провадити деякий час свою працю під керівництвом старшого служачого підприємства; 4/ купець по справах своєї торговельної діяльності підлягає окремому торговельному суду і т. д.

В торговельному праві бачимо два поняття купця: формальне і матеріальне. По першому, - формальному, - розумінню купцем є той, хто зачислений як купець в торговельний реєстр, хоч може він і не займається торгівлею. Це формальне розуміння купця являється наслідком колишньої станової організації суспільства, коли купцем був тільки член купецької корпорації, записаний і а іс ла /в дореволюційній Росії для цього досить

було взяти купецьке свідоцтво першої або другої гільдії, заплативши певну суму до державної каси/.

У матеріяльному ж розумінню - купцем буде той, хто переводить торговельні операції як звичайну свою професію, укладаючи від свого імени торговельні договори. Оце поняття міститься у праві майже всіх західно європейських сучасних держав.

Ця дефініція має три основні елементи:

- 1/ Необхідно вести торговельні операції, укладати торговельні договори. Які договори вважаються торговельними, було сказано раніше.
- 2/ Ведення торговельних операцій мусить трактуватися як професія. Під професією розуміється діяльність з метою набування матеріяльних засобів існування шляхом якогось постійного заняття. Випадкове, хоч би й часте переведення торговельних операцій ще не творить торговельної професії - треба ознак певної постійності. Це може виявлятися на зовні на пр. відкриттям skleпу, оповіщенням купецтва циркулярами, зареєструванням фірми, набуттям товарів в розмірах, що перевищують можливі домашні потреби і т. п.
- 3/ В решті ведення торговельних операцій, заключення торговельних договорів, повинно переводитися у своєму власному іменні. Це важне для означення поняття купця, щоби тим його відрізнити від прикащиків, що теж ведуть торгівлю, яка є для них професією й джерелом прибутку, але вони не купці, бо ведуть торгівлю не у своїм імені, а в імені господаря. Також опікун не буде купцем, але буде ним малолітній, в якого імени опікун веде торгівлю.

Під купцем розуміємо не тільки фізичну, але й юридичну особу. Але виникає питання, чи вважати купцем юридичну особу, яка має публичний характер? Відповідь на це питання одні дають позитивну, другі негативну. Ті, які дають негативну відповідь, виставляють такі мотиви: держава у своїй торговельній діяльності не має на увазі спекуляційної мети, але загальне добро; навіть одержання

прибутків від торговельної діяльності слугує загальним інтересам, чим власне різниться діяльність держави від приватної діяльності.

Наведене вище поняття купця по приватному торговельному праву різниться від поняття купця:

1/ по державному праву, - по якому купцем є той, хто приписаний до купецького стану шляхом виконання тих умов, які потрібні для записання в купецький стан;

2/ по фінансовому праву, - яке купцем вважає того, хто платить податок зі своєї торгівлі /на пр. в Росії шляхом взяття промислового свідоцтва/.

Виникає питання, з якого часу дану особу вважати купцем по торговельному праву. Взяття купецького чи промислового свідоцтва чи реєстрація в торговельному суді в даному випадку не може рішати, бо: 1/ там, де з цим зв'язані певні станові права, береться воно не раз не для ведення торгівлі, але для набуття цих прав; 2/ може бути взяте свідоцтво /чи купець зареєструватися/ значно пізніше - після відкриття торгівлі; 3/ може бути взяте свідоцтво й зроблена реєстрація й до відкриття торгівлі. - По даному питанню висказано два погляди:

1/ Дана особа стає купцем тільки через деякий час після відкриття торгівлі, після неодноразового доконання торговельних догод, що дає основу думати, що маємо перел собою виконання професії;

2/ Другі вважають, що купцем стає дана особа після виконання першої торговельної операції, в якій відбивається очевидний намір продовжувати, повторювати її як промисел.

Стже по суті ходить про встановлення очевидності наміру зайнятись торгівлею як професією. Різниця між цими відповідями лежить тільки в тому, при яких обставинах слідна ця очевидність.

* Питель. Конспект торг. права. 2.

II. Правоздатність і дієздатність.

Хоча по законодавствам торговельна діяльність є заняттям для всіх доступним, але в залежності від умов правоздатність, себ-го здатність бути суб'єктом торговельних прав і обов'язків, та дієздатність, тоб-то можливість згідно зі законами здійснювати свої права і приймати зобов'язання, не всюди однакові.

Постанови цивільного права в цьому відношенні мають силу і в торговельному праві. Але крім того, що означено в цивільному праві, торговельне право має свої особливості, виявляючи певні заборони та обмеження. Так, на пр., по російському дореволюційному законодавству не могли вести торгівлю ані особисто ані через уповноважених:

- 1/ священники і церковний причт та протестантські пастори,
- 2/ монахи /але монастирі могли брати на своє ім'я промислові свідоцтва/,
- 3/ біржеві маклери та забраковщики,
- 4/ російські консули,
- 5/ назначені урядом члени і голови комерційних судів.

Були обмежені в торговельній правоздатності чи то в наслідок обмеження цивільної правоздатності чи незалежно від цього.

1/ позбавлені горожанських прав внаслідок судового вироку:

а/ банкрутам в торгівлі, визнаним необережними боржниками, заборонено вести торгівлю; заборона ця тратила силу через 10 літ; раніше цього терміну могла вона бути знятою по проханню більшості кредиторів;

б/ заоланці на все життя з позбавленням всіх прав і привілеїв особистих і станових могли дістати дозвіл займатися торгівлею і промислами від губернатора;

в/ торговець тричі покараний судом за вживання нештампованих мір і ваг або неправильне ведення книг позбавлявся права вес-

ти торгівлю;

г/ власники банкових установ і мінялень засуджені двічі на грошову кару за ведення недозволених операцій (продаж закордонних лотерейних білетів, трансакції на різницю в золотій валюті) тратили право на ведення цих установ (але не тратили права взагалі займатися торгівлею).

2/ Особи і члени родини купця, записані разом з ним в одно купецьке свідоцтво, позбавлені права на самостійну торговельну діяльність на весь час такого запису.

3/ Приващики, доки находилися на службі, не могли без дозволу свого господаря ані брати чужих товарів на продаж ані торгувати власними товарами у власному імені чи в імені господаря.

4/ Жінка банкрутного боржника не могла вести торгівлю до закінчення конкурсу.

5/ Старшини і рядові армії і фльоти в час активної служби, хоч вони мали право брати на своє імя торговельні свідоцтва, але вести торгівлю могли тільки через уповноважених осіб; зовсім не мали права торгувати міцними напійками.

6/ Державні урядовці не мали права переводити торговельні операції.

Але треба мати на увазі, що ці заборони та обмеження не були абсолютними. Переведені погоди, набуті права по ним і дані зобов'язання заховували повну силу, тільки за переступ закону підпадали дані особи невігідним для них наслідкам.

Субъектом торговельних догод звичайно може бути лише особа повнолітня. Але в данім разі треба розрізнявати правоздатність субекта та його дієздатність. Вік не обмежує правоздатности, але впливає на дієздатність. Загально прийнятим терміном, з якого починається цивільна дієздатність є 21 рік життя. Що до тих, які не осягли такого віку (неповнолітних - звичайно 17 - 18 років життя), то західно-європейське торговельне законодавство виявляє певну різницю від дореволюційно-

го російського. Так французське право допускає торговельну дієздатність раніше цивільної при таких умовах:

- 1/ коли дана особа має 18 літ,
- 2/ коли одержує дозвіл на ведення торгівлі від батька, матери чи опікуна,
- 3/ коли цей дозвіл занесено в торговельний реєстр і виставлено в тому комерційному суді, в окрузі якого цей неповнолітний хоче поселитись.

В разі виконання цих умов неповнолітний стає купцем і дані ним зобов'язання будуть мати повну юридичну силу. Але неповнолітний, хоч може закласти своє нерухоме майно, не може його продати; вступити в товариство може він тільки за дозволом опіки.

До німецькому праву, коли батько або куратор за згодою опікунського суду дав дозвіл неповнолітньому на самостійне ведення торгівлі, то неповнолітний дієздатний до всіх торговельних догод за винятком тих, які не має права переводити сам куратор в імені неповнолітнього без дозволу опікунської установи.

Російське дореволюційне законодавство розрізняло малолітніх /до 17 року життя/ і неповнолітніх /від 17 до 21 року життя/. Що до малолітніх, то вони були позбавлені дієздатности, але в 14 року життя могли просити про переміну опікуна. Малолітній не міг вести торгівлі самостійно; за його вів торгівлю його опікун в його імені, для чого мусів взяти свідоцтво на імя малолітнього. З дозволу відповідної установи опікун міг закрити підприємство, відкрити нове, так само опікун мав право поміщати капітали малолітнього /при відповідальности своїм власним майном/, давати їх у певні руки на проценти під заставу, під вексель та зкладати їх у торговельні чи промислові підприємства. Що до неповнолітніх /від 17 до 21 року/, то вони могли заключати всякого роду догоди та розпоряджатися капіталами але тільки за дозволом куратора. Отже вони могли продовжува-

ти ведення існуючого підприємства, при чому потрібна була згода куратора на письмі кожний раз: загальної згоди раз на завжди не вистарчало; зобов'язання, зроблене неповнолітнім без письменної згоди опікуна було недійсним. Неповнолітні не могли відкривати на свободні чи одержані у спадщині капітали нових торговельних підприємств і куратор не міг на це давати згоди.

По сучасному російському законодавству повна дієздатність наступає по закінченню 18 року життя. Неповна дієздатність настає скорше, але не пізніше 14 року життя. Так 14 літні можуть набувати права і вступати в зобов'язання, але тільки за згодою своїх законних представників. Право торгівлі предоставлено після осягнення 16 літнього віку.

Пол сам по собі не виявляє жадного впливу на право - чи дієздатність: і жінки і мушчини знаходяться в однакових правах. Але виняток з цього робить законодавство для замужніх жінок. І тут є різниця між законодавством у Західній Європі і російським. В більшості західно-європейських законодавств замужня жінка для ведення торгівлі мусить мати дозвіл свого чоловіка. Дозвіл цей не мусить бути явно зафіксований, вистарчає проста мовчазна згода, на пр. коли чоловік знає, що його жінка веде торгівлю і не протестує. Всі угоди, права і обов'язки по заключеним нею угодам, мають в такому разі повну юридичну силу, але тільки тоді, як вони зв'язані іменно з веденням торгівлі. Чоловік же може кожної хвили взяти свій дозвіл назад, протестуючи встановленим порядком і жінка мусить підчинитися. Але, на пр. в Чехах, суд може дати жінці дозвіл на торгівлю. Між окремими законодавствами Захід. Європи Счимо ще різницю в тому, що у Франції недопускається жінка навіть з характері купця до самостійного ведення процесу, а в Німеччині такого обмеження нема.

По російському дореволюційному і сучасному законодавству у торговельному праві замужня жінка зрівнана у правах з мущинами: жінка могла, й може, закласти та вести торгівлю без згоди й навіть проти волі свого чоловіка.

Інші обмеження в правах на ведення торгівлі зустрічаємо ще по національності чи то територіяльно. В Росії до революції були обмежені в правах Жиди. Вони не могли жити і торгувати поза межами, визначеними для їх осілості, за винятком тих, які мали право жити всюди. За переступ цього карали конфіскацією майна і висилкою із заборонених місць. Взагалі-ж їм заборонялося торгувати предметами християнського культу і богослуження. Зараз ці обмеження в Росії скасовано.

* * *

П р а в а і о б о в'яз к и к у п ц я.

Купець користується всіми правами і підлягає всім обов'язкам, які належать всім громадянам по цивільному праву. По торговельному праву купець має свої особливі права і обов'язки.

По російським законам до революції купець був не тільки комерсантом - членом професії - але й купцем - членом стану. Звідси то йому прислужували не тільки права й обов'язки питомі купецькій професії але й станові права. Так купець як член стану : 1/ мав активне й пасивне право вибору станових органів де вони існували /купецьких голів і купецьких управ/, 2/ як член біржевого комітету або купецької управи мав активне і пасивне право участі у виборах до Державної Ради, 3/ міг набути деякі почесні привілеї та титули і т. д.

Купець, як виконавець професії:

1/ мав виключне право вступу на біржу, де

міг бути арештований хіба за уголений злочин.

підлягає по всім торговельним актам компетенції окремого торговельного суду,

3/ має право активної і пасивної участі у виборах до торговельного суду,

4/ в разі одержання у спадщину торговельного підприємства користувався правом на місячний термін для ознайомлення зі станом підприємства, щоби вирішити, чи прийме спадок чи ні,

5/ має право відкриття адміністрації: по справах боржника замість банкруцтва,

6/ в разі крипичення виплат по зобов'язанням підпадає наслідкам торговельного банкруцтва, яке відрізнялося від цивільного, і т. д.

Обов'язки купця

1/ жолатові: купець зобов'язаний платити всі податки на нього державою чи самоуправою податки,

2/ торговельні: а/ платити податки накладені купецькою організацією, б/ платити вступне на біржу, в/ вести торговельні книги, г/ оголошувати про відкриття ним торговельної діяльності, г. повинен мати вивіску на кожному торговельному закладі /крамниці, складі/.

Західна Європа давно вже не знає станових купецьких прав і привілеїв; тут купцем є той, хто провадить торгівлю як професію і тільки нею він відрізняється від інших категорій своїх співгромадян. Звичайно тут розрізняють: а/ купців повного права, що мають всі права й несуть всі обов'язки купців і б/ купців неповного права, котрі не мають певних прав і не несуть певних обов'язків.

Так по німецькому праву неповноправними купцями є особи, яких підприємство не виходить за межі дрібного промислу. Такий поділ утворила теж французька практика /торговельний кодекс цього поділу не знає/. В Чехії неповноправними купцями ра-

хуються ті, які торгують по домах та ті особи й товариства, яких річний податок не доходить до певного мінімального розміру / 200 Кч. в містах до 10.000 мешканців і 400 Кч. в містах з населенням вище цієї цифри/. Але акційні товариства і товариства з обмеженою порукою є завжди повноправними купцями, який би малий платили податок.

Купці повного права мають обов'язок вести певні категорії торговельних книг - від цього звільнені неповноправні. Тільки повноправні мають право на фірму, можуть користуватися з інституту прокуратури й инш. Купці повного права обов'язково повинні бути записані в торговельні реєстри при комерційних судах; цього закон не вимагає від купців неповного права.

* * *

*

III. Р е е с т р а ц і я а б о і м м а - т р и к у л я ц і я к у п ц і в .

Західно-європейські торговельні законодавства обов'язують купців /повного права/ до офіційного запису їх у відповідні торговельні реєстри, чого не було в Росії. Торговельні реєстри це публичні списки, які ведуть суди і до яких записуються певні юридичні факти, що торкаються купців і торговельних товариств та їх діяльності для того, щоби вони стали публично відомими і щоби були ведені в порядку. Ведуть ці реєстри торговельні /комерційні/ суди або ті суди цивільні, які мають компетенцію по торговельних справах.

В Чехії, на пр., реєстри ці поділені на відділи, означені буквами: А, В, С. До відділу "А" записують фірми поодиноких купців повного права і командітні товариства; до відділу "В" - фірми акційних товариств і командітних товариств на акціях;

до відділу "С" фірми товариств з обмеженою поруккою. Реєстр кооперативів ведеться окремо. До реєстру кожний має право доступу і право вимагати виписки та урядові посвідки про те, що внесено в реєстр.

Записи до реєстру бувають:

1/ обов'язкові для окремих купців, повних товаришів і органів торговельних товариств. Невиконання впису в реєстр тягне за собою певні кари. Догляд за захованням реєстраційних записів належить не тільки відповідному реєстровому судові, але й иньшим судам, ремісничим урядам, нотаріатам і торговельним та промисловим палатам;

2/ факультативні - для запису прав, які виникають зі шлюбних умов для дружини купця або товариша, який ручить особисто і необмежено:

3/ уваги *ex officio*. а/ оголошення і розпочаття наново конкурсу як що, фірма кредитора записана в реєстрі, б/ оголошення вирівнюючої процедури як що фірма дебітора записана в реєстрі, в/ дозвіл на примусове управління та імя управителя зареєстрованих підприємств;

4/ запис означених в законі фактів про товариства з обмеженою запорукою.

Записи обов'язкові та факультативні робляться на основі декларацій устних до протоколу в суді або письмених судово чи нотаріально засвідчених.

У Франції, по законам 1919 і 1920 р., вимагається від кожного французького чи чужеземного комерсанта та від усякого товариства, яке має на теренах континентальної Франції /без колоній/ своє правління або відділ або агенство, обов'язкового запису в торговельний реєстр /іматрикуляції/. Реєстри ведуть торговельні суди кожний для своєї округи. в реєстр записуються відомости про громадянський стан і національність іматрикулянта, про його шлюбний стан, /*le régime matrimonial du commerçant*/, вироки про роздільність шлюб-

ного майна, розвід, позбавлення громадянських прав, банкруцтво й иньше. В Парижу, в Office national de la propriété industrielle, ведеться тортовельний реєстр для цілої Франції, в який записуються імена всіх тих, хто провадить торгівлю у Франції, з покликанням на окружні реєстри, в яких вони імматрикульовані /секретар кожного комерційного суду повинен оповістити парижську центральну установу про кожну імматрикуляцію/. Кожна заінтересована особа має право одержати від комерційного суду копію занесених у реєстр відомостей про даного комерсанта. Закон 1923 р. зобов'язав крім того кожного купця на всіх паперах як от фактурах, листах, замовленнях, прейскурантах, оголошеннях фірми, зазначати в якому саме комерційному суді власник фірми є імматрикульований і проставляти чергове число імматрикуляції. В такий спосіб кожному дуже легко перевірити імматрикуляційний запис та одержати всі потрібні відомости про фірму, з якою він думає навести стосунки.

Сучасним російським законодавством теж запроваджена обов'язкова реєстрація торговельних підприємств /раніше її не було/. Для відкриття торгівлі необхідно взяти від місцевого відділу /державних/ фінансів патент на право торгівлі і як що торгівля має переводитися в кіосках, будках і лавках то ще й ордер /дозвіл/ комунального відділу. Для торгівлі вином треба цілком окремого дозволу. Патент і ордер мають бути в трохденний термін зареєстровані у міліції по місцю находження торговельного Закладу. Міліція не може відмовитися від зареєстрування і повинне перевести це в той же день. Реєстрація ведеться по встановленій формі у трьох книгах:

- 1/ для торговельних підприємств у закритих помешканнях,
- 2/ для торговельних підприємств на ринках, в кіосках, будках і на базарних столах,
- 3/ для підприємств, що торгують вином.

Запис носить характер заяви, даної торговцем, що стверджує вірність поданих ним фактів своїм підписом у книзі. Одержання нового ордеру, поновлення патенту, так само ліквідація торгівлі мають бути занесені в реєстр до трох днів.

Крім приватної торгівлі в Радянських Республіках, отже і на Україні, має місце державна торгівля. Державні торговельні об'єднання обов'язані зареєструватися у Вищій Раді Народнього Господарства / В С Н Х /, а їх філії - члени об'єднання, - та окремі підприємства в Губерніяльній Раді Народнього Господарства / Г С Н Х / по місці їх знаходження. Реєстрація переводиться шляхом подачі реєстраційної картки з такими даними: фірма / назва її /, адрес, предмет діяльності, склад об'єднання / прізвиська /, адрес правління, його склад, межі його повноважень на ведення операцій, статут, час, місце і установа затвердження статуту, початок діяльності, розмір основного капіталу і склад майна, одержаного від держави, термін операційного року, час затвердження відчиту і білянсу, кількість постійно зайнятих робітників. Всі ці терміни у цих даних як і ліквідація мають теж бути зголошені до реєстрації.

Товариства повні і на вірі реєструються в Губерніяльних Економічних Нарадах / Губекономсовещания / а Товариства акційні в Головному Комітеті по справах концесій та акційних товариств при Раді Праці й Оборони про що докладніше буде мова далі.

* * *

ІУ. Т о р г о в е л ь н е п і д - п р и е м с т в о .

Торговельним підприємством називається сукупність всіх взагалі засобів особистих і маєткових, об'єднаних і скерованих на

досягнення певної економічної мети по певному пляну.

Отже в поняттю торговельного підприємства ми бачимо такі основні ознаки:

1/ існування певних маєткових засобів; без цього, річ очевидна, неможлива торговельна діяльність. Для ведення торгівлі необхідно мати певне постійне місце для діяльності - /мандрівної торгівлі як малозначної в даному разі не беремо під увагу/ - з певним урядженням і т. и., другими словами необхідно мати торговельний заклад. До маєткових засобів крім закладу належать ще: матеріали для обробки, товари на продаж, грошова готівка: сюди належать також і певні права, зв'язані з даним підприємством: на фірму, клеймо, фабричні рисунки і моделі, на наняте посмешкання, промислові привілеї, дипломи та медалі. Крім того кожне підприємство має мати вивіску.

2/ Поняття підприємства тісно зв'язане з діяльністю, з особистими силами, що приводять в рух маєткову масу. Підприємство немислиме без людей, без їх фізичних і умових сил, без підприємця, який знов у свою чергу в своїй діяльності може потребувати допомогових сил: управителя, прикащиків, прислугу.

3/ Всяка господарча діяльність себ-то діяльність по господарчому принципі, отже й торговельна, вимагає певного пляну.

4/ Врешті плянова діяльність не може не мати перед собою певної мети: метою торговельного підприємства є зиск, - набуття матеріальних засобів.

Організоване таким чином підприємство виступає на зовні як самостійна одиниця в економічному обороті, одірвана від його власника, що особливо яскраво виявляється в товариствах. Підприємство, - як окрема економічна суспільна одиниця в торговельному житті, - має своє окреме від господаря майно, яке в першу чергу відповідає за зобов'язання а вже після нього інше

майно власника одноособового чи товариша в повному товаристві; що більше підприємство відповідає навіть лише своїм власним майном, як це бачимо в акційному товаристві.

Ця самостійність торговельного підприємства, одірваність від власника /теж свого рода фетиш ! / відбилася й у праві. Так по німецькому торговельному праву, підприємство є самостійним об'єктом догод, може бути продане, подароване, завіщане. З переходом підприємства переноситься актив і пасив на нового власника, який являється кредитором і дебитором по претенсіям і зобов'язанням підприємства. Коли при переході підприємства зроблено протилежну цьому умову, то вона має силу по відношенню до третіх осіб тільки тоді, як ця умова занесена у торговельний реєстр і стала відомою третім особам. Новий власник, як що він не звільнився належним чином від зобов'язань підприємства, то має задовольнити вимоги кредиторів його до 5 літ /по скороченій давности/.

Та ж сама ідея самостійності підприємства находилася і в дореволюційному російському законодавстві:

1/ на кожне підприємство треба було взяти окреме промислове свідоцтво, хоч би вони належали одному власникові; як підприємство належить кільком власникам, то свідоцтво все-ж таки лише одно;

2/ закон дбав про функціонування підприємств в разі смерті власника і відсутності спадкоємців, доручаючи ведення біжучих справ найстаршому зі службовців;

3/ торговельні книги ведуться в підприємстві не в ім'я власника а в ім'я підприємства;

4/ торговельне підприємство має окрему підсудність незалежну від місця проживання власника.

У. Ф і р м а .

Фірма є назва торговельного підприємства, під якою воно бере участь в торговельному обороті та рідниться нею від других підприємств. Це є торговельне ім'я, під яким індивідуальний або колективний підприємець провадить торгівлю.

Юридичне значіння фірми в західно-європейському законодавстві тісно зв'язане з Інститутом торговельної реєстрації - тільки зареєстровані фірми користають із охорони закону. Сукупність приписів, що регулюють стосунки фірм, творить об'єктивне фірмове право, яке по суті зводиться до трьох принципів:

1/ Принцип правдивості фірми, який вимагає аби фірма не замикала в собі невірних даних про купця і його підприємство;

2/ Принцип ясності фірми, себ-то у фірмі мусять бути ясні і точні дані про купця і його підприємство;

3/ Принцип виключності фірми, який вимагає, що у певній територіяльній окрузі не може бути двох однозвучних фірм.

Фірма може бути особова - по імені купця, або річева - по предмету торгівлі чи иншій ознаці. При означенні фірми треба мати на увазі, кому належить підприємство, одній особі чи товариству і якому саме:

1/ Фірма підприємства, що належить одній особі, мусить відповідати цивільному прізвищу купця. При переході підприємства до иншої особи фірма або залишається або міняється або зникає в залежності від умови. При переході у товариство, товариський характер підприємства мусить бути у фірмі зазначений.

2/ Фірма повних товариств має охоплювати прізвища всіх товаришів. Коли їх більша кількість, то допускається скорочення аж до одного прізвища, але обов'яз-

коно муєтя бути додано: "і компанія". Цей додаток не мусить бути, коли товаришами є брати на пр.: "Сухообрис, Мельник і Ко", "Бр. Суходольські". Те-ж саме стосується товариств на вірі /командітних/, але у фірмі не можуть фігурувати вкладчики, але одні лише товариші.

3/ Товариство з обмеженою порукою у фірмі мусить мати зазначено товариський характер /"товариство"/ і обмежену поруку, що звичайно переводиться додаючи скорочено слова з о. п. /з обмеженою порукою/ S r. o. /s rüchenimomezenung/, mit b. H. /mit beschränkter Haftung/. - Акційне товариство мусить мати зазначено акційний характер товариства /"Акційне товариство"/. Кооперативні товариства обов'язані теж мати свою фірму.

У всіх цих випадках замість особової фірми /по прізвиськах/ може бути або річева, або з фантастичними назвами: на пр. замість "Торговельний Дім Яків Матвійчук" - "Торговельний Дім "Чайка", або для т-ва з о. п. "Дніпро" торговельне товариство з о. п.

Акційні товариства зазначають свою фірму обов'язково у статуті і означають її по предмету на пр. "Акційне Товариство "Мазут" або з фантазії "Акційне товариство "Меркурій", "Саламандра" і т. д.

На зовні фірма зазначається: на вивісках, на рахунках, бланках, етикетках, на клеймі, в офіційному підпису на документах, що виходять від підприємства.

Фірма має економичну вартість, яка иноді буває дуже великою й залежить від того, що певне підприємство користується популярністю на широкій території, яка не раз виходить за межі держави /швальні машини Зінгера, автомобільні майстерні Форда/. Тому торговельні законодавства виступають в охорону цієї вартости sui generis. В Західній Європі фірма стоїть під захистом реєстраційного чи торговельного суду. В Росії охорона права на фірму була можлива в порядку судовому й адміністративному.

1. Захист судовим порядком: а/цивільним позовом за втрати із за неправного користування чужою фірмою, б/уголовним обвинуваченням за неправне вживання чужої фірми.

2. Адміністративним порядком внаслідок догляду за торгівлею з боку купецьких управ і податкових інспекторів, що вели списки і без відома яких, не можна було відкрити торговельне підприємство.

Охорона фірми перейшла межі держави і вийшла на міжнародню арену. 1883 року 11 держав заклали в Парижі конвенцію про охорону "промислової власності"; пізніше до цієї конвенції приступили ще 12 держав, останньою в 1919 р. Чехословаччина. Згідно з цєю умовою горожане держав, що беруть участь в Унії, користають у всіх других державах, - членах Унії, - з тої самої охорони фірми, яку кожна окрема держава застерігає своїм власним горожанам, коли вони виконали умови й формальности, накладені їх власним законодавством /себ-то зареєстрували фірму/.

Припиняється право на фірму:

1/ по бажанню купця відмовою від неї, шляхом ліквідації підприємства, продажем без передачі фірми і т. п.

2/ в разі заборони торгівлі судом, неприяття спадку спадкоємцями і т. п.

* * *

VI. Т о р г о в е л ь н і к н и г и .

Закони всіх держав обов'язують купців вести торговельні книги. Особливо добре розроблене в цьому відношенні законодавство Німеччини й Швейцарії.

Які саме книги має вести купець не у всіх законодавствах зазначено. Основний принцип що до книговедення полягає в тому, щоби книги велися вірно, ясно і своєчасно.

Російське законодавство обов'язує всіх купців вести книги: товарову, касову і роз-

рахункову /книгу кореспондентів/, торговців в роздріб ще документову /для записування векселів, позичкових документів, відсоткових паперів, договорів/: гуртові купці мусіли вести крім того: щоденник, копіял, книгу фактур і головну книгу.

Французький закон обов'язує кожного купця вести такі книги: щоденник, копіял /книгу висланих листів/, інвентарну книгу; крім того комерсант повинен переховувати протягом 10 років /як і всі книги/ листи, листи які він одержував. Крім цих обов'язкових книг підприємці ведуть ще факультативні книги: головну, меморіал, касову й ин. Книги-щоденник та інвентарна повинні бути щороку посвідченні суддею комерційного суду або мером чи помішником мера.

Чеське законодавство накладає на купця повного права й на всі товариства повинність вести книги, з яких можна було б досконально в'яснити їх торговельні операції та стан їх майна; але скільки і які саме книги вони повинні вести, закон не зазначає. Як що довжник не складе своєчасно балансу або не веде торговельних книг, або веде їх не належним способом, то він може бути покараний ув'язненням від одного до 6 місяців, коли би він став невилплатним довжником /банкротом/.

По пореволюції тому російському законодавству купець за неведення книг або неналежне їх ведення несе таку відповідальність:

1/ Перші три рази кара по суду, за четвертим разом позбавлення на завжди права вести торговлю;

2/ В разі знищення книг в наслідок нещастя за невзяття у суді свідoctва про цей факт знищення, накладалася грошова кара / до 50 руб. /;

3/ В разі банкрутства при неточному веденні книг купець не м'г бути визнаний банкрутом по нещастю, а тільки необережним або злосливим банкрутом;

4/ Тратив право доказувати книгами в суді, оспорювати неправильність наложених на нього податків і зборів чи взагальне вигідну оцінку його майна і т. и.

5/ В разі смерті власника підприємства не прислужувало право просити суд про безперервне продовжування торгівлі.

Торговельні книги мають не аби-яке юридичне значіння, яке полягає в тому, що вони є доказово-в силон а саме:

1/ у всіх спорах між купцями по товаровій і всхсалевій торгівлі;

2/ у спорах проти накладення відсоткових і розкладських податків;

3/ у спорах проти оцінки прибутковости підприємства;

4/ в поовах проти некупців книги служать доказом тільки в спорах про постачання товарів і позику грошей - на протязі року і не про сам факт взяття товару чи заборжености, а про час розмір, якість, ціну.

5/ проти третіх осіб мають силу доказу тільки книги гуртових купців, а книги інших купців при існуванні ще й росписки даної особи.

6/ книги не ведені в належний спосіб нічого не доказують на користь їх господаря, але мають силу доказу проти нього.

Доказова сила торговельних книг триває 10 літ, проти помершого купця 5 літ.

Тайна торговельних книг визнана законом. Купець обовязаний доставити до суду свої книги тільки в таких випадках:

1/ при спорах про спадок,

2/ в разі банкрутства,

3/ в спорах по справах товариства.

У цих випадках розгляд книг допускається повний і всебічний. - Але може мати місце розгляд не всіх книг повністю, а лише тих місць, які є предметом спору, а саме:

1/ по вимозі сторін і суду /який у всякому разі може розглянути книги повністю для встановлення факту правильного ведення книг/;

2/ по вимозі адміністративних осіб, які ревізують промислове оподаткування і гербові оплати і то у самому підприємстві.

*

В.

Допомоговий персонал

купця.

І. Торговельні довірені

/ прикажчики/.

Розвиток великих торговельних підприємств, концентрація діяльності в цій економічній галузі вимагають допомогових людських сил, допомогового персоналу. Допомоговий персонал це сукупність осіб, що своєю працею допомагають купцеві в досягненні ним мети торговельного підприємства.

З правової точки погляду ділимо допомоговий персонал на дві категорії. - До першої категорії належать ті співробітники в торговельному підприємстві, яких діяльність скерована на встановлення нових правових стосунків / в імені господаря/, себто носить суто юридичний характер. Це будуть торговельні довірені /прикажчики/, по чеському - обшодні ромосмісі, по французькому - commis. До другої категорії зачисляються ті співробітники яких діяльність в підприємстві полягає в допомозі купцеві своїми технічними силами, в технічній обслузі підприємства, на пр. по переміщенню товарів, їх охороні, веденню рахівництва і т. п. Це будуть торговельні службовці.

Торговельних довірених можемо поділити на дві категорії:

1/ управителі, котрі в іменні господаря керують всім підприємством чи його частиною /головні прикажчики по термінології російського дореволюційного законодавства/.

2/ довірені агенти, які в іменні господаря не переводять тільки певні дії юридичного характеру, напр. комівояжери, продавці краму в крамниці і т. п.

Діяльність торговельного довіреного має дві сторони: А/ його стосунки з господарем, з яким він укладає умову про свою службу у нього, В/ його стосунки зі сторонніми особами, з якими він переводить трансакції в іменні господаря.

А/ Стосунки з господарем означаються договором особистого найму, який мусить бути закладений

ний на письмі на термін не довший як на 5 літ /по рос. дорев. та по чеському закону/. Та частина договору особистого найму, яка має на меті визначити напрямок і межі юридичної діяльності довіреного, є довіренністю, уповноваженням, і може бути складена окремо, що навіть зручніше. За недодержання писемної форми договору карається штрафом як господаря так довіреного і позбавляється довіреного - права вимагати платню, - і господаря - права вимагати від довіреного відчиту з витрачених сум. В Чехах торговельні довірені /*obchodní pomoci*/ можуть вимагати від господаря службовий лист про права й службові обов'язки.

Обов'язки прикажчика:

1/ точне виконання накладеного на нього доручення згідно з інструкціями господаря усними та на письмі в межах довірености. Довіреність може бути. а/ загальна, що надає довіреному право керувати всім торговельним підприємством і переводити взагалі всі відповідні угоди і операції, б/ особна або часткова на певні окремі справи, угоди і операції, в/ повна, коли дає повну свободу дій по по власному розумінню при виконанні доручень і г/ обмежена яка обмежує діяльність довіреного /напр. на переведення трансакцій крім тих то, ціна не вище і не нижче такої то і т.д./ . Передовіря допускається тільки як виняток. В разі переступу межі довірености довірений відповідає за причинені цим господарю втрати. Припиняється довіреність: а/ відміною її господарем, в/ відмовою від неї довіреного, с/ з впливом її терміну, д/ позбавленням праг однієї зі сторін або визнання банкрутом; але в разі банкрутства господаря довірений лишається на службі до дачі відомостей для конкурсу і до звільнення його, е/ зі смертю одного з контрагентів.

2/ Закон об'язує довіреного не відати чужими /крім господаря/ справами, не вести торгівлі ані чужими, ані власними товарами ні в імені власним ні в імені господаря без дозволу господаря, - писемного в С. Росії очевидною а навіть мовчазною в Західній Європі. В Росії довірений не міг вести ніякої торгівлі, по чеському і німецькому

законодавству тільки торгівлі аналогічної до торгівлі господаря. Найдені в разі переступу цього у довіреного товари, чужі і власні, відбираються від нього на користь господаря; як що від його торгівлі господар міг понести втрати /напр. внаслідок конкуренції/, то господар має право вимагати від довіреного покриття цих втрат. Крім цього довірений може бути покараний пенею або арештом.

3/ Довірений мусить давати господареві справоздання на першу його вимогу і неодмінно річний відчит. Господар є зобов'язаний по одержанні річного відчиту видати про це довіреному посвідчення зогляду на те, що недача відчиту тягне за собою дуже прикрі наслідки по закону.

4/ Довірений зобов'язаний винагородити господареві втрати ним спричинені і то не тільки навмисне але й по недбайливості.

5/ В разі смерті господаря головний довірений обов'язаний заявити до 3 днів судові, чи існують і які торговельні книги в підприємстві.

6/ В Росії до революції, закон обов'язував також довіреного до доброї моральної поведінки, пошани до господаря та його родини під загрозою арешту від 3 днів до 3 місяців.

Права довіреного /обов'язки господаря/:

1/ Довірений має право на платню від господаря, встановлену договором. Платня може бути у формі постійної грошової суми чи у формі відсотків від прибутків, або разом в обох цих формах. До речі сказати, що сучасне російське законодавство визнає тільки одну форму оплати: у відсотках від суми прийнятих довіреним замовлень і проданих при його посередництві товарів. - Як довірений на протязі місяця по залишенню служби /по дорев. рос. зак./ не пред'явив господареві вимоги на заслужену платню, то тим самим тратив право на позов.

2/ Довірений має право вимагати від господаря повернення витрат, зроблених ним в інтересах діла, хоч би про це не зазначено було в договорі.

3/ Господарь обов'язаний видати довіреному свідоцтво про одержання від нього річного звіту а також при залишенні ним служби.

4/ Господарь приймає на себе всі вигідні й невикладні наслідки догод, зроблених довіреним в рамках даної йому довірності.

Припинення договору може наступити:

1/ з ушлыву терміну договору,

2/ по взаємній згоді,

3/ по бажанню однієї зі сторін. Але в даному разі, коли в договорі не зазначено терміну служби, то по закону в Росії /до революції/ розв'язання служби могло наступити без попередження; а Західньо-Європейське законодавство вимагає попередження, напр. в Німеччині й у Чехії за шість тижнів до кожної календарної чверти року. - Але як у договорі вставлено термін служби, то розв'язання договору одним тільки довіллям однієї сторони не може мати місця. Всі спори в цій справі рішає суд на підставі важливих причин, серед яких можуть бути напр. недобросовісність, незнайомство з ділом, довга хвороба з боку довіреного і невикладання утримання, груба поведінка з боку господаря.

4/ Договір припиняється зі смертю однієї зі сторін. Але всі співробітники торговельного підприємства мусять залишитися на місцях до представлення відчитності кожним по його справам.

В. Що до стосунків довіреного /прикажчика/ зі сторонніми особами, то ці особи мають право рахувати прикажчика уповноваженим укладати всі договори, звичайно зв'язані з торгівлею, яка провадиться його господарем незалежно від того, які внутрішні правні взаємовідносини існують між господарем і його прикажчиком. Чеський закон формулює це так: "Той, кому призначене місце в крамниці або у відкритому склепі /себ-то складі, з якого продається товар/ тим самим лічиться уповноваженим продавати крам та відбирати гроші, як це звичайно робиться в крамницях і складах". Отже в межах цього звичайного уповноваження, а не дійсно виданої довірності, господарь підприємства відповідає за чинність своїх прикажчиків, хіба що господарем було оголошено /в часописах або окремими об'їжниками/, що він певних догод не дозволяє укладати своїм довіреним.

Західньо-європейське законодавство знає ок-

ремий тип довірених, т. зв. прокуристів: інституту прокури не знало російське законодавство. Прокурист заступає в очах третіх осіб господаря й може укладати всякі угоди за винятком відчуження й застави нерухомих маєтків. Коли прокура заводиться в торговельний реєстр, тоді контрагент може сміливо укладати з ним угоди, не боятися заперечень з боку господаря. Прокурист може представляти свого господаря на суді, видавати довіреності торговельні й судові; він підписує фірму регросма /скорочено р. р-а./ Прокура може бути не тільки індивідуальна, але й колективна - 2 й 3 прокуристи.

I. Т о р о в е л ь н і с л у ж б о в ц і

Торговельними службовцями називаються ті особи, які виконують технічну працю в торговельному підприємстві і не переводять юридичних актів з третіми особами в імені господаря, напр. бухгалтер, скарбник, писарь, інженери, хемик або техник, сортувальники краму і т. д. Договір з господарем може бути укладений на письмі або на словах, при чому за останні часи все більше поширюються колективні договори.

Обов'язком службовця є точне виконання завданої йому роботи, винагорода шкоти причиненої господареві умисне чи по недбайливості. Права службовця означені договором як от права на платню, помешкання і т. д. Договір припиняється:

- 1/ з впливом терміну,
- 2/ по взаємній згоді,
- 3/ смертю службовця.

III. Т о р г о в е л ь н і у ч н і .

Через те, що торговельні учні виконують ту чи иншу працю в підприємстві, їх можна врахувати окремою категорією торговельних службовців. Договір може бути заключений самим учнем, як що він повнолітній, инакше його батьками чи опікуном або куратором. Відповідальність неповнолітніх торговельних учнів і їх поручителів не була по бужому російському законодавству переви

щувати 30 руб. і доручення дані йому мали силу тільки тоді, коли він мав 15 років життя. Приймається договір таким чином як торговельних службовців.

С.

Т о р г о в е л ь н і п о с е р е д н и к и .

Торговельна діяльність вимагає часто не тільки допомоги довірених і службовців, залежних від господаря, але й сторонніх самостійних осіб. Ця допомога виявляється головним чином у посередництві між продавцем і купцем. Такими посередниками є маклер, комісіонер, агент.

І. Т о р г о в е л ь н и й м а к л е р .

Торговельний маклер /courtier, obchodní dohodce, Handelsmakler/Senzale// називається посередник ex officio при заключенні торговельних угод. Це офіційне посередництво є відгуком колишнього погляду на торговельні угоди як на дії публічного характеру. Де-які західньо-європейські законодавства /італійське, англійське французьке/ дають повну свободу посередництва приватним особам в торговельних угодах; інші /Австрія, Чехія/ об'єднали маклерів затверджених урядом допускають і приватних осіб. Треті /російське дореволюційне і сучасне/ вважають заняття маклерів виключним правом урядових осіб, затверджених на цій посаді встановленим порядком.

Так по дореволюційному російському законодавству для кожного міста, яке мало торговельне значіння і де були біржі, встановлювалося певну кількість маклерів. Вибори кандидатів переводилися на зборах біржі, кандидатів екзамінував біржевий комітет і затверджував департамент торгівлі та мануфактур; затверджений складав присягу і діставав окремий значок /срібну дощечку з надписом "біржевий маклер"/. Посада маклера досмертна, нового маклера вибирали, коли один маклер вибув по власній волі чи за смертю. Для права бути вибраним у маклери були такі умови: 1/ російське громадянство, купецький або міщанський стан або заняття торгівлею як торговельний довірений, 2/ 30 літ життя 3/ грамотність.

Сучасне російське законодавство теж визнає цей інститут; 1923 р. був виданий, типовий статут про біржових маклерів товарної біржі. Основним завданням маклера вважає цей статут "виявлення на біржі попиту й пропозиції та посередницьку діяльність по складанню догод на біржі".

У Франції офіційними маклерами /*courtiers inscrits*/ можуть бути тільки французькі горожане; повинні скласти 3000 франків кавції; затверджуються на посаді комерційним судом.

В Чехословаччині маклером може бути чеський горожанин, не менше 24 років життя; кандидат повинен скласти іспит з торговельного посередництва перед урядом відповідної біржі або торговельної комори.

Маклери поділялися в Росії на такі категорії:

1/ біржовий маклер, якого діяльність полягала в посередництві по дорученню відомого йому контрагента у сфері товарної та фондової торгівлі.

2/ корабельний маклер /в торгових містах/ - посередник по закупку та зафрахтуванню кораблів і відправці товарів. До корабельних маклерів належить *диспашер*, якого спеціальність в разі аварії обрахувати всі понесені втрати а разом і ту їх частину, яка мала припасти окремо на корабель, окремо на вантаж і окремо на фрахт.

3/ маклери по морській асекурації вантажів,

4/ біржові аукціоністи, які продають з аукціону товари по дорученню фірм.

5/ старші маклери /гоф-маклери/, які публікують бюлетені про курси і ціни на фондовій біржі та мають нагляд над діяльністю біржових маклерів.

Права і обов'язки маклерів: на маклерів покладено переважно обов'язки. Що до прав, то вони зводяться до одержання нагороди за їх працю т, зв. куртажу від приватних осіб, які заключають угоду при його посередництві, як це зазначено в статутах бірж чи в законах про маклерів. Звичайно їх винагорода виноситься від 1/4 % до 1/2 % з суми угоди від кожного контрагента. - До обов'язків маклера належить:

1/ виконання доручень осіб, що бажають най-

ти контрагента. Відмовитись може маклер: а/ коли доручення розходиться з законом, б/ коли не входить в обсяг його компетенції, в/ від доручення відсутньої особи;

2/ давати вірні відомості контрагентам;

3/ не займатися власнею торгівлею. Мета цієї заборони - забезпечити безсторонність маклера як посередника;

4/ заховувати строгую таїну всього dokonаного, отже як довершених догод так і стану справ контрагентів;

5/ має вести маклерську книжку для запису довершених при його посередництві догод. Маклер зараз же по укладені догоди за його посередництвом робить маклерську запись у 2-х примірниках. Кожна запись підписується маклером і відповідним контрагентом і передається другому контрагентові. Зміст цієї записі вносить маклер до маклерської книжки. Доказова сила правильно складеної маклерської записі є дуже велика: вона є безспорним документом для обох контрагентів. З цього боку роля маклера є тотожною з ролю нотаря.

II. Т о р г о в е л ь н і а г е н т и.

Інститут торговельного агента мало дефінований правом. Звичайно під торговельними агентами розуміють самостійних посередників, що діють по дорученню купців чи їх уповноважених, за їх рахунок і в їх імені, але без формального юридичного уповноваження на заключення догод. Завданням агента є розшукати й привернути до догоди осіб, які бажають щось купити чи продати, чи взагалі перевести якусь операцію. Від довіреного торговельний агент різниться тим, що не укладає догод від імені господаря на основі довіреності і є самостійною людиною. Від комісіонера відрізняється тим, що діє в чужому імені, а не у власному як комісіонер. Діяльність його по суті подібна до діяльності маклера - розшук контрагента для заключення догоди, але від маклера різниться як приватним характером своєї діяльності так і тим, що положення маклера між контрагентами має бути нейтральне в той час як агент виступає в інтересі одного контрагента.

Винагороду за свою працю одержує агент по умові або по існуючому звичаю.

III. Комісіонери.

Комісіонер це торговельний посередник, який по договору комісії обов'язується перед другою особою /комітентом/ заключити і виконати від свого імени за винагороду доручену йому угоду. Отже комісіонер, складаючи угоду від власного імени, різниться цим від всіх інших посередників /прикажчика, маклера, агента/, а від довіреного /прикажчика/ це й тим, що не знаходиться на службі у комітента. Про права і обов'язки комісіонера буде мова при обговоренні угоди комісії.

Д.

Торговельні товариства.

1. Поняття і поділ.

Торговельним товариством називаємо об'єднання по договору осіб і капіталів разом для спільного ведення торговельної діяльності як професії. Отже це об'єднання має такі основні елементи:

1/ Воно є результат договору, себ-то попередньої вільної згоди, а не результат випадку. Раз в основі товариства лежить договір, то від участі в ньому виключаються ті, що не можуть заключити договір, напр. малолітні. Неповнолітній спадкоємець набуває всі маєткові права спадкодавця, але не особисті по управлінню торговельним підприємством, отже не може зайняти місце спадкодавця в товаристві.

2/ Воно є вислідом об'єднання особистих сил або маєткових засобів /капіталів/ чи тих й других разом. В разі об'єднання капіталів виникає питання, чи вони стають власністю товариства, чи тільки перебувають в його користуванні, /розуміється тоді, як про це виразно не зазначено у товариському договорі/. Західньо-європейське законодавство вважає, що речі консумптивні і незамінні передаються у власність товариства, як що вони оцінені та внесені в інвентарь. Всі інші речі вважають-

ся передаваними в користування. — Особиста участь є правом і обов'язком кожного члена товариства, і з цього чому вона буває різна у різних категоріях товариств.

3/ Поняття торговельного товариства тісно зв'язане з веденням торговельної діяльності і то не випадково, але як постійного заняття, як професії. Отже не буде торговельного товариства тоді, коли об'єктом його діяльності не буде торгівля чи промисловість або як об'єднання має на увазі не виконання професії, а тільки переведення поодинокі договори.

Торговельні товариства визнаються законодавствами за юридичні особи, які є самостійними суб'єктами прав і обов'язків. Визнання торговельних товариств юридичними особами приводить до наступних висновків:

1/ Утворена внесками товаришів маєткова маса є власністю не окремих товаришів, але товариства. Окремий член не є окремим суб'єктом права власності на це майно і право на відповідну частину майна має тільки з менту припинення існування товариства.

2/ Кредитори товариства мають право першества на задоволення претензій з майна товариства перед кредиторами окремих товаришів.

3/ Товариство як окремий суб'єкт права може укладати договори від свого імені незалежно від окремих його членів і може вступати в договори з окремим своїм членом.

4/ В наслідок окремішності майна товариства від майна товаришів кредитор не може прираховувати до боргу товариства борг товариша чи навпаки.

5/ Товариство виступає на суді самостійно, позиває і може бути позване окремо від членів. Але тут законодавства дають у певних випадках право третім особам позивати по справах товариства або товариство, або окремих його членів по своєму вибору.

Товариства існують зараз в різноманітних формах. Виникали вони і розвивалися під впливом розвитку економічного життя, торговельного зокрема. Одні з них поширені у всіх кра-

інах, інші тільки у деяких. Типовими торговельними товариствами є:

- 1/ Повні товариства,
- 2/ Товариства командитові або на вірі.
- 3/ Товариства з обмеженою поручкою.
- 4/ Акційні товариства.

Крім перелічених типових форм законодавства знають ще:

- 1/ Командитові товариства з вкладчиками - акціонерами /командита на паях/.
- 2/ Неоголошена або тиха командита.
- 3/ Товариства з перемінним капіталом,
- 4/ Акційні товариства з участю робітників /по французькому закону 1917 р./
- 5/ Кооперативні товариства.

Як суб'єктами торговельних договорів деякими законодавствами визнаються також трести й синдикати.

II. Повні товариства.

1. Поняття повного товариства.

Повним товариством /*Société en nom collectif, offene Handelsgesellschaft, veřejná obchodní společnost, Partnership*/ називається таке товариство, всі учасники якого займаються торгівлею або промислом під спільною фірмою і по зобов'язаннях товариства відповідають всім своїм майном, як солідарні боржники. Дореволюційне російське законодавство в означенні повного товариства пропускало одну із основних його ознак, а саме необмежену відповідальність всіх членів всім їх майном. Отже основними ознаками повного торговельного товариства є: 1/ об'єднання осіб, 2/ торговельний промисел, 3/ необмежена солідарна відповідальність /себ-то всім своїм майном і один за всіх - всі за одного/. Воно є юридичною особою і разом з тим колективним купцем.

2. Виникнення товариства.

Товариство утворюється на основі письменого договору, домашнього чи нотаряльного. Для виникнення повного товариства як юридичної особи й, значить, для відкриття діяльності згідно з дореволю-

ційним російським законодавством, чинним і на Україні, треба було:

1/ представити в купецьку управу, а де її не було, в міську управу виписку з установчого договору з такими даними: звання, імя, по батькові, прізвище та місце проживання кожного з товаришів;

2/ підписи і відтиски печатки тих товаришів, які уновноважені управляти підприємством;

3/ розмір товариського капіталу. Управа заносила товариство у списки купців. В кінці року пересилала в Міністерство Торгу і Промисловости відомості про нові товариства, які їй подавалися до загального відома. Непрецтавленія товарилами виписки з договору в управу тягло за собою такі наслідки: 1/ товариство було не дійсним для адміністрації і третіх осіб, 2/ вступ товариства в ділові стосунки з третіми особами в імені товариства карався пенею в 500 руб. і закриттям товариства.

По сучасному законодавству Української Радянської Республіки товариство - для відкриття діяльності, набути ним прав юридичної особи і права на фірму - мусить зареєструватися в місці осідку товариства. В заяві до реєстру мають бути такі дані: 1/ прізвище, імя, по батькові, та місце проживання кожного товариша, 2/ форма товариства і місце його знаходження, 3/ час на який заключено товариський договір, 4/ вказівка, хто з товаришів є представником товариства, а при кількох представниках й про те, чи вони діють від імені товариства кожний з окрема чи всі разом, 5/ розмір складкового капіталу. Отже це така сама реєстрація як по західньо-європейських законодавствах. Реєстраційною установою в Західній Європі є комерційні суди, або звичайні суди з компетенцією по комерційних справах, а в сучасній Україні - Губерніяльна Економічна Народа /Губэкономсовещание в Росії/. Реєстрація повинна бути довершена до 3-х днів з дня заяви і не може бути в ній відмовлено, як що виконано всі вимоги закону. Зареєстровані товариства публікуються в місцевому офіційному часописі.

3. Взаємовідносини між товаришами.

Взаємні стосунки між собою в товаристві члени товариства означають у своєму товариському договорі. Вони торкаються складкового капіталу, розподілу зиску і втрат, керування товариським підприємством і ин.

1/ Складовий капітал товариства творять обов'язкові внески товаришів, які можуть бути зроблені грішми, рухомим і нерухомим майном, правом на винаходи і взагалі економічними цінностями. Оцінка їх залежить від товаришів. Розмір складкового капіталу завжди мусить бути зазначений у договорі. Внески можуть бути неоднаковими. Зменшення складкового капіталу в підприємстві не обов'язує товариша до поповнення його. Не завжди мусять бути внески передані у власність товариства, а можуть бути дані в користування; це останнє припускається, як що передані предмети не споживчі і не зазначено в договорі, що вони передані у власність і нема обставин, які би виразно вказували на передачу у власність. За невнесення належного внеску у свій час товариш відповідає як за невиконання прийнятих на себе обов'язань.

2/ Розподіл зиску і втрати /роз. чистих/ від підприємства переводиться згідно з договором періодично /звичайно в кінці операційного року/, коли відчит і баланс виявлять результат діяльності підприємства. Як що в договорі не сказано про спосіб розподілу зисків і втрат, то це переводиться згідно з законом або звичаєм. Французьке законодавство встановляє розподіл пропорційно до внесків кожного члена /оплата особистої праці товариша в підприємстві повинна бути зазначена в договорі/; німецьке законодавство встановляє виплату з чистого прибутку 4 % на внесок кожного, решта прибутку ділиться на рівні частини. Прибуток може взяти товариш зразу або пізніше і право на належну йому частину зиску не підлягає задоволенню. По сучасному російському законодавству товариш не має права вимагати видачі зиску на свою частину в тому разі, коли складковий капітал зменшився внаслідок понесення втрат і то так довго, доки складковий капітал не буде

поповнений з зисків до розміру, який зазначено при реєстрації товариства.

3/ Право на участь у веденні справ підприємства, як що в договорі не зазначено инакше /чого майже не буває/, належить кожному товаришеві. Договір звичайно розподіляє обов'язки між товаришами або доручає ведення підприємства одному з товаришів або врешті сторонній особі. Товариш - розпорядчик не може бути позбавлений свого права без згоди всіх, отже і своєї, так само як що він по договорі одинокий розпорядчик, то без його згоди не може бути йому доданий другий розпорядчик. В разі зловживань розпорядчик може бути позбавлений свого права на керування, коли суд встановить факт зловживання. Коли є більше ніж один розпорядчик, то вони або мають право розпоряджатися кожний окремо або тільки за згодою других розпорядчиків, але у всякому разі ніхто з них не може виходити за межі даного йому уповноваження. Право управління не може бути розпорядчиком передане у другі руки в цілості, але тільки частинно; тоді той, кому це право передане, виступає як довірений товариства. Розпорядчик повинен ставитися до справ товариства як до своїх власних справ з дбайливістю доброго купця. Винагорода йому за працю звичайно передбачена і зазначена в договорі. Розпорядчики обов'язані представляти відчит всім товаришам.

4/ Товаришу забороняється брати участь у других підприємствах. Західньо-європейське законодавство забороняє це з огляду на можливість конкуренції товариству й тому заборона ця торкається лише участі в підприємствах однорідних по предмету торгівлі з даним товариством. Теж саме має на увазі сучасне російське законодавство, забороняючи переводити однорідні з товариством договори або брати участь в однорідних підприємствах. Дореволюційне російське законодавство більше мало на увазі охорону товариства перед ослабленням його кредиту і забороняло взагалі участь у другому підприємстві навіть неоднорідному в характері товариша; тут навіть згода других товаришів не мала сили. Але закон не забороняв і незабороняє бути вкладчиком в командитному товаристві чи акціонером.

Санкція заборони участі в єднорідних підприємствах по західньо-європейських законодавствах полягає в : а/ поверненні збитків товариства внаслідок конкуренції або б/ признанні догод довершених товаришем за догоди заключені в імені товариства і прийнятті цих догод товариством на свій рахунок. По сучасному російському законодавству товариш, порушивши цю заборону так само має: а/ повернути товариству причинену втрату або б/ передати товариству набуту вигоду. По дореволюційних російських законах: а/ повернути втрату, вчинену кредитові товариства, і б/ припинити незаконну торгівлю.

5/ Кожен товариш має право контролю, який може полягати в догляді за наміченими догодами та в перевірці вже заключених догод, перевірці книг і т. д.

6/ Товариш має право вимагати повернення витрат, зроблених ним з власних коштів в інтересах підприємства, а по західньо-європейських законодавствах ще й на $\frac{1}{2}$ % від цих сум.

4. Стосунки товариства на зовні.

Оскільки внутрішні взаємовідносини між товаришами законодавець залишає їх волі, то стосунки товариства на зовні, з огляду на інтереси третіх осіб, законодавства визначають імперативними нормами.

1/ Представниками товариства на зовні визнаються ті товариші, які зазначені у договорі і як такі записані при реєстрації. Оскільки-ж в договорі цього не зазначено, то представниками товариства рахуються всі товариші, кожен з рівним правом. Усунути товариша від представництва, коли він має на це право по договору, може тільки суд. По сучасному російському закону, коли в договорі не визначено представництва, то протест котрого-небудь із товаришів проти одноособового розпорядження або дії другого товариша вистарчає, щоб це розпорядження чи дію припинити; так само уповноваження на ведення справ може бути відмінене кожим товаришем, який приймав участь в складенні уповноваження. Товариство може також мати торговельних довірених.

2/ Щоб догоди були обов'язкові для товариства,

Питаль, Коней. Торг. права.

вони мають бути зроблені в імені товариства.

3/ Товариші відповідать солідарно всім своїм майном по всіх зобов'язаннях товариства. Той, хто вступив у товариство пізніше, відповідає на рівні з іншими товаришами також за зобов'язання товариства поняті раніше. Кредитор може позвати перед судом або саме товариство або кожного з товаришів по своєму вибору. Коли він позвав товариство, то вже не може по тій справі позвати товариша. При позві не може мати місця компенсація боргу товариства приватними претензіями товаришів до кредитора. Програження позову проти товариства позбавляє права позивати по тій же справі товариша. Відкриття банкрутства товариства не тягне на себе юридично банкрутства товариша, отже в разі конкурсу, тільки після його закінчення, можуть бути пред'явлені вимоги до товариша по незадоволених претензіях кредиторів товариства.

Так само пред'явлення позову товаришеві по справах товариства виключає право позову по тій же справі проти товариства. Компенсація боргу товариства при позві проти товариша допускається тільки претензіями позваного товариша до кредитора, але не допускається компенсація претензіями других товаришів. В разі програження позову борг товариства покривається тільки майном товариша і то нарівні з іншими його приватними кредиторами. Вимоги, незадоволені майном позваного товариша можуть бути пред'явлені товариству чи другим товаришам тільки після закінчення конкурсу над першим позваним товаришем. Відмова в позві проти товариша дає товариству і другим товаришам *exercitio rei indicatae*. Як товариш заплатив борг товариства зі свого майна, то це дає йому право регресу /саб-то зворотної правіжки/ на других товаришів відповідно до розміру внесків товаришів у товаристві.

Чеський закон дає право кредитореві товариства позивати: 1/ або товариство під його фірмою, 2/ або товаришів усіх разом чи деяких з них, 3/ або товариство під його фірмою та одночасно і товаришів усіх чи деяких з них. Товариші запозвані не можуть боронитися тим, що товариство має спромогу заплатити; отже їх відповідальність є примарною.

5. Зміни в товаристві.

Масткові зміни в товаристві не так важні з юридичної точки погляду, як зміни в особистому складі товариства. Зміни в особистому складі можуть наступити в наслідок: 1/ смерті товариша, 2/ добровільного виступу, 3/ виключення, 4/ вступу нового члена.

1/ В разі смерті товариша товариство припиняє своє існування, як що инакше не передбачено в товариському договорі. По російському дореволюційному праву, смерть товариша припиняла існування товариства тільки як воно складалося із 2-х осіб. Але коли в установчому договорі назначені спадкоємці, то вони приймали масткову і особисту участь в товаристві, яке і функціонувало даліше. Коли ж спадкоємці в договорі не зазначені, то вони приймали участь в товаристві тільки масткову, але не особисту.

2/ Добровільний вихід одного члена припиняє безумовно існування товариства з двох осіб, в інших випадках воно може даліше існувати /по чеському закону для далішого існування неослідна постанова всіх товаришів, отже й того, що виходить/. При терміновому договорі вихід неможливий до скінчення терміну /по сучасному рад. закону можливий по важних причинах/. При безтерміновому договорі вихід можливий по згоді всіх товаришів або по рішенню суду; по сучасному російському праву вихід можливий, але з попередженням не менше як за шість місяців до фактичного виходу. Розрахунок з виступившим товаришем можливий лише після закінчення операційного року. Виступивший має право тільки на винагороду за залишене ним право участі, але не має права на певні частини товариського майна в натурі, хіба що воно було передане товариству виразно лише для користування - його активне сальдо має бути йому виплачене грошми, так само виступивший при його пасивному сальдо платить товариству. Пять літ після виходу з товариства /по сучасному російському законодавству 2 роки/ виступивший відповідає за догоди товариства зроблені в часі участі його в товаристві. За нові зобов'язання товариства він не відповідає з моменту заяви в

реєстраційному уряді про його вихід.

3/ Виключення члена з товариства можливе в таких випадках: а/ по вимозі інших членів перед судом внаслідок зловживання б/ в разі банкрутства члена; В останньому випадку виділяється в конкурсну масу члена ту частину, яка припадає на цього члена товариства. Відвічальність при виключенні така як і при добровільному виході.

4/ Новий товариш може вступити в товариство: 1/ на місце вибувшого і б/ в доповнення існуючого складу. Він відповідає за зобов'язання товариства, зятягнуті перед його вступом нарівні з іншими товаришами.

Всі ці зміни в особовому складі товариства повинні бути заявлені в тій установі, яка зареєструвала товариство.

6. Припинення існування і ліквідація товариства.

Припинення існування товариства може бути викликане такими причинами: 1/ упливом терміну товариського договору; мовчанне продовжування діяльності означає визнання договору безтерміновим; 2/ по згоді всіх товаришів; 3/ по судовому вирокі; 4/ в наслідок банкрутства товариства або товаришів; 5/ в наслідок вибуття одного члена, коли товариство складається з двох осіб.

Про припинення товариства мусить бути заявлено реєстраційній установі.

Ліквідація товариства полягає у: 1/ закінченні всіх біжучих справ товариства, 2/ виконанні всіх зобов'язань товариства, 3/ реалізації всіх претенсій товариства до третіх осіб, 4/ переведенні всього майна на гроші, 5/ розділі лишку між товаришами; Наскільки це необхідно, ліквідатори можуть також заключити нові угоди. Ліквідаторами можуть бути або бувші розпорядчики, або всі товариші або взагалі сторонні особи - все це

згідно з бажанням товаришів, оскільки ліквідація є наслідком їх згоди. Оскільки товариші не дійдуть до згоди у виборі ліквідатора, то по закону всі вони є колективним ліквідатором. В разі ліквідації по судовому вироку, ліквідаторів назначає суд і продаж майна в останньому випадку відбувається тільки з аукціону. Ліквідатори в разі порушення своїх обов'язків, чи зловживань відповідають солідарно всім своїм майном. Ліквідатори мають право на винагороду за працю. Після закінчення ліквідації книги товариства мають переховуватися на протязі 10 літ.

-----o-----

III. К о м а н д і т н і т о в а р и с т - в а / н а в і р і / .

1. Поняття і поділ.

Товариством командитним /société en commandite, командітні spoločnost, Kommanditgesellschaft, товарищество на вере/ називається таке товариство, яке засноване для ведення під спільною фірмою торгівлі або промислу і складається з одного або кількох членів, що відповідають перед кредиторами товариства солідарно всім своїм майном /необмежено відвічальні товариші, komplementaři, commanditaires, persönlich haftende Gesellschafter/ і одного або кількох членів, яких відвічальність обмежується їх вкладками в товариство /вкладчики, kommanditisté, commandités, Kommanditisten/. Найбільше характерною рисою цього типу товариств є зазначена тут дwoйка, відмінна відвічальність: Французьке законодавство знає дві категорії командітних товариств: 1/ просту командіту і 2/ акціонерну командіту або командіту на паях, в якій капітал складається з вкладів поділених на акції /паї/. Німецьке законодавство й чеське законодавство крім цих двох категорій мають ще третю: тихе командітне товариство /stille Gesellschaft, tichá spoločnost/, в якій вкладчики в разі банкрутства виступають у конкурсі як кредитори, але одержують в час існування не відсоток на позичений капі-

тал, але беруть участь в прибутках. Російське дореволюційне і сучасне законодавства знають тільки просту командіту:

2. Виникнення товариства.

Командітне товариство виникає при тих же умовах, що й повне товариство але з такими відмінностями: при реєстрації можна не подавати прізвищ вкладчиків, але треба окремо зазначити розмір складкового капіталу товаришів і окремо розмір капіталу, одержаного від вкладчиків. Сучасне радянське законодавство на Україні вимагає подати при реєстрації прізвищ вкладчиків і розміру вкладу кожного з них. Прізвища вкладчиків не включаються у фірму товариства, але натомість до прізвищ товаришів у фірмі мусить бути додано "і компанія" /по дореволюційному російському законодавству/, "товариство на вірі" /по сучасному радянському закону/.

3. Взаємовідносини між членами

товариства.

Юридичні стосунки між повними товаришами регулюються такими ж правилами як і в повному товаристві. Інакше стоїть справа з другою категорією членів товариства - вкладчиками. Вкладчик бере участь в товаристві тільки своїм вкладом, не бере участі у веденні підприємства, але може бути торговельним довіреним товариства. Обовязки вкладчика: 1/ внести умовлений вклад, звичайно грошми, при чому допускається сплата частинами згідно з умовою; 2/ відповідає за зобовязання товариства своїм вкладом. Права вкладчика: 1/ одержати прибуток зі зисків підприємства пропорційно до вкладу, 2/ контроль діяльності товариства шляхом розгляду книг і білансу та вимог від повних товаришів відчиту; 3/ дати чи не дати свою згоду на такі угоди, які виходять за межі нормальних догод; 4/ може вести самотійно торгівлю, бути вкладчиком у других товариствах, передати свою часткову участь в товаристві другим особам /французький закон цього не дозволяє/; 5/ в разі ліквідації товариства має першенство в поверненні вкладу перед повними товаришами.

4. Зовнішні стосунки.

Представниками товариства на зовні являються повні товариші, яким на це дане уповноваження по установчому договору. Діяльність їх регулюється такими правилами, які примінюються в даному разі до повного товариства; відповідальність повних товаришів за зобов'язання товариства така сама як у повному товаристві. Вкладчик відповідає за зобов'язання товариства особисто, солідарно і прімарно, але лише в розмірі свого вкладу. Спільне питання, напр. в дореволюційному російському законодавстві та й у французькому, чи командітист відповідає особисто перед кредиторами товариства; у Франції теорія і практика вирішила це питання позитивно, в Росії негативно. По чеському законодавству командітист відповідає необмежено в таких випадках: 1/ при відкритті товариством діяльності перед реєстрацією, оскільки командітист не докаже, що його обмежена участь в товаристві була даним кредиторам відома; 2/ як що він заключив для товариства не зазначивши при ній виразно, що він діє як прокурор або торговельний довірений товариства /відповідає тільки по зобов'язанням по даній догоді/; 3/ коли його прізвище внесено у фірму товариства: як це сталося з його відома то відповідає перед всіма кредиторами, як без відома, то тільки перед кредиторами, котрі не знали про його обмежену участь в товаристві.

5. Зміни в товаристві.

Зміни в особистому складі товариства, оскільки це торкається комплементарів /повних товаришів/, мають ті наслідки і регулюються такими нормами, як зміни в особистому складі повного товариства, але для добровільного виходу чи виключення повного товариша необхідна також згода вкладчиків. Що торкається змін в складі вкладчиків, то: в разі смерті вкладчика товариство існує далі, спадкоємці наслідують вклад і можуть рахуватися вкладчиком. При виході вкладчика він продовжує нести відповідальність /5 літ/ в розмірі вкла-

Гододу

ду за зобов'язання прийняті в час його перебування в товаристві. Виключення командіста річ немислима, бо при чисто мастковій його участі не може бути для цього підстав. Новий вкладчик, що вступає до існуючого товариства відповідає в розмірі вкладу за зобов'язання товариства до його вступу. вихід всіх вкладчиків перетворює командітне товариство в повне. Зміни в складі повних товаришів і вкладчиків мають бути занесені до торговельного реєстру:

6. Припинення існування і ліквідація товариства:

Товариство перестає існувати при тих же умовах як повне товариство /але смерть вкладчика не впливає на існування товариства/. Так само ліквідація переводиться при тих же умовах і таким способом як повного товариства. Але по чеському закону, право переводити ліквідацію належить всім членам, отже не тільки повним товаришам, але й вкладчикам.

7. Тихе або неоголошене товариство.

Тихе /неоголошене/ товариство /*tichá společnost, stille Gesellschaft*/ поширене в Західній Європі; російське законодавство його не знало і не знає зараз. Тихе товариство будемо мати тоді, коли хтось вносить в чуже торговельне підприємство вкладку та бере відповідно до вкладки участь в зисках і втратах підприємства. Ніяких формальностей для цього не треба. Власник підприємства веде його під своєю фірмою і не може в ній зазначити товариського характеру підприємства. Коли у фірмі проставлено прізвище тихого товариша, то цей останній відповідає по зобов'язанням як повний товариш особисто і солідарно всім своїм майном:

Тихе товариство не являється юридичною особою, суб'єктом прав і обов'язків є власник підприємства, який є zarazом власником вкладу тихого товариша; відповідає перед третіми особами особисто і всім своїм майном. Власник обов'язаний

зроблені

не пізніше 6 місяців після закінчення операційного року дати тихому товаришеві річний білянс і допустити його до перевірки білянсу по книгам.

Тихий товариш має право на участь в зисках згідно з умовою, коли ж в умові цього не зазначено, то в разі спору рішає питання суд. Оскільки тихий товариш не взяв відразу свого зиску, то без його згоди не можна цього зиску зараховувати до суми вкладу. По зобов'язанням тихий товариш відповідає відповідно до розміру вкладу, але не вище його суми. У втратах бере він участь відповідно до вкладу; коли ізза втрат його вклад зменшився, то із наступних зисків може бути вклад поповнений до первісного розміру. Коли на протязі року перед банкрутством тихий товариш виступив або йому був повернутий його вклад, то конкурсні кредитори можуть вимагати, щоби він вніс в конкурсну масу свій вклад, як що він не докаже, що банкрутство наступило в наслідок фактів, які мали місце після його виступу чи повернення йому вкладу.

Тихе товариство перестає існувати з тих же причин, як і просте командітне. Вихід і смерть такого товариша може не впливати на існування підприємства, перестає існувати тільки товариський стосунок між власником підприємства і вкладчиком.

IV. Командітне товариство на акціях.

1. Поняття.

Командітне товариство на акціях /на паях/ складається, як і просте командітне товариство, з повних товаришів і вкладчиків. Але тут вкладковий капітал ділиться на певні частини, певного вказаного законом мінімального розміру / в Чехах за часів австрійської імперії найменший розмір акції був 200 талярів/. На частини товариського капіталу, що припадають на вклади особисто відвічальних товаришів акції не видаються. Акції мусять бути іменні, пред'явницькі не дозволяються. Акціонери заводяться до книги акціонерів; передання акцій другій особі робиться піс-

ля згоди других товаришів, як що инакше не зазначено в установчому договорі:

2: Виникнення товариства:

По чеському законодавству акційні командіти можна засновувати тільки за згодою уряду /концесійна система/ на підставі товариського договору. В договорі мусить бути зазначено: 1/ прізвище, імя, стан і місце проживання кожного особисто відвiчального /повного/ товариша; 2/ фірма і місце осідку товариства; 3/ предмет діяльності підприємства; 4/ термін існування; як що тільки договір терміновий; 5/ кількість і розмір акцій; 6/ постанова; що з числа командітістів /акціонерів/ по їх виборі мусить існувати надзірна рада принаймні з п'яти чоловік; 7/ спосіб скликання загальних зборів командітістів; 8/ спосіб оповіщень від товариства і органи преси, де оповіщення будуть друкуватися. - Крім одержання дозволу від уряду необхідно ще зареєструвати товариство звичайним порядком в комерційному суді. Для реєстрації треба подати протокол зібрання товаришів, дозвіл влади, посвідку про те, що вся сума капіталу командітістів покрита підпискою і принаймні $\frac{1}{4}$ частина капіталу внесена, що вже обрана загальними зборами командітістів надзірна рада. Товариство рахується як правна особа лише з менту занесення в торговельний реєстр:

3: Організація товариства:

Зверхнім органом товариства є загальні збори командітістів. До компетенції загальних зборів належить: 1/ виконання всіх прав, які випливають із товариського договору; 2/ розгляд і перевірка білянсу; 3/ розподіл зиску і втрати; 4/ зверхній контроль над діяльністю товариства; 5/ вибір надзірної ради і представників командітістів для переведення окремих рішень /напр: переведення процесу проти особисто відвiчальних товаришів/; 6/ розв'язання товариства. Загальні збори скликаються або особисто відвiчальними товаришами або надзірною Радою; по власній їх ініціятиві або по вимозі $\frac{1}{10}$ кількості коман-

дітістів, яких скнії складають 1/10 капіталу командітістів. Справи рішаються звичайною більшістю голосів, як що йнакше не встановлено в установчому договорі. Кожна акція дає право одного голосу.

Надзірна рада вибирається загальними зборами перший раз на термін не більше одного року, другий раз може бути обрана в тому ж складі не більше як на пять літ. Вона виконує постанови Загальних Зборів командітістів, доглядає за всіма справами товариства, може вглядати у всі деталі, кожночасно ревізувати книги і касу, в кінці року перевіряє білянс і робить по ним справам доклад загальним зборам. По постанові загальних зборів, а навіть мимо і проти постанови загальних зборів /тоді на власну відвічальність/, може вона вести процес проти особисто відвічальних товаришів.

Справами товариства керують і його на зовні представляють повні товариші, це є, так би мовити, обовязковий для товариства директоріум, члени якого відповідають солідарно всім своїм майном.

4. Права і обовязки членів товариства.

Особисто відвічальні товариші займають в командітному товаристві таке положення як повні товариші в простій командіті: вони відають всіма справами, закладають в імені товариства догоди, представляють його на зовні і відповідають перед третіми сособами солідарно і необмежено.

Командітісти - акціонери мають право на дівіденд з чистого зиску підприємства після закінчення операційного року в тому розмірі, який припадає на акцію. Доки існує товариство, вклади їм не можуть бути повернуті - для цього потрібний окремий дозвіл уряду. Вийти з товариства командітісти не можуть навіть за згодою всіх; така згода рівняється постанові про розвязання товариства. Але смерть командітіста не впливає на існування товариства. Командітіст відповідає по зобовязанням товариства своїм вкладом.

5. Припинення існування і ліквідація

товариства:

Товариство припиняє своє існування: 1/ з упливом терміну товариського договору, 2/ по загаль-

ній згоді товаришів, 3/ внаслідок банкруцтва. Ліквідацію переводять повні товариші і представники командістів обрані загальними зборами. Розподіл майна між членами товариства може відбутися тільки через рік після дня, коли зареєстроване розв'язання товариства.

У: Товариство з обмеженою поруккою

1. Поняття.

Товариство з обмеженою поруккою /*společnost s ručením omezeným, société à responsabilité limitée, Gesellschaft mit beschränkter Haftung /G. m. b. H./, private company, общество с ограниченной ответственностью/ називається таке товариство: всі учасники якого займаються торгівлею під спільною фірмою і по зобов'язаннях товариства відповідають внесеними в товариство вкладками або ще й особистим майном в однаковому для всіх товаришів кратному /трох-, чотирьох-, п'яти-... кратному/ відношенню до суми вкладу кожного. Відвічальність кратну по відношенню до суми вкладу знають тільки швейцарське та сучасне російське законодавства. Французьке законодавство як і російське дореволюційне взагалі не знали цього типу товариства. Впрочім у Франції правительство випрацювало проєкт *des sociétés à responsabilité limitée* й 1920 р. внесло його в палату депутатів, але проєкт цей і досі не став законом.*

2. Виникнення товариства.

По сучасному російському законодавству товариства з обмеженою поруккою допускаються лише в тих галузях народного господарства, в яких вони прямо дозволені законом /напр., електрифікаційні товариства/ або тільки по спеціальному дозволу в кожному окремому випадку. По чеському закону вони не можуть бути засновані в асекураційному ділі. По сучасному російському закону ці товариства засновуються на підставі затвердженого урядом статуту, /статутарна система/ - в Чехії на основі товариського договору /договірна система/, складеного в нотаряльному порядку. То-

вариство рахується купцем, чим би воно не займа-лося і незалежно від розміру податку, який платить. Договір мусить замикати в собі такі дані: 1/ фір-му і місце осідку товариства, 2/ предмет діяльнос-ти підприємства, 3/ розмір основного капіталу, 4/ розмір вкладки, яку має внести кожний товариш в основний капітал. Фірма мусить бути означена по предмету діяльності або по прізвиськам всіх чи при-наймні одного товариша. Коли товариство набуло вже існуюче підприємство, то залишення його старої фір-ми не виключене. Але у всякому разі у фірмі мусить бути додаткове означення: "товариство з обмеженою порукою" при чому слово товариство" не можна скоро-чувати /"společnost s r. o." -

Основний капітал мусить вносити в Чехах най-менше 20.000 корон /§.6./, а вкладки товаришів можуть бути неоднаковими по розміру, але на кож-ного товариша не менше як 500 корон. В товарист-вах з обмеженою порукою, що закладаються в цілях влаштування місцевих залізниць і шосованих шля-хів, розмір основної вкладки кожного спільника може чинити не менше 200 корон /а не 500 корон, як звичайно/; що-ж до вкладок в основний капітал з боку держави або краю /земі/, то замість готів-ки, вистарчить підтвердження міністерства заліз-ниць, що сплачення вкладки є забезпечене: - От-же це є форма об'єднання капіталів, зручна для по-дібних загально-корисних /як місцеві шляхи сполу-чення/, коли повстає необхідність зреалізувати їх коштом і силами місцевих товариств за допомо-гою держави або органів самоуправи; тоді розмір вкладок знижується, а виплата їх розкладається на частки, але не менші як по 100 кор. В них ви-надках вкладки можуть бути зроблені майном у фор-мі передачі ґрунтів /напр. під залізницю/, поста-чання матеріялів та инш. - Взагалі-ж внесення май-на товаришем у товариство чи особливі вигоди ним дані мусять бути зазначені у договорі дуже точно. Бинагорода за заснування товариства в рахунок ос-новного капіталу не допускається.

Товариство повинно бути зареєстроване і тіль-ки з менту зареєстрування рахується юридичною о-собою. Для реєстрації необхідна заява правління товариства і до неї необхідно додати: нотаріаль-но складений договір, список товаришів зі зазна-

ченням їх професії і місця замешкання, список членів правління з тими-ж про них даними, дозвіл уряду, як що товариство має діло з якоюсь концесією, та підписи членів правління. Передумовою реєстрації є внесення тсвариллами готівкою принаймні $1/4$ основної вкладки, у всякому разі не менше 250 корон на кожную вкладку. Суд має докладно перевірити законність заяви, додатків до неї і всіх умов потрібних для реєстрації. Про зареєстрування оголошується належним порядком.

3. Організація товариства.

Товариство має такі органи: управитель один або декілька /себ-то правління/, надзїрна рада і загальні збори.

Товариство повинно мати одного або декількох управителів /адміністраторів, *jednatele*/ в залежності від того, як це зазначено в договорі.

Управителі можуть бути призначені в договорі або постановою загальних зборів або державною владою, краввою чи иншою публичною, це останнє має місце власне тоді, коли дані установи публичної влади беруть матеріяльну участь в товаристві. Згідно з чеським законом ця риса властива лише товариствам з обмеженою порукою, ми не зустрічаємо її в инших типах товариств; завдяки цьому товариство з обмеженою порукою може набрати характеру громадської установи а не тільки цілком приватної. В обох перших випадках /коли обрання управителів залежить від товариства/ ці управителі можуть бути усунені постановою товаришів. Всякі зміни в правлінні мусять бути занесені в торговельний реєстр. Управитель чи правління являється представником товариства на зовні, ведуть всі справи, укладеними в імені товариства догодами набуває прав і затыгує обовязання для товариства. По відношенню до товариства правління обовязане дотримуватися всіх інструкцій, даних постановою товаришів чи надзїрної ради. Вони обовязані дбати про належне ведення книг. До трьох місяців, а в деяких випадках до 6 і до 8 місяців по закінченні операційного року мусять скласти відчит і білянс. Без згоди товариства

члени правління не можуть вести однородної торгівлі на власний чи чужий рахунок, ані бути особисто відповідальними членами правління й надзірної ради в інших товариствах з таким-же родом діяльності:

Надзирна рада в складі принаймні трьох осіб мусить бути обрана, згідно з приписом закону, як тільки основний капітал товариства перевищує 1,000,000 корон і товаришів є більше як 50, - у всіх інших випадках може бути обрана в залежності від постанови товариського договору. Першу надзирну раду вибирається на один операційний рік, а далі її функціонування може бути продовжене не більше як на три роки. В разі невибору або неповноти складу Надзірної Ради може по ініціативі когонебудь з членів товариства назначити її суд чи доповнити назначенням потрібної кількості членів після впливу трьох місяців, на протязі яких, не долучившись на пропозицію суду обрати надзирну раду чи поповнити її - цього не зроблено. До обов'язків надзірної ради належить догляд над правлінням у всіх галузях діяльності підприємства згідно з регуляміном, який обов'язково мусить бути встановлений. Надзирна рада може усунути від справ управителя чи членів правління і то сама, оскільки вони не призначені публичною владою; коли ж члени правління були призначені публичною владою, то надзирна рада повинна негайно повідомити ту установу, яка призначила правління, про підставу усунення. В разі такого усунення надзирна рада мусить негайно скликати загальні збори.

Загальні збори скликає правління /управителі/ або надзирна рада не менше як раз на рік в спосіб, зазначений в товариському договорі. Кожен 100 корон вищаченої основної вкладки дають право на один голос на загальних зборах. Загальні Збори являються верхнім органом і рішають всі справи, запропоновані правлінням чи надзірною радою; розглядають біланс і відчит, розподіляють зиск, вибирають управителів, надзирну раду і т. д. справи рішаються звичайною більшістю голосів. Заступництво на Зборах допускається, але для цього мусить член товариства видати своєму представникові у повноваження на письмі:

Учона

В разі взаємного порозуміння можна робити рішення не тільки шляхом постанов Загальних Зборів, але й шляхом запису всіх членів рекомендованими листами. Рішення в такому разі буде правосильне, як воно прийняте більшістю зі всіх членів товариства. Рішення товариства можуть бути оскаржені в суді і визнані не дійсними, як що для цього є законні підстави. Як що постановою товариства відкинено пропозицію закликати для перевірки білянсу знавців - ревізорів, то меншість членів, як вона заступає не менше $1/10$ основного капіталу може звернутися до суду, який по розгляді справи назначає сам ревізорів. Зміни в договорі можуть відбутися рішенням більшості $2/3$ голосів, обрання членів правління і надзірної ради - звичайною більшістю, зміна предмету діяльності товариства - одnogолосним рішенням. Ці як і всі інші зміни, напр. зменшення або збільшення капіталу, мусять бути занесені в торговельний реєстр:

4. Припинення існування та ліквідація товариства:

Припинення існування товариства настає внаслідок: 1/ ухливу зазначеного в договорі терміну; 2/ постанови Загальних Зборів; 3/ постанови про злиття з акційним товариством або іншим товариством з о. п.; 4/ відкриття конкурсу; 5/ розпорядження влади; 6/ вироку торговельного суду:

Ліквідацію справ товариства з обмеженою порукою переводять управителі, коли инакше про це не постановлено у товариському договорі або коли ліквідаторів не призначено торговельним судом.

Ця форма товариства настільки наближається до типу акційного товариства, що чеський закон надає право акційним товариствам перетворюватися в товариства з обмеженою порукою і для цього вимагає лише постанови загальних зборів акціонерів та зареєстрування цієї зміни в торговельному суді. Це перетворення не відбивається на правних відносинах бывшего акційного товариства,

тепер товариства з обм. пор., до третіх осіб: для них наче жадної зміни й не було.

5. Чужоземні товариства.

Про чужоземні товариства цього-ж типу /які мають місце осідку на чужині/ чеський закон встановляє такі норми: Чужоземні товариства можуть провадити на теренах Чехословацької Республіки торгівлю в тому разі, коли раніше ніж розпочати свою діяльність в державі, вони подадуть до комерційного суду тої округи, де вони мають намір відкрити свій заклад або підприємство, заяву про запис закладу /підприємства/ до торговельного реєстру. До цієї заяви мають бути прикладені: засвідчена копія установчого товариського договору та підписи осіб, яким буде доручено підписувати фірму тутешнього /в Чехах/ підприємства. Разом з тим товариство мусить представити судові докази про те;

1/ що в державі, в якій знаходиться його місце осідку, товариство це є закладене згідно зі законом тої держави та що там воно дійсно й законно провадить свою торговельну діяльність;

2/ що товариство це для своєї торговельної діяльності організувало в Чехах спеціальне заступництво, яке є правно уповноважене підписувати фірму його тутешнього підприємства, бо члени цього товариства мають своє місце перебування за кордоном;

3/ що воно одержало урядовий дозвіл в тих випадках, коли закони чеські вимагають таких дозволів на провадження певних галузів торговельної діяльності /концесію/ і, нарешті,

4/ що в державі, до якої товариство належить, чеські товариства подібного роду допущені так, на основі взаємності, так як і туобльні товариства. Як щож та держава, де знаходиться місце осідку даного товариства, не надає чеським товариствам права існування і діяльності на основі взаємності, то дане чужоземне товариство повинно представити в суд окремий дозвіл від чеського міністерства юстиції за згодою відповідних міністерств.

1. Поняття.

Акційним /анонімним, пайовим/ товариством /akciová společnost, société par actions, Aktiengesellschaft, joint-stock company, акціонерное общество/ називається таке товариство, яке засновується під окремою назвою або фірмою для ведення торгівлі з основним капіталом, розділеним на певну кількість рівних частин /акцій/ і по зобов'язанням товариства відповідає тільки його майно. Найбільше характерною рисою акційного товариства є обмежена відповідальність кожного члена по зобов'язанням товариства, яка не виходить за межі зробленого вкладу шляхом набуття акцій. Учасниками товариства можуть бути як фізичні так і юридичні особи. Цікавою рисою цього типу товариства є теж незв'язаність товариства з певними остаточно означеними особами - шляхом переходу акцій з рук до рук /особливо маючи на увазі безіменні акції і перехід іменних акцій по простому трансферту/ особистий склад товариства може мінятися /але не буде товариство тоді, коли всі акції опиняться в руках одної особи/.

2. Акції.

Акція це документ, що дає право участі в даному торговельному підприємстві і свідчить про це право. Вона являється істотною ознакою товариства - без акцій не буде акційного товариства. Участь ця в даному підприємстві полягає 1/ в праві на участь в зисках, які дає підприємство 2/ в праві активного і пасивного вибору в органи товариства і на участь в управлінні підприємством, 3/ в праві на участь в розділі майна товариства в разі його ліквідації. Але акція не дає права на виділ майна існуючого товариства. Як документ акція посвідчує ці права. Акція в руках її власника являється майном неділимим, хоч би й належала кільком власникам, себ-то була спільною власністю. Акція є рухомою речю і як цінність є предметом торговельного обороту - Зі зовнішнього боку акція представляє документ з

двох листів; перший лист, яким власне є акцією містить назву товариства, суму всього акційного капіталу, номінальну ціну акції, її число і підписи, другий лист /лист купонів/ поділений на частини /купони/, котрі відтинаються щорічно по одній при одержанні дивіденду - ціна акції /номінальна/ показана на акції. Мінімальна ціна акції часто зафіксовується законом, але не завжди /у Франції 100 франків, і 25 франків, в Чехах 200 і 100 корон, в Німеччині 200 марок, в Англії 1 шілінг, в Союзі Соц. Рад. Республік - 100 руб. зол./

Типи акцій: I. По визначенню особи їх власника:

1/ Іменна /номінативна/ акція виставлена на імя фізичної або юридичної особи. Італійський закон 1920 р. зробив обов'язковою номінативну форму акцій для банківських акційних товариств. Всі іменні акції заводяться в окрему книгу акціонерів. Передача іменної акції можлива тільки за повідомленням на письмі правління товариства про передачу з боку дотеперішнього власника і шляхом надпису на акції про передачу /трансферт/ в конторі товариства;

2/ Бланкова акція - теж виставлена на імя власника, але може переходити з рук до рук по бланковому надпису;

3/ Акція на пред'явника - власником рахується той, хто її має.

Тип бланкової акції нині майже зовсім вийшов з обороту, а тому завжди розрізняють тільки ці два типи: акції іменні й безіменні /на пред'явника/

II. По обсягу прав, що їх дають акції:

1/ Прості акції застерігають акціонерам право на прибуток, оскільки він виявиться з обліансу й в тому розмірі, який припадає на кожную акцію, а також право голосу

2/ Привілейовані або гарантовані акції, дають їх власникам певні привілеї. Часом ці акції дають їх власникам більші права на керування підприємством, або більші права на майно підчас ліквідації підприємства. Часом же, навпаки, ці акції не дають права голосу їх власникам тільки забезпечують певний зафіксований дивіденд, який завжди виплачується або надається перед видачею дивіденду по простим акціям, між якими розподіляється тільки лишок з зиску після

заплати дивіденду по гарантованим акціям;

3/ Акції фундаторські /ґридерські/, що не раз видаються фундаторам товариства за їх особливі старання і працю;

4/ Акції зменшені або користувальні /actions de jouissance/, що видаються власникам погашених акцій і дають право на участь в прибутках підприємства без права на його майно;

5/ Трудові акції /les actions de travail по франц. зак. 1917 р./, що представляють не мастковий вклад а участь в підприємстві особистою працею /робітників та службовців/ і дають право на участь в зисках підприємства;

6/ Акції апортні, які видаються основникам за те майно, яке вони вносять в товариство;

7/ Акції звязані /вінкульовані/, власник яких не має права передавати їх третім особам /в акційних товариствах типу трестів, коли акц. товариство закладається групою однородних підприємств/.

В разі втрати акції /загублення, краді і т. д./ власник її заявляє про це правління, яке оголошує в часописах про втрату і після цього в термін, вказаний у статуті, видає власникові нову акцію з номером втраченої /дублікат/. Коли внаслідок оголошення явиться хтось, хто має акцію і її власність оспорує, справу рішає суд. Втрата акції на предявника, як загальне правило, позбавляє її власника права на неї. Але виявлення її в чужих руках і доказання на суді права на неї повертає цю акцію по належності так як всяку рухому річ. З цього ригористичного правила /"нема акції - нема й права"/ законодавства иноді роблять відступлення; так на пр., у Франції можна після заяв і ряду публікацій про втрату безіменних акцій, одержувати через три роки дивіденд а через 11 літ взяти в товаристві дублікати втрачених акцій.

3. Облігації.

Облігація це документ про боргове зобов'язання підприємства, що дає право її власникові на одержання означеного відсотку в певні терміни на позичений капітал і на зворот самого капіталу. Різниця між акцією та облігацією є аналогічна різниці між командітою та позикою грошей. Облігація є право кредитора, що повстає з пози-

ки грошей, в той час як акція є вкладка спільника в підприємство. Облігаціонер є кредитором товариства, акціонер – власником товариства. Через те: 1/ Облігаціонер має право на певний процент, зазначений в догоді про позичку незалежно від того, які будуть результати діяльності підприємства чи буде давати воно зиски чи втрати; акціонер же має право на частину зиску у формі дивіденду на акції, при чому розмір дивіденду може бути різним або й зовсім його не буде.

2/ Облігаціонер не має права брати участь в управлінні справами товариства; на Загальних Зборах товариства беруть участь з правом рішачого голосу лише акціонери;

3/ Коли товариство розв'язується то з майна товариства платиться в першу чергу облігаціонерам і тільки решта, коли щось після того лишиться, розподіляється між акціонерами; отже капітал складений шляхом акцій, служить запорукою капіталові, зібраному шляхом облігацій; цей капітал є більше забезпечений, упрівілейований;

4/ Облігація є цінним папером, через який переводиться приміщення вільних на ринку грошей, готівки на проценти. Облігація дає прибуток наперед і то прибуток фіксований, курс її звичайно мало міняється на фондовій біржі, через те вона являється папером менше придатним до спекуляції, більше стійким ніж акція /хоч і тут не виключена можливість втрати підчас краху або довготривалої бездохідності підприємства/;

5/ Юридична різниця між облігацією й акцією полягає в тому, що підписка на облігації є актом цивільного права, а підписка на акції є актом торговельного права; це має значіння в питанні, до якого суду йдуть справи – до торговельного чи цивільного та якими нормами має керуватися суддя.

З огляду на велике економічне значіння випуску облігацій, право на нього мають лише ті товариства, в статутах яких це право виразно зазначене. Умови випуску облігацій встановляють не правління чи рада товариства, але загальні збори акціонерів, при чому в цих постановах загальних зборів мусять бути зазначені: 1/ мета облігаційної позички, 2/ її розмір, 3/ термін, на який робиться позичка, 4/ кількість облігацій, 5/

номінальна ціна облігацій /звичайно різні ціни від 100 до 1000 карб / 6/ випускна ціна її, 7/ розмір відсотку по облігаціям, 8/ порядок і речинці виплати відсотків, 9/ розмір, порядок і речинці сплати облігації та інші умови випуску. Головніші з цих умов звичайно надруковані на самих облігаційних листах. До облігаційних листів додаються серії купонів з розрахунком на весь позичковий термін чи певне число років.

Сплата облігацій товариством переводиться згідно з умовами амортизації, встановленими при випуску облігацій. Виникає питання чи може товариство сплатити облігації раніше тих речинців, які встановлені в умовах їх випуску, бо деколи при сприятливій кон'юктурі на ринку чи по інших причинах може така сплата бути вигідною для товариства. Судова практика дає на це питання негативну відповідь, виходячи з тої точки погляду, що речинці сплати відсотків були встановлені не тільки в інтересах товариства але й кредиторів-облігаціонерів, яким важно зафіксувати розмір відсотків на свій капітал на певне число років.

Облігації сплачуються через вихід їх в тіраж шляхом жеребку або наперед зазначеними серіями. Стираковані облігації сплачуються або по номінальній ціні /а/ рамі/ або вище номінальної ціни, - з премією - /напр. номінальна ціна 100 платиться при амортизації 110/, або деколи додається вигри шляхом жеребку, напр. у Франції вигранні облігації одержують по 100 000 фр. буває також і так, що облігація сплачується і з премією і з вигром.

4. Виникнення товариства.

Утворення акційного товариства бере на себе певна кількість осіб /у Франції і Англії не менше 7, в Німеччині і сучасній Росії не менше 5/ що називаються основниками /фундаторами, грюндерами/ і які переводять початкову підготовчу роботу. Ця підготовка полягає в розробленні плану підприємства, виготовленні проекту статуту, заходах перед владою, оголошенні проспектів, влаштуванні підписки, переховуванні одержаних відчас підписки сум, видачі тимчасових свідоцтв на акції чи самих акцій, у скликанні перших загальних /установчих / зборів.

Формальне виникнення товариства може відбуватися двома шляхами: явочним /реєстраційним/ і концесійним в залежності від того, який шлях вказаний законодавством даної країни.

Явочний порядок полягає в тому, що після закінчення наведених вище підготовчих праць статут товариства реєструється в торговельному суді і з моменту внесення в реєстр товариство рахується існуючим. Такий порядок прийнятий у Франції, Німеччині, Італії, Іспанії, Швейцарії та Англії. Статут повинен містити в собі означення вказаних законом взаємовідносин між акціонерами, обов'язкових органів управління й контролю та не протирічити другим постановам закону.

Концесійний порядок полягає в тому, що перед оголошення підписки проєкт статута вноситься на розгляд законодавчої влади або виконавчої центральної чи місцевої /краєвої/, яка проєкт статуту затверджує або відмовляє в затвердженні. Це затвердження є передумовою існування товариства. Цей порядок прийнятий законодавством Австрії, Голландії, Росії дореволюційної і сучасної, в Чехії. Згідно з дореволюційним російським законодавством товариство рахується існуючим для третіх осіб після затвердження статуту і підписки на акції з менту установчих зборів акціонерів. По чеському закону і сучасному російському товариство починає своє існування після затвердження статуту, відсуття установчих зборів, з менту зареєстрування товариства, - в Чехії в торговельному суді, а в Союзі Соп. Рад. Республік в Головному Комітеті по справах концесій і акційних товариств при Раді праці і оборони /"СТО"/. Прохання про затвердження статуту подається в Чехії до Міністерства Внутрішніх Справ, яке затверджує чи ні по згоді з Міністерствами Фінансів і Торгівлі. В Росії до революції прохання йшло до Міністерства Торгу і Промисловости, далі в комітет міністрів, в разі прохання про концесію в Державну Раду і врешті на затвердження царя. По постанові тимчасового уряду 10. III. 1917 р. прохання подавалось Міністру Торгу й Промисловости, який затверджував статут, а статуту акційних товариств, що мали займатися перевозкою пасажирів і вантажів по внутрішнім водним шляхам затверджував Міністр Комунікації.

Статут по вимогам законодавств, повинен взагалі містити в собі такі дані: 1/ мета і операції товариства, 2/ назва чи фірма товариства, 3/ місце знаходження правління товариства, 4/ термін, на який засновується товариство, як що воно термінове, 5/ розмір і порядок утворення основного капіталу, номінальна ціна і порядок оплати акцій /по французькому закону розмір капіталу не менше як 200,000 фр. при акціях в 100 фр. і менше - при акціях в 25 фр./ по сучасному російському закону капіталу не менше 100,000 зол. рублів і ціна акції не вище 100 зол. руб./, 6/ органи управління товариства і їх компетенція, 7/ постанови відносно скликування загальних зборів, їх права і права голосу акціонерів, 8/ термін операційного року, порядок складення, розгляду і затвердження відчиті і білансу, 9/ порядок розподілу дивіденду і утворення запасового капіталу, 10/ порядок відчитності, 11/ порядок припинення діяльності і ліквідації товариства.

Після опублікування дозволу і статуту фундатори оголошують підписку на акції. По дореволюційному російському закону фундатори не могли залишити собі більше 1/5 випущених акцій; термін підписки встановлювався в обяві про підписку:— По сучасному російському законодавству фундатори повинні взяти всі разом не менше 1/10 випущених акцій без права передачі їх в другі руки аж до затвердження відчиту за другий операційний рік: Як що до 3-х місяців не буде підпискою зібрана 1/4 основного капіталу, то товариство рахується несклавшимся, а як до півроку не зібрана половина капіталу а до року весь капітал, то товариство ліквідується на протязі 3-х місяців.

Оплата акцій може бути зроблена підписчиком відразу або частинами у певні речінці. При внесенні сум за акції підписчики одержують тимчасове свідоцтво до виготовлення акцій, в разі часткових сплат до внесення повної суми. Невнесення в означений термін належної за акцію суми тягне за собою позбавлення права на акцію і на зворот внесеної частини /по російському законодавству до революції/; по сучасному рос. закону неоплачена в належний час акція анулюється, замість неї випускається нова акція і з суми одержаної за неї повертається попередньому підписчикові внесеної ним частину вартості акції за

відрахунком витрат на заміну акції і на продаж нової.

Після закінчення підписки, по російському закону до революції, фундатори скликають шляхом об'яв установчі збори акціонерів чи підписчиків. Завдання установчих зборів полягає у виборі органів товариства, перевірці діяльності фундаторів по підписці, по зборі грошових сум, в прийнятті від фундаторів ріжного майна, фабрик, земель, рухомих, у призначенні винагороди їм за ініціативу і працю.

По чеському законодавству спосіб скликання і компетенція установчих зборів мають бути означені в статуті. У всякому разі установчі збори мають: 1/ винести постанову про заснування акційного товариства і прийняти остаточно статут в редакції затвердженій владою, 2/ вибрати членів першої надзірної ради і перших рахункових ревізорів, 3/ вибрати перше правління, як що воно не призначається по статуту в інший спосіб; установчим зборам має бути зроблений доклад про діяльність фундаторів що до підписки, апортів /привнесення фундаторами їх майна в товариство/, набутих ними для товариства прав і обов'язків, рухомого і нерухомого майна - для затвердження. Постанови установчих зборів мають бути нотаріально чи судово засвідчені. Після цього товариство зареєстровується.

По сучасному російському законодавству фундатори, після підписки $1/4$ основного капіталу, скликають попередні загальні збори /предварительное собрание/ акціонерів. Про ці як і пізніше про установчі збори фундатори повинні за сім днів до дня зборів повідомити головний комітет по справах концесій і акційних товариств. Ці попередні загальні збори заслухують справоздання фундаторів про хід праці по оснуванню товариства і вибирають комісію для ревізії справоздання основників і їх даних про оцінку внесеного майна /апортів/. Не пізніше одного місяця і не раніше семи днів після цих зборів скликаються установчі збори, яким комісія, - обрана на попередніх зборах, - робить доклад про наслідки її ревізії, переводиться остаточно оцінка внесеного на оплату акцій майна, виноситься постанова про призначення товариства заснованим

більшістю 3/4 голосів при присутності на зборах представників половини підписаного до дня зборів основного капіталу. Врешті вибіраються всі органи товариства.

Після установчих зборів обране ними правління обов'язане подати негайно в Головний Комітет по справах концесій та акційних товариств заяву про реєстрацію товариства з такими даними: 1/ затверджений статут товариства, 2/ підписаний правлінням список акціонерів зі зазначенням кількості акцій за кожним з них і розмір зроблених ними внесків, 3/ копії протоколів попередніх і установчих зборів, 4/ копія відчиту фундаторів, 5/ копія доповіді комісії по перевірці відчиту фундаторів, 6/ інвентарний спис майна товариства й біляпис його, підписаний правлінням і бухгалтером. Про довершену реєстрацію новозаснованого товариства публікується в офіційному часопису тої губернії, на території якої має осідок правління товариства. Лише з менту реєстрації акційне товариство набуває прав юридичної особи й може почати функціонувати.

Зміни і доповнення статуту а також збільшення або зменшення основного капіталу робляться в той самий спосіб, як і затвердження статуту, на підставі постанов загальних зборів акціонерів.

5. Організація товариства.

Акційне товариство має такі обов'язкові органи: 1/ правління, 2/ ревізійна комісія, 3/ загальні збори; факультативно може мати 4/ раду товариства /"совет"/.

Правління є виконавчим органом товариства, здійснює завдання товариства, згідно зі статутом і являється для третіх осіб і державних органів представником товариства. Складається воно принаймні з трьох осіб та 1-3 кандидатів до них, вибирається на термін вказаний в статуті /по чеському закону не більше як на 5 літ, по французькому не більше - 6 р. по сучасному російському не більше як на 3 роки/ з правом перевибору на новий речінець. Обраними в правління можуть бути і не акціонери /по сучасному російському за-

кону тільки акціонери, а по французькому - ці акціонери мусять мати певну кількість іменних акцій без права передачі їх другим особам/. Звичайно законодавства не дозволяють бути членами правління державним урядовцям /в дореволюційній Росії урядовцям перших трьох клас, зараз же взагалі всім урядовцям за винятком осіб, призначених державними установами в склад правління/. Рішення правління є важними, коли вони прийняті більшістю голосів.

За працю свою члени правління одержують винагороду, означену в статуті або загальними зборами акціонерів у формі загодя зафіксованої платні або в формі тантьєми - частини чистого річного зиску товариства, або в обох формах разом - платні й тантьєми.

Правління має такі обов'язки: 1/ прийняти справи від фундаторів, 2/ зареєструвати товариство /по чеському, сучасному російському закону/; 3/ доглядати за своєчасним внесенням сум за акції; 4/ окликати звичайні та надзвичайні загальні збори по вланній ініціативі, по ініціативі надзірної ради і по заяві від зазначеної для цього в статуті кількості членів; 5/ приймати і розглядати питання, які вносяться акціонерами на вирішення загальних зборів; 7/ представляти товариство на зовні, укладати і переводити в імені товариства угоди на основі статуту, повновастей і інструкцій загальних зборів; 8/ представляти загальним зборам річний звіт і біланс, підписані всіма членами правління; 9/ щорічно публікувати в належних органах біланс товариства. Члени правління відповідають солідарно за втрати, причинені товариству неправесними їх вчинками.

Ревізійну Комісію вибирають загальні збори в такій кількості, як це зазначено в статуті, але не менше 3-х осіб /по російському закону 1901 р. 5 осіб/. Меншість акціонерів, що мають разом не менше $1/5$ /це по рос. зак. до революції - тепер не менше $1/10$ / всієї кількості акцій представленої на загальних зборах, може від себе обрати одного члена ревізійної комісії і тоді у виборах решти членів участі не приймає. Обов'язком ревізійної комісії є перевірка капіталів і каси, книг, рахункових документів, рахівництва, діловодства

і відчитности товариства. При ревізії може комісія покликати експертів. По закінченні ревізії комісія робить своє заключення на письмі, передає його правлінню, яке зі своїми поясненнями має представити це заключення зборам. Ревізійна комісія має право вимагати від правління скликання надзвичайних загальних зборів. За працю члени ревізійної комісії одержують винагороду встановлену статутом або загальними зборами. Вони відповідають солідарно перед товариством за втрати причинені своїми неправильними вчинками, а також за недогляд, перед третіми особами за облудний доклад, який мігби ввести цих осіб в помилку і спричинити їм шкоду, /французька практика/.

Загальні збори є найвищим розпорядчим органом акційного товариства, який висловлює волю товариства. Правом участі і рішачого голосу на зборах користується кожний акціонер, оскільки йнакше не зазначено в статуті; звичайно-ж статут товариства визначає, яка кількість акцій дає права голосу. Питання права на більшу кількість голосів в залежності від кількості акцій в одних руках та про участь уповноважених від акціонерів у зборах вирішується теж статутом. - Право скликання загальних зборів належить правлінню, а в деяких законодавствах теж ревізійній комісії, суду чи певній кількості акціонерів. Скликання зборів переводиться шляхом оголошення у відповідних часописах.

Загальні збори бувають: 1/ звичайні - по закінченні операційного року для розгляду і затвердження відчиту і білансу, розподілу висків чи втрат, виборів членів товариських органів; 2/ надзвичайні, що скликаються у важких невідкладних справах, які переходять межі компетенції правління /найчастійше, коли виникає потреба зміни статуту, випуску облігацій, продажу чи купівлі нерухомого майна та инш./ На загальних зборах не можуть рішатися справи, які не стояли на порядку денному й не оголошені при скликуванні зборів. Як що акціонер бажає обговорення якогось питання на загальних зборах, то він мусить наперед, завчасно, внести його на розгляд правління, а вже від правління залежить чи поставити це питання на по-

рядок денний зборів. Але часто питання, не поміщені в оголошенні про збори, розв'язуються під рубрикою так званих біжучих справ, бо причислити яке небуть питання до біжучої справи залежить від загальних зборів.

Збори правомочні, коли представлена на них кількість акцій згідно зі законом $1/5 - 1/3$ по ріжним законодавствам/ чи статутом для звичайних справ. Для вирішення таких важливих питань як зміна статуту, зміна основного капіталу, злиття з іншим товариством, припинення існування, ліквідація і т.п. вимагається представлення на зборах не менше половини основного капіталу. Рішення приймаються звичайною більшістю голосів; питання про зміну статуту, основного капіталу, про ліквідацію рішення більшістю $3/4$ голосів. По французькому торговельному кодексу для надзвичайних зборів, а властиво для внесення змін в статут встановлено окрему скалю кворуму, який починається з $3/4$ основного капіталу для першого зібрання, знижується до $1/2$ для другого, коли перше не могло відбутися як законне, нарешті $1/3$ капіталу для третіх зборів: Австрійський регулятив 1899 р. що діє і зараз в Чехах, передає статутам товариств встановляти кворум звичайний а також кваліфікований: Вибори в органи товариства переводяться таємним голосуванням, яке мусить бути переведене також тоді, коли цього вимагає хоч один акціонер /це по дореволюційному російському законодавству - сучасне рос. законодавство нічого не каже про спосіб голосування/. Рішення загальних зборів обов'язкові як для присутніх так і відсутніх акціонерів. Рішення загальних зборів, прийняте з порушенням статуту чи закону, може бути на протязі певного означеного в законі чи статуті терміну /звичайно - одного місяця/ опротестоване акціонером в суді і судом відмінене. Правесна постанова, хоч би вона шкодила інтересам окремого акціонера, не дає йому права на позов.

6. Права і обов'язки акціонера.

Акціонером рахується власник акції іменної, себто особа записана на акції, пред'явник акції,

безіменної /на пред'явника/ та власник тимчасового свідчення до видачі акції, оскільки він справно вніс належну суму в рахунок оплати акції. Обсяг прав не для всіх акціонерів однаковий в залежності від категорії акції та постанов статута: одні акціонери можуть мати тільки мажоритарні, другі ще й особисті права.

До мажоритарних прав належить:

1/ Право на дивіденд; дивідендом є та частина з чистих прибутків товариства, що по відрахуванні певних спеціальних сум в резервовий та інші фонди, підлягає розподілу між акціонерами /*quo dividendum est*/ у розмірі визначеному постановою загальних зборів на кожну акцію. Дивіденд встановлений і оголошений не може бути змінений чи відібраний, хіба в разі банкруцтва по рішенню конкурсного суду, коли доказана буде фіктивність чистого зиску. Але напр. по старому австрійському законодавству акціонер, взявши дивіденд *bona fide*, не обов'язаний його повертати. Акціонер, який не взяв до 10 літ свого дивіденду, втрачає право на нього.

2/ Акціонер, будучи співвласником підприємства, має право на відповідну участь при розділі майна товариства в разі ліквідації. В час існування товариства акціонер не має права вимагати теї частини майна /готівкою/, яка би на нього припала, хіба тільки в разі амортизації його акції шляхом тиражу і оплати її. Але в тім разі, коли в замість амортизованої акції видається користувальна акція, власник амортизованої акції має право на виплату йому номінальної вартості акції, а на користувальну акцію він надалі одержує лише дивіденд без права брати участь в розділі майна товариства підчас його ліквідації.

Особисті права акціонера:

- 1/ Право участі і голосу на загальних зборах;
- 2/ Право обірати і бути обраним в органи товариства;
- 3/ Право огляду книг, документів і т.д. для перевірки білянсу товариства.

Право дорадчого голосу має кожний акціонер, а право рішучого голосу в залежності від пос-

танов статуту /напр. може бути для цього встановлена необхідність володіння певною кількістю акцій/; теж саме можна сказати про активне і пасивне виборче право. Права ці може здійснювати акціонер особисто і через уповноважених, як що це останнє передбачене в статуті.

7. Припинення існування й ліквідація товариства:

Акційне товариство може припинити своє існування із таких причин:

1/ уплив терміну, на який воно засноване, для продовження діяльності необхідний новий дозвіл влади при концесійній системі, а внесення заяви про продовження до реєстру при явочній системі;

2/ постанова загальних зборів по кваліфікованій більшості голосів при кваліфікованій кількості представленою на зборах основного капіталу товариства;

3/ обява товариства банкрутом;

4/ рішення державної адміністрації. Мотиви такого рішення бувають різні в залежності від даного законодавства. напр. по австрійському /чеському/ законодавству, коли основний капітал зменшиться наполовину, - по сучасному російському закону: "в разі відхилення товариства від зазначеної в статуті мети, а також в разі ухилення його органів у сторону, протилежну інтересам держави";

5/ злиття з іншим акційним товариством або перетворення в товариство з обмеженою поручкою. Злиття двох акційних товариств може статися у формі: а/ фузії /злиття/, коли оба товариства перестають існувати як юридичні особи з тим, щоби на їх місце повсталала нова юридична особа - нове товариство, яке й перебирає на себе активи й пасиви перших двох; або б/ у формі анексії, коли одно товариство в себе друге, при чому останнє перестає існувати як правна особа.

Де заведена реєстрація, то там мусить бути заявлено реєстраційній установі про припинення

Г. С. Сурас

діяльності і про ліквідацію товариства й у всякому разі оповіщено в часописах.

Ліквідацію товариства в наслідок причин, зазначених вище під 1, 2, 4, переводить правління або ліквідатори обрані загальними зборами, як що в статуті не встановлено іншого способу; ліквідацію товариства банкрута переводять ліквідатори призначені конкурсним судом. Ліквідаторів може змінити той орган, що їх назначив. Ліквідація полягає у встановленню активу й пасиву товариства, в задоволенню всіх кредиторів і у стягненню всіх боргів. Розподіл майна між акціонерами може наступити тільки після задоволення чи забезпечення всіх боргів товариства /напр. шляхом внесення відповідних сум у державний банк/.

8. Чужинецькі акційні товариства.

Складним і досі остаточно не розв'язаним теорією торговельного права й судовою практикою є питання про чужинецькі акційні товариства. Перш за все виникає питання, коли треба вважати акційне товариство чужинецьким відносно даної держави? Найбільше розповсюджена є думка, що національність взагалі всякого торговельного товариства, втім і акційного, треба означувати не залежності від національності членів товариства, але тільки в залежності від того, де знаходиться головне місце осідку /централя/ товариства, себ-то місце, де знаходяться головні його служби - рахівництво, адміністраційний, юридичний відділи й инш. Отже згідно з цим товариство буде французьким, коли воно має головний осідок в Парижу, хоч би й всі його члени були чеськими громадянами чи якими иншими.

Друга течія пропонує покласти в основу означення національності даного товариства його місце експлоатації; але цим важко керуватися у тих випадках, коли товариства переводить свої операції на теренах різних держав. Були ще спроби означити національність товариства: по місцю підписки акцій, але підписка може робитися рівночасно в декількох державах; по дер-

жаві, в якій складено й оформлено статут товариства, але-ж можливо оформити його в якійсь державі й не переводити на її території операцій, себто придбати фіктивну національність.

Питання це набрало особливої гостроти підчас світової війни, коли воюючі держави заборонили були своїм громадянам вступати в торговельні стосунки з громадянами воюючих держав і коли накладено секвестр на майно, що належало ворогам. Французька судова практика /рр. 1915-16/ в більшості випадків визнавала ті товариства за чужинецькі, яких керування справами або капітали цілком або переважно були скупчені в руках громадян ворожої держави. Так питання підняте було і в нейтральних державах та розв'язано законодавчим шляхом в Іспанії, Швеції, Норвегії, Іспанський закон 1917 р. встановив, що акційне товариство може називати себе іспанським і користуватися всіма вигодами застережиними для іспанських товариств лише тоді, коли голова правління, дві третини членів правління і дві третини акціонерів є іспанськими громадянами. До цього зараз схиляється практика і інших держав.

В тих країнах, де досі існує концесійна система виникнення тубільних акційних товариств /в Чехах, в б. Росії, в Союзі Рад. Респ./ допущення вже функціонуючих закордоном чужинецьких товариств до діяльності на території даної держави залежить теж від попереднього дозволу з боку уряду, який в кожному окремому випадку розглядає прохання заінтересованого чужинецького товариства та дає згоду чи відмовляє в ній, виходячи з економічних та інших інтересів власної країни.

В тих державах, де запроваджено реєстраційну систему, чужинецькі акційні товариства звичайно не потребують окремих індивідуальних дозволів з боку уряду, вони підлягають звичайним в даній державі реєстраційним правилам; але в такому разі до них ставляться крім того ще деякі спеціальні вимоги. Так вони повинні дати докази того, що вони правильно у-конституовані по законам своєї країни, що во-

Питель. Торговельне право.

ни дійсно провадять там свої операції, що їх держава допускає у себе діяльність акційних товариств даної держави, в якій вони оце мають розпочати свою діяльність /принцип взаємності/ і инш. Крім того урядові даної держави признається право заборонити реєстрацію всіх акційних товариств тої держави, в якій законодавство про акційні товариства не дає повної гарантії тим інтересам, про оборону яких це законодавство повинно дбати. В решті решт питання це розв'язується на підставі торговельного міжнароднього права, шляхом умови між двома державами або групою держав.

9. Державні акційні товариства.

Акційна форма організації торговельно промислових підприємств природньо штовхала суспільну думку в той бік, що колективне господарство є можливе не лише для акційних товариств, як союзів приватних осіб і угруповань, але і для союзів публично-правних, якими є примусові територіяльні союзи /громада, повіт, губернія, в решті держава/. Реально це спричинялося до муніципалізації і етатизації /удержавлення/ окремих великих підприємств чи цілих галузей промисловости. Повставало питання в якій саме організаційній формі треба переводити це усупільнення підприємств. Звичайно воно переводилося у формах організації окремих відділів загальної управи /муніципальної, земської чи державної/; цим відділам /водопроводному, управлінню трамваями, газовею, і т. п. / доручалося керування цими справами.

Але практика радянських республік зараз зробила спробу організувати забрані ними від приватної ініціативи торговельно промислові підприємства цілком на тих підставах і в тих формах, які були вироблені протягом довшого часу цю-ж приватною ініціативою. Радянський цивільний кодекс предбачає можливість закладення акційних товариств трьох типів, а саме: 1/ товариств, яких членами можуть бути тільки приватні особи /акційні товариства приватні/

2/ товариств, де членами можуть бути приватні особи разом з державними органами /мішані акційні товариства/;

3/ Товариств, яких членами можуть бути тільки державні органи /державні акційні товариства/.

До всіх цих акційних товариств, отже і до державних, примінюються загальні норми радянського кодексу відносно акційних товариств; норми ці майже нічим не різняться з наведеними вище основами організації і діяльності акційних товариств у капіталістичному оточенні, себто з нормами загально заведеного торговельного права. В даному разі бачимо що етатизуються не тільки підприємства у своїому матеріальному складі, але етатизується також форма вироблена і примінювана лише до приватних підприємств. В цьому можемо вбачати продовження та поширення тої тенденції, яка раніше вже зачала була виявлятися в муніципалізованих органами самоуправи підприємствах торговельно промислового характеру. Там почали приходити до думки, що муніципальні підприємства можуть успішно функціонувати лише тоді, коли їх експлоатація буде провадитися на комерційних засадах, отже й в комерційних формах: їх організація і адміністрування в них повинні найбільше наближатися до організації подібних їм приватних підприємств; треба мати комерційне рахівництво, себ-то щорічно складати білянс, який би наочно виказував зиски й втрати, замість попередніх бюджетів, де головною турботою являються видатки, що покриваються коштом загально-го прибуткового бюджету громади /або держави/. Отже цим проголошувалась боротьба проти так зв. бюрократичного способу управління муніципалізованими /удержавленими/ підприємствами, в основі якого ще злиплилася застаріла й безумовно шкідлива поліція точка погляду на всяке громадське підприємство. В цей спосіб муніципальна практика підходила до комерціалізації своїх підприємств, запозичаючи комерційний дух, а по часті й комерційні форми організації від свого антагоніста - капіталістичного підприємства у виді акційного товариства.

Радянська влада пішла в цім напрямку значно далше, почавши прикладати форми капіталіс-

тичної організації до своїх зараз численних державних підприємств, щоби їх комерціалізувати. За одну із цих форм вона й вибрала звичайну акційну форму. Треба ще до цього додати, що по декрету 1922 р. "державні підприємства та їх об'єднання, переведені на господарчий розрахунок і не фінансовані в бюджетному порядку /цеб-то не утримувані коштом держави/, виступають в обороті, як самостійні та не зв'язані з державним скарбом правні особи". Отже тут виявляється бажання зовсім усамостійнити економічно та юридично державні підприємства, в тому числі й державні акційні товариства, або принаймні бажання поставити їх в такий правний стан, щоби держава не несла за них жадної матеріальної відповідальности хоча вона /держава/ одна є дійсним господарем акціонованих підприємств та їх розпорядчиком.

УІ. Т р е с т и .

В радянських законах про торгівлю */ зустрічаємо як суб'єктів торговельного права також угруповання другого степеня; які повстали на ґрунті капіталістичного ладу, але в умовах сучасного ладу в радянських республіках мають цілком відмінний характер, інші завдання, иншу правну структуру ніж в капіталістичному оточенні. Це є трести і синдикати.

Сучасні законодавства поза радянськими республіками виявляють своє відношення до трестів картелів і синдикатів у двох основних напрямках:

*/ Див. "Законы о торговле. Сборник декретов и других постановлений о внутренней и внешней торговле. Москва. 1923. Вид. "Право и Жизнь" т. III. стр. 24 - 36.

1/ Законодавства одних держав, не визнаючи цих форм колективно капіталістичної організації за необхідне явище сучасного економічного розвитку та вбачаючи в них тільки шкоду, робили безрезультатні спроби усунути зовсім ці організації /трести і картелі/ з поля економічного життя і то головним чином шляхом карних заходів і не визнання договорів про картелі й трести за правоважні й одмовлення їм в судовій охороні; карі підпадав тут вже сам факт існування договору про утворення синдикату та тресту. Розуміється, що при такому відношенню не могло бути мови про те, щоби ці організації могли виступати в ролі суб'єктів торговельного права. До держав цієї групи належала теж дореволюційна Росія, хоча вже 1914 року тут був випрацьований законопроект, яким запропоновано було признати трестам і синдикатам право на існування, але під доглядом і контролем міністерства торгу і промисловости, яке мало би право призначати ревізію і розпочати у відповідних випадках право перед цивільним судом про визнання їх договорів не важкими. В державах, які не визнавали правного існування трестів /як і синдикатів/, ці організації ховалися у форму звичайних акційних товариств, або й інших організаційних форм: їх органом ставав один із учасників об'єднання або й стороння організація /банк/; ним могли бути контора чи бюро організації.

2/ Друга група законодавств визнає законність існування картелів і трестів і не караючи за самим фактом існування подібних колективно-капіталістичних об'єднань, тягне до відповідальности лише за окремі вчинки які могли би шкодити загалові /Америка/. У всякому разі ці інститути трактуються тут як інститути приватно-правного характеру, хоч за останні часи теоретики й намагаються дивитися на них як на інститути публично правні, прикладаючи до них ті-ж підстави, які примушують уряди запроваджувати державний контроль в області залізнодорожної господарки /Проф. Загарський пише: "великі промислові підприємства самим ходом розвитку перет-

ворюються все більше й більше в публичні установи - *quasi publices institutions* - а тому й повинні взяти на себе ввесь тягар такого положення" / */. Далше теорія визнає, / див. проф. Фомин /, що колективно-капіталістичні організації являються носіями принципу регулювання, раціоналізації промисловости, що вони прищеплюють до життя засади протилежні системі вільної конкуренції, себ-то засади властиві новому соціалістичному ладу. Отже цим може й пояснюється той факт, що перша спроба запровадження соціалістичного ладу поклала ці саме форми організації в основу торговельно-промислового устрою країни, надповни їм, особливо трестам, виключно державний характер.

Головний статут для трестів, оголошений законодавцями сучасної Росії та України в кінці 1922 р. передбачає об'єднання однородних державних підприємств, які тоді й утворюють зі себе особну господарчу одиницю - трест. Трести самостійно /?/ провадять господарку, користуються правами юридичної особи й несуть відповідальність за всі свої зобов'язання без перекладення її на які небудь інші державні органи або на державну скарбницю. Трести мають право в своїй промислово-торговельній діяльності стреміти до зисків. Одержавши під час свого заснування капітали основний /або як його називає декрет "уставной капитал" / і оборотовий, вони зобов'язуються самі себе утримувати, існувати самостійно своїми коштами.

Але через те, що своє існування трести завдячують державі, яка дає їм основний і оборотовий капітал, а також для того, щоби осягти через трести ті цілі, до яких держава їх організує, "держава - як це сказано в пояснючій записці до типового статуту про трести -

*/ З цього приводу дивись проф. Загорский:

"Синдикати и трести" Петроград 1919 р.

Ф. Фомин: "Синдикати и трести" Харьков

1919 р., Г.Циперович: Синдикати и трести в России" Петроград 1920 р.

хоче й повинна мати у своїх руках дійсний нагляд над ними /трестами/ та одночасно й можливість керувати ними, не втручаючися одначе безпосередньо в їх господарку й торговельно-промислову діяльність" /по суті, - ділема не розв'язальна/. Через те радянські трести закладаються в складі органів Вищої Ради Народнього Господарства /ВСНГ/ або вскладі Промислових Бюр або Губерніальної Ради Народнього Господарства /ГСНХ/, або нарешті якою небудь підпорядкованою ВСНХ-озу головного управління /напр. ЦУЛШ - центрального управління лісово-промисловістю/; трести ці стоять під загальним управлінням і керуванням ВСНХ і під фактичним контролем або того-ж ВСНХ-озу або одної з названих вище державних установ, находячися в складі органів цієї установи. Отже значить, вищим органом управління трестами є Вища Рада Народнього Господарства /ВСНХ/. Статути окремих трестів згідно з постановою 30. У. 1923 р. затверджуються в Раді Оборони і Праці /СТО/.

Для адміністрування справами тресту утворюється правління у такій кількості, яка зафіксована в статуті кожного окремого тресту /від 3-х до 5-ти членів/. Кандидатів у члени правління подає найблищий державний орган, який матиме у своєму складі новозаснований трест, разом зі заключенням відповідної професійної спілки /Профсоюзу/ на затвердження вищому державному органу, перед котрим даний трест буде відповідати в адміністративному порядку; цей же вищий державний орган може цих членів звільняти. Другим обов'язковим органом тресту крім правління як і в акційнім товаристві є ревізійна комісія в складі 3-х членів, при чому голова комісії й один член назначаються Вищою Радою Народнього Господарства /ВСНХ/ а другий член комісії делегується відповідною професійною спілкою /профсоюзом/. Розмір і форма платні голові й членам правління та ревізійної комісії

призначається Вищою Радою Народнього Господарства.

По закінченню операційного року правління тресту повинно представити на затвердження установи, в складі якої знаходиться трест /а відповідній професійній спільці для відома/ відчит, виконавчий кошторис і біланс за минулий рік з проектом порядку й способ покриття збитків і таких відрахвань: а/ на окрему винагороду персоналові /тантеми членам правління й нагороди робітникам і службовцям/, б/ на відновлення, поліпшення й поширення підприємства, в/ в резервний фонд /до 1/2 основного капіталу/ г/ після цього весь чистий зиск передається як дохід державній скарбниці.

Трест має право вільно реалізувати свою продукцію як на внутрішнім так на зовнішніх ринках з додержанням всіх законів і регламентів про зовнішню торгівлю, але право переважної купівлі предметів його продукції належить, при всіх інших рівних умовах, в першу чергу державним органам і державним об'єднанням і потім кооперативним об'єднанням - центральним, обласним і губерніяльним.

Приватні капіталісти не можуть бути притягнені до участі в тресті інакше як шляхом реорганізації тресту в мішане акційне товариство на основі затвердженого урядом статуту цього акційного товариства; в мішаних акційних товариствах більшість акцій залишається в руках державних органів.

Отже трести є торговельно-промисловими апаратами держави, які, як це більше докладно пояснено в декреті з 10. IV. 1923 р. персоніфікуються, себто являються правними особами /"державний трест з дня його реєстрації набуває права юридичної особи"/, які несуть відповідальність по своїм зобов'язанням лише в межах майна, що стоїть до їхнього розпорядження /"в межах майна, що знаходиться в їх розпорядженню"/ і за борги яких державна скарбниця не відповідає /себ-то те-ж саме, що й в державних акційних товариствах/.

УІІ. С и н д и к а т и .

Зразкового статуту для синдикатів радянська влада не виробила. Зразком для цілої низки синдикатів послужив затверджений 1922 р. Вищою Радою Народнього Господарства статут загально російського текстильного синдикату, з котрого тут наводимо засади організації радянських синдикатів.

На підставі цього статуту державні об'єднання /трести/ є автономні підприємства текстильної промисловости, а також текстильні сирівцеві товариства й комітети, в цілях об'єднання й погодження їх торговельної, заготовчої й фінансової діяльности, організують загально російський текстильний синдикат. В цей синдикат дозволяється вступати акційним товариствам і державним підприємствам, зв'язаним по роду своєї діяльности з текстильною промисловістю.

Синдикат користується всіми правами юридичної особи та здійснює свої функції самостійно, підлягаючи у своїй діяльності загальним директивам Вищої Ради Народнього Господарства /ВСНХ/. Синдикат має своїм завданням:

1/ Погодження торговельної діяльности, а саме: розподіл замовлень, що поступають в синдикат; встановлення розміру продажних цін; організацію збуту виробів текстильної промисловости як на внутрішнім, так і на закордонних ринках; обов'язковий арбітраж що до здавання, означення якості й оцінки товарів по справах членів синдикату між собою та добровільний арбітраж згідно з проханнями інших осіб та установ а також полагодження суперечок між синдикатом і поодинокими його членами; представництво й захист торговельних інтересів членів синдикату;

2/ Об'єднання заготовчої діяльности, а саме: закупку й накопичання сировини та палива згідно з дорученнями поодиноких членів синдикату або їх груп; закупку й накопичення тех-

ничних, допомогових матеріялів, харчів, корму, організацію імпорту необхідних матеріялів, машин, інсталяції і т. д.

З/ Погодження фінансової діяльності зокрема шляхом організації кредиту членам синдикату та полегшення взаємних розрахунків між членами синдикату.

Основний капітал /сповп/ синдикату складають 20,000.000 довоєнних карбованців, поділених на 10.000 іменних паїв /по 2.000 карбов. кожний/ які далі не можуть дробитися /як акції в акційних товариствах/. Паї розподіляються між членами синдикату пропорційно до вартості їх фактичної продукції за минуле півріччя. З відрахування зі зисків утворюється запасовий капітал з метою покриття втрат і позик членам синдикату.

Синдикат може переводити всі дозволені законом операції, скеровані на досягнення його завдань, отже це є правосильний суб'єкт у сфері комерційної й торговельної діяльності. Члени синдикату несуть відповідальність за операції синдикату лише в межах своїх паїв.

Органими синдикату є: 1/ зібрання уповноважених, - 2/ Правління й 3/ Ревізійна Комісія. - Зібрання уповноважених складається з осіб, призначених членами синдикату, при чому в межах перших ста паїв, кожді п'ять паїв дають право на один голос, в межах другої сотні - $3/4$ голоса, третьої сотні $1/2$ голоса а дальше - $1/4$ голоса. До компетенції загального зібрання уповноважених належать справи про а/ визначення розміру обовязкового відчислення до розпорядимости синдикату продукції його членів, б/ встановлення запасового фонду та різних капіталів спеціального призначення /напр. на позики і т.д./, в/ збільшення основного капіталу, запроектування зміни статуту синдикату, г/ затвердження кошторису та плану діяльності на наступний операційний період, г/ затвердження звіту й білянсу за минулий операційний період, д/ вибори голови, членів правління та ревізійної комісії,

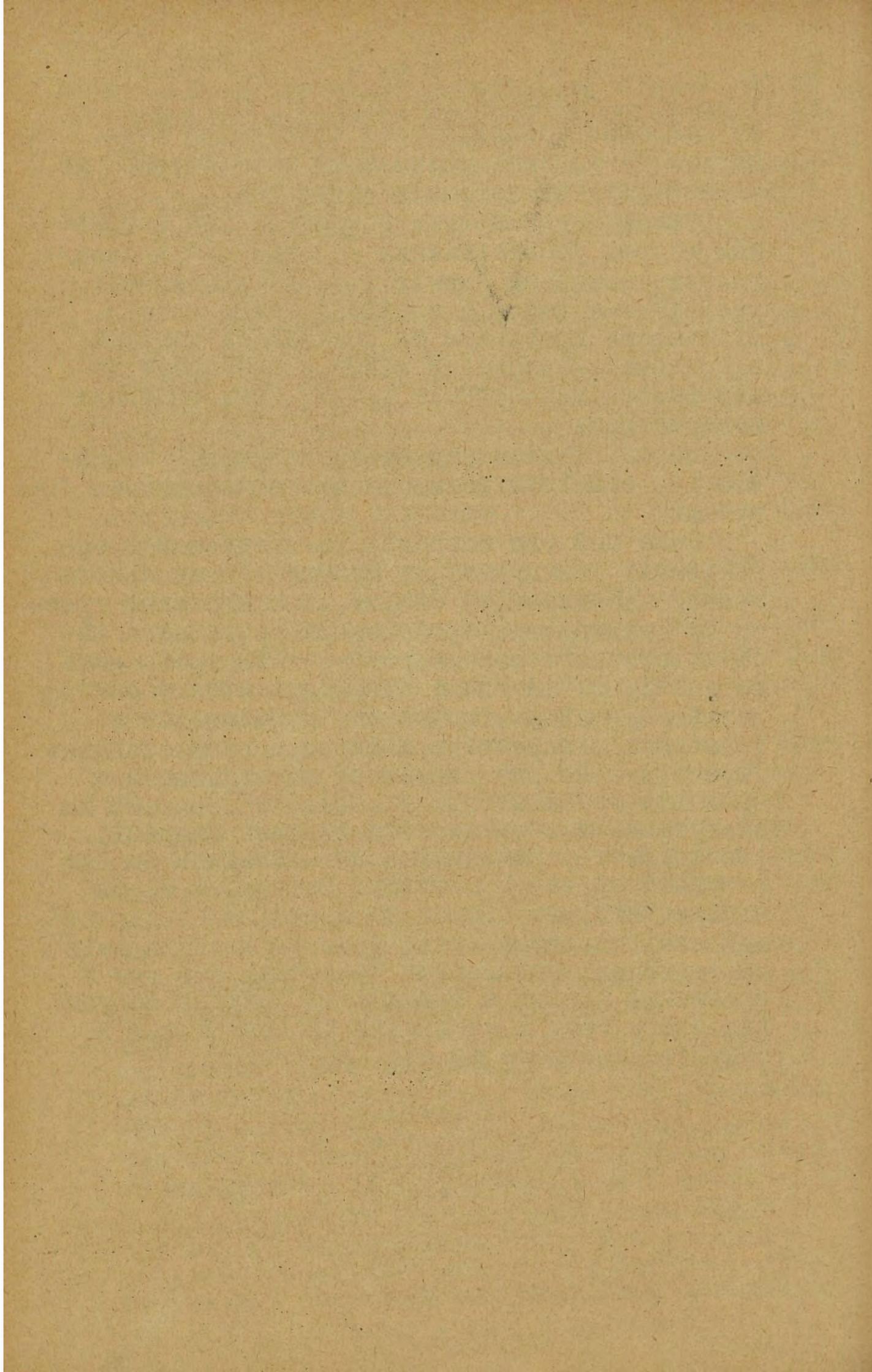
е/ розподіл дивіденду, е/ ліквідація синдикату та взагалі розв'язання всіх питань, що перевищують компетенцію правління.

Правління синдикату обирається на загальних зборах уповноважених на один рік в складі голови, чотирьох членів і трьох кандидатів, ревізійна-ж комісія в складі п'яти членів. Діяльність правління та ревізійної комісії в синдикаті являється майже аналогічною до діяльності цих органів у звичайних акційних товариствах.

Операції синдикату оподатковуються порядком і в розмірах встановлених відповідними законами.

Отже цей тип торговельно-промислової організації /синдикат, як суб'єкт торговельного права/ наближається більше, ніж державні трести до аналогічних організацій приватного капіталістичного господарства, хоча треба мати на увазі, що фактично більшість членів синдикатів /принаймні тимчасово/ складається з державних підприємств і їх державних об'єднань /трестів/. Ще раз зазначимо що синдикати є правними особами, які в межах, зазначених їм статутами, можуть переводити свої операції самостійно - принаймні коли підходити до них з юридичної точки погляду. Взагалі-ж треба підкреслити, що підход до організації державних акційних товариств, трестів і синдикатів на території Радянських Республік був тут з зроблений тільки з юридичного боку, не беручи під увагу умов і наслідків їх діяльності з боку економічного та соціального.

*

НАСТИНА ДРУГА.

А. Об'єкти торговельних

догод.

І. П о н я т т я .

Об'єктом торговельних договорів називається всяка цінність, що може бути предметом торговельного обороту, себ-то яка може бути крамом. Об'єктом торговельних договорів можуть бути:

1/ предмети зовнішнього світу в природньому підробленому і обробленому вигляді, себ-то крам у вущому розумінні слова;

2/ гроші;

3/ цінні папери;

4/ праця;

5/ виключні, монополні права на певні дії, напр. право на винахід, право автора, композитора, право на видання літератури, музичних творів, та т. п.

ІІ. К р а м / Товар/.

Слово "крам" /товари/ з правної точки погляду має два значіння. У ширшому розумінні це все те, що містить в собі мінову цінність, що є придатним стати предметом торговельних трансакцій, отже сюди відносяться не тільки рухомі річи й продукти але й цінні папери та праця /теорія Луйо Brentano/. У вущому розумінні слова /та в загальному його вжитку/ крамом називаються матеріяльні предмети торговельних трансакцій, що йдуть на споживання або на переробку, в протилежність другим об'єктам /праці й цінним паперам/.

Але не всі предмети й не завжди можуть бути крамом:

1/ крамом не рахується по торговельному праву нерухоме майно;

2/ деякі предмети закон цілком виключає

з обороту і всі догоди про них не дійсні, напр. забороняється зараз торгівля невірниками, або неморальними книжками та малюнками;

З/ деякі знов предмети закон виключає з обороту умовно:

а/ що до часу: продаж дичини в часі заборони полювати на неї, продаж в дні й години відпочинку,

б/ що до місця: медикаменти поза аптеками, зброя поза певними магазинами, які мають на це дозвіл, порох, отруйні матерії то що,

в/ що до осіб: медикаменти можуть продавати тільки особи з певною для цього підготовкою; в разі монопольного права одної особи/фізичної чи юридичної/ на продаж певного краму, другим забороняється продавати цей крам /монополія на горілку, тютюн, сіль і т.д./.

За продажем певного краму може бути встановлений адміністраційний догляд, напр. в до-революційній Росії за якістю, вагою і пакуван-ням льону і коноплі.

Ш. Т о в а р о в и й з н а к.

Під назвою товарового знаку розуміється той знак, яким продуцент або купець позначає свій крам чи вироби для відріжнення від краму чи виробів других осіб. Товаровий знак виби-вається /чи наклеюється/ на самий товар або на упаковку. Як товаровий знак береться призвище, фірму купця чи продуцента, але частіше певну фігуру, рисунок і фірму. Охорона товарового знаку найкраще розроблена в німецькому законо-давстві. Отже по німецькому закону вживати то-варовий знак купець має право, але не обяза-ний. Для набуття виключного права на певний знак треба подати заяву в центральну установу при патентовому уряді з такими даними: зразок знака, оплату в 30 марок, посвідку про зареєст-рування фірми. Вибір знаку довільний, але знак мусить відріжнитися від других подібних знаків і не складатися з одних букв або чисел / в Ро-сії допускалися й числа, напр. мило "Ч. 4711"/.

Вживання чужого знаку дає власникові знаку право позову і може мати наслідком для неправного вживача заборону вживання цього чужого знаку й винагороду за причинені втрати, навмисне вживання або груба необачність карається ще в порядку кримінального закону навіть тюрмою і на вимогу позовника присуджується знищення знаку на товарах чи упаковці.

Дореволюційне російське законодавство вводило обов'язок знаку для золотих і срібних виробів, мір і ваг, шкляного посуду висті на всіх ремісничих виробках майстер повинен був ставити клеймо, як що воно дане йому цеховою управою. На знакові не сміло бути: 1/ надписів і рисунків, протилежних суспільному порядку, моралі і пристойності, 2/ неправдивих даних або даних, які мають на меті обманути споживача, 3/ рисунки почесних відзнак даних для особистого ношення, 4/ надписі з окремих букв і слів, 5/ знаків, які мало відрізняються від інших подібних знаків. Відповідальність за неправне вживання знаку така, як і в німецькому законодавстві.

Сучасне радянське законодавство вимагає зазначення в знакові фірми підприємства і місця його знаходження. В знакові не може бути поміщене того всього що наведено вище під 2, 4, 5, і ще крім того: взагалі знаків контрреволюційного і порнографічного характеру, емблеми Червоного Хреста, Державних гербів. Передача знаку можлива тільки при передачі підприємства, або тої його частини, що виробляє товар, для якого взятий даний знак.

Виключне право на користування товарним знаком припиняється:

- 1/ в наслідок прохання власника,
- 2/ з припиненням існування даного підприємства,
- 3/ вразі невідновлення посвідки в належний час,
- 4/ по постанові суду.

ІУ. Гроші та об'єкт догод.

По своїй юридичній природі гроші належать до категорії рухомих речей. Метальові гроші взагалі не можуть бути індивідуалізовані, через те коли-би їх було дано, напр. на схованку /по сховному листу - "сохранной расписке"/ навіть зі зазначенням роду монет й року їх чеканки, то їх завжди можна замінити іншими подібними того роду екземплярами, бо монет тої цінності й чеканки з тогож року є дуже багато. /розуміється що тут не ходить про старинні монети, що мають нумізматичну цінність/. Паперові гроші легше індивідуалізувати, бо вони несуть на собі крім року випуску ще й числа, але фактично індивідуалізація їх рідко трапляється, бо це не має за собою практичного значіння. Тому грошовий капітал вважається за родовий себто замінимий а вже звідси випливає таке юридичне положення: коли гроші входять в склад майна того, хто їх приймає, во ризику за них переходить з особи, якій вони належали, до особи, що їх прийняла /напр. в разі крадіжки, пожежі і т.д./

Гроші даної держави, як і гроші чужих для неї держав /закордонна валюта/, можуть бути об'єктом догод, себ-то товаром, який набувається з різних причин /щоби заплатити за дійсний крам, або щоби поїхати закордон або в цілях спекуляції - гра на підвищення чужої валюти й зниження своєї чи навпаки. Взагалі-ж треба сказати, що особливо широких розмірів набрали догоди з грошми за добу світової війни, коли курси паперових грошей по багатьом причинам стали дуже нестійкими, може більш хиткими як інші, так звані приватні, цінні папери. Отже через те за останні 10 років роля паперових грошей, як краму, значно збільшилася, стала більш виразною.

У. Цінні папери.

До товарів у широкому розумінні цього слова належать також цінні папери. Але передусім треба зазначити, що саме правне поняття про те, що власне є цінним папером, досі докладно й цілком точно не зафіксовано ні законодавством, ні наукою. З одного боку вислів "цінні папери" прикладається до всіх товарів, які свідчать про чиннебідь право на якусь маєткову цінність, з другого боку - до цінних паперів зачисляються грошові папери, як протиставлення іншим маєтковим паперам; або говориться про цінні папери як процентові папери в протилежність безпроцентним, або цінні папери протиставляються вексям. Взагалі-ж можна зупинитися на такій дефініції: Цінним папером називається документ, що визначає неподільно з цим документом звязане право названої або неназваної в ньому особи на цінність. /Дефініція Гірке: "цінним папером є документ, яким визначається носій втіленого в цім документі маєткового права"/.

Цінний документ є рухома річ, хоч би в ньому було заховане /втілене/ право на нерухомість /напр. заставні листи земельних банків/. Документ цей набуває значіння цінности не сам від себе, але через те, що в нім втілюється певне річеве право. Між папером і цим правом існує безпосередній нероздільний звязок: хто держить документ /папер/, тільки той має право, втілене у документі і тільки він може це право реалізувати. Право, втілене в цінний папір, повинно становити маєткову, річеву вартість. Нарешті з документу випливає, кому право в ньому втілене, належить; цей субект права може бути безпосередньо поіменованим при виписуванню документу, або-ж субект цей, міняється під час обороту паперу, виявиться в останній мент при реалізації права - як предявник, державець документу.

Цінні папери поділяються на такі категорії:
I. По змісту на:

1/ грошові папери себ-то такі, які містять в собі право на гроші, на їх певну кількість. Одні з грошових паперів дають право на певний інтерес - відсотки /державні відсоткові білети, облігації, акції/, інші - тільки на певну їх суму /векслі, чеки/;

2/ товарові папери, що містять в собі право на товар /коносамент, дублікат залізнодорожної накладної, транспортна квитанція, складочне свідоцтво, різні товарні квитанції/.

II. По особі дебітора на:

1/ державні папери, себ-то випущені державою /ренти, державні облігаційні позики/: до цієї-ж категорії зачисляються папери, що випускаються автономними одиницями держави /штатами, земствами, містами/, це є "фонди" par excellence.

2/ приватні, видані приватними особами, фізичними або юридичними /акції, облігації, векслі і т. п./ . Приватні цінні папери що мають ринкову або біржову ціну, носять ще назву "ефективів - les effets de commerce, Effekten", /але за винятком векслів/.

III. По особі кредитора, а саме по способу його зазначення /в юридичному значінні ця ознака цінних паперів є найважливішою/:

1/ іменні з прямим зазначенням кредитора без права передачі по надпису кредитора /звичайні закладні складені нотаріальним або домашнім порядком, бодмерейний лист - с.т. договір позики під заставу судна або вантажів, складений капітаном судна у випадку незбитної потреби/.

2/ приказні або ордерні з правом передачі по надпису, наприклад переводний вексель, поліса морської асекурації, коносамент, дублікат накладної;

3/ безіменні або пред'явницькі /на пред'явника/ як от облігації, акції купони, закладні листи.

Більша частина цінних паперів може випус-

катися одночасно або у формі іменних, або у формі безіменних /на пред'явника/: дублікати залізнодорожних накладних, багажні квитки, складочні свідоцтва, чеки, асекураційні поліси, заставні листи, акції й інші бувають іменні й безіменні.

Що торкається права видачі цінних паперів на пред'явника, то не всі законодавства його допускаються у безмежній свободі. В Англії панує свобода випуску цінних паперів на пред'явника /ціною не менше як на 20 шілінгів/; у Франції заборонено приватним особам видавати такі папери, що носять характер грошей /про останні закон мовчить/; в Німеччині оборот виданих приватними особами цінних паперів на пред'явника допускається тільки з дозволу уряду; аналогічний закон був виданий Тимчасовим російським Урядом 1917 р. Мотиви цих обмежень - побоювання, що надмірно великий випуск на ринок паперів на пред'явника може негативно відбитися на фондовім ринку, легко будуть виникати дуті підприємства, що відтягатимуть засоби від серйозних підприємств; крім того державі буде тяжко розміщати свої /державні/ цінні папери на ринку /себ-то робити внутрішні позики/.

Оборот цінних паперів викликає певні юридичні стосунки. Право, яке міститься в документі, може бути здійснено власником документу; обіцяна дія /приміром заплатити певну квоту грошей, або видати певний крам/ повинна бути виконаною відносно пред'явника документу і в обмін на документ. Коли це право на виконання поставлене в залежність від пред'явлення документу, то довжник доти не обов'язаний виконати зазначену в документі дію, доки документа не пред'явлено /по формулі: "нема документу, нема права з одного боку, нема й обов'язку з другого боку"/.

Довжник є обов'язаним до виконання зазначеної в документі дії по відношенню до того, кому документ належить по останньому передаточному надпису, як що документ переходить з рук до рук по передаточним надписам. Отже перед виконанням зобов'язання по такому документу довж-

ник мусить перевірити тотожність пред'явника з власником згідно з передаточним надписом. Добросовісне виконання зазначеної в документі дії звільняє довжника від зобов'язання по цьому документу.

По західньо європейському законодавству добросовісне набуття цінного паперу на пред'явника забезпечує перед всякими претензіями на власність чи на зобов'язання, яким підпав цей документ в час його обороту, - другими словами добросовісне набуття усовує віндикацію що до паперів на пред'явника, себ-то відібрання паперу попереднім власником навіть в тих випадках, коли цінні папери на пред'явника були загублені або їх викрадено у попереднього власника. Російське /дореволюційне/ законодавство не усовувало віндикації /свої речі можна було відібрати/, але давало право особі, яка добросовісно набула даний цінний папір, звернутися до того, хто їй неправдо передав цей папір, з претензією на зворот заплаченої йому суми і на винагороду за понесені втрати. Наприклад: у А. вкрадена Б. облігація на пред'явника. Б. продав її В., який купує її в добрій вірі. Отже по російському закону А. міг відібрати у В. свою облігацію; В. має право звернутися до Б. з претензією повернути йому /В./ заплачену ним за облігацію суму і винагородити ще за понесені втрати.

По західньо-європейському законодавству в цьому випадку А. не має права відібрати від В. свій цінний папір на пред'явника, він тільки може відшукувати свої втрати з винника неправесного відчуження у нього цінного паперу, що йому належав.

Передача цінного паперу в другі руки не завжди означає передачу права власності на документ, наприклад, у випадку віддачі під заставу або передачі на схованку. Але визнається за загальне правило, що умтупка права власності на безіменні цінні папери робиться самою тільки передачею цих документів.

При передачі права на одержання цінності

разом з документом цедент відповідає тільки за дійсність документу. Винятком являється вексель та заставне варантне свідоцтво: за сплату по ньому відповідає кожний з індосаторів, як що тільки індосатор не відхилив від себе цієї відповідальності у передаточному надпису. Як що в мент передачі документу не існували вже цінності, на які дає право документ, то передача буде недійсною.

VI. П р а в о н а п р о м и с л о в і в и н а х о д и .

Під промисловим винаходом розуміється відкриття нової форми, в якій предмети зовнішнього світу стають здатними для задоволення людських потреб, або нових способів продукції вже відомих економічних дібр.

Виключне право користування винаходом, яке дає законодавство винахідникові, називається правом на промисловий винахід.

Умови одержання цього права, яке звичайно називають "привілеєм", /слово це не зовсім відповідає поняттю права на винахід/, є такі:

1/ Винахід мусить бути новим. Новизна його полягає в тому, що дане економічне добро чи спосіб його продукції раніш не були у загальному вільному користуванні і ніхто ще не дістав на цей винахід привілею. Новизни не буде, коли ходить тільки про якесь незначне удосконалення;

2/ Винахід мусить мати економічно-промислове значіння, себ-то витворити техніку продукції нових матеріальних цінностей або удосконалювати техніку продукції відомих вже цінностей новими способами, які будуть істотно відзначатися від способів попередніх;

3/ Винахід не може протирічити законові; наприклад, не видається патенту на винахід незгідний з моралю, на предмети оборони держави; в останнім випадку держава може набути винахід і винагородити винаходця після оцінки корисності винаходу;

4/ Одержати привілею в даній державі може

тільки винахідник, як власний громадянин так і чужинець. Юридична особа може набути привілей від фізичної особи по договору з нею. Як що прохання подано одночасно кількома особами, то вони можуть порозумітися і одержати привілей на спільне їх імя; коли до згоди між ними не прийде, привілей не видається. Привілей можуть одержати спадкоємці винахідника.

Виданий урядом документ про право на винахід називається патентом на винахід. По дефініції Р. Улі, право на винахід, втілене в патент, є одною з відмін соціального монополю, який встановлюється через наказ влади в інтересах загального добра.

Законодавства всіх країн /за винятком Голландії/ знають інститут охорони права на винахід. При цьому вироблені такі системи:

1/ Р е е с т р а ц і й н а , по якій держава тільки формально розглядає прохання про видання привілею, не виходячи в суть справи, і залишає вже інтересованим особам позивати того, хто одержав патент за те, що він не є дійсним винахідником, що винахід не є новим, що він не має значіння для продукції і т. д. Цей порядок прийнятий в Англії, Франції, Бельгії, Іспанії, Італії, Португалії, Швейцарії. Невигода цієї системи полягає в тому, що при ній може легко виникнути і виникає дуже багато безпідставних, несерйозних привілеїв і потім процесів ізза них.

2/ К о н ц е с і й н а або п е р е в і р о ч н а система /в б. Австрії, Данії, Швеції, Норвегії, Росії, Сполучених Штатах Півн. Америки/, по якій установа, що видає патенти, дуже докладно досліджує технічні і юридичні підстави прохання про видання привілею, - себ-то, що винахід дійсно має в собі щось нового та що він правдоподібно буде мати промислове значіння, - і тільки тоді видається патент, проти законности якого спір не допускається /Сполучені Штати П. А./ або допускається протягом якогось короткого терміну після оголошення про видачу патенту /в дореволюційній Росії протягом 2-х років/.

3/ М і ш а н а система, яка заведена в Німеччині. Патентовий уряд в Німеччині, зі судо-

вою і адміністраційною компетенцією, розглядає правні і технічні підстави прохання, оголошує до загального відома про прохання, і як що до 8 тижнів не буде заявлено протесту, видає патент.

Про видачу патенту завше робиться відповідна обява. Повстає це право не в мент винаходу, але тільки з менту оформлення його: нема оформлення /себ-то патенту/, нема й права, хоч і може бути дійсний промисловий винахід.

Привілеї можуть бути трьох родів:

1/ самостійні, які представляють самостійні винаходи, новинку в ідеї і т.д.;

2/ доповнюючі, які тільки поширюють обсяг раніше виданого самостійного привілею;

3/ залежні, котрі можуть бути видані й іншому винахідникові, але він може користуватися ними тільки по згоді з власником основного привілею.

Субъектом права на привілеї може бути сам власник або та фізична чи юридична особа, яка набула від нього це право. Привілеї дає такі права:

1/ виключне право на промислове використання винаходу чи удосконалення на протязі терміну, на який виданий патент;

2/ право розпорядження привілеєм шляхом передачі другим свого права повністю або частково;

3/ обороняти своє право через суд;

4/ розширити своє право шляхом одержання в першу чергу доповнюючого привілею.

Обовязки власника патенту:

1/ вносити до державної скарбниці належні оплати;

2/ на протязі певного терміну /звичайно п'яти літ/ з дня підписання патенту промислово реалізувати винахід, про що необхідно представити посвідку відповідного органу в ту установу, яка видала патент, инакше патент втратить свою силу;

3/ в разі відчуження привілею повідомити про це установу, що його видала;

Припиняється право на привілеї:

1/ впливом його терміну; звичайним терміном для патенту є 15 років, але в Сполучених Штатах Півн. Америки 17 років, в Бельгії 20 літ.

2/ коли винахід не зреалізовано на протязі певного терміну /5 літ в Росії/.

3/ внаслідок невнесення належного податку на патент;

4/ по судовому вирoku внаслідок позову.

УП. П р а в о н а ф а б р и ч н і м а - л ю н к и й м о д е л і .

Під назвою "фабричний малюнок" розуміємо певний уклад кольорів і узорів виробу, напр., для матерій, коврів. Моделем називається певне зображення форми виробів, наприклад ваз, меблів, струментів і т. п. Малюнки й моделі не тільки можуть збільшувати вартість виробів, але й становити головну складову частину цієї вартості; /приміром - художні малюнки на севрським фарфоровим посуді/; отже в праві на малюнки й моделі міститься економічний інтерес, який і бере закон під свою охорону.

Субектом права на малюнки та моделі є пересім винахідник /свій громадянин чи чужинець - ріжниці не робить/. Але через те, що малюнок або модель мають значіння лиш тоді, коли вони прикладаються в промисловости, у процесі виготовлення продуктів, то деякі законодавства /в тому числі і російське до революції/ визнають право на винахід тільки фабрикантам, але не тим особам, які винайшли новий малюнок чи модель, працюючи на фабриці.

Головною умовою для набуття права на малюнки чи моделі є їх новизна. Набувається це право в порядку реєстраційному або концесійному. Урядова установа видає свідоцтво про зроблену заяву на модель або малюнок; звичайно воно видається не термін не більше як на 10 літ.

Право на фабричні малюнки та моделі полягає: 1/ у праві на виключне користування ними; 2/

у праві передачі його другим особам за запла-
ту або безплатно - у дар, в спадщину; 3/ у
праві на законну його охорону.

Припиняється це право: 1/ як мине певний
встановлений термін; 2/ по постанові суду внас-
лідок позову за неновизну малюнку чи моделю та
за незаконність набуття права на малюнок чи мо-
дель.

В.

Т о р г о в е л ь н і д о г о д и .

І. З а г а л ь н і у в а г и .

Торговельні угоди ґрунтуються на порозумі-
нні двох або більше осіб - вони є угодами.
Внаслідок цього для обох сторін угоди виника-
ють певні права й обов'язки, ними по угоду
набуті, згідно прийняті; які й охороняє закон.
Не завжди торговельні угоди, їх складення, тлу-
мачення і т. д. регулюються тільки одним писа-
ним торговельним правом, навпаки тут має часто
/особливо як дійде справа до тлумачення угоди/
велике значіння торговельний звичай; крім цьо-
го в дуже багатьох випадках регулюються вони
цивільним правом, особливо коли воно є модер-
ним й не відстає від потреб життя, яке за остан-
не сторіччя сильно комерсіалізується. Так, напр.,
що до суб'єктів угоди /сторін/, то вони мусять
задовольняти вимогам цивільного закону про пра-
воздатність і дієздатність; торговельне право
вносить тут тільки певні поправки.

Форма угод. Угоди укладаються словесно а-
бо на письмі; писемна форма є обов'язковою лише
тоді, коли цього прямо вимагає закон. Точно за-

ховання форми при численности, різноманітності та швидкості торговельних догод було би до певної міри досить тяжким й ускладняло би торговельний оборот. Через те західно-європейські законодавства не дуже то налягають на форму догод, обмежуючися звичайно вимогою писемної форми догоди лише тоді, як догода перевищує певну значну суму; взагалі-ж західно-європейські законодавства виявляють тенденцію до повної свободи торговельних догод що до їх форми. Російське-ж до революційне законодавство відзначалося великим нахилом до формалізму і вимагало писемної форми торговельних догод, принаймні як доказу їх існування.

В догоді повинен бути зазначений термін виконання; незазначення терміну може мати наслідком недійсности догоди. Оскільки-ж термін не зазначено точно, то в таких випадках керується торговельним звичаєм.

Внаслідок поняття про самостійність торговельного підприємства, про його одірваність від особи підприємця - купця, місцем виконання догоди повинно вважатися місце знаходження контори, каси, складу підприємства, о скільки йнакше виразно не зазначено в догоді.

Мотив, причина догоди звичайно не мають значіння для догоди і тому на саму її суть не впливають; виняток становить французьке законодавство яке вимагає вказати у векселі підставу його видачі.

Способи забезпечення прав /виконання зобов'язання/, які виникають з догод, означаються звичайно цивільним правом. Особливістю торговельного права є право кредитора затримати: продати рухомі цінності дебітора при таких умовах:

1/ коли існує догода - торговельна для обох сторін;

2/ коли наступив термін виконання догоди;

3/ коли дебітор її не виконує;

4/ як що в такому разі кредитор повідомив негайно дебітора про намір сюрістати з права продажу його рухомих цінностей. В разі негайного невиконання зобов'язання після цього повідомлення кредитор може звернутися до суду і по рі-

шенню суду задоволити свої претензії продажом затриманих цінностей.

Внаслідок великої кількості догод у торгівлі та швидкості торговельних оборотів, витворювання нових форм, урізноманітнення існуючих, тлумачення догод вимагає більшого поширення його меж, ніж це має місце в інших галузях права. Звідси в Західній Європі основне правило тлумачення торговельних догод - звертати головну увагу на дійсний намір, волю сторін, а не на зовнішню форму, яка завдяки особливостям торговельного обороту не завше буває строго точно зредагована. Російське законодавство, навпаки, головну увагу звертало на форму і тому договори в торгівлі треба би було пояснити по їх буквальному смислу. Але в дійсності практика не так вже строго притримувалася цього принципу. При тлумаченні догод закон вимагав:

- 1/ сумнівні вислови тлумачити згідно зі самою метою договору;
- 2/ не ставити у вину пропуск слів та висловів, які звичайно вживаються в договорах і через те samozрозумілі;
- 3/ в разі пропусків у договорі пропущене доповнювати звичайним заведеним порядком;
- 4/ в разі сумніву тлумачити більше на користь дебітора, ніж кредитора.

II. Догоди між відсутніми

ми.

Для складення догоди необхідні: воля принаймні двох осіб, одночасне порозуміння між цими контрагентами і вияв цієї волі, порозуміння в один момент на зовні. Догода може бути заключена не тільки між присутніми, але й між відсутніми особами. Догоду між відсутніми будемо мати тоді, коли вона заключена між сторонами шляхом зносин по пошті, телеграфу або через післанця /але не через уповноваженого і не по телефону чи по прямому дроту/. Отже тут відіграє першу роль не так момент віддалення, як момент різниці в часі між пропозицією догоди

і згодою на неї, але ця різниця в часі викликана власне віддаленням.

Істотними елементами заключення угоди між відсутніми є: пропозиція певної операції, прийняття її і заключення угоди.

Пропозиція /оферта/ майбутньої угоди зроблена одною стороною, повинна мати всі істотні умови угоди, а саме:

- 1/ від кого походить пропозиція;
- 2/ кому вона зроблена;
- 3/ умови угоди, напр., товар, кількість, ціна, час виконання і т. д.;
- 4/ намір пропонента вступити в договір, чим власне відрізняється пропозиція угоди від способів, які практикуються в торгівлі для рекомендації купцем своїх товарів /прайскуранти, реклами й инш./.

Пропозиція повинна бути так складена, щоб проста згода другої сторони робила її договором. Пропозиція зроблена усно через післанця або післана по телеграму, може бути ризикованою, бо пропонент відповідає сам за точну передачу його пропозиції післанцем або по телеграфу /держава не відповідає за помилки в телеграмі/.

Перед заключенням угоди вже зроблена пропозиція може бути уневажнена просто відкликанням її, але лише до того моменту, поки друга сторона її не одержала, технічно це можна зробити так, що по телеграфу можна відкликати пропозицію післану листом і т. п. Відкликання пропозиції після одержання її тим, кому вона адресована, допустиме, але тягне за собою обов'язок винагороди адресатові за понесені ним втрати; мотивується цей обов'язок тим, що адресат, одержавши пропозицію, міг відхилити другі пропозиції і через те понести певні втрати.

Коли в зробленій пропозиції був поставлений термін на відповідь, а відповідь до того терміну не одержана, то тим самим рахується, що на неї не дано згоди. Коли-ж навіть не вказано терміну, то пропонент чекає на відповідь стільки, скільки потрібно, щоб пропози-

ція дійшла до рук адресата, була розглянута і одержана відповідь і то тим шляхом, яким післана пропозиція /пропозиція зроблена листом - пропонент чекає листовної відповіді, по телеграфу - телеграфічної відповіді/. Коли відповідь, рахуючи цей час при нормальних обставинах не прийшла, то пропонент може вважати, що на його пропозицію нема згоди і рахувати себе звільненим від того обов'язку, який зазначено вище. Але треба мати на увазі, що тут може також мати рішуче значіння торговельний звичай що до відповіді в данім роді торгівлі і в данім місці та попередня практика зносин з даним контрагентом.

Відхилення пропозиції з боку особи, якій вона зроблена звільняє пропонента від всяких можливих наслідків.

В разі смерті пропонента в одних країнах вважають, що пропозиція обов'язує його наслідників; такий погляд ґрунтується на понятті про одірваність підприємства від особи власника /Німеччина/. В інших країнах /Франція/ навпаки оферта не визнається за важку в разі смерті оферента або його банкруцтва.

Приняття /акцепт/ другою стороною оферти є виявом її волі, її згоди на запропоновану угоду на вказаних в пропозиції умовах. На зовні це мусить виявитися повідомленням пропонента про згоду на його оферту. Повідомлення це повинно бути виконане до того терміну, який поставлено було на відповідь; як що терміну не зазначено, то розуміється той протяг часу, який потрібний, щоби це повідомлення дійшло до оферента, додаючи до цього той час який нормально потрібний для негайного ознайомлення з пропозицією і на який, як нормальний, може пропонент розраховувати.

Може бути в пропозиції зазначено теж, що як що до певного терміну не буде оферентові надіслана відповідь, то пропозиція буде оферентом рахуватися прийнятою. В цьому випадку як що відповідь має бути відмовна, то вона мусить бути вислана з таким розрахунком, щоби о-

ферент її одержав до цього зазначеного в догоді терміну. Недача відповіді означає, розуміється, прийняття пропозиції. - Може мати місце також негайне приступлення до виконання угоди в термін, нормально потрібний до одержання оферентом згоди /оскільки це лише можливо/ і в такому разі будемо мати перед собою вже заразом і прийняття пропозиції /угода стає фактом/ і виконання угоди.

Коли повідомлення про угоду вже вислане, то акцептант може ще відкликати свою угоду на пропозицію, але це відкликання мусить бути одержане пропонентом не пізніше моменту одержання первісної угоди.

Якщо у відповіді змінюються умови /що до ціни, кількості, місця виконання і т. д./, чи ставляться нові умови, то це не буде угода на пропозицію /отже не буде угоди/, але нова пропозиція і тут ролі сторін перемінюються: оферентом стає вже той, кому первісно була зроблена оферта.

Заклучення угоди. Виникає питання з якого власне моменту треба вважати угоду за заклучену? На це питання дають дві відповіді:

Одні кажуть, що угода стає заклученою, себто виникають договірні стосунки, в той момент, коли акцептант погодився на оферту, що на зовні може виявитися, напр. здачею листа на пошту /система деклярації/. Проти цієї теорії можна зробити такі зауваження: 1/ як необхідно, щоби пропозиція дійшла до адресата, так само потрібно, щоби відповідь дійшла до відома пропонента, бо інакше не буде взаємного порозуміння, об'єднання волі сторін; 2/ при такій постановці виключається можливість відкликання угоди, а тим часом теорія визнає, що відкликати можна до одержання пропонентом відповіді на угоду.

Другі-ж кажуть, що угода стає заклученою тільки з того моменту, коли пропонент одержав відповідь /система рецелції/; тільки з цього моменту воля обох сторін є їм взаємно відома і відтоді наступають договірні стосунки. Треба

визнати, що ця друга теорія являється більше послідовною.

Ш. Догода купівлі - продажу.

1. Поняття.

В сучасному економічному житті з його розвитком грошового обороту догода купівлі - продажу є основною і найбільше поширеною догодою. Купівля-продаж це договір, по якому одна сторона /продавець/ обв'язується передати другій стороні певну цінність у власність, а ця друга сторона /покупець/ - прийняти цю річ і заплатити за неї умовлену суму грошей. Купівля-продаж є в першу чергу договором, себ-то свобідною згодою двох сторін на виконання означених чинностей; але разом з тим, по відношенню до предмету догоди, ця догода являється zarazом засобом перенесення права власности на даний предмет з одної особи на другу, що є метою цієї догоди. Догода купівлі - продажу є договором двохстороннім - обі сторони ним зобов'язуються /і набувають прав/: одна передати дану цінність у власність, друга - заплатити за неї певну ціну /для одної сторони це - продаж, для другої - купівля/.

Субекти догоди, - продавець і покупець, - мусять бути право - і діездатними. Продавець мусить в мент продажу /власне в мент заключення догоди/ бути власником даного предмету і мати право ним розпоряжатися, - але деякі законодавства /англійське, німецьке, італійське/ допускають продаж річей, які ще не належать продавцеві в мент заключення догоди, але на які він повинен мати право власности в мент виконання догоди. Покупець мусить бути правоздатним що до володіння купленою цінністю і діездатним що до виплати її ціни.

Обекти торговельної догоди купівлі-продажу є товари, себ-то предмети торговельного обороту. Купівля - продаж є торговельною дого-

дою тільки тоді, коли її предметом є реальні чи умовні рухомі цінності /рухомості, цінні папери, право на винахід, майбутній врожай і т. п./. Отже не буде торговельною угодою купівля продаж нерухомого майна, купівля для власного вжитку /тут тільки на стороні покупця/. Не можуть бути взагалі об'єктом торговельної купівлі - продажу предмети виключені з торговельного обороту /скажім, гармати, або алкоголь, коли заборонено ним торгувати, як нині в Спол. Штатах Півн. Америки, і инш./.

Основним елементом угоди купівлі-продажу є: 1/ згода про те, яке саме майно продається /купується/; 2/ згода про ціну; 3/ згода про перехід права власності на продане майно до покупця.

Майно-об'єкт угоди - мусить бути в угоді точно означене, бо інакше угода буде безпредметною і через те недійсною. Означити його можна або по його індивідуальним ознакам /кінць з такими то особливими знаками/ - індивідуалізоване майно, - або по його родовим ознакам - "числом, мірою, вагою" /вагон жита - але не збіжжя/, чи по зразкам.

Ціна мусить бути встановлена так чи інакше в угоді і то в грошах. Як не буде ціни, то це буде не купівля - продаж, а дарунок; коли ціна визначена не грішми, а якимсь иншим предметом, то тоді була би угода про обмін. Ціна мусить бути точна, хоча може бути й умовна, нпр. біржева ціна в певний день на певній біржі на даний товар; тут вона визначена умовно /"яка буде".../, але вона точно зазначена і стане точно відомою іменно на зазначеній біржі, в зазначений день і на зазначений товар. Сам розмір ціни, спосіб і час виплати, скидка, з доставкою чи без неї і т. д. означаються свобідною угодою сторін. Розмір ціни тільки у виключних випадках зацікавлює законодавця, оскільки власне ходить про занадто низьку ціну /нпр. в сучасному російському законодавстві при продажу в наслідок нужди/ або коли ціна в окремих випадках занадто висока і приносить шко-

ду суспільству /регулювання цін на хліб в час війни, таксація цін на предмети першої необхідності/.

Ціна повинна бути визначена в тих грошах, які визнаються за законний платіжний засіб на території даної держави. Чужоземна валюта не вважається звичайно на внутрішньому ринку законним платіжним засобом і тоді догода, в якій ціна визначена в чужій валюті вважається взагалі догодою про обмін, а деякі вважають її навіть недійсною.

Оскільки в даній країні знаходяться паперові гроші, яких курс дуже нестійкий і міняється їх покупна здібність, як це було в час війни, а особливо після війни, то виникає питання, як бути з ціною, зафіксованою при заключенні угоди в певній сумі грошей /паперових/, а яка в час виконання угоди в дійсності не відповідає тій її реальній цінності, яку вона мала раніше. Загальний принцип в даному разі такий: зміна курсу валюти під увагу законом не береться. Але на практиці визнається катастрофічне зниження курсу валюти, як і а о , і угода судом може бути розв'язаною. Така практика може бути шкідливою, бо вносить у торговельне життя елемент непевності угод. Краща вже буде така практика, коли встановлюється певний коефіцієнт для різниці курсу грошей.

Третім істотним елементом угоди купівлі-продажу є згода про перехід права власності на продане майно від продавця до покупця. Коли не передається право власності, але тільки право на користування даним предметом за певну винагороду, то це буде не купівля - продаж, а угода річового найму. Коли об'єктом купівлі - продажу є права чи боргові претензії, то маємо перед собою угоду не про перехід річового права власності /в тісному розумінню/, а того права, на основі якого даний об'єкт належить його власникові. Для переходу права власності на даний предмет від продавця до покупця необхідно, щоб продавець сам мав це право власності, себто продавав власний товар. Це право власності

Питель. Торговельне право.

не завжди, як це бачимо на практиці, належить продавцеві в мент заключення угоди; але в мент виконання угоди він його мусить мати, йнакше продавець відвічатиме, як за невиконання угоди.

Форма угоди купівлі-продажу може бути словесна або писемна. Писемна форма угоди вживається на практиці звичайно тільки тоді, коли закон виразно її вимагає, наприклад, по сучасному російському законодавству угоди купівлі-продажу в кредит на суму більше 500руб.зол. мусять бути заключені на письмі; угоди державних підприємств з приватними особами на суму більше 1000руб. зол. мусять бути зроблені на письмі і нотаріально засвідчені.

2. Обовязки сторін.

А. Продавець обовязаний:

І. Передати товар у власність самому покупцю або його уповноваженому шляхом передачі або самого товару або відповідних товарових, - т.зв. розпорядчих, - документів, що представляють собою право власности на товар /дуплікат надавчого листа - накладної і фактури, коносамент, свідоцтво товарового складу/.

Незвичайно важним з юридичного боку є мент в якому переходить право власности на товар від одної до другої сторони; з цим тісно звязане питання, хто, до якого чи з якого менту несе відповідальність за товар, на якого впаде тягар втрати товару в наслідок нещасного випадку під час транспортування /напр., в разі пожежі в склепі або аварії на пароплаві/, бо загальний принцип права: річ гине у її власника.

На це питання одні законодавства відповідають, що покупець стає власником в мент оформлення угоди - незалежно від того, чи він приналежить цей товар в натурі чи ні /французьке, швайцарське право/. Але французький закон прикладає це правило послідовно лише до річей індивідуалізованих; коли-ж ходить про предмети родові, замінені /визначені сортом, числом, мірою, вагою/, то право власности покупця повстає тоді, коли вони для цього покупця виділені з маси однородного товару, себ-то до певної

міри індивідуалізовані.

Другі законодавства Німеччини, Росії до революції / встановлюють, що право власності покупця на товар повстає в мент передачі самих річей або розпорядчих документів на них. Сучасна теорія більше схильється до цієї другої відповіді.

Законодавство С. Р. С. Р. намагається сполучити обидва наведені погляди, встановлюючи, що індивідуально визначене майно переходить у власність покупця з ментом заключення угоди, а річі визначені родовими ознаками /"числом, вагою, мірою"/ переходять у власність покупця в мент їх передачі.

II. Продавець несе відвічальність за дефекти права, яке він передає покупцю на товар. Продавець може продати, як сказано вже вище, товар тільки такий, на який має право власності, інакше покупець може вимагати звороту заплаченої суми і винагороди за понесені втрати. Але для пред'явлення такої вимоги необхідно, щоби дана річ була відібрана у покупця по судовому вироку і це відняття було наслідком хиби в праві на цю річ з боку продавця. Із загального правила робиться виняток, звичайно для цінних пред'явницьких паперів, а також для продажу чужих річей з публичного торгу в порядку, вказаному в законі. Сучасне російське законодавство робить виняток з наведеного вище правила ще й на той випадок, коли покупець купив у добрій вірі річ, яка вийшла з володіння попереднього власника незаконно, але не через загублення або кражу. Цей виняток не стосується до майна державних підприємств і установ.

Продавець повинен повідомити покупця про всі тягарі, які лежать на даному товарі /напр., що він заставлений/. Як що цього продавець не зробить, то покупець має право вимагати або розірвання угоди і повернення понесених втрат або відповідного зменшення ціни.

III. Продавець обов'язаний передати покупцеві умовлений товар і то належно і якості і в умовленій кількості /числом, мірою, вагою при родових товарах/. Н-

кість товару звичайно зазначається у догоді; коли про неї нічого в догоді не сказано, то розуміється товар середньої для даного його роду якості. За дефекти проданого товару що до якості й кількості несе відповідальність продавець. Якість товару може бути означена:

1/ докладним її описом в догоді;

2/ по зразку, і тоді продавець обов'язаний передати товар, що вповні відповідає цьому зразку;

3/ по пробі коли частина товару перед тим була піддана пробному аналізу, — тоді весь товар повинен мати тіж прикмети, які має частина проаналізована.

Так само продавець обов'язаний передати таку кількість товару, як це умовлено було в договорі що до ваги чи міри чи числа. В догоді повинна би бути зазначена вага бруто чи нетто для уникнення непорозумінь. Як що такі непорозуміння виникають, то звичайно вони розв'язуються згідно зі звичаєм в торгівлі даним товаром. Як загальне правило, вага рахується нетто; у Франції закон перечисляє ті предмети, які продаються бруто. Зараз за малими винятками принята метрична система мір і вона являється обов'язковою. У бувш. Росії російська і метрична система могли вживатися /з 1916 р/ як одна так і друга. На території С.Р.С.Р. метрична система є нині обов'язковою. По закону 1901 р. в Росії зерно могло продаватися тільки на вагу, але не на міру.

IV. Продавець обов'язаний передати товар покупцеві в належний термін і в належному місці. Що до терміну то передача мусить бути зроблена в той час, який визначено в догоді. Покупець має право не прийняти товару перед або після назначеного терміну. Як що терміну в догоді не зазначено, то звичайно розуміється негайну передачу.

Так само товар повинен бути переданим в умовленому по договору місці: в магазині чи склепі продавця або покупця товару або на міс-

ці знаходження товару /дерево в лісі, товар в гавані/ чи врешті в іншому зазначеному в договорі місці.

Більше складне питання передачі виникає тоді, коли продавець і покупець розділені між собою в просторі і між ними стоїть транспортне підприємство, яке приймає, перевозить і передає товар: продавець передає товар транспортному підприємству /залізниця, пошта, пароходно-му підприємству чи експедітору/ в одному місці, а покупець через деякий час достає цей товар від перевізника вже в другому місці. Це питання важне через те, що з товаром в дорозі може трапитись якесь нещастя. Отже хто є власником його і несе втрату, згідно має право на претензії до транспортного або до асекураційного підприємства - продавець чи покупець? Оскільки тут йде про час, то продавець повинен вислати товар з таким розрахунком, щоби він був одержаний покупцем /беручи нормальні обставини/ відповідно до терміну зазначеного в догоді. Місце навантаження і місце передачі товару продавцем покупцеві може бути визначене в самій догоді і відповідно до того товар лічиться переданим, оскільки передані розпорядчі документи не цей товар. Але коли ні час, ні місце в догоді не зазначені? - В такому разі більшість законодавств встановляє, що товар рахується переданим в той мент, коли продавець його відправляє на адресу покупця, передаючи товар транспортному підприємству; продавець мусить при цьому вибрати такий спосіб транспорту і такий шлях, які звичайно вибрав би порядний покупець. Отже тут взагалі примінюється правило, що проданий товар перевозиться, як власність покупця, оскільки в догоді не зазначено йнакше. Коли-ж продано товар, який вже знаходиться в дорозі, то він числиться переданим з менту передачі розпорядчих транспортних документів на нього. -

Невиконання передачі товару може бути наслідком або зовнішніх обставин, незалежних від волі продавця, або внаслідок свідомої волі про-

давця. В першому випадку, в разі, скажемо, знищення товару внаслідок *vis majoris* треба мати на увазі, про який товар ходить. Знищення товару індивідуального /напр. даний кінь/ припиняє зобов'язання для обох сторін. В разі знищення товару родового /10 телят, вагон пшениці/ продавець доти не звільняється від обов'язку передачі товару, доки існує можливість дістати однородний товар. Коли продавець, нічим не винуватий у знищенні товару, то він не несе відповідальності за затяжку в передачі товару, викликану заміною втраченого товару новим. Взагалі-ж продавець відповідає за знищення чи зіпсуття товару тільки тоді, коли це трапилось в той час, як він був власником товару або по умові з покупцем товар знаходився в нього до фактичної передачі.

Б. Обов'язки покупця.

І. Покупець зобов'язаний прийняти товар, як що він відповідає умовам угоди. Перед прийняттям товару покупець має право його оглянути, щоби переконатися, чи його якість і кількість відповідає умові /перевести пробу, звірити зі зразками, перерахувати/. Як що покупець найде хиби товару, то він повинен негайно про них повідомити продавця /в деяких законодавствах на протязі доби/. Як що неможливо по важним причинам зробити негайно огляд, то покупець му-сить повідомити продавця, що товар прийнятий без огляду, що дає йому право повідомити додатково про результати огляду. Як що покупець приймає товар, то про це також повинен негайно повідомити продавця.

Коли товар не відповідає встановленій у договорі якості чи кількості, то покупець може:

1/ або розірвати угоду, повертаючи назад товар з вимогою повернути йому заплачену ним ціну, або

2/ вимагати винагороди за понесені втрати, або

3/ вимагати зменшення ціни в розмірі недостачі товару чи його дефектів, або

4/ вимагати, доставки товару належної якості /або що товар належить до категорії родового, замінюваного товару / чи бракуючої кількості.

Коли покупець затягнув час прийняття товару /скажемо, від залізниці або пароплавства/, то це викликає його відповідальність за втрати /зіпсуття, видатки за хоронення на складі, за асекурацію і т.п./. Відмова від товару, який відповідає умовам угоди, тягне за собою обов'язок покупця повернути продавцеві всі понесені ним внаслідок цього втрати /зрештою продавець має право відмовитися прийняти назад проданий ним товар/.

II. Другим обов'язком покупця, власне головним, є заплатити за товар його ціну, себ-то суму грошей, яку встановлено в догоді, при цьому покупець повинен дотримати всі ті умови що до часу, місця, способу виплати ціни, які зазначено в догоді чи прийняті в торгівлі. Виплата повинна бути зроблена в мент передачі товару; місцем заплати рахується контора продавця, як що йнакше не зазначено в догоді. Коли покупець не заплатив своєчасно готівкою, то закон стає на охорону інтересів продавця, даючи йому право вимагати через суд виплати ціни разом з винагородою всіх понесених втрат, або вимагати повороту товару і покриття всіх витрат і шкоди.

3. Особливості в угодах купівлі продажу.

Всі угоди купівлі - продажу підлягають вище наведеним основним правилам, але у деяких випадках бачимо певні особливості, викликані реальними умовами торговельного життя. Особливості ці стосуються права власності на товар чи означення якості товару, виплати ціни й іншого. З них важніші:

1/ Купівля продаж з аукціону /з публичних торгів/, коли товар продає не його власник, але аукціоніст, згідно з описом товару і оповіщаючи відповідно про місце, час, предмет продажу. До менту продажу власником товару є

той, кому він належав; тут розділені від себе момент власності і момент розпорядження /власник сам своїм товаром не розпоряджає/. Покупцем стає той, хто заплатить найвищу ціну; платить він її аукціоністові і від нього забирає товар.

2/ Запродажа буде тоді, коли індивідуально визначений предмет угоди не належить ще продавцеві на праві власності /певні екземпляри коней, худоби, картини/, але очевидно буде належати, або коли об'єкт продажу не належить продавцеві фактично як виготовлений вже товар /майбутній урожай, або майбутній полов риби/. Юридічно це не є купівля - продаж в тісному розумінні слова, а більше зобов'язання виконати в майбутньому угоду купівлі - продажу. Таке зобов'язання викликає право на вимогу акту угоди, а не вимогу товару. Для запродажу, по дореволюційному російському закону і по закону СРСР, обов'язково необхідна письмена форма угоди. Цей тип угоди є властивим лише тим законодавствам, які строго притримуються теорії, що продавець може продавати лише ті речі, якими він володіє на праві власності в момент укладення угоди купівлі - продажу.

3/ Постачання /поставка - по рос. "поставка"/ - це угода, по якій продавець /поставник/ зобов'язується передати покупцеві /замовникові/ у власність певну кількість товарів /звичайно замінимих/ по умовленій ціні в умовлений термін і місце, а покупець зобов'язується заплатити тоді умовлену ціну в грошах /часом в натурі/. Угода ця дуже поширена на теренах бувшої Росії як раніше так і зараз /Західна Європа цього виду угоди купівлі - продажу не знає/. Викликана ця угода тим, що російське законодавство проводило строго принцип власності продавця на проданий товар, а життя цей принцип ламало. Найчастіше контрагентами в цій угоді виступають державні і громадські установи, як покупець, а приватні особи /фізичні або юридичні/, як продавець. По дореволюційному російському законодавству поставник був обмежений в угодах сумо-

ю взятого ним промислового свідоцтва. Продавець поставщик міг й не бути власником замінимих предметів угоди в момент її заключення, він мав на увазі набути їх до терміну виконання угоди. Писемна форма угоди обов'язкова. На випадок невиконання угоди в цілому чи частково в угоді звичайно передбачалася неустойка у певних відсотках /не менше 10 % від ціни товару/.

В СРСР постачання регулюється положенням від 27. липня 1923. р. про державні підряди і постачання. По суті власне це положення нічим нічим не різниться від дореволюційного законодавства, хіба що тим, що дає порівнюючи з приватними особами певні полегшення державним, мішаним та кооперативним /всесоюзним і областним/ об'єднанням, як от допускає видачу авансу в рахунок ціни вище 25 % її суми, але як що сума перевищує 25 % ціни забезпечена заставом /кауція/. Ті-ж установи можуть бути звільнені від кауції, як забезпечення виконання угоди, від чого не звільняються приватні особи.

4/ Купівля - продаж по зразку /чи по пробі/ полягає в тому, що продавець зобов'язаний доставити покупцеві товар, який відповідає певному зразку /певній переведеній пробі/, переданому покупцеві раніше. Коли товар відповідає цьому зразку /цій пробі/, то покупець не вправі відмовитися від нього. Як що товар не відповідає зразку /пробі/ повністю або частково, то покупець може поступити так, як це сказано вище про хибність якості товару.

5/ Купівля - продаж на пробу /одрізняти - по пробі/ чи на огляд цікава тим, що прийняття товару цілком залежить від волі покупця; він його може прийняти або повернути в залежності від того, чи товар йому підходить чи ні. Отже це угода умовна і її завершення знаходиться в руках покупця. Покупець зобов'язаний в разі неприйняття товару повернути його в тому стані, в якому він його одержав.

6/ Купівля - продаж в кредит, коли термін оплати за товар по умові має наступити через певний проміжок часу після передачі товару покупцеві. В ціну тоді звичайно входять і % на

суму, яку кредитує продавець покупцеві. Як теж покупець заплатить свій борг за товар раніше встановленого терміну, то по прийнятому звичаю має він право на деяку скидку з ціни, так званий рабат.

б/ Купівля - продаж на сплату, коли продається /купується/ товар з умовою, що сума за нього буде виплачена певними частинами у певні терміни. При такій догоді продавець часто ставить умову, що в разі невиконання /невнесення/ одної чи двох чергових сплат, продавець відбере товар і не поверне вже зроблених внесків. В Росії, до революції спеціальний закон 1904 р. урегулював до певної міри цей вид угоди-купівлі - продажу. Закон цей прирівнявся в тому випадку, коли: а/ об'єктом продажу були машини, знаряддя, струмент, предмети домашньої обстановки і вжитку або обладнання сільсько-го господарства, ремісництва чи професії, б/ коли купівля зроблена не для дальшого продажу, але для власного вжитку, себ-то коли вона по стороні покупця не являється торговельною угодою. Як що, по цьому закону, покупець не зробив двох чергових часткових сплат то продавець не бажаючи задовольнитися вимогою недоплаченої суми по суду, мав право вимагати розірвання угоди, повернення товару і винагороди за час користування, при чому всі зроблені раніше часткові сплати не пропадали, але зараховувалися в загальну суму претензії продавця. Покупець не мав права під загрозою уголовної кари, заставити продати чи взагалі відчужити товар, куплений на сплату. Всяка угода про відчуження такого товару рахувалася недійсною.

В СРСР теж урегульовано цей вид угоди окремим декретом 10/X 1923 р. По цьому декрету в разі незаплатення покупцем трьох чергових внесків наступають ті-ж юридичні наслідки, як по закону 1904 р. після незаплатення двох внесків. Але, як ці незаплатені в належний термін внески разом вже з виплаченою сумою дають 40 % всієї ціни товару то продавець може вимагати тільки одночасової заплати всієї

невиплаченої суми. В разі знищення, втрати або істотного зіпсуття товару, продавець має право вимагати одноразової заплати решти незаплачених внесків. Але як покупець докаже, що це знищення чи зіпсуття сталися в наслідок обставин, за які він не відповідає, то він звільняється від заплати решти винної суми, а вже зроблені за товар внески лишаються на користь продавця. Догода ця мусить бути складена на письмі у двох примірниках, та дійсна тоді, як товар купується для власного вжитку на протязі довшого часу.

ІУ. Догода заставу.

1. Поняття.

Догоду заставу взагалі можна дефініювати як договір, в силу якого одна сторона — заставник, — для забезпечення певного зобов'язання перед другою стороною передає їй /заставоємцеві/ право, в разі невиконання заставником цього зобов'язання, розпорятися певним майном з метою задовольнити претензію по цьому зобов'язанню з цінності заставленого майна раніше інших кредиторів заставника.

Застав являється засобом забезпечення певного основного зобов'язання /позики, купівлі-продажу і т.д./, отже являється догодою додатковою до основної і підлягає тим змінам, яким підпадає зобов'язання по основній догоді. Звідси то право заставоємця міняється в залежності від того, чи виконується основне зобов'язання, чи ні; коли виконується основне зобов'язання, то право заставоємця /задовольнити повністю свою претензію із цінності заставленого майна/ зменшується в міру виконання зобов'язання і з повним виконанням основного зобов'язання зникає; коли-ж основна догода не виконується або виконується тільки частинно, то це право реалізується заставоємцем таким чином, що він переводить заставлене майно на гроші і задовольняє свою претензію.

Ця основна претензія заставоємця задоволь-

няється шляхом виконання заставного права в першу чергу перед всякими іншими претензіями на заставлене майно, які випливають з догод заставника з іншими особами - вони можуть бути задоволені тільки з лишка після покриття претензії заставоємця. Те-ж першенство має перший заставоємець перед всіма наступними заставоємцями /одна і та-ж річ може бути власником заставлена по черзі у декількох осіб/.

Заставом можна забезпечувати тільки дійсну претензію, дійсно існуюче зобов'язання заставника чи третьої особи і то доти, доки це зобов'язання існує. Як що заставоємець немає тої претензії до заставника /чи третьої особи/, яка вказана в догоді заставу, то тоді заставоємець немає жадного заставного права - така догода заставу недійсна.

Право заставляти своє майно мають як фізичні, так і юридичні дієздатні особи. Заставник повинен бути власником майна - чужого майна заставляти не можна. Заставляти майно можна як в забезпечення власного зобов'язання, так і зобов'язання третьої особи. Заставлений предмет має знаходитися у розпорядженню того, хто взяв застав, як забезпечення можливої власної його претензії, але він може бути в розпорядженні також і третьої особи по згоді між контрагентами догоди.

Об'єктом заставу може бути всяке майно, не виключене з обороту, при умові, що його можна передавати у власність третім особам і що воно здатне до оцінки на гроші. Об'єктом заставу можуть бути не тільки матеріяльні речі, але також права, крім тих прав, які нерозривно зв'язані з особою заставника або заставоємця /нпр. не можна заставити права на аліменти/.

Догода заставу регулюється цивільним правом /хоча вона дуже поширена в торговельному обороті/, звідси вимога писемної форми, часто нотаріально засвідченої у двох примірниках. Французьке торговельне право знає цю догду постільки, поскільки вона випливає з торговельних стосунків. Тоді виникають різниці між цивільним і торговельним правом що до цієї дого-

ди: 1/ факт заставу по торговельному праву до-казується всіма тими засобами, які присвоєні тор-говельному праву, - а по цивільному праву тільки писемним договором; 2/ при заставі цінних папе-рів на предявника вистарчає надпис про застав їх, - по цивільному праву вимагаються окремі фор-ми; що-ж торкається паперів іменних, то тут теж вистарчає простий надпис про застав, - по цивіль-ному праву необхідно про застав повідомляти прав-ління відповідного товариства.

Догода ця практикується найчастіше при та-ких основних догодах:

- 1/ короткотерміновому кредиті,
- 2/ біжучих рахунках,
- 3/ дисконті,
- 4/ товарових акредитивах,
- 5/ хороненні на складах /позики під застав хо-роненого на складі майна/,
- 6/ варантних операціях,
- 7/ комісійних операціях.

Французьке торговельне право знає особли-ву форму цієї догоди, а саме застанову фірми всього підприємства /анальогічно гіпотечі/; заставити можна тільки такі об'єкти:

- а/ нематеріальні: 1/ назву фірми, 2/ договір найму помешкання, 3/ клієнтелю, 4/ малюнки і знаки,
- б/ матеріальні: 1/ меблі, 2/ матеріали /але то-варів заставити при цьому не можна, бо вони служать забезпеченням інших зобовязань/.

2. Права і обовязки сторін.

А. Права і обовязки заставника:

1/ Заставник обовязаний передати заставлене май-но в розпорядження заставоємця чи то іншим шля-хом передачі самого предмету, чи то шляхом пе-редачі документів, які дають право розпорядже-ння предметом: в останньому випадку він пови-нен на документах зробити належну помітку про застав. Може також бути встановлено, що застав-лений предмет має знаходитися у третьої особи

і тоді заставник обов'язаний передати цій особі.

2/ Коли-ж заставлене майно, згідно з договором, залишається у нього на руках, то він повинен берегти його так, щоби воно не втратило на вартості чи не знищилося; отже він повинен його охороняти та асекурувати /на власний рахунок/;

3/ Заставник не може збільшувати без згоди заставодавця суми основного зобов'язання, обтяжуючи цим заставлене майно, ані взагалі робити будь які зміни, обтяжуючі майно чи зменшуючі його вартість;

4/ Заставник може закласти дане майно кільком особам по черзі, але обов'язково мусить повідомляти кожного наступного заставоємця про всі попередні застави;

5/ В разі виконання основного зобов'язання, заставник має право одержати від заставоємця заставлене майно в цілості і сохраннысти, прийнявши на свій рахунок всі необхідні витрати, зроблені заставоємцем з метою заховання майна в належному стані.

Б. Право і обов'язки заставоємця:

1/ В разі невиконання заставником основного зобов'язання, яке забезпечує заставлене майно, заставоємець має право покрити свою претензію з цінності заставленого майна; продаючи його в публичних торгів. Як що заставник забезпечив своїм майном зобов'язання не своє, а якоїсь іншої особи, то заставоємець, - як ця особа не виконає свого зобов'язання, - має звернутися до власника майна з попередженням, що він має намір скористати зі свого заставного права.

2/ Коли основне зобов'язання, забезпечене заставом, виконане, то заставоємець обов'язаний повернути заставникові його майно. В тому разі, коли основне зобов'язання виконується не відразу, а почастинам, то заставоємець не обов'язаний повертати частину майна, але може затримати його до повного виконання зобов'язання, оскільки, розуміється, не було йнакше зазначено в договорі.

3/ Оскільки дане майно обтяжене ще заставами у других осіб /за згодою першого заставоємця/, то по задоволенні своєї претензії перший заставоємець мусить передати це майно наступному по черзі заставоємцеві, але тільки тоді, як на це є згода заставника.

4/ Заставоємець повинен хоронити і асекурувати заставлене у нього майно за рахунок заставника. В разі загублення чи крадіжки майна заставоємець має право віндикації цього майна. Як що асекурований застав загине, то заставоємець має право і то поперед інших кредиторів заставника, одержати асекураційну суму для задоволення своєї претензії; як що ще термін виконання не наступив, то асекураційна винагорода вноситься в депозит до кредитової установи, але за згодою заставника може бути видана заставоємцеві раніше терміну виконання основного зобов'язання.

5/ Заставоємець не може відступити третій особі основну вимогу, залишивши собі право застави. Так само не може він відступити комусь право застави, залишаючи собі основну претензію. Про передачу основного зобов'язання і заставу /одночасно/ повинен заставоємець повідомити заставника.

6/ Заставоємець не може користуватися заставленим майном, оскільки це виразно не умовлено в договорі.

7/ Як що одержана з продажу заставленого майна сума не вистарчає на покриття претензії заставоємця, то він, оскільки не зазначено йнакше в договорі, має право одержати невистарчаючу суму з іншого майна заставника; в такому випадку заставоємець на цю невистарчаючу суму не має першенства перед іншими кредиторами заставника.

3. Припинення догоди.

Догода заставу перестає існувати:

- 1/ Як що припиняється існування основного зобов'язання;
- 2/ Через продаж заставленого майна з публичних торгів;

3/ Через загибель незаасекурованого заставленого майна;

4/ Як що заставоємець відмовляється від права заставу /хоча й залишив би за собою основне зобов'язання/;

5/ Як що заставником є не дебітор по основному зобов'язанню, але третя особа і як що минує термін, на який згідно з договором ця третя особа дала своє майно в забезпечення основного зобов'язання дебітора.

У. Догода комісії.

17 Юридична природа догоди.

Догода комісії /Kommissionsgeschäft/ полягає в тому, що одна сторона /комісіонер/ зобов'язується виконати певний торговельний акт /скласти догоду/ за певну винагороду від свого імени, але за рахунок другої сторони /комітента/.

Отже догада комісії є передовсім двохстороннім договором, бо кожна зі сторін приймає на себе певні зобов'язання і тим набуває певні права по відношенню до другої сторони. Комісіонер має обов'язок виконати певні дії а комітент - дати йому за це винагороду. По німецькому, чеському і радянському законодавствам догоду комісії можуть переводити фізичні та юридичні особи, що цим займаються, як професією.

Догоду, яка доручена комісіонерові, він складає у власному імени, але за рахунок комітента і в інтересах останнього, по його дорученню, - отже мета догоди, яку виконує комісіонер, - перенести її наслідки на комітента. За рахунок комітента робляться всі витрати, зв'язані з догодою, передається йому набуте для нього майно і права, - комісіонер фактично лише виконавець доручення, волі комітента і за це виконання одержує винагороду.

Але комісіонер заключає і виконує догоду у своєму власному імени, він перед третіми осо-

бами бере на себе всі права і обов'язки; внаслідок угоди не виникає жадних прав і обов'язків між комітентом і цими третіми особами. Комісіонер відрізняється від маклерів, уповноважених і агентів якраз тим, що він заключає угоду від свого власного імені, хоч і в чужих інтересах виконує ці угоди. Заклучення угоди комісіонером не від свого власного імені позбавляє цей договір характеру комісії. Виняток з цього становлять законодавства французьке, іспанське та англійське, по яким угода, заклучена комісіонером - професіоналом хоч і не у власному імені, залишається угодою комісії.

Форма угоди може бути писемна або усна. Завдяки-ж тому, що в торговельному життю комісійний стосунок виникає найчастіше між відсутніми контрагентами, то й угода найчастіше оформлюється писемною пропозицією і відповіддю на неї; отже в такому разі будуть тут чинні правила, які регулюють договір між відсутніми.

Пропозиція угоди може виходити від комісіонера або комітента. Коли пропозиція походить від комісіонера і в ній висловлено бажання прийняти на себе комісійне доручення та взагалі потрібні для угоди умови, то угода рахується заклученою з менту одержання згоди з боку комітента; неодержання відповіді каже припускати відмову. Коли-ж пропозиція походить від комітента професійному комісіонерові, то неодержання відповіді каже припускати згоду на угоду, договір рахується заклученим з того менту, коли повинна би прийти відповідь.

2. Права і обов'язки сторін.

А. Обов'язки комісіонера /права комітента/:

І. Головним обов'язком комісіонера є точне виконання доручення згідно з інструкціями, даними комітентом. Інструкції ці можуть бути або дуже точні і докладні аж до дрібниць, або

тільки загальні, або навіть комітент може не дати жадних інструкцій, даючи комісіонерові свободу ділання. Хочаби інструкції й не було, то комісіонер обов'язаний діяти, як дбайливий купець в інтересах комітента. Може бути дана також і інструкція "заключити угоду згідно з умовами, існуючими в даний час на ринку" - тоді вже до комісіонера ставляться вимоги не тільки, як до доброго купця, але й як до спеціаліста, знавця ринку. Коли комітент дав тільки загальні вказівки, встановив лімітовану ціну /межі найвищої й найнищої ціни/, то комісіонер може від цього відступити, не питаючи комітента, але тільки в тому разі, як що цього вимагає інтерес останнього. Коли-ж дійсні умови переведення угоди розходилися з даною точною інструкцією, то комісіонер обов'язаний запитати комітента, як і взагалі у всіх тих випадках, колиби інтересам комітента загрожувала якась шкода.

Невиконання угоди, неналежне виконання, себ-то з порушенням інструкцій на некористь комітента, має наслідком обов'язок комісіонера винагородити комітента, як що не має об'єктивних оправдуючих обставин.

II. Комісіонер обов'язаний особисто виконати дане йому доручення, бо комісія основана на довірі до особи комісіонера. Передача всього доручення комусь іншому можлива лише за згодою комітента і то комісіонер відповідає перед комітентом за вибір цієї особи. Але комісіонер може доручити другим особам /під власну відповідальність/ часткове виконання угоди від себе, нпр. при закупці великої партії збіжжя доручити комусь з менших торговців зробити закупку для нього у певному районі.

III. Комісіонер обов'язаний поводитися з дорученим йому майном з дбайливістю доброго купця, отже перевіряти кількість і якість, дбати про схоронення, охороняти права комітента і взагалі робити все так, щоби комітент мав від цього вигоду. Асекурувати майно комісіонер не обов'язаний, може це робити тільки за згодою комітента /на бажання - обов'язаний/, бо йнак-

ше комітент може не прийняти на себе видатків на асекурацію.

IV. Комісіонер зобов'язаний точно і вірно та своєчасно інформувати комітента про стан на ринку, про умови в яких знаходиться угода і т. д. Але комісіонер не зобов'язаний повідомляти комітента, з ким він заключив доручену йому комітентом угоду, так само відкривати імя комітента третім особам.

V. Комісіонер, діючи в чужому інтересі, повинен заключити угоду так, як цього бажав собі комітент. Так коли в інтересах комітента продати товар дешево /нпр. в цілях конкуренції/, то цього повинен дотримуватися комісіонер. Всі вигоди від угоди переходять на комітента; невідповідна для комітента угода /о скільки тут є вина чи необачність комісіонера/ для комітента не зобов'язкова. Комісіонер повинен повідомити комітента про заключену за його рахунок угоду і по виконанні її дати йому відчит та передати все йому належне. Відчит повинен бути обґрунтований документами і рахується прийнятним, як що комітент не зробив своєчасно /негаймо/ закидів. Французька практика дозволяє комітентові перевірити дану угоду по книгам комісіонера; для охорони тайни комітент повинен би в даному випадку закликати для перевірки книг офіційного експерта. Інші законодавства не дають комітентові права перевірки записів у книгах комісіонера.

VI. Комісіонер зобов'язаний відкривати кредит третім особам тільки в тому разі, коли на це є згода комітента, інакше комісіонер несе сам повну відповідальність перед комітентом. Відкриття кредиту третім особам в зв'язку з дорученою угодою без згоди комітента, можливе тільки тоді, як комісіонер бере на себе за поруку перед комітентом за контрагента. Тоді будемо мати окрему форму кредиту, т. зв. "дель кредере". Така за порука тягне за собою всі наслідки термінової за поруки; вона встановлюється окремою умовою, хоча в торговельній практиці це не завжди обов'язково; на існування такої за поруки може вказувати дуже висока /значно вища середньо-

і/ винагорода, яку одержує комісіонер.

УІІ. Комісіонер зобов'язаний винагородити комітента за шкоди, які цей поніс внаслідок вчинків комісіонера, незгідних з інструкцією. Як що комісіонер настільки відійшов від даних йому комітентом вказівок, що мета доручення зовсім не досягнута, то комітент має право не признати угоди і не прийняти її на свій рахунок. Відхилення від інструкцій доручення на шкоду комітента завше тягне за собою відповідальність комісіонера в розмірі причиненої шкоди, нпр. за невідповідну ціну, за невідповідну якість, за невірні інформації.

УІІІ. Комісіонер зобов'язаний задовольнити вимоги комітента переуступити йому претензії комісіонера до третіх осіб внаслідок дорученої комітентом угоди, оскільки комітент не добрав того, що йому належить. В разі банкрутства комісіонера до комітента переходять безпосередньо /не будучи зарахованими в конкурсну масу/ і повністю претензії комісіонера до третіх осіб по дорученій комітентом угоді; так само комітент має перевагу перед іншими кредиторами в одержанні належних йому від комісіонера сум, які поступають від третіх осіб по угоді, яка доручена була комітентом.

Б. Зобов'язки комітента /права комісіонера/:

І. Комітент зобов'язаний виконати все те, що зазначено в угоді чи випливає з факту угоди. В першу чергу комітент мусить перебрати все те, що набув комісіонер для нього і за його рахунок від третьої особи /нпр. прийняти куплений товар/. Коли доручено комісіонерові продати товар, то комітент зобов'язаний своєчасно цей товар передати в розпорядження комісіонера. Товар переданий для продажу комісіонерові рахується власністю комітента до моменту передачі його третій особі. Спірним в теорії являється питання, з якого моменту комітент є власником набутого для нього комісіонером товару, чи

з менту одержання комісіонером товару від третьої особи чи з менту передачі цього товару комісіонером комітентові. Відповідь, що комітент є власником товару з менту одержання цього товару комісіонером від третьої особи знаходять переважно необґрунтованою. Другу відповідь, що комітент є власником товару з менту передачі йому цього товару комісіонером, - находимо майже у всіх законодавствах.

III. Комітент обов'язаний винагородити комісіонера. Розмір винагороди /"комісійного", "провізії"/ визначається в договорі; коли-ж у договорі цього не зроблено, то в основу кладеться прийнятий звичай в місці діяльності комісіонера. Розмір цей звичайно буває 2 - 3 % /при делькредере - подвійний/ і вираховується: при купівлі комісіонером з ціни, назначеної комітентом, а не заплаченої /як заплачено більше назначеної ціни, то вона для комітента не обов'язкова/; при продажу комісійне вираховується не з назначеної, а з дійсно одержаної ціни.

IV. Комітент обов'язаний повернути всі видатки, зроблені комісіонером при виконанні комісії як от за склад, за перевозку, упакування, мита і т. д.; чи склад і засоби транспорту і т. д. є власністю комісіонера, це ролі не грає. Але треба тут мати на увазі, що комітент може оспорювати ці видатки, оскільки вони розходяться з розпорядженнями комітента чи оскільки були непотрібними чи прибільшеними.

Спірним є питання, чи може комісіонер ставити комітентові в рахунок видатки на своїх робітників і службовців /нпр. в зв'язку з переноскою товару і т. п./ в Чехії і Угорщині комісіонер може це зробити, в Швейцарії, - оскільки оплачено непостійних робітників і службовців комісіонера, але спеціально ним нанятих для переведення праці, викликані комісійним дорученням.

V. Комісіонер має заставне право: він може до заплати йому комісійного та інших витрат затримати речі комітента, які є у нього на комісії і являються власністю комітента. Комісіонер може, в разі невиконання комітентом своїх

обов'язків, не видавати комітентові післаний ним чи куплений для нього товар і відрахувати собі зі сум належних комітентові те, що йому належить: Комісіонер в даному випадку і в разі банкруцтва комітента має першенство в задоволенні своїх претензій перед іншими кредиторами комітента.

УІ. Виникає питання, чи має комісіонер виступати самотійним контрагентом перед комітентом /продати комітентові свій товар, купити доручений для продажу для себе самого/. Це питання рішають законодавства різно: у Франції і Англії це недопускається; в Швейцарії, Німеччині, Чехії комісіонер може виступати самотійним контрагентом комітента, але тільки тоді, коли ходить про товари і цінні папери, що мають біржеву чи риночну ціну /курс/; в такому разі повинен комісіонер давати комітентові найвигідніщі серед даних обставин умови.

4. Припинення угоди.

Угода комісії перестає існувати:

- 1/ внаслідок її виконання,
- 2/ в разі неможливості /загибиль об'єкту/,
- 3/ по обосторонній згоді,
- 4/ своєчасною відмовою одної зі сторін; відмова повинна бути доведена до відома контрагента раніше або рівночасно зі згодою,
- 5/ смерть впливає не однаково на існування угоди: в разі смерті комітента угода не припиняється, /хоча її відклинуть наслідники або представники комітента/; в разі смерті комісіонера угода припиняється хоча, що його наслідники продовжують ведення комісійного підприємства, а комітент не відкликає угоди.

VI. Догода хоронення в то- варових складах.

1. Поняття.

Догода хоронення на товаровому складі /поклажа, Lagergeschäft, opérations des magasins généraux/ це договір, в силу якого товаровий склад обов'язується за певну винагороду хоронити переданий йому товар.

Виникла ця категорія догод в кінці ХУІІІ ст. в Англії; на континенті поширюється з половини ХІХ ст.; в Росії з 80-х років ХІХ ст. Їх швидке поширення пояснюється тими великими економічними вигодами, які вони дають у торговельному життї, як ст: 1/ купець не мусить мати власні склади в багатьох місцях, 2/ склад, як промислове підприємство, може бути легше організований на широку скалю з потрібним технічним удосконаленням, з кращою технікою необхідних операцій /напр. холодні склади, склепи на вино, елеватори на збіжжя й инш./; 3/ купівля - продаж /гуртові/ можуть переводитися без лишнього переміщення краму; 4/ мають значіння для кредиту /під складові свідоцтва видають банки позики/.

Організування товарових складів для виконання операцій по прийняттю та хороненню чужих товарів не у всіх країнах користується повною свободою, - така свобода панує в Англії, Бельгії та Німеччині. В більшості держав /Франції, Італії, б. Австрії, б. Росії/ свобода ця обмежена. По торговельному законодавству б. Австрії, діючому зараз в Чехах, для організації товарового складу необхідне одержання концесії від уряду, у Франції необхідне складення кауції та дозвіл префекта. В Західній Європі взагалі товаровий склад являється повноправним купцем. Організувати товарові склади можуть не лише приватні особи, але й публичні установи /напр. - муніципалітети/. Регулювання

діяльності товарних складів викликається тою обставиною, що документи про хоронення на складі /складові свідоцтва/, видані складами, поступають в торговельний оборот, становлячи основу для відкриття кредиту власникам товару, зданого на хоронення. Організуються товарні склади або самостійно або в зв'язку з іншими підприємствами, особливо транспортними /пароплавними, залізничними/ та асекураційними.

Суть угоди полягає в тому, що її основною метою є х о р о н е н н я товарів, переданих складові їх власниками. Цєю метою відрізняється ця угода від інших угод /комісія, перевозка/, де хоч і є ця мета /хоронити товар/, але не як головна, а побічна.

Об'єктом угоди є товари, а не всякі взагалі речі. Через це угода ця регулюється торговельним правом тільки тоді, коли об'єктом її є товари. Товари ці можуть бути як індивідуальні, так і родові.

Угода повинна бути обов'язково писана у формі свідоцтв, які видає товаровий склад власникові товару. Свідоцтва ці бувають двох родів: прості і подвійні. Вони являються цінними паперами.

Просте свідоцтво /складова квитанція/ може бути виставлене на ім'я власника товару або на пред'явника. В ньому зазначається кількість, якість товару, термін хоронення, окремі умови і контрагенти угоди.

Далеко більше значіння мають подвійні свідоцтва - "варранти". Варрант складається з двох розділених частин: одна називається складове свідоцтво /складочное свидетельство, *récépissé, Lagerschein*/, друга - заставне свідоцтво /закладное свидетельство, *le warrant, Lagerpfandschein*/.

Зміст цих двох частин цілком тотожний: назва складового підприємства, дата виставлення, черга прийняття краму на склад, точне означення товару, його кількості, якості, марку, /особливі ознаки при індивідуальному товару/, асекурація його /у якого та на яку суму/, термін хоронення, означення тягарів, які лежать на товарі /мита і т. п./, підпис уповно-

важеного складового підприємства. Варранти звичайно виставляються на пред'явника і тоді являються цінним безіменним папером.

Складове і заставне свідоцтво /варрант/ разом дають безумовне право розпоряджатися зазначеним в них товаром. Відокремлені від себе вони дають різні права. Складове свідоцтво без заставного дає обмежене право розпорядження; воно вказує на власника товару, але власник цей не може взяти чи продати товару без другої частини /без заставного свідоцтва/. Заставне свідоцтво дає тому, хто його має, законне право на товар в розмірі виданої під це свідоцтво позики, себ-то дає заставне право. Власник складового свідоцтва може взяти товар після заплати позики /отже маючи в руках заставне свідоцтво/; власник заставного свідоцтва може реалізувати своє заставне право законним порядком тільки тоді, як не буде йому своєчасно повернута позика. Оба свідоцтва можуть бути передані разом або поокремо по передаточним надписам бланковим чи іменним, при чому що до форми цих надписів, переходу прав до набувача і посвідчення прав власника свідоцтва стосуються ті-ж правила і норми, якими регулюється вексель.

Товар може бути переданий на склад на певний означений термін, а також і без зазначення терміну.

2. Права і обов'язки сторін.

А. Права і обов'язки складчика /товарового складу./

1/ Склад звичайно, згідно з більшістю законодавств, обов'язаний прийняти товар на хоронення від кожного бажачого; особливо це торкається складів публичних установ. Склад може відмовити в прийнятті товару тільки тоді, коли він переповнений і немає місця, або як хоронення товару вимагає такого особливого обладнання, якого склад не має. В б. Росії складчик не був обов'язаний приймати товар на хоронення, він міг відмовитися від

приняття, не подаючи навіть причини відмови.

2/ Склад обов'язаний хоронити товар, він відповідає за загибель товару та за його ушкодження в час хоронення на складі. Відвічальність ця тоді не тягне за собою юридичних наслідків, коли склад докаже, що загибель чи ушкодження трапилися в наслідок:

а/ поганій упаковці і то такого роду, що при прийнятті товару не можна було спостерегти по зовнішньому вигляді її /недостатків/ хиб;

б/ внаслідок примет самого товару /нпр. вино скисло, яйця протухли й инш./; товар відповідно до його характеру може випаровувати, витікати, розсипатися і т. д. - для таких втрат у різних товарів звичайно визначається певну нормальну втрату і втрата на складі не повинна цієї норми перевищувати;

в/ внаслідок непереможливих обставин /vis major/; але в СРСР коли збіжжя загине в державному елеваторі внаслідок vis major, то елеватор обов'язаний винагородити власника збіжжя.

В разі загибелі чи пошкодження індивідуального товару склад платить його власникові відшкодування в розмірі ціни цього товару на ринку, а за родовий товар в розмірі ціни однородного товару на біржі чи на ринку в той день, коли товар мав бути складом виданий власникові /при безтерміновому хороненні - в день загибелі товару/. В договорі про хоронення не може бути умов, направлених на зменшення відповідальності складу за загибель чи за ушкодження товару і такі умови перед законом не дійсні.

3/ Складчик повинен при прийнятті товар оглянути і як що виявиться якийсь дефект чи недостача, то склад мусить негайно повідомити про це власника, йнакше буде відвічати так, як би цей дефект чи ушкодження трапилися з вини складу.

4/ В деяких випадках склад /нпр. елеватори в Росії до революції/ обов'язаний асекурувати переданий на схорону товар.

5/ Склад обов'язаний допускати власника до його товару в час хоронення на складі /для огляду чи інших цілей/.

6/ Як що власник товару хоче розбити свій товар, зданий на хоронення під одно свідoctво, на декілька партій і вимагає видати йому замість одного свідoctва окремі свідoctва на кожну партію цього товару, то склад обов'язаний виконати цю вимогу.

7/ Товаровий склад має право на одержання винагороди як за хоронення товару, так і за інші операції /упакування, важення, сортування й інші/. Розмір винагороди звичайно зазначається в тарифах, які складають і публікують самі склади. Склад має також право на повернення йому всіх необхідних зроблених складом видатків, як, нпр., фрахт, мита і т. инш.

8/ В забезпечення винагороди і повороту видатків складові прислужує заставне право на товар і то з правом першенства перед іншими заставоємцями. Як що товар не взятий в належний термін, то склад після упімнень /чи публікації/ може продати весь товар чи його частину /з публичних торгів/ і з одержаної від цього продажу суми покрити свої претензії титулом винагороди і видатків.

Б. Права і обов'язки здатчика товару:

1/ Здатчик обов'язаний винагородити складчика за хоронення товару та повернути йому зроблені ним необхідні витрати.

2/ Здатчик має право вимагати повернення вартости товару в разі його загибелі і винагороди за ушкодження; при чому склад мусить доказати, що загибіль чи шкода трапилися не звини складу - як що не бажає дати винагороди.

3/ Здатчик може товар продати, взяти раніше умовленого терміну, розділити товар на партії, оглядати свій товар на складі. Взагалі здатчик, точніше власник товару, може своїм товаром свобідно розпоряджати. При продажу товару власник його не мусить передати товар *in natura*, вповні вистарчає як він передасть покупцеві складове свідoctво /обі частини/. Одним з найважніщих моментів є право заставити товар, зданий на хоронення в складі.

В разі заставу товару власник його повинен зробити на заставному і складовому свідоцтві надписи про застав, а саме - про суму заставу і термін та призвище заставоємця і т. д. та передати заставне свідоцтво заставоємцеві.

Власник товару, не дивлячись на застав, може товар продати /покупець по надпису на складовому свідоцтві знає про застав/ і в такому разі передає покупцеві тільки складове свідоцтво /без заставного, яке знаходиться у заставоємця/. Борг по заставу може бути покритий або безпосередньо передачею належної суми заставоємцеві або внесення суми на руки складчикові, який передає її заставоємцеві, коли наступить реченець стлати заставу.

Внаслідок заставу виникають певні права заставоємця по відношенню до товару, який знаходиться на хороненні в товаровому складі. Заставоємець має право:

1/ Оглядати, як і здатчик /власник/, заставлений йому товар, завжди коли забажає;

2/ Як що в належний термін не буде виконане зобов'язання, забезпечене товаром, то заставоємець має право, через деякий час /по російському дореволюційному закону через 8 днів/ після терміну сплати боргу вимагати від складу продажу заставленого товару. З одержаної від продажу /з публичних торгів/ суми задовольняється в першу чергу претензії товарового складу /винагорода за хоронення та видатки/ а далі заставоємця.

УІІ. Догода перевозу.

/ Т р а н с п о р т у /

1. Поняття.

Догода перевозу це договір, в силу якого одна сторона /перевізник/ зобов'язується перемістити своїми засобами товар на певну віддаль, а друга сторона /надавець/ - заплатити за це певну винагороду.

Догода перевозу являється складним юридичним поняттям, бо вона вміщає в собі цілу низку юридичних актів: а/ вона є послугою з боку перевізника /обов'язок виконати певну дію власними силами/ й тому тут є елемент особистого найму; б/ заразом, завдяки користуванню надавцем чужим майном /возом, кораблем/ догода ця має в собі елемент маєткового найму; в/ а що перевізник зобов'язаний хоронити доручене йому для перевозу майно - то маємо догоду хоронення товару; г/ врешті, перевізник зобов'язаний передати товар на дану йому адресу, та нераз одержати від адресата суму, належну надавцеві товару, і тоді виступає договір доручення.

Перевозити можна особи, пошту і вантажі; торговельне право займається головним чином перевозом вантажів /товарів/, не дивлячись на те, що перевіз осіб і пошти має велике значіння для торгівлі.

В догоді беруть участь: 1/ п е р е в і з н и к , себ-то фізична або юридична особа, яка зобов'язується доставити вантаж в умовлене місце за певну платню своїми власними засобами /при чому власними засобами рахуються також засоби арендовані підприємством, скажемо-арендовані пароплави, вагони, льокомотиви/; перевіз організовано чужими засобами був би догодою комісійного характеру - догодою експедиції;

2/ н а д а в е ц ь , - особа, котра надає вантаж для перевозу та укладає догоду з перевізником від свого імени;

3/ а д р е с а т /в і л б и р а ч/, до

якого направлений вантаж і який його приймає від перевізника в умовленому в догоді місці. Надавець і адресат можуть бути одною особою або різними особами: в останньому випадку одержник не бере участі в догоді, але в її виконанні.

Догода перевозу належить до типу реальних догод, бо вона рахується заключеною з того моменту, коли вантаж фактично передається перевізникові - а виконаною, коли перевізник передав *in natura* вантаж адресатові /одержникові/. В транспортній догоді звичайно умови перевозу детально регулюються законом; в інтересах загалу свобода виявлення волі сторін /власне перевізника/ тут є обмеженою. Це особливо торкається перевозу по залізниці; в транспорті по водним шляхам воля сторін менше обмежена, а найменше - при перевозі по ґрунтовим чи шосевим дорогам.

Ф о р м а д о г о д и - писемна, при чому писемний акт являється не передумовою дійсності догоди, але засобом доказу. При договорі перевозу практикується система одностудових документів або двох документів.

Система одностудових документів полягає в тому, що перевізник дає посвідку, квітанцію /*récépissé, Ladeschein*/ про те, що ним прийнятий вантаж для перевозу. Ця система заведена в поштовому, автомобільовому, авіаційному та в значній мірі у річному транспорті. Зміст квітанції не завжди і не всюди однаковий. Німецьке законодавство вимагає таких даних:

- 1/ місце і день виставлення,
- 2/ призвище і місце знаходження перевізника;
- 3/ призвище надавця;
- 4/ призвище того, кому або на чий ордер має бути виданий вантаж;
- 5/ місце призначення;
- 6/ означення вантажу по роду, кількості чи ознакам;
- 7/ означення фрахту та можливих його умов /що до часу, на протязі якого має бути зроблена перевозка, винагорода в разі запізнення

перевозу і т. д. /;

8/ підпис перевізника.

Квітанція являється рішучим моментом для правного стосунку між перевізником і адресатом вантажу; умови угоди, оскільки вони не зазначені в квітанції для адресата не мають жодного значіння - він бере під увагу тільки зміст квітанції.

Двохдокументова система /признана звичайно на залізницях/ полягає в тому, що один документ, т. зв. надавчий лист /накладную, *lettre de voiture*, *Frachtbrief*/, випишує та підписує надавець і передає його перевізникові, це так мовити, - відкритий лист надавця на імя перевізника, який містить в собі відомости про доручені перевізникові річи та який йде за цими річами аж до менту їх видачі адресатові; другий документ - надавчий дуплікат /дубликат накладной, *Frachtbrief-duplikat*, *duplicat de la lettre de voiture*/ випускається перевізником і видається ним надавцеві.

Надавчий лист, переважно у вигляді формуляру, містить в собі ті-ж данні, що й квітанція /про це зазначено вище/, тільки замість підпису перевізника /на квітанції/ стоїть підпис надавця. Надавчий дуплікат повторює всі ті данні, які зазначені в надавчому листі, тільки замість підпису надавця стоїть підпис перевізника /отже надавчий дуплікат не являється тільки копією надавчого листа/. Документи ці служать доказом взаїмних прав та обовязків обох контрагентів і крім цього надавчий дуплікат являється розпорядчим документом: право розпорядження вантажем належить предявникові надавчого дуплікату, як що він виставлений на предявника, а як він іменний то означений в ньому особі чи особі, якій цей документ передано належним порядком.

2. Права й обовязки учасників в догоді.

В догоді виступають, як сказано вище, три особи: надавець вантажу, перевізник його та адресат; кожен з цих учасників має свої права і обовязки.

I. Права та обов'язки надавця:

A. Обов'язки надавця:

1/ Надавець обов'язаний дати перевізникові надавчий лист, коли цього вимагає закон чи практика; він відповідає за вірність тих даних, які він зазначає в надавчому листі. Так само він обов'язаний передати перевізникові супровідні папери, необхідні в дорозі, яких вимагають поліцейні, митні чи податкові приписи і сам по них відповідає.

2/ Надавець обов'язаний заплатити перевізникові винагороду за перевіз і повернути окремі витрати ним зроблені /за важення, вантаження і т. п./, оскільки цей обов'язок по умові не перекладений на адресата.

3/ Як що адресат відмовився прийняти товар /і заплатити перевізникові/, то надавець обов'язаний прийняти товар назад, заплатити належну суму як за перевіз так і за всі інші витрати внаслідок неприняття вантажу відбирачем /за хоронення, перевантаження й инш./.

B. Права надавця:

1/ Надавець має право вимагати від перевізника посвідку про прийняття вантажу /квітанцію чи надавчий дуплікат/.

2/ Він може, оскільки він являється розпорядчиком вантажу - себ-то не передав права розпорядження иншій особі - змінити напрям перевозу вантажу, завернути вантаж собі назад і т. п.

3/ Надавець має право на повернення шкоди за загибель, ушкодження майна, на винагороду за запізнену відправу майна, а також за всі дії, що протирічать договору, як що тільки право на ці претензії надавець не передав иншій особі /адресатові/.

II. Права й обов'язки перевізника:

A/ Обов'язки перевізника:

1/ Головним обов'язком перевізника є перевезти вантаж з місця надання до місця призначення. Отже перевізник мусить: своєчасно відправити вантаж і то по тому шляху, який вказав надавець; коли-ж шлях не вказаний надавцем, то перевізник повинен вибрати той шлях, яким вантаж найдешевше, скорше й найпевніше в даному роді перевозу

дійде до місця призначення. Перевізник мусить перевезти вантаж в термін визначений законом; коли закон цих термінів не передбачає - протягом часу звичайно необхідного при даних способах перевезу для даної віддалі. За невчасну відправу і невчасну доставку вантажу на місце призначення перевізник обов'язаний винагородити власника вантажу.

2/ Перевізник відповідає за майно передане йому для перевезу з менту одержання вантажу до менту передачі його адресатові. Отже перевізник повинен при прийнятті вантажу його оглянути /по зовнішньому вигляду/ і зазначити відповідні дефекти, йнакше пізніше оправдання не приймається на увагу. Перевізник відповідає як за свої засоби перевезу /віз, корабель/, так і за своїх людей; отже не може покликуватися на хиби засобів чи вину своїх людей. Термін на подання до перевізника позовів про відшкодування завчинену ним маєткову втрату звичайно призначається скорочений, не більше одного року.

3/ Перевізник обов'язаний передати вантаж по назначенню - належній особі, в належному місці та в належний час. Особа, якій перевізник має передати вантаж, зазначається в квитанції чи надавчому листі, але надавець може до прибуття вантажу на місце призначення змінити особу адресата; як що квитанція чи надавчий лист вказують адресатом пред'явника цього документу то перевізник має передати вантаж тому, хто документ пред'явить.

Так само в догоді зазначається те місце, де має бути вантаж переданий /пристань, станція, склад адресата/. Час передачі розуміється - негайно після прибуття. Як що вказана перевізникові адреса відбирача, то перевізник обов'язаний повідомити відбирача про прибуття вантажу для нього.

4/ Коли перевізник прийняв на себе доручення одержати від перевізника певну суму /так зв. накладна оплата або посліплата - "наложенний платіж"/, звичайно ціну за товар, то він обов'язаний видати товар тільки в разі одержання цієї суми і обов'язаний передати одержану від адре-

сата квоту надавцеві.

Б. Права перевізника:

1/ Перевізник має право на одержання платні за перевіз і на винагороду за всі дії з цим зв'язані, як от за важення, вантаження, направу упаковки і т. п. Платню цю він одержує перед або після виконання перевозу, від надавця або адресата. Платня ця може бути встановлена або вільною згодою /звичайно при перевозі по ґрунтовим дорогам і по водним шляхам/ або по наперед визначеному для всіх однаковому тарифу /на залізниці/.

2/ Перевізник має заставне право на вантаж який у нього знаходиться, для забезпечення своєї платні та видатків.

III. Права і обов'язки адресата.

А. Права адресата:

Адресат набуває прав і несе обов'язки в тому об'ємі, в якому вони на нього покладені угодою між надавцем і перевізником і з того моменту коли він одержав від надавця право розпорядження чи власності на вантаж на основі порозуміння з ним. Отже, в складанні угоди він не бере участі а виступає в ній лише з певного моменту; учасником цієї угоди він являється не в силу порозуміння з перевізником але в силу закону, який надає йому прав контрагента з певного моменту, а саме з набуттям права власності на документ зглядно на вантаж.

1/ Адресат має право на одержання вантажу від перевізника, на основі права що перейшло на нього від надавця, в місці та часі визначених угодою між надавцем і перевізником; він має право вимагати передачі разом з вантажем надавчого листа та других супровідних документів переданих надавцем перевізникові.

2/ Адресат має право на винагороду за ушкодження майна, оскільки він являється власником вантажу; звідси випливає його право оглянути вантаж при передачі; він може в своєму іме-

ні ставити претензії до перевізника.

3/ Він має право на винагороду за запізнення перевозки і передачі йому вантажу, оскільки це останнє запізнення викликане по вині перевізника а не його власною.

Б. Обов'язки адресата:

1/ Адресат, після повідомлення про прибуття на його імя вантажу має явитися своєчасно в належне місце з належними документами за одержанням вантажу. Відтягання прийняття вантажу може мати наслідком нарахування на вантаж платні за перележання.

2/ Відбирач обов'язаний заплатити ці суми за перевіз і повернути видатки перевізника які з нього належаться по умові між надавцем і перевізником та які внесено в перевозні документи /квитанцію чи надавчий лист/; він же обов'язаний доплатити те що належалося з надавця, але цей не заплатив був і в такому випадку адресат надуває права виправити заплачену ним суму з надавця.

3. Особливості окремих категорій перевозу.

Перевіз, як сказано раніше може відбуватися по звичайним ґрунтовим чи шосейним дорогам, по залізниці, кораблями чи баржами і то або на внутрішніх водах /ріках і каналах/, що сполучають окремі місцевини якоїсь держави, або по морях, - які зв'язують між собою держави і частини світу, і врешті за останні часи - літаками у повітрі. Перевіз на цих відмінних шляхах відмінними засобами має свої особливості, які не могли не відбитися в праві.

Транспорт має величезне значіння в першу чергу економічне, а далі суспільне та політичне. В цьому відношенні окремі категорії транспорту дуже різняться між собою, одні мають більше, другі менше значіння; через те одні з них притягають більше увагу законодавця до себе а другі меншу. Так, транспорт на ґрунтових і шосейних дорогах не має для законодав-

ця такого значіння, як транспорт по залізниці який власне законодавство регулює не раз аж до найдрібніших деталей. Пояснюється це тим, що залізнодорожне підприємство являється фактичним монополістом і тому законодавець повинен обставити на захист інтересів суспільства в такій важливій галузі діяльності як транспорт.

Отже, зазначивши раніше головні загальні моменти угоди перевозу які знаходяться у кожній угоді перевозу, необхідно зупинитися докладніше над деякими категоріями угод. Морський транспорт належить до морського права; транспорт по ґрунтових і шосейних дорогах трапляється все більше /порівнюючи з іншими способами перевозу/ на значінні; перевіз літаками ще мало розвинений; то-ж залишаються угоди: перевозу по залізниці і перевозу по внутрішнім водам.

А. Угода перевозу по залізниці.

До особливостей угоди перевозу по залізниці належить майже повне позбавлення сторін можливості вільно встановлювати умови перевозу /чергу, платню і т. д./; умови ці передбачені законами, правовими актами і то не тільки тоді, як залізниці належить державі, але й як вони належать приватним підприємствам чи публічним союзам /органам місцевої самоуправи/.

В залізничному транспорті вимагається обов'язково писана форма угоди, при чому переважає звичайно двохдокументова система /однодокументова - квитанції - практикується при перевозі вантажів подорожуючих осіб/.

Дуже докладно згори законом встановлюються права й обов'язки учасників угоди, доходючи аж до нормування техніки перевозу.

І. Обов'язки залізниці /права власника вантажу/:

1/ Залізниця зобов'язана приймати до перевозу вантаж, пакунки, людей, худобу, птицю і ніко-

му не може відмовити в тому без важких до цього причин. Такими причинами по дореволюційному російському законодавству рахувалися: а/ як перевіз вантажу припинений розпорядженням уряду або внаслідок дій *vis majoris*, б/ як перевіз вимагає особливих споруджень, яких залізниця не має або не обов'язана мати, в/ як що будинки і площі станцій назначенні для складу вантажу заповнені. Розуміється, що залізниця не обов'язана приймати вантаж також в тому випадку, коли надавець не погоджується на умови перевозу, означені законом чи правними розпорядженнями. Законодавства часто також виключають від перевозу по залізниці експлюдуючі предмети /набої, згущені гази, предмети запальні при зіткненні з водою, самозапальний матеріал/, заражені тварини і т. п. /австрійський регулямін для залізничного транспорту/.

2/ Станція, якій надано вантаж для перевозу обов'язана його перевірити, особливо що до надійності упаковки. Як що упаковка буде визнана дефектною чи невистарчаючою і надавець відмовиться її направити чи замінити, то залізниця може або відмовитися від прийняття або зробити про це замітку в надавчому листі та його дуплікаті; таким чином вона знімає зі себе відповідальність за ебентуальне знищення чи uszkodження вантажу внаслідок поганої упаковки; що більше, як би залізниця потерпіла сама від цього виходу, то господар вантажу мусить це шкоду винагродити. - Станція прийняття обов'язана перевірити також вагу вантажу, при чому не може відмовити гласникові вантажу бути присутнім при цій перевірці.

3/ Залізниця обов'язана видати на вимогу надавця посвідку про прийняття вантажу на перевіз, себ-то квитанцію чи надавчий лист.

4/ Залізниця обов'язана відправити вантаж негайно /по радянському залізничному статуту на протязі 48 годин/. Як при прийнятті, так і відправці вантажу в дорогу залізниця обов'язана заховувати певну чергу; черга ця встановлюється звичайно законом з одного боку по кате-

горіям товару, - з другого боку по часу поступлення вантажу на станцію по кожній категорії. Залізниця обов'язана дати можливість надавцеві вантажу переконатися в тому, що його інтереси що до черги згідно цьому заховуються /він має право оглянути книги, в яких кожна станція записує вантажі на чергу/. За порушення черги відправки залізниця несе відповідальність будучи обов'язаною винагородити надавця /але не адресата/: ця винагорода вираховується за кожну добу запізнення в розмірі встановленому законом /це є грошова пеня/.

5/ Залізниця обов'язана перевозити вантаж тим шляхом, який вкаже надавець. Коли-ж надавець не вказав шляху, то при існуванні кількох шляхів - залізниця має перевести вантаж по найкоротшому з них. По австрійському регулятиву /дійчому в Чехах/ залізниця може від цього відступити при існуванні таких умов; 1/ як що обов'язкова митна, податкова чи поліцейна перевірка вантажу не може бути переведена на одній зі станцій, по яким-би йшов вантаж згідно вказівками надавця, - 2/ як що внаслідок зміни шляху не викликається збільшення платні за перевіз і 3/ коли із-за зміни шляху не продовжується час перевозу. Розуміється, що як наступлять перешкоди провозу по вказаному надавцем шляху внаслідок незалежних від залізниці причин, то зміна шляху не викликає невігідних наслідків для залізниці.

Коли залізниці зв'язані зі собою безпосередньо /прямим сполученням/, то вантаж переходить зі шляху одної залізниці на шлях другої і жадна з цих залізниць не може відмовитися від прийняття і перевозу наданою одній з них. Як що між залізницями немає безпосереднього залізничного сполучення, себ-то коли між ними знаходяться ґрунтові чи шосейні дороги, то ні закон, ні практика не обов'язують залізниці улаштувати перевіз на наступну залізницю цими шляхами. Інша річ, коли залізниці сполучені зі собою водним шляхом з правильним по ньому транспортом. Тоді питання вирішується на два способи: або 1/ залізниці обов'язані по закону поширити пряме

сполучення на водний шлях і тоді пароплавства обов'язані приймати вантаж від одної залізниці для перевезу до другої; 2/ або залізницям предоставляється право заключати свобідно договір з пароплавателями про пряме сполучення чи закладати свої контори на пристанях за окремим дозволом уряду.

Так само може закон зобов'язати залізницю або дати їй право приймати вантаж на станціях, збудованих при залізничній колії; в цих конторах переводяться тіж операції по прийняттю й здачі товару, як і на колійних станціях; з контори засобами залізниці вантаж перевозиться і навантажується у залізнодорожні вагони. Отже по бажанню надавця в такому разі залізниця обов'язана перевезти вантаж аж до мійської контори.

У всіх цих випадках маємо перед собою рнуґ-рішне пряме сполучення. Сполучення зі закордонними залізницями регулюється міжнародними конвенціями. Питання це було розв'язане 1890 року, Бернською залізнодорожною конвенцією, до якої приступили всі важніші держави світу.

6/ Залізниця обов'язана перевезти вантаж зі шкороістю, встановленою в законі, в залежності від роду вантажу. Всі вантажі розділяються на спішні і звичайні й вони різно практикуються що до шкороісти перевезу: спішні мають перевозитися негайно й прискорено, а звичайні - при тій шкороісти, яку визначають нормальні умови перевезу. Взагалі-ж законом встановлюються норми передвиґу вантажів протягом доби, окремо для вантажів малої шкороісти й окремо для шкороісти збільшеної. Як що термін перевезу не вказаний в законі, ані не умовлений між надавцем і залізницею, то доставка товару на місце призначення повинна бути виконана в термін, який вимагається для перевезу при нормальних умовах між станцією прийняття і назначення. Залізниця відповідає за перевіз в належний термін обов'язком винагороди господаря вантажу; винагорода ця звичайно вираховується по кількості днів запізнення у відсотках до провізної платні /по дорев. рос. тарифу неустойка визначалася в 5% цієї платні за кожну добу запізнення, але не більше розміру провізної платні /.

7/ Залізниця відповідає за цілість і сохрانیсть вантажу, отже обов'язана винагородити господаря вантажу за його загибель, ушкодження і за всі дії її агентів, шкідливі для власн. а вантажу, за час від прийняття до здачі вантажу. Всякі умови, які мають на меті зменшити відповідальність залізниці, встановлену законом і належними приписами, являються недійсними.

Розмір відповідальности залізниці у різних законодавствах ріжний; ріжниться він також в залежности від вантажу, ушкодження і дій шкідливих для господаря вантажу.

По німецькому законодавству залізниця не несе цієї відповідальности, як що шкода трапилася по вині розпорядчика вантажу /надавця чи одержника/ або через *vis major*, через на зовні непомітні хиби упаковки, через природню якість вантажу - а саме внутрішнє зіпсуття, зникання звичайне просочування /лекаж/. З окрема залізниця не несе відповідальности в таких випадках:

1/ За шкоду, яка може виникнути від перевозу у відкритому вагоні, як що цей рід перевозу назначив надавець у надавчому листі;

2/ за шкоду внаслідок упаковки або за відсутністю упаковки за відомом господаря вантажу;

3/ за шкоду внаслідок навантаження чи вивантаження, переведені власником товару;

4/ за шкоду внаслідок природніх властивостей товару /злом, іржа, внутрішнє зіпсуття, нормальні для даного товару - висування, протічка, розсилка/;

5/ за шкоду, яка виникає при перевозі живих тварин через сам факт перевозу;

6/ за шкоду, яка повстала тоді, коли до вантажу господар приставив свого провідника з метою якраз недопустити до цієї шкоди.

Коли по обставинам можна судити, що шкода виникла в наслідок одної із наведених причин, то ця причина приймається як факт, як що власник вантажу не докаже протилежного.

Це-ж саме про відповідальність залізниці за збитки повторює законодавство радянських республік.

Що торкається втрати на вазі, то для певних родів вантажів встановлені певні норми цієї втрати і залізниця відповідає тільки та ті

втрати на вазі, які перевищують ці норми.

Розмір відшкодування за загибель вантажу визначається подвійним способом: або шляхом встановлення максимальних розмірів відшкодування відповідно товарам /т. зв. виняткові тарифи - Німеччина, Франція, б. Росія що до багажу/, або оцінкою вантажу, заявленою надавцем в надавчому листі, але не вище дійсної вартості вантажу. Дійсна вартість вантажу означається по риночній /біржевій ціні/ товару в тому місці, де мав бути залізницею переданий товар адресатові /Австрія, СРСР/.

За ушкодження вантажу залізниця відповідає в розмірі ушкодження; розмір його в разі спору означають експерти.

Що до відповідальності за дії некорисні чи шкідливі для власника вантажу, то за незаконне відмовлення в прийнятті вантажу залізницею для перевезу або на схоронення залізниця обов'язана /по законодавству СРСР/ заплатити за кожні 25 пудів бруто ваги і за вантаж меншої ваги, наємну платню тягарового візника на залізницю і назад /хоч-би вантаж був дійсно доставлений іншим способом/ в тому розмірі цієї платні, який існував в день відмовлення в прийнятті.

За порушення черги відправки вантажу станцією його прийняття залізниця несе відповідальність таким чином, що: а/ не рахується її платня за схоронення вантажу на її складі за час з дня, коли згідно з чергою мав бути вантаж висланий по день дійсної висилки, і б/ час відправки рахується з дня, коли вантаж мав бути висланий /отже це відібеться на термін перевезу і може наступити таким чином запізнення - рахуючи з дня, коли мав бути вантаж висланий/.

Якщо вантаж не перевезений в належний термін, то пошкодований може /по зак. СРСР/, не доказуючи своєї шкоди вимагати за запізнення 1/10 провізії платні /без додаткових зборів/ рівну або меншу 1/10 терміну доставки /2/10, 3/10 і т. д./: коли-ж будуть господарем вантажу доказані втрати, понесені від запізнення, то залізниця обов'язана винагородити-

ти його, але в розмірі не більшому платні за перевіз.

По австрійському закону пеня ця вчислюється по дням: за кожний день запізнення платиться $1/10$ перевізної платні / 2 дні - $2/10$, 3 дні - $3/10$ і т. д. / Коли-ж власником вантажу доказана втрата в наслідок запізнення, то залізниця обов'язана до відшкодування в розмірі фрахту; як що в надавчому листі була заявлена зацікавленість у своєчасному перевозі і подана на цей випадок сума відшкодування, то залізниця відповідає в розмірі цієї заявленої суми.

Пошкодований може пред'явити претензії або до залізниці, до якої належить станція прийняття вантажу, або до залізниці, до якої належить станція видачі вантажу, або зрешті до залізниці, на якій шляху трапилася пропажа чи ушкодження вантажу.

Залізниця обов'язана в певний термін повідомити пошкодженого про те чи вона дає свою згоду чи ні, заплатити відшкодування.

Задавнення по претензіям, впливаючим з угоди залізнодорожного перевозу є скороченим /звичайно 1 рік/.

8/ З обов'язку залізниці передати вантаж належній особі в належному місці впливає, що станція видачі вантажу має довести до відома адресата про прибуття вантажу на його імя чи то шляхом оголошення на станції чи то листовно; /як надавець вказав адрес особи, якій належить передати вантаж/; як залізниця цього не виконає, то тратить право на платню за хоронення у себе на складі вантажу після його прибуття.

Вантаж видається: 1/ як що він йшов з іменним надавчим листом, то особі названій в ньому після перевірки тотожності особи, 2/ як що вантаж перевезений з надавчим листом на пред'явника, то пред'явникові надавчого листа.

Особу, якій належить передати вантаж визначає надавець; він може до приходу вантажу на місце призначення вимагати, щоби вантаж був виданий не тій особі, яку назвав він у надавчому листі, або назвати її, коли надавчий лист складений на пред'явника. По російському дореволюційному закону та по нині дію-

чим законам в СРСР для цього надавець повинен представити станції прийняття вантажу відповідну заяву та прикласти до неї надавчий дуплікат, щоби як на дуплікаті так і на надавчому листі було зроблено відповідну зміну адресата. Західно-європейські законодавства допускають зміну адресата по заяві надавця без представлення ним дуплікату надавчого листа.

Залізниця здає перевезений вантаж, одержавши попереду дуплікат надавчого листа та платню за перевіз і інші витрати по тарифу; разом з тим передає з вантажем надавчий лист, на якому зроблено детальний розрахунок всіх платежів; отже тут відбувається обмін документами. Західно-європейські залізниці видають вантаж названому адресатові без пред'явлення дуплікату надавчого листа; по дуплікату на пред'явника вантаж тут може бути виданий залізницею на підставі розпорядження надавця, помімо державця дуплікату надавчого листа, тому тут ці дуплікати не мають того значіння для кредитових операцій, якого вони набрали були в С. Росії.

Залізниця обов'язана на вимогу адресата зважити вантаж при видачі його; вразі недостачі у вазі по вині залізниці за це важення адресат не платить, як-же цього не має, то за важення залізниця одержує платню.

Як що залізниця не видасть вантажу адресатові негайно на протязі пів доби /по радянським законам/ після пред'явлення вимоги з його боку, то залізниця за це відповідає як за запізнення перевозу. Як на протязі 30 днів після прибуття адресат не являється за вантажем, або він відмовився прийняти вантаж, то залізниця обов'язана повідомити про це надавця і поступити з вантажем згідно з вказівками цього останнього.

До прийняття адресатом вантажу /згідно до розпорядження надавця/ залізниця обов'язана переховувати вантаж певний термін, який може бути залізницею скорочений, як що вантаж може зіпсуватися, бракує місця і т. п.; про це скорочення терміну необхідно повідоми-

ти власника вантажу.

9/ Залізниця не може відмовити господареві вантажу у складенні акту про заявлення ним претензій до залізниці.

10/ Залізниця повинна приймати на склад, брати доручення одержати з адресата ціну вантажу /"накладна оплата"/, асекурувати вантаж і виконувати інші дії, до яких вона обов'язана по закону.

II. Права залізниці /обов'язки власника вантажу/:

1/ Залізниця має право вимагати від надавця надавчий лист. Надавець відповідає по закону за вірність і точність занесених ним в надавчий лист даних, які залізниця може перевірити. Надавчий лист повинен мати такі дані:

- а/ дата прийняття вантажу залізницею;
- б/ назва залізної дороги і станції прийняття,
- в/ назва станції назначення;
- г/ імя та прізвище надавця /його адрес/;
- ґ/ імя та прізвище адресата і його адрес, чи назначення, що вантаж має бути виданий пред'явникові дуплікату надавчого листа;
- д/ назва вантажу згідно з цілим тарифом;
- е/ означення вантажу: кількість місць, вага вантажу чи відомости означуючі ще в иньшій спосіб вантаж;
- є/ рід упаковки і особливі знаки;
- ж/ цінність вантажу;
- з/ зазначення скорості з якою повинен вантаж перевозитися /велика чи мала скорість/;
- і/ докладне перечислення супроводних паперів, які вимагають митні, акцизні, чи адміністраційні приписи;
- к/ вирахунок сум, належних з власника вантажу і зазначення тої суми, яку він заплатив при наданні вантажу;
- л/ зазначення накладеної на вантаж оплати /ціни вантажу або видатки надавця для одержання з адресата/;
- м/ розмір позички під наданий вантаж;
- н/ заява надавця про стан упаковки;
- о/ підпис надавця.

Залізниця має право на грошову пеню від

надавця вантажу за невірні дані в надавчому листі.

2/ Платня залізниці за перевіз і інші послуги визначена наперед у тарифах по роду вантажів, вазі його і віддаленню за перевіз і окремо по роду інших послуг /важення, пантаження/ які подає до публичного відомою центральною установою, що відає тарифними справами.

Залізниця має право вимагати виплати наперед до відправи, всіх належних їй сум при таких умовах:

а/ як що вантаж може скоро зіпсуватися:

б/ як що вантаж по незначній своїй вартості не забезпечує належної за перевіз і послуги суми;

в/ в разі поганої упаковки, признаної за таку надавцем.

В інших випадках звичайно залізниця одержує всю платню з адресата після виконання перевозу, а саме при видачі вантажу. Як що адресат не прийняв вантажу то залізниця має право виправити всі належні суми з надавця, включаючи сюди і витрати в наслідок неприняття вантажу відбирачем /за хоронення, перевантаження й інше/.

3/ Залізниця має в забезпечення належної їй суми - право заставу на вантаж, який знаходиться в її руках; вона може його реалізувати, як що не одержить належної платні і як що власник вантажу не забере вантажу в належний термін.

Б. Догода перевозу по внутрішніх водах.

Догода цього типу не була в дореволюційній Росії унормована законом - вона укладалася свовільно приватними транспортними підприємствами, керувалася звичаєвим правом котрого основні точки зазначилися звичайно на обороті бланку квитанції підприємства про прийняття вантажу на перевіз. Отже через те практика транспорту на внутрішніх водах /ріках, каналах, озерах і внутрішніх морях - Каспійському, Аральському та Озівському/ не знала таких обов'язкових для перевізника моментів, як обов'язковість прийняття вантажу на перевіз, встановлення черги на відправу вантажу в дорогу, обов'язкові водні фрахти й інш.

В сучасному законодавстві радянських республік вже бачимо обов'язковість прийняття вантажу, оскільки на це дозволяють вмiстимість суднів і берегових складів, та чергу відсилки вантажу, а саме: насамперед має бути висланий вантаж, який підлягає скорому зіпсуттв, відтак вантаж на імя державних установ, врешті - приватний вантаж.

В Західній Європі всі підприємства по транспорту на внутрішніх водах відкритті для загального користування, обов'язані приймати вантаж для перевозу і притримуватися черги у відправці вантажу.

По російському дореволюційному законодавству в якому в даному випадку наслідуює законодавство радянських республік, угода транспорту на внутрішніх водах визнається за угоду підряду.

Угода заключається на письмі; практика засвоїла однодокументову систему /квитанцію/. Надавець вантажу обов'язаний подати всі її відомости для занесення у квитанцію, які наведені вище, коли була мова про угоду перевозу взагалі. Контора транспортного підприємства видаючи надавцеві квитанцію, залишає у себе її копію, яку й відсилає з вантажем до місця її призначення. Квитанції бувають іменні і на пред'явника і в останньому випадку являються іменними паперами, які можуть поступати в обо-

р. Угода рахується заключеною з менту фактичної передачі вантажу для перевозу, отже це - угода реальна.

Відповідальність підприємства починається з менту складення вантажу на його території аж до фактичної його передачі адресатові. Рідниця що до відповідальности зі залізницею полягає в тому, що залізниця повинна доказати, що не вона винна в ушкодженні або загибелі вантажу, а при транспорті на внутрішніх водах мусить довести власник вантажу що шкоду завинило пароплавство.

Терміновість доставки із-за технічних труднощів річного транспорту /спад води, замерзання, тумани, бурі й инш./ практикується рідко; відповідальність за своєчасність /терміновість/ доставки пароплавне підприємство несе тільки

тоді коли виразно в догоді приймає її на себе.

Видача вантажу переводить в замін на квитанцію. Коли вантаж на протязі терміну /зазначеного в статуті підприємства/ не взятий адресатом, то контора могла поставити вантаж на аукціон без окремої на це постанови суду /в дореволюційній Росії/.

Підприємства дуже часто беруть різні комісійні доручення що до вантажу, дають під нього позики, обов'язково зазначаючи це в квитанції.

Платня за перевіз залежить від волі підприємства; але в прямому сполученні зі залізницею фракти фіксовані тарифом /звичайно вони були дуже високі в б. Росії/. В цім випадку закон забороняв всяке упривілековання одних надавців перед другими, чи по відношенню до других шляхів. В б. Росії, не дивлячись на цю заборону система рефракцій /повороту частини морських фрактів надавцям вантажів/ практикувалася в значних розмірах; робилося це для того, аби притягти вантажі на водний шлях.

-----ooOoo-----

УШ. Догода асекураціі

/забезпечення/.

1. Поняття, історія і поділ.

Догода асекураціі /страхование, Versicherung, l'assurance, pojištění/ це договір, по якому одна сторона /асекурат, забезпечений/ обов'язується заплатити умовлений внесок /асекураційну премію/, а друга сторона /асекурант, забезпечальник/ обов'язується в разі наступлення передбаченої цим договором події при маєтковій асекураціі відшкодувати асекуратові або третій особі /бенефіцієнтові, набувцю вигоди/ понесені ним від цієї події втрати в розмірі умовленої суми /асекураційної суми/, - а при особовій асекураціі - заплатити певну суму грошей.

З точки погляду асекурата догода ця має на меті забезпечити себе чи другу близьку особу на

випадок можливого майбутнього нещастя чи потреби. Забезпечення таке стає можливим тоді, коли це нещастя чи потреба розподіляється на більшу кількість господарств чи осіб. Оцей розподіл ризику, нещастя чи потреби організує асекурант. Асекурант оскільки він являється приватним підприємцем, має на меті при цьому зиск - прибуток. Мета ця базується на наукових підставах, на статистичних досліджах, з окрема на законі великих чисел, що по теорії правдоподібності дає можливість вирахувати досить точно з одного боку можливість настання певної кількості нещастя чи подій даного роду, а з другого боку розмір премії від асекуратів, щоби не тільки виплатити асекураційні суми, але ще мати прибуток. Асекурація державна та громадська /земська і мійська/ як і асекурація кооперативна та взаїмна не мають звичайно на меті зиску, але тільки загальний інтерес, переслідують або соціально-економічні цілі /держава, громада/ або цілі взаємної допомоги /кооперація, взаємне забезпечення/.

Зародки інституту асекурації бачимо вже в старовині у Жидів /обеднання погоничів ослів з метою розділити між собою втрати внаслідок грабіжу чи нападу диких звірів/, у Греції та в Римі /*foenus nauticum*/, у похоронних касах *collegiorum tenuiorum*/обеднань нижчих людей/ в перші століття по Хр.

В середньовіччю стрічаємо значний розвиток цього інституту в Гільдейських і цехових касах на випадок пожежі чи смерті. Розвиток морської торгівлі в італійських містах формує на протязі XIV ст. морську асекурацію /найстарший відомий поліс в Пізі 1384 р./ . З італійських міст поширюється морська асекурація в інших торговельних містах. В Португалії 1367-1383 рр. існує примусова асекурація португальських кораблів. Розвиваються по волі й інші галузі асекурації.

В кінці ХУП і на початку ХУІІІ ст. виникають модерні асекураційні підприємства - компанії. 1696 р. в Лондоні засновується товариство по асекурації від пожежі, яке проіснувало аж до 1905 р. У ХУІІІ ст. в Німеччині засновано держав-

ні установи /т. зв. Societäten/ по асекурації від вогню /найстарша 1718 р. в Берліні/.

Із гільдейських і цехових кас через державні тонтіни /в перше заведена в 1689 р. у Франції/ з розвитком статистики у XVIII ст. виникає сучасна особова асекурація /1761 р. повстає в Англії на принципі взаємності товариство по асекурації на життя "Equitabl" існуюче й досі/. В Німеччині в Шлеську 1765 р. Фридрих Великий засновує установу по примусовій асекурації худоби. Одним словом XVIII ст. дає головні види сучасної асекурації.

В XIX ст. асекураційне діло незвичайно поширюється в просторі і що до об'єктів. Не дивлячись на такий ранній і широкий розвиток в житті інституту асекурації в різних її формах, все-ж таки до кінця XIX ст. окремого асекураційного законодавства майже не існувало, тому й юридичний характер асекураційних догод був невиразним та відзначався в різних країнах великою різноманітністю. Тільки наприкінці XIX ст. появляються закони про менше або більше детальне регулювання асекураційних догод, при чому закони ці вносять до торговельних кодексів. Ще більше це поширюється у XX ст. Тенденція останніх часів йде по шляху створення загального асекураційного законодавства в рамках цивільного кодексу /Швайцарія, СРСР/: з другого боку виявляється стремління до розвитку соціального забезпечення та до удержавлення асекурації і примусовості для громадян асекурації майна, принаймні певних його категорій.

Асекурацію можемо поділити різно - в залежності від того, з якої точки погляду будемо до неї підходити. Візьмемо з них найважливіші, а саме:

I. По принципу організації асекураційного діла:

1/ Самоасекурація, коли якесь підприємство, не асекуруючи себе у іншому підприємстві не платить другим премій, але складає само собі певний капітал, який має бути використаний тоді, коли трапиться для підприємства якесь нещастя. Звичайно така самоасекурація в сучасному торговельному життю не має під собою

твердого ґрунту, та й не доцільна, коли до послуг підприємства стоять переважно кращі умови забезпечення. По суті, власне це не є асекурація але окрема форма обережної ощадності.

2/ Взаїмна асекурація, коли об'єднується більше число господарів і шкоду від даної причини ці господарства розподіляють поміж себе. При цьому способі організації асекурації або не маючи премій і шкода розкладається на всіх членів об'єднання після в'яснення її розміру, або наперед платиться премія, з яких утворюється фонд відшкодування; лишки утворені внесенням премій за певний період, або перечислюються даліше у фонд, зменшуючи на даліше внески /премії/ або лишки ці розділяються поміж членів. При взаїмній асекурації немає комерційної мети.

3/ Приватно-комерційна асекурація, коли господарства, що хотять себе заасекурувати, вступають в договірні відносини зі спеціальним підприємством, звичайно товариського типу, яке за певні премії, звичайно періодичні, обов'язується покрити шкоду, яка з'явилася в наслідок якоїсь нещасної пригоди, чи виплатити певну суму в разі наступлення певного факту; організуючи асекурацію на цих засадах, підприємство має на меті при цьому одержати комерційний прибуток.

4/ Публічно-правна асекурація, коли асекурує публічно-правна установа; держава, територіальної самоуправи. Ця категорія асекурації щораз більше виступає на арену, виливаючися в тенденцію останніх часів до що раз більшого поширення за рахунок приватно-комерційної асекурації.

II. По відношенню законодавця до волі сторін:

1/ Примусова асекурація, обов'язує громадян всіх чи тільки певних категорій асекурувати своє майно або певні його частини / нпр. будинки, врожай, худобу, / чи певні факти людського життя на пр. робітників на випадок нещастя на фабриці; примусова асекурація має місце там, де заведено публічно-правну асекурацію.

2/ Добровільна асекурація, коли закон не приписує обов'язкової асекурації, обмежуючися лише нормуванням угоди між асекурантом і асекуратом.

III. По предмету асекурації:

1/ Асекурація маєткова /речева/, коли асеку-рується майно, певні речі, на випадок їх знищен-ня чи ушкодження;

2/ Асекурація особова, коли заасекурована певна пригода, яка безпосередньо дотичить люд-ської особи, як от смерть, каліцтво людини, о-сягнення певного віку і т. д.

IV. По способам визначення відшкодування /асекураційної суми/:

1/ Асекурація сумарна, коли при заключенні угоди наперед визначається певна, фіксована сума, яка й виплачується в разі наступлення ви-падку, передбаченого асекураційною угодою, не-залежно від того, яку втрату понесла дана заа-секурована особа від цього випадку /звичайно при особовій асекурації/;

2/ Асекурація відшкодова, коли асекурацій-не підприємство зобов'язується виплатити тільки ту суму, яка рівняється дійсній шкоді, яку по-ніс асекурат в разі наступлення певної угоди. Часто, однак, це відшкодування буває обмежене певною максимальною сумою, себ-то платиться дійсне відшкодування, але не вище цієї максималь-ної суми.

V. По способам виплати відшкодування:

1/ Асекурація на капітал, коли угодою встановлюється що асекураційне підприємство виплатить певну суму, певний капітал одноразо-во, повністю після наступлення передбаченого випадку;

2/ Асекурація на ренту, коли асекураційна сума згідно з угодою виплачується періодични-ми частинами, рентами; при цьому власне сама асекураційна сума, її остаточний розмір не встановлюється в угоді, а встановлюються част-ки і більше або менше точно той термін, до я-кого будуть виплачувані ренти, напр., до смер-ти заасекурованого. Оба ці способи виплати прикладаються лише до асекурації особової.

2. Юридична природа угоди.

Як видно з даної на початку дефініції, асекураційна угода є угодою двох сторін: асекурант /той, що асекурує, забезпечує другу сторону, страховщик, pojistitel, l'assureur, Versicherer/ бере на себе обов'язок винагородити шкоду /при маєтковій асекурації/ в разі настання означеного в угоді випадку/, чи заплатити певну суму, коли трапляється в житті даної людини певна подія /при особистій асекурації, - асекурат /той, хто є забезпечений, страхователь, l'assuré, pojistník, der Versicherungsnehmer/ обов'язується платити певні внески /асекураційні премії/ до настання передбаченого угодою випадку. Випадок цей, при настанні якого виникає обов'язок асекуранта заплатити асекураційну суму і який передбачений в угоді, називається асекураційним випадком.

Отже ми бачимо в угоді два суб'єкти: асекуранта і асекурата. Асекурантом являється звичайно підприємство, переважно товариського характеру та найчастіше - акційне товариство, бо асекураційні операції вимагають великого капіталу, справа вимагає більшого довіря, не може бути зв'язана з життям одної особи, як це має місце в одноособовому підприємстві. Всюди закон чи адміністративна практика /нпр. в б. Росії до революції, де спеціального законодавства не було/ вимагає безпосереднього дозволу з боку уряду на ведення асекураційного підприємства /концесійна система/. Крім цього держава підпорядковує асекураційні підприємства окремій контролі /вимога різних звітів, статистичних відомостей, не дозволяється, щоби фактично був зменшений основний капітал, запроваджується окремий порядок хоронення цінностей асекураційних товариств і т. п./.

Для ведення асекураційної справи товариством необхідно мати численний штат співробітників, серед яких виділяються дві їх категорії: 1/ агенти-посередники /пропагатори, аквізітори або "загонщики"/, які мають на меті допомагати контрагентам заключити угоду асеку-

рації, і 2/ агенти - довірені, які уповноважені заключати від імені підприємства асекураційні угоди, які й обов'язують підприємство.

Асекурантом може бути або власник майна або той, хто зацікавлений в його цілості чи сохранны, або обов'язаний до хоронення майна, сдним словом той, хто має, як говоритьс, асекураційний інтерес. Таким заінтересованим являетьс:

1/ в перешу чергу власник майна, бо він несе на собі шкочу і може її перекласти на другого. Коли власником даного майна є декілька, то кожний з них може заасекурувати свою частину, а всі вони разом - ціле майно.

2/ той, хто має право користуватис, майном і це користування потерпіло-би від шкочу причиненої майну, при чому асекурувати можна тільки один раз: себ-то або власник або той, хто має право користування. Приклад: арендатор сілського господарства, будинку, але не наемець поокремої кімнати в будинку чи одного помещання;

3/ особи, які чи то по закону чи то на основі угоди відповідальні за чуже майно, наприклад, перевізник, товаровий, склад, наемець помещання за мебель, комісіонер;

4/ особа, для якої чуже майно служить забезпеченням її претензій /заставоемець/;

5/ врешті заінтересованим є саме асекураційне підприємство, яке для зменшення свого ризику, своєї відповідальности, переасекуровує у другому підприємстві все чи частину заасекурованого у нього майна.

Іноді асекурувати може також й людина, яка не має безпосереднього асекураційного інтересу, а власне тоді, коли вона укладає асекураційну угоду по дорученню в чужому іменні /нпр., перевозець коштом і на імя надавця вантажу/, або хоч і у власному іменні, але на чужий рахунок, нпр., комісіонер асекурує у власнім іменні майно, доручене йому для продажу, за рахунок комітента; тоді всі права і обов'язки від угоди падають на надавця вантажу чи комітента.

Із назви другого контрагента - асекурата /забезпеченого/, - виходилоби, що вигоду від а-

секурації /асекураційну суму/ одержує тільки він. Але це не завжди так, особливо в асекураційній догоді. Певна особа, заключаючи догоду з асекураційним підприємством, може встановити, що асекураційна сума /капіталом чи рентою/ має бути виплачена третій особі. Ця третя особа, яка користує з догоди одержуючи асекураційну суму називається бенефіцієнт /вигодонабувач, le bénéficiaire, obmyslenec, der Bezünstigte/. В такому випадку маємо перед собою асекурацію на користь третьої особи, нпр., чоловік асекурується на випадок смерті, встановлюючи у догоді, що як він помре то асекураційне підприємство виплатить його жінці певну суму або буде платити певну ренту; по законодавству СРСР арендатор націоналізованого підприємства обов'язаний асекурувати підприємство на користь держави, - отже бенефіцієнтом тут являється фіск.

Форма асекураційної догоди скрізь на практиці писемна, хоча не всюди її вимагає законодавець, як це було, нпр., в Росії до революції. В Чехії /закон 1917 р./ не забороняється устне складення догоди, але тільки тоді, як оферту зроблено на письмі; як оферта зроблена усно, то догода, мусить бути зафіксована на письмі. Законодавство СРСР вимагає писемної форми договору про асекурацію під загрозою його недійсності.

Писаний акт, яким оформлюється догода асекурації називається "поліс" або "асекураційна квитанція" або врешті буде це членська книжка при кооперативному асекуруванні. В полісі мають бути вказані:

- 1/ фірма асекураційного підприємства /асекуранта/;
- 2/ прізвисько й ім'я або фірма асекурата;
- 3/ Зазначення заасекурованого об'єкту;
- 4/ зазначення того випадку, якого наступлення обов'язує асекуранта заплатити асекураційну суму;
- 4/ початок і кінець чинності асекурації;
- 5/ асекураційна сума;
- 6/ премії, термін і місце їх виплати;
- 7/ інші умови асекураційної догоди /нпр., встановлення бенефіцієнта й инше/.

Всі ці точки являються істотними для дійсності угоди /крім 7 точки/; угода асекурації рахується заключеною лише з моменту занесення в квитанцію чи поліс всіх цих даних.

Під зазначенням асекраційного об'єкту розуміється точний опис заасекурованого майна /там-то такий будинок, такий-то товар на складі у такого-то і т.д./ або прізвисьце заасекурованої особи /при особовій асекурації/. Коли в момент заключення угоди заасекуроване майно не існує або вже відпав асекураційний інтерес асекуранта в цій майні або нема більше небезпеки, перед якою асекурується або нарешті особа, з якою зв'язана природа, померла - то угода не дійсна.

Угода мусить передбачати ту п р и г о д у, яка загрожує майнові і з приводу якої воно асекурується, чи та подія в людському житті, після якої асекурант має виплатити асекураційну суму /пожежа, градобій, кража і т. д. в маєтковій асекурації, смерть, каліцтво, щлюб і т. д. в особовій/.

До істотних даних, які мають бути зазначені в догоді, належить дальше той п е р і о д, на протязі якого асекурант буде нести ризико відшкодування, звичайно рік, але термін цей може бути ріжний, навіть власне, без точного виміру, від заключення до пригоди, наприклад, на випадок смерті асекуранта. В цей же термін асекурат несе обов'язок платити премію.

Дуже велике значіння в асекураційній догоді має м о м е н т, з якого угода набирає правної сили; дата складення угоди звичайно являється датою, з якої діє угода /з 12 год. дня дати/; але в транспортній асекурації крім того момент відповідальності асекуранта зачинається ще раніше фактичної передачі вантажу перевізникові. Можуть бути ще такі два випадки:

а/ угоду заключає агент, уповноважений на це підприємством; тоді угода набирає сили з моменту видання ним тимчасового свідоцтва /як загальне правило правління підприємства випи-сує поліс/;

б/ агент не є уповноваженим підприємства,

але тільки посередником, аквізитором; в такому разі догода набирає юридичної сили лише з менту одержання асекурантом відповіді від правління, себ-то з менту одержання ним полісу чи тимчасового свідоцтва, заміняючого поліс.

В догові мусить бути встановлений розмір зобов'язання асекуранта себ-то розмір суми, яку має заплатити асекурат, коли наступить дана пригода. Перед тим одначе при згоді сторін встановлюється оцінка заасекурованого інтересу; звичайно вона відповідає дійсній вартості майна, але може бути меншою але ніколи більшою від його дійсної вартості. В особовій асекурації сума визначається по згоді контрагентів і асекурант бере на себе обов'язок виплатити, коли наступить дана передбачена догода, всю суму відразу або частинами на протязі певного терміну.

З другого боку в догоді мусить бути зазначена також п р е м і я та умови її виплати. Премія тут відіграє роль наче би ціни і по цій ознаці торговельна асекурація різниться від взаємної /кооперативної/.

Як сказано раніше об'єктом асекурації є або майно /маєткова, річева асекурація/ або пригода тісно зв'язана з подіями в житті людини /особова асекурація/. Ці дві категорії асекурації мають свої певні особливості, тому треба їх розглядати окремо.

3. Маєткова асекурація.

А. Загальні уваги.

Комерційна маєткова асекурація це договір, в силу якого одна сторона /асекурант/ зобов'язується в разі наступлення передбаченого в догоді нещастя з означеним в догоді майном заплатити другій стороні /асекуратові/ або третій особі понесену від цього нещастя шкоду в межах умовленої по договору суми, - а друга сторона /асекурат/ зобов'язується платити умовлений внесок /премії/.

Отже характеристичною рисою маєткової асекурації є те, що асекурується певне якесь точно означене майно і то на випадок його загибелі чи ушкодження. В особовій асекурації виступає на перше місце особа, подія в житті даної особи, тут же майно, матеріяльні речі.

Головні категорії сучасної маєткової асекурації є такі:

1/ Асекурація нерухомих маєтків, рухомого майна, підприємств і краму проти пожежі;

2/ Асекурація рослинних культур проти градобобою та інших стихійних бід;

3/ Асекурація худоби проти хороб і смерти;

4/ Асекурація транспорту /вантажів/ на су-хих і водних шляхах /карбо/ а також суднів /кас-ко/;

5/ Даліше йдуть більше дрібні форми асекурації: асекурація проти крадіжу і грабіжу, асекурація шкла, дзеркал, асекурація кредитова себ-то проти інсольвенції - несплатности боржника, асекурація гипотечна себ-то про невестарчаємости заставу нерухомого майна, нарешті асекурація відповідальности проти втрати, яка загрожує асекурованому через невиконання третьою особою обовязку по догоді. В останніх випадках властиво нема ушкодження річей, але причиняється шкода матеріяльним інтересам асекурата.

Другою характерною рисою маєткової асекурації є момент відшкодування. Асекурат має на меті повернути собі всю шкоду, яка трапиться з даним майном або принаймні з частиною цього майна. Асекурант платить асекураційну суму тільки тоді, коли трапиться шкода і то не вище тої суми, на яку понесено шкоду, себ-то сума винагороди тісно звязана з фактом і з розміром шкоди. Цим теж яскраво відрізняється маєткова асекурація від особової: в особовій асекурації момент шкоди не грає жадної або принаймні значніщої ролі, наприклад асекурація на випадок осягнення певного віку, на випадок вінчання не має моменту нещасної пригоди та причиною нею шкоди; у випадку каліцтва момент нещастя правда єсть, але-ж тут сума відшкодування не звязана так з розміром шкоди як у маєтковій асекурації і може бути довільно встановлена.

Отже через те в маєтковій догоді має величезне значіння опис майна і його оцінка. В догоді має бути точно означене заасекуроване майно, його положення, вигляд, стан і все це з точки погляду більшої чи меншої небезпеки наступлення того нещасливого випадку, який мається на увазі.

На основі оцінки майна встановлюється асекураційна сума, яка не може перевищувати дійсної вартости майна. Коли-ж майно заасекуроване нище його вартости, то його можна заасекурувати ще раз, доасекурувати. Питання про подвійне чи навіть многократне заасекурування розв'язується ріжно в різних законодавствах:

а/ иноді визнаються лише перші асекураційні догоди що складають разом вартість заасекурованого об'єкту;

б/ деінде асекуранти відповідають пропорційно прийнятій на себе частині вартости заасекурованого майна /але не вище дійсної його вартости/.

б/ ще деінде асекуранти відповідають солідарно перед асекуратом, який може вимагати повного задоволення від котрого небудь з них; той асекуронт, який дійсно заплатити має право регресу до інших асекуронтів. По цивільному кодексу СР СР подвійна асекурація допускається лише за писемною згодою першого асекуранта під загрозою недійсности повторної асекурації.

Як сказано вище, при асекурації описується дуже докладно заасекуроване майно. Але це не завжди буває можливим, особливо в торгівлі, де об'єкти асекурації швидко міняються. Тому в торговельному житті прицепилася окрема форма асекурації під назвою "асекурація капіталу" /вірніше товару/ себ-то асекурують не точно означений, виміряний, описаний крам, але загально "крам в такому то магазині або склепі", при чому цей крам, само собою розуміється, постійно міняється як що до кількості так і що до вартости. В даному випадку не може бути мови про цілком точну оцінку заасекурованого майна, вона фіксується приблизно, по згоді між асекураційними контрагентами: дійсний роз-

мір шкоди в разі нещастя /звичайно пожежі/ встановлюється шляхом бухгалтерських підрахунків.

В транспортній асекурації практикується дуже часто асекураційний абонемент чи генеральний поліс, коли, наприклад, асекурується всі товари, які дана особа буде посилати на протязі певного часу в різні пункти. Асекурат має абонементну книжку і при кожній відсилці товару записує на окрему картку відомости про товар і його вартість, про транспортний документ і про шлях, яким післано товар; картку цю він відсилає асекурантові.

Що до терміну /періоду чинности угоди/, то в маєтковій асекурації він буває різним, в залежности від обставин: взагалі прийнятий термін одного року /будинки, живий і мертвий інвентар, товар на складі і т. д./; для асекурації рослинних культур на пні - вегетаційний період, у транспорті - період перевозу. Мають теж місце дуже короткі терміни чи навіть вимірені точно часом і обставинами, нпр., доки товар знаходиться в товаровому складі, доки він на руках у комісіонера і т. п.

Б. Обовязки сторін.

І. Обовязки асекураційного підприємства /права асекурата/:

1/ Головний обовязок асекуранта - дати відшкодування асекуратові за понесену ним втрату себ-то виплатити асекураційну суму. При виясненні понесеної дійсної шкоди беруться під увагу ті обставини, які є рішачими для вартости майна, наприклад: при виясненні розміру ушкодження будинку означається вартість відбудови мінус втрачену ним вартість в залежности від часу і користування ним /себ-то мінус амортизація/; при ушкодженні рослинних культур градом беруться на увагу стан культури та ціни на неї в час збору /жнив/; при транспортній асекурації - ціну на даний товар в місці його призначення і т. д. Як що заасекурований предмет не був цілком знищений то віднімається при визначенні розміру відшкодування від всієї вартости предмету вартість того, що залишилося.

Існують дві системи визначення розміру асекураційної винагороди:

1/ Асекураційна сума являється максимумом, в межах якого асекурант платить за дійсну втрату вартости майна; наприклад: майно заасекуроване на 10.000 карб. і це його дійсна вартість, пожежою ушкоджено майна на 6.000 карб., отже ця сума - 6.000 карб. й платиться; ця система засвоєна англійською практикою в асекурації проти пожежі, але не в транспортній асекурації;

2/ Асекураційна сума визначається в розмірі нищому проти дійсної вартости заасекурованого майна, себ-то частина майна залишається на ризико його власника; в цім випадку асекураційна сума виплачується повністю лише тоді, коли заасекурований предмет цілком знищений; коли-ж заасекурований предмет тільки ушкоджений, то асекураційна винагорода обраховується пропорційно: - винагорода відноситься до дійсної шкоди так, як асекураційна сума до асекураційної оцінки, наприклад: будинок був вартий по оцінці 12.000 карб., асекураційна сума - 9.000 карб., згоріло на 8.000 карб. отже винагорода буде рівнятися $x:8000=9000$ себ-то x /винагорода/ = 6000 карб. Ця пропорційна система засвоєна німецьким законом, практикувалася в б. Росії і зараз приписало законодавство СР СР для асекурації проти пожежі.

Асекураційна сума виплачується тільки тоді, коли з майном трапилось те нещастя, яке передбачене в догоді, наприклад, як заасекуроване було збіжжя від градобою, і знищила його повінь, то асекурант не обов'язаний до винагороди. В розмір шкоди від передбаченого в догоді нещастя враховується також ту шкоду, яка виникла хоч від іншої причини, але безпосередньо і тісно зв'язаної з головною /передбаченою/, напр. при асекурації проти пожежі - обраховується шкода не лише від вогню, але й від води при гашенні пожежі, від диму, псламок і т. п.

В догоді може бути встановлене право абандону себ-то право: асекурата предоставити асекурантові решту заасекурованого майна, яке потерпіло від даного нещастя і вимагати від нього, щоби він заплатив всю асекураційну суму, а-

бо навпаки, - право асекуранта вимагати собі цю решту зі заплатою асекураційної суми повністю. Як що таке право зафіксоване в догоді, то воно мусить бути виконане на вимогу тої сторони, якій воно прислуговує.

Асекураційна винагорода не мусить бути завжди видана грошми, може бути зроблена в натурі /наприкладому, видача збіжжя замість збитого градом і т. п./.

Асекураційну винагороду повинен видати асекуронт тій особі, яка вказана в полісі /звичайно власникові/ та її спадкоємцям. При асекурації на чужий кошт має вона бути видана, розуміється, тій особі, за рахунок і на користь якої зроблена асекурація. Але в деяких випадках може бути так, що не власник майна, але друга особа має перше право на асекураційну суму, наприклад: коли заасекуровано заставоємцем майно заставодавця за рахунок цього останнього, то в разі нещасного випадку перше право на винагороду має заставоємець і то в розмірі того зобов'язання, яке забезпечувалося заставленим майном; те-ж саме право першенства на асекураційну винагороду має перевізник в розмірі його претензії за перевіз, комісіонер - в розмірі його комісійної платні і зроблених ним витрат.

Асекуронт звільняється від обов'язку виплатити асекураційну суму:

а/ коли шкода трапилася не в наслідок того нещастя, яке передбачено в догоді;

б/ коли потерпіло шкоду майно незаасекуроване, наприклад, згоріла заасекурована проти пожежі клуня і разом з тим збіжжя, яке було в клуні але не було заасекуроване - отже за збіжжя не платиться винагорода;

в/ коли нещаслива пригода виникла з вини асекурата. Вина ця може полягати в злому змислові або грубій необережності. Як що шкода виникла по вині третіх осіб, то асекураційне підприємство не звільняється від обов'язку виплатити асекуратові винагороду, але набуває права регресу до винуватця шкоди;

г/ у випадках передбачених законом, до яких належить війна, революція, землетрус і т. п. В такому разі хоч би шкода трапилася

в наслідок передбаченої у догоді пригоди, але ця пригода сталася в наслідок наведених причин, перелічених в законі, то асекурант звільняється від свого обов'язку; наприклад, заасекуровано будинки проти пожежі і вони дійсно згоріли, але в наслідок воєнних подій, то асекурант не має обов'язку платити асекураційну винагороду. В СРСР закон про державну асекурацію передбачає такі причини, звільняючі асекуранта від його обов'язку: напад ворожої армії, землетрус, ураган, події горожанської війни, чинність воєнної сили, розпорядження адміністраційної або військової влади, експлозія вибухових матеріялів та набоїв.

Законодавства скорочують позовну давність в справах асекураційної винагороди звичайно до одного року /німецьке та радянське до 2 років/; скорочення це викликається такими причинами: а/ труднощами, які виникнуть після того як пройде багато часу для з'ясування причини і наслідків нещасної пригоди, б/ необхідністю для асекураційного підприємства знати суму платіжів, які на нього припадуть, та інше.

II. Обов'язки асекурата /права асекуранта/:

1/ Асекурат обов'язаний дати точні та вірні відомости про заасекуроване майно в мент асекурування по всім питанням, поставленим йому асекураційним підприємством, оскільки лише ці питання стосуються цісця, стану, кількості, якості, вартості майна і взагалі всього того, що має істотне значіння для оцінки майна, для означення небезпеки чи правдоподібності наступлення нещасливої пригоди чи розміру можливих втрат від неї. Невірні чи неповні відомости, дані асекуратом дають право асекураційному підприємству відмовитися від угоди тоді, як воно виявить їх невірність; але невірність чи неповнота відомостей самі по собі не роблять угоду недійсною, потрібне виявлення їх асекурантом. У деяких же випадках, згідно зі законом чи статутом асекураційного товариства, після упливу певного терміну це право асеку-

ранта відмовитися від угоди ізза невірності чи непевності даних асекуратом відомостей асекурантові більше не прислуговує, бо припускається, що асекурант мав можливість на протязі цього визначеного законом чи статутом часу перевірити ці дані і не опротестував їх неточність чи неповноту.

2/ Асекурат обов'язаний дбати про цілість і сохраннысть заасекурованого майна /закликати лікаря як заасекурована худоба захворіє, вжити заходів для ізоляції худоби від зараженої, бути обережним з вогнем і т. под./;

3/ Він мусить повідомляти асекуранта про всі зміни в стані майна, впливаючі на його вартість і про всі обставини, які викликають збільшення ризику /нпр., товар став псуватися, перевезено крам зі складу збудованого з каміння в склад деревляний; обіч заасекурованого будинку стала працювати фабрика вибухових матеріялів і т д./ Асекурант може в залежності цих обставин збільшувати ризико або відмовитися від угоди або підвищити розмір премії.

4/ Асекурат обов'язаний негайно повідомляти про перехід права власности на заасекуроване майно, бо асекураційне підприємство в цьому випадку в праві відмовитися продовжувати угоду з новим власником /на протязі семи днів після одержання повідомлення по радянському цивільному кодексу/.

5/ Він обов'язаний платити асекурантові премію в розмірі і в термін, встановлені в догоді. Несправність у виплатах премії має наслідком: по одним законам /італійський, бельгійський, російський до революції, СРСР/ асекурант має право розірвати угоду і тим звільнитися від відповідальности; по другим законам /німецький 1908 р./ асекурата попереджає асекураційне підприємство про можливість розірвання угоди, як що він /асекурат/ до певного речення не заплатить премії 3% за прогааний час і що невиконання цього потягне за собою розрив в догоді; як асекурат до поставленого речення не виконає всі вимоги сплатити належні премії з відсотками, асекурант може

розірвати угоду.

6/ Асекурат повинен негайно повідомити асекуранта про наступлення нещасливої пригоди, від якої загинуло чи пошкоджене заасекуроване майно /в Західній Європі протягом 2 - 3 днів, в б. Росії 3 - 8 днів, в СРСР протягом 3 днів/. Асекурат зобов'язаний до встановлення шкоди нічого не міняти в стані майна після нещастя. Як що асекурат не повідомить своєчасно про нещастя, асекурант може звільнитися від зобов'язку винагороди.

7/ Асекурат зобов'язаний в час нещастя зробити зі свого боку все, щоби зменшити шкоду /гасити пожежу, рятувати майно і т. д./.

8/ В разі судового процесу асекурат повинен доказати, що: а/ нещасна пригода передбачена була в асекураційному договорі, б/ що вона власне викликала шкоду, в/ що дійсно причинена шкода пригодною на дану суму.

4. Асекурація особова.

А. Суть угоди.

Угода особової асекурації це угода, в силу якої одна сторона /асекурант/ зобов'язується виплатити асекураційну суму по умові в разі наступлення певної події в життю людини, означеної в угоді, - а друга сторона /асекурат/ зобов'язується платити певний умовлений внесок /премію/.

Мета цієї форми угоди асекурації - забезпечити матеріальне існування людини, її добробут. Для неї чужий той елемент шкоди і відшкодування, яким характеризується майткова асекурація. Тут, контрагент асекураційного підприємства /асекурат/ забезпечує себе чи когось другого на випадок певної події у власному житті чи житті цієї людини.

По цій події, по тому передбаченому випадку й поділяємо особову асекурацію на окремі її види:

1/ асекурація на випадок смерті, коли якась людина, виплачуючи певну премію забезпечує членом своєї родини або й стороннім

1/ особам одержання після своєї смерті певної суми /одноразово - капіталу, чи по частинам ренти/; сюди належить асекурація вдової пенсії - по смерті чоловіка його жінка одержить певний капітал чи ренту;

2/ асекурація на дожиття, /на старість/, коли асекурат умовляється, що він після досягнення певного року життя, одержить від асекуранта певну суму /капітал чи ренту/ на старість, аж до смерті;

3/ асекурація посагу /приданого/, - коли забезпечується дівчині одержання від асекураційного підприємства посагу, коли вона вийде заміж;

4/ асекурація на випадок незамужности, коли забезпечується дівчині певний капітал чи ренту, як що вона до певного року життя не вийде заміж;

5/ асекурація на випадок інвалідности через хворобу або нещасну пригоду, при чому нездатність до праці може бути повна або часткова, постійна або тимчасова. Звичайно, по вимозі сучасного законодавства, підприємства обов'язані асекурувати своїх робітників, при чому тут має місце колективна асекурація, себ-то всіх робітників разом а не кожного окремо. Коли забезпечення працюрочих на випадок інвалідности, а в останніх часах на старість переводять публично-правні установи /самоврядування, держава/, то будемо мати тоді окрему галузь асекураційної справи - соціальне забезпечення.

6/ Крім цих видів асекурації існує ще багато інших, нпр. поширена в Німеччині асекурація на випадок покликання члена родини до війська; мета цієї асекурації забезпечити родині утримання на час відсутности їх годувальника. Життя знає ще дуже багато інших випадків, коли являється потреба матеріального забезпечення шляхом асекурації себе, рідні чи взагалі близьких дикей і з часом ці випадки все збільшуються.

Догода особової асекурації всюди заключається на письмі у формі асекураційного Догода. Торговельне право

полісу. По швейцарському закону претензія по полісу у маєтковій асекурації може переходити досить свobodно по індосаменту і простою передачею; свobodної передачі полісу не допускає швайц. закон при особовій асекурації; тут треба вже повідомити про передачу асекуранта та сама передача обумовлюється ще писемною формою. Але інші законодавства /англійське, іспанське, бельгійське/ дозволяють передачу права на асекураційну суму: асекурат може відчужити його за заплату, подарувати повністю або в частині, може його заставити; поліси часто служать забезпеченням виконання інших зобов'язань асекурата. Передачу права можна оформити шляхом іменного або й бланкового переносного надпису /індосаменту/ на полісі; таким чином обов'язок асекуранта перетворюється в абстрактне зобов'язання, а поліс у цінний папір. Передачу прав по полісу можна також оформити окремим актом /документом/ разом з передачею самого полісу.

В особовій асекурації виступають учасниками її дві, три і більше осіб:

1/ асекурант - асекураційне підприємство, яке зобов'язується при наступленні передбаченого випадку виплатити дану суму;

2/ асекурат - особа, яка укладає угоду з асекурантом і платить премію; він же й одержує сам асекураційну суму при тій формі асекурації, коли він сам себе забезпечує /на старість, на випадок інвалідності/.

При тих випадках, коли він забезпечує не сам себе, а якусь іншу особу чи інші особи, наприклад, жінку на випадок своєї смерті, то будемо мати ще одну особу, яка називається тоді 3/ бенефіцієнт /вигодонабувачель/ себ-то той, хто користує з угоди, одержуючи умовлену асекураційну суму.

Асекурант і асекурат являються активними учасниками угоди, бенефіцієнт же є пасивним учасником; таким же пасивним учасником може бути ще та особа, в життю якої має наступити та подія, яка передбачена в дого-

ді і по наступленні якої асекурант має виплатити а бенефіцієнту одержати асекураційну суму. Приклад: Пан Іваненко заключає з асекураційним товариством "Дністер" угоду, що в тому разі коли його дочка Юлія замужем за Лісовським овдовіє, то одержить 100,000 гр. Отже асекураційне т-во "Дністер" - є асекурантом, п. Іваненко асекуратором, пані Юлія Лісовська є бенефіцієнтом а її чоловік є тою особою, в житті якої має наступити подія /в данім прикладі смерть/, якою обумовлюється обовязок асекуранта виплатити асекураційну суму.

В догоді мусять бути поіменовані всі зазначені учасники, оскільки вони являються активними чи пасивними учасниками згоди, причому деколи допускається виставлення полісу на предявника і тоді бенефіцієнт названий не буде. При асекурації на випадок смерті третьої особи законодавства вимагають писемної згоди цієї особи чи її законних представників з визначенням у цій згоді асекураційної суми й бенефіцієнта.

Дальше в догоді мусить бути зазначена та подія, якої наступлення в житті названої особи викликає виплату асекуратором умовленої суми. - З другого боку в полісі зазначається розмір премії та умови її виплати.

Особова асекурація має свою особливу форму - колективну асекурацію робітників. Догода ця передбачає можливість нещасливої пригоди для кожного робітника, який працює на даній фабриці, в шахтах чи транспортному підприємстві. Але тут не вимагається поіменного означення всіх заасекурованих робітників - заасекурованими рахуються всі робітники даного підприємства під час нещасної пригоди і асекураційне підприємство обовязане дати умовлену асекураційну суму кожному робітникові, який потерпів від нещасної пригоди, або його родині.

б/ Права і обов'язки сторін.

І. Обов'язки асекурата /права асекуранта/.

1/ Асекурат обов'язаний подати вірні відомості асекурантові, які мають значіння для угоди /про вік, спосіб життя, родинні умови і т. д./. На вимогу асекуранта повинен він піддатися оглядові того лікаря, якого вкаже асекураційне підприємство. Як що внаслідок невірної інформації про вік визначена нища премія, аніж та яка була-би встановлена при правдивій інформації, то асекурант має право вимагати додаткового платіжу премії з початку угоди; - юли-ж премія нарахована за високо, то асекурант повинен цю надвижку повернути чи зарахувати асекураторові.

2/ Асекурат обов'язаний при деяких формах особової асекурації /нпр. на випадок смерті, нещасних пригод, інвалідності/ повідомляти асекураційне підприємство про всі ті зміни в обстановці життя заасекурованої особи, які можуть мати вплив на наближення події чи взагалі збільшити її правдоподібність.

3/ Він обов'язаний також виконати ті умови, які йому поставлені в догоді як от: асекурована особі забороняється відбувати довгочасні подорожі /більш як рік/, мешкати в місцевостях шкідливих для здоров'я і т. п., хоча за останні часті помітна тенденція звільнити асекурата від того роду обов'язку;

4/ Головним обов'язком асекурата є справно платити визначену в догоді премію. Премія не може бути асекурантом самовільно збільшена бо угода лічиться діючою без перестанку, аж доки не наступить той факт, чи подія, яка передбачена в догоді і якою обумовлений обов'язок асекуранта виплатити асекураційну суму. Звичайно одначе, в перші роки встановлюється вищий розмір премії, який поволі пізніше знижується. Лишок цих збільшених на початку премій творює т.зв. "резерв премій". Справний платіж премії має дуже велике значіння - несправність може мати наслідком

анулювання заплачених премій /хоча звичайно асекураційні товариства дають вільготу платіжну на 2 - 3 місяці з нарахуванням % за цей час/. Модерні законодавства стараються через те дати по закону певні полегші асекуратови, а саме: а/ дають йому право вимагати редукації полісу, себ-то, зменшувчи розмір асекураційної суми, вимагати, щоби заплачені ним в попередні роки премії по вищій скалі були перераховані по нижчій скалі і утворений таким чином лишок рахувався платіжом премій на дальше; отже цим наче би перероблюється вже заключена угода в нову;

б/ дають асекуратові право вимагати від асекураційного т-ва зменшити пропорційно і асекураційну суму і премію;

в/ дають асекуратові право вимагати повернення йому резерву премій, себ-то тої частини заплачених ним в перші роки премій більшого проти норми розміру, яка уявляє зі себе передаток /нпр. норма 100 в рік заплачено за 5 літ по 150 - отже лишок проти норми /резерв, = 250.

В даному разі маємо перед собою т.зв. "випук асекурації" асекураційним підприємством. Угода цим розв'язується.

5/ Асекурат, евентуально бенефіцієнт, повинні негайно /на протязі найближчих днів/ повідомити асекураційне підприємство про ту подію, яка значена в договорі і встановлює для асекуранта обов'язок негайної виплати асекураційної суми. Через те, що асекурант має великий інтерес у з'ясованні обставин події, то незаховання цієї вимоги негайного повідомлення може дати підставу асекурантові відмовити у виплаті асекураційної суми.

6/ Асекурат чи бенефіцієнт /в залежності від обставин/ повинні доказати тільки факт наступлення умовленої в догоді події. Доведення факту переводиться звичайно на підставі офіційних документів /свідчення про похорон, про смерть, про вінчання, посвідка фабричного інспектора про нещасливий випадок на фабриці і т. д./.

II. Обов'язки асекуранта /права асекурата/

1/ Асекурат після виплати премій на протязі певної кількості років /по швайц. зак. після трьох літ/ обов'язаний виконати вимогу асекурата про викуп угоди або про зміну її умов, як це зазначено вище і то на протязі певного законом означеного часу/в Швейцарії на протязі 4-х тижнів перевести обрахунки й до 3-х місяців виконати вимогу/.

2/ Головним обов'язком асекуранта є - негайно після повідомлення і доведення факту, яким обумовлена була угода, - виплатити асекуратові, згідно бенефіцієнтові асекураційну суму в тому розмірі і в той спосіб, як це зазначено в догоді /капітал чи ренту/.

Оскільки закон дозволяє переуступку права на асекураційну суму /Англія, Бельгія, Іспанія, Швейцарія, Італія/, повністю або в частині, то асекурант повинен виплатити її тому чи тим особам, котрі після наступлення передбаченої в догоді асекураційної події мають на неї право. Право бенефіцієнта чи він зазначений при складенні угоди чи назначений асекуратом пізніше заявою його призвіща асекурантові, чи як хто став бенефіцієнтом шляхом набуття полісу - завжди його право на асекураційну вигоду є самостійним правом, якого асекураційне товариство змінити не може.

5. Припинення угоди.

Угода асекурації перестає існувати:

1/ внаслідок обставин, незалежних від волі контрагентів:

а/ через вплив терміну угоди;

б/ коли асекурат втратив асекураційний інтерес, нпр. суд присудив заасекурований будинок комусь іншому;

в/ заасекурований предмет загинув через другу пригоду, а не ту, проти якої він був заасекурований, нпр., заасекуроване збіжжя проти градобоя знищене повінню.- При особовій асекурації це будуть події в життю людини, які унеможлиблю-

ють наступлення передбаченої в догоді події, нпр. при асекурації приданого дівчина померла чи вступила до монастиря або заасекурований на старість помер не досягши означеного в догоді віку, з якого наступленням мав одержувати асекураційну ренту і т. д.

г/ коли наступив передбачений випадок і асекурант виплатив належну суму; але при частковім ушкодженні майна догода зберігає силу, при чому не раз встановлюється певний максімальний відсоток ушкодження майна і як що ушкодження більше цієї відсоткової норми, то догода її виконанням припиняє існування, нпр., радянський закон встановлює такою нормою 20 % асекураційної суми; але разом з тим по тому-ж рад. зак., коли ушкодження не доходить цих 20 % то Госстрах /Державна асекурація/ має право відмовитися від дальшої асекурації.

2/ Догода може бути припиненою внаслідок волі сторін:

а/ по обосторонній згоді,

б/ відмовою асекурата від догоди,

в/ відмовою асекуранта, але тільки тоді, коли асекурат порушує істотні умови догоди /по радянському законодавству в таких випадках: а/ коли заасекуроване майно перенесено в инше місце незазначене в асекураційних документах, б/ коли пороблені в майні зміни істотно збільшують ризико асекуранта, в/ коли це ризико збільшується внаслідок небезпечних промислів, які починають провадити мешканці чи сусіди, г/ коли будинки продані. У всіх цих випадках асекурант може розірвати угоду безумовно, коли про ці зміни його не повідомлено, а коли й повідомлено, то може відмовитися, повертаючи премію заплачену з дня подачі йому заяви про ці зміни асекуратором.

6. Організація асекурації в У.Р. С.Р.

Декретом Ради Народніх Комісарів Української Радянської Соціалістичної Республіки з 25. XI. 1921 р. ухвалено організувати на теренах Республіки монопольну державну асекурацію приватних господарств проти наступних нещасть: пожежі, пошести /худоби/, градобою, та аварій у сухоходольному і водному транспорті.

Спочатку заведена асекурація добровільна як для громадян так і для державних асекураційних установ зі свободою укладання догод відповідно до окремого регуляміну. Згодом з поширенням організації апарату, вводитьсь примусова державна асекурація, яка повинна охопити всі приватні господарства і підприємства як сільсько-господарські, так індустріяльні і ремісничі, як індивідуальні так і колективні, а з державних підприємств тільки ті, які знаходяться в аренді або тимчасовому розпорядженні приватних осіб та колективів приватно-правного характеру або комуни /територіальних громад/. - Але кооперативні організації не несуть на собі цього обов'язку постільки, поскільки вони організують взаємну /кооперативну/ асекурацію.

Всею асекураційною справою керує "Головне Правління Державною Асекурацією /Правление "Госстраха"/. Правління це організує ряд контор і агентур підпорядкованих йому в адміністративним, організаційним та операційним відношеннях. З розвитком своїх операцій ця організація починає включати в коло своєї чинности також добровільну особову асекурацію крім обов'язкової соціальної асекурації, яка має свою окрему організацію і законні норми.

1922 р. Народнім Комісарів Фінансів були затвержені:

1/ правила по добровільній /державній/ асекурації проти пожежі, в основу яких були покладені загальні асекураційні норми, вироблені практикою комерційної асекурації;

2/ правила асекурації вантажів на сухо-

дольних шляхах;

3/ правила асекурації вантажів в транспорті на внутрішніх водах;

1923 р. у виданому цивільному кодексі присвячується асекураційній справі низка параграфів /367 - 398/. Вони дають дефініцію догоди, права і обов'язки сторін, форму догоди, розмір відповідальности асекуранта й умов, при яких ця відповідальність має силу й инш.

"Постанови ці не розпросторюються на всі види обов'язкової асекурації, оскільки в правилах про них не вказано на ці постанови" /§.398/ себ-то вони торкаються добровільної асекурації а примусової постільми, поскільки правила примусової асекурації спеціально покликуються на ці постанови Цивільного кодексу.

Ці постанови Цивільного Кодексу одночасно регулюють маєткову і особову асекурацію, але головна вага полягає в маєтковій асекурації, а особовій окремо присвячені тільки 2 параграфи.

В цілому сучасне радянське /в тім-ж і українське/ асекураційне законодавство характеризується незвичайно суворими і важкими приписами для асекуратів, ставлючи асекуранта /державні асекураційні установи/ у дуже вигідне положення, хоч фактично їх монопольне положення, охоплення всього населення і господарств на такій великій території /переведена строга централізація асекураційної справи у всесоюзному масштабі/ ставить їх в незвичайно вигідне положення.

Судячи по оголошенні Полтавської Контори Державної Асекурації /Хозяйство Полтавщини" 1922 р. Ч.9/* асекураційна справа виглядає

*/ Інших повніщих матеріалів на жаль в Подєбрадській і Пражських бібліотеках нема.

так:

1/ А с е к у р а ц і я н е р у х о м о г о т а р у х о м о г о м а й н а розпадається на 3 категорії:

а/ обовязкова окладна асекурація будинків, які підлягають всі без винятку будинки міські і сільські, які знаходяться у громадин на правах власности. На випадок пожежі видається /окладна сума: на селі за хату до 1125 карб. знаками 1923 р., за комору чи шпихлір до 600 карб., клуню до 300 карб., промислові підприємства до 1125 крб., в містах оцінка переводиться по кубатурі в залежності від будівельного матеріялу /з каміня до 180 крб, деревляного до 120 крб. і т. д./

б/ обовязкова неокладна асекурація всіх націоналізованих і муніципалізованих маєтків, які знаходяться в арендному чи іншому користуванні приватних осіб і громадських організацій. Премії вираховуються у %% до вартости будинків /від 25 коп. до 1 карб. 65 коп. за кожні 100 карб. звичайних будинків і 75 коп. до 10 карб., за промислові підприємства в залежності від вогневої небезпеки/.

в/ додаткова добровільна асекурація: При обовязковій асекурації забезпечується не дійсна вартість, а тільки до 75 % її. Отже приватні власники можуть добровільно доаскурувати решту дійсної вартости /себ-то 1/4 /нерухомого майна, яке знаходиться у приватній власности. Крім цього на добровільну асекурацію приймається все інше майно, яке не підлягає обовязковій асекурації /в тім рухомі речі, меблі й інш./ Премії вираховуються у %% до вартости.

2/ Т р а н с п о р т о в а а с е к у р а ц і я являється добровільною; асекурується в державних асекураційних органах як вантажі /Карго/ на всіх транспортних шляхах, так і кораблі /каско/. Тариф по 7 1/2 коп. за 100 карб. і за 100 верстов по залізниці то по 30 коп. за вантажі, які перевозяться на звичайних возах;

3/ А с е к у р а ц і я х у д о б и проти зарази теж поділяється

1/ особам одержання після своєї смерті певної суми /одноразово - капіталу, чи по частинам ренти/; сюди належить асекурація вдовиної пенсії - по смерті чоловіка його жінка одержить певний капітал чи ренту;

2/ асекурація на дожиття, /на старість/, коли асекурат умовляється, що він після досягнення певного року життя, одержить від асекуранта певну суму /капітал чи ренту/ на старість, аж до смерті;

3/ асекурація посагу /приданого/, - коли забезпечується дівчині одержання від асекураційного підприємства посагу, коли вона вийде заміж;

4/ асекурація на випадок незамужности, коли забезпечується дівчині певний капітал чи ренту, як що вона до певного року життя не вийде заміж;

5/ асекурація на випадок інвалідности через хворобу або нещасну пригоду, при чому нездатність до праці може бути повна або часткова, постійна або тимчасова. Звичайно, по вимозі сучасного законодавства, підприємства обов'язані асекурувати своїх робітників, при чому тут має місце колективна асекурація, себ-то всіх робітників разом а не кожного окремо. Коли забезпечення працюрочих на випадок інвалідности, а в останніх часах на старість переводять публично-правні установи /самоврядування, держава/, то будемо мати тоді окрему галузь асекураційної справи - соціальне забезпечення.

6/ Крім цих видів асекурації існує ще багато інших, нпр. поширена в Німеччині асекурація на випадок покликання члена родини до війська; мета цієї асекурації забезпечити родині утримання на час відсутности їх годувальника. Життя знає ще дуже багато інших випадків, коли являється потреба матеріального забезпечення шляхом асекурації себе, рідні чи взагалі близьких днцей і з часом ці випадки все збільшуються,

Догода особової асекурації всюди заключається на письмі у формі асекураційного

Питель. Торговельне право

полісу. По швейцарському закону претензія по полісу у маєтковій асекурації може переходити досить свobodно по індосаменту і простою передачею; свobodної передачі полісу не допускає швайц. закон при особовій асекурації; тут треба вже повідомити про передачу асекуранта та сама передача обумовлюється ще писемною формою. Але інші законодавства /англійське, іспанське, бельгійське/ дозволяють передачу права на асекураційну суму: асекурат може відчужити його за заплату, подарувати повністю або в частині, може його заставити; поліси часто служать забезпеченням виконання інших зобов'язань асекурата. Передачу права можна оформити шляхом іменного або й бланкового переносного надпису /індосаменту/ на полісі; таким чином обов'язок асекуранта перетворюється в абстрактне зобов'язання, а поліс у цінний папір. Передачу прав по полісу можна також оформити окремим актом /документом/ разом з передачею самого полісу.

В особовій асекурації виступають учасниками її дві, три і більше осіб:

1/ асекурант - асекураційне підприємство, яке зобов'язується при наступленні передбаченого випадку виплатити дану суму;

2/ асекурат - особа, яка укладає угоду з асекурантом і платить премію; він же й одержує сам асекураційну суму при тій формі асекурації, коли він сам себе забезпечує /на старість, на випадок інвалідності/.

При тих випадках, коли він забезпечує не сам себе, а якусь іншу особу чи інші особи, наприклад, жінку на випадок своєї смерті, то будемо мати ще одну особу, яка називається тоді 3/ бенефіцієнт /вигодонабувач/ себ-то той, хто користує з угоди, одержуючи умовлену асекураційну суму.

Асекурант і асекурат являються активними учасниками угоди, бенефіцієнт же є пасивним учасником; таким же пасивним учасником може бути ще та особа, в життю якої має наступити та подія, яка передбачена в дого-

ді і по наступленні якої асекурант має виплатити а бенефіцієнту одержати асекураційну суму. Приклад: Пан Іваненко заключає з асекураційним товариством "Дністер" угоду, що в тому разі коли його дочка Юлія замужем за Лісовським овдовіє, то одержить 100,000 гр. Отже асекураційне т-во "Дністер" - є асекурантом, п. Іваненко асекуратором, пані Юлія Лісовська є бенефіцієнтом а її чоловік є тою особою, в житті якої має наступити подія /в данім прикладі смерть/, якою обумовлюється обовязок асекуранта виплатити асекураційну суму.

В догоді мусять бути поіменовані всі зазначені учасники, оскільки вони являються активними чи пасивними учасниками згоди, причому деколи допускається виставлення полісу на предявника і тоді бенефіцієнт названий не буде. При асекурації на випадок смерті третьої особи законодавства вимагають писемної згоди цієї особи чи її законних представників з визначенням у цій згоді асекураційної суми й бенефіцієнта.

Дальше в догоді мусить бути зазначена та подія, якої наступлення в житті названої особи викликає виплату асекуратором умовленої суми. - З другого боку в полісі зазначається розмір премії та умови її виплати.

Особова асекурація має свою особливу форму - колективну асекурацію робітників. Догода ця передбачає можливість нещасливої пригоди для кожного робітника, який працює на даній фабриці, в шахтах чи транспортному підприємстві. Але тут не вимагається поіменного означення всіх заасекурованих робітників - заасекурованими рахуються всі робітники даного підприємства під час нещасної пригоди і асекураційне підприємство обовязане дати умовлену асекураційну суму кожному робітникові, який потерпів від нещасної пригоди, або його родині.

б/ Права і обов'язки сторін.

І. Обов'язки асекурата /права асекуранта/.

1/ Асекурат обов'язаний подати вірні відомості асекурантові, які мають значіння для угоди /про вік, спосіб життя, родинні умови і т. д./. На вимогу асекуранта повинен він піддатися оглядові того лікаря, якого вкаже асекураційне підприємство. Як що внаслідок невірної інформації про вік визначена нища премія, аніж та яка була-би встановлена при правдивій інформації, то асекурант має право вимагати додаткового платіжу премії з початку угоди; - юли-ж премія нарахована за високо, то асекурант повинен цю надвижку повернути чи зарахувати асекураторові.

2/ Асекурат обов'язаний при деяких формах особової асекурації /нпр. на випадок смерті, нещасних пригод, інвалідності/ повідомляти асекураційне підприємство про всі ті зміни в обстановці життя заасекурованої особи, які можуть мати вплив на наближення події чи взагалі збільшити її правдоподібність.

3/ Він обов'язаний також виконати ті умови, які йому поставлені в догоді як от: асекурована особі забороняється відбувати довгочасні подорожі /більш як рік/, мешкати в місцевостях шкідливих для здоров'я і т. п., хоча за останні часті помітна тенденція звільнити асекурата від того роду обов'язку;

4/ Головним обов'язком асекурата є справно платити визначену в догоді премію. Премія не може бути асекурантом самовільно збільшена бо угода лічиться діючою без перестанку, аж доки не наступить той факт, чи подія, яка передбачена в догоді і якою обумовлений обов'язок асекуранта виплатити асекураційну суму. Звичайно одначе, в перші роки встановлюється вищий розмір премії, який поволі пізніше знижується. Лишок цих збільшених на початку премій творить т.зв. "резерв премій". Справний платіж премії має дуже велике значіння - несправність може мати наслідком

анулювання заплачених премій /хоча звичайно асекураційні товариства дають вільготу платіжну на 2 - 3 місяці з нарахуванням % за цей час/. Модерні законодавства стараються через те дати по закону певні полегші асекуратови, а саме: а/ дають йому право вимагати редукції полісу, себ-то, зменшувчи розмір асекураційної суми, вимагати, щоби заплачені ним в попередні роки премії по вищій скалі були перераховані по нижчій скалі і утворений таким чином лишок рахувався платіжом премій на даліше; отже цим наче би перероблюється вже заключена угода в нову;

б/ дають асекуратові право вимагати від асекураційного т-ва зменшити пропорційно і асекураційну суму і премію;

в/ дають асекуратові право вимагати повернення йому резерву премій, себ-то тої частини заплачених ним в перші роки премій більшого проти норми розміру, яка уявляє зі себе передаток /нпр. норма 100 в рік заплачено за 5 літ по 150 - отже лишок проти норми /резерв, = 250.

В даному разі маємо перед собою т.зв. "випук асекурації" асекураційним підприємством. Угода цим розв'язується.

5/ Асекурат, евентуально бенефіцієнт, повинні негайно /на протязі найближчих днів/ повідомити асекураційне підприємство про ту подію, яка значена в договорі і встановлює для асекуранта обов'язок негайної виплати асекураційної суми. Через те, що асекурант має великий інтерес у з'ясованні обставин події, то незаховання цієї вимоги негайного повідомлення може дати підставу асекурантові відмовити у виплаті асекураційної суми.

6/ Асекурат чи бенефіцієнт /в залежності від обставин/ повинні доказати тільки факт наступлення умовленої в догоді події. Доведення факту переводиться звичайно на підставі офіційних документів /свідectво про похорон, про смерть, про вінчання, посвідка фабричного інспектора про нещасливий випадок на фабриці і т. д./.

II. Обов'язки асекуранта /права асекурата/

1/ Асекурат після виплати премій на протязі певної кількості років /по швайц. зак. після трьох літ/ обов'язаний виконати вимогу асекурата про викуп угоди або про зміну її умов, як це зазначено вище і то на протязі певного законом означеного часу/в Швейцарії на протязі 4-х тижнів перевести обрахунки й до 3-х місяців виконати вимогу/.

2/ Головним обов'язком асекуранта є - негайно після повідомлення і доведення факту, яким обумовлена була угода, - виплатити асекуратові, згідно бенефіцієнтові асекураційну суму в тому розмірі і в той спосіб, як це зазначено в догоді /капітал чи ренту/.

Оскільки закон дозволяє переуступку права на асекураційну суму /Англія, Бельгія, Іспанія, Швейцарія, Італія/, повністю або в частині, то асекурант повинен виплатити її тому чи тим особам, котрі після наступлення передбаченої в догоді асекураційної події мають на неї право. Право бенефіцієнта чи він зазначений при складенні угоди чи назначений асекуратором пізніше заявою його призвіща асекурантові, чи як хто став бенефіцієнтом шляхом набуття полісу - завжди його право на асекураційну вигоду є самостійним правом, якого асекураційне товариство змінити не може.

5. Припинення угоди.

Угода асекурації перестає існувати:

1/ внаслідок обставин, незалежних від волі контрагентів:

а/ через вплив терміну угоди;

б/ коли асекурат втратив асекураційний інтерес, нпр. суд присудив заасекурований будинок комусь іншому;

в/ заасекурований предмет загинув через другу пригоду, а не ту, проти якої він був заасекурований, нпр., заасекуроване збіжжя проти градобою знищене повністю.- При особовій асекурації це будуть події в житті людини, які унеможлиблю-

ють наступлення передбаченої в догоді події, нпр. при асекурації приданого дівчина померла чи вступила до монастиря або заасекурований на старість помер не досягши означеного в догоді віку, з якого наступленням мав одержувати асекураційну ренту і т. д.

г/ коли наступив передбачений випадок і асекурант виплатив належну суму; але при частковім ушкодженні майна догода зберігає силу, при чому не раз встановлюється певний максімальний відсоток ушкодження майна і як що ушкодження більше цієї відсоткової норми, то догода її виконанням припиняє існування, нпр., радянський закон встановлює такою нормою 20 % асекураційної суми; але разом з тим по тому-ж рад. зак., коли ушкодження не доходить цих 20 % то Госстрах /Державна асекурація/ має право відмовитися від дальшої асекурації.

2/ Догода може бути припиненою внаслідок волі сторін:

а/ по обосторонній згоді,

б/ відмовою асекурата від догоди,

в/ відмовою асекуранта, але тільки тоді, коли асекурат порушує істотні умови догоди /по радянському законодавству в таких випадках: а/ коли заасекуроване майно перенесено в инше місце незазначене в асекураційних документах, б/ коли пороблені в майні зміни істотно збільшують ризико асекуранта, в/ коли це ризико збільшується внаслідок небезпечних промислів, які починають провадити мешканці чи сусіди, г/ коли будинки продані. У всіх цих випадках асекурант може розірвати угоду безумовно, коли про ці зміни його не повідомлено, а коли й повідомлено, то може відмовитися, повертаючи премію заплачену з дня подачі йому заяви про ці зміни асекуратором.

6. Організація асекурації в У.Р. С.Р.

Декретом Ради Народніх Комісарів Української Радянської Соціалістичної Республіки з 25. XI. 1921 р. ухвалено організувати на теренах Республіки монопольну державну асекурацію приватних господарств проти наступних нещасть: пожежі, пошести /худоби/, градобою, та аварій у сухоходольному і водному транспорті.

Спочатку заведена асекурація добровільна як для громадян так і для державних асекураційних установ зі свободою укладання догод відповідно до окремого регуляміну. Згодом з поширенням організації апарату, вводитьсь примусова державна асекурація, яка повинна охопити всі приватні господарства і підприємства як сільсько-господарські, так індустріяльні і ремісничі, як індивідуальні так і колективні, а з державних підприємств тільки ті, які знаходяться в аренді або тимчасовому розпорядженні приватних осіб та колективів приватно-правного характеру або комуни /територіальних громад/. - Але кооперативні організації не несуть на собі цього обов'язку постільки, поскільки вони організують взаємну /кооперативну/ асекурацію.

Всею асекураційною справою керує "Головне Правління Державною Асекурацією /Правление "Госстраха"/. Правління це організує ряд контор і агентур підпорядкованих йому в адміністративним, організаційним та операційним відношеннях. З розвитком своїх операцій ця організація починає включати в коло своєї чинности також добровільну особову асекурацію крім обов'язкової соціальної асекурації, яка має свою окрему організацію і законні норми.

1922 р. Народнім Комісарів Фінансів були затвержені:

1/ правила по добровільній /державній/ асекурації проти пожежі, в основу яких були покладені загальні асекураційні норми, вироблені практикою комерційної асекурації;

2/ правила асекурації вантажів на сухо-

дольних шляхах;

3/ правила асекурації вантажів в транспорті на внутрішніх водах;

1923 р. у виданому цивільному кодексі присвячується асекураційній справі низка параграфів /367 - 398/. Вони дають дефініцію догоди, права і обов'язки сторін, форму догоди, розмір відповідальности асекуранта й умов, при яких ця відповідальність має силу й инш.

"Постанови ці не розпросторюються на всі види обов'язкової асекурації, оскільки в правилах про них не вказано на ці постанови" /§.398/ себ-то вони торкаються добровільної асекурації а примусової постільми, поскільки правила примусової асекурації спеціально покликуються на ці постанови Цивільного кодексу.

Ці постанови Цивільного Кодексу одночасно регулюють маєткову і особову асекурацію, але головна вага полягає в маєтковій асекурації, а особовій окремо присвячені тільки 2 параграфи.

В цілому сучасне радянське /в тім-ж і українське/ асекураційне законодавство характеризується незвичайно суворими і важкими приписами для асекуратів, ставлячи асекуранта /державні асекураційні установи/ у дуже вигідне положення, хоч фактично їх монопольне положення, охоплення всього населення і господарств на такій великій території /переведена строга централізація асекураційної справи у всесоюзному масштабі/ ставить їх в незвичайно вигідне положення.

Судячи по оголошенні Полтавської Контори Державної Асекурації /Хозяйство Полтавщини" 1922 р. Ч.9/* асекураційна справа виглядає

*/ Інших повніщих матеріалів на жаль в Подєбрадській і Пражських бібліотеках нема.

так:

1/ А с е к у р а ц і я н е р у х о м о г о т а р у х о м о г о м а й н а р о з п а д а є т ь с я н а 3 к а т е г о р і ї :

а/ обовязкова окладна асекурація будинків, які підлягають всі без винятку будинки міські і сільські, які знаходяться у громадин на правах власности. На випадок пожежі видається /окладна сума: на селі за хату до 1125 карб. знаками 1923 р., за комору чи шпихлір до 600 карб., клуню до 300 карб., промислові підприємства до 1125 крб., в містах оцінка переводиться по кубатурі в залежності від будівельного матеріялу /з каміня до 180 крб, деревляного до 120 крб. і т. д./

б/ обовязкова неокладна асекурація всіх націоналізованих і муніципалізованих маєтків, які знаходяться в арендному чи іншому користуванні приватних осіб і громадських організацій. Премії вираховуються у %% до вартости будинків /від 25 коп. до 1 карб. 65 коп. за кожні 100 карб. звичайних будинків і 75 коп. до 10 карб., за промислові підприємства в залежності від вогневої небезпеки/.

в/ додааткова добровільна асекурація: При обовязковій асекурації забезпечується не дійсна вартість, а тільки до 75 % її. Отже приватні власники можуть добровільно доаскурувати решту дійсної вартости /себ-то 1/4 /нерухомого майна, яке знаходиться у приватній власности. Крім цього на добровільну асекурацію приймається все інше майно, яке не підлягає обовязковій асекурації /в тім рухомі речі, меблі й інш./ Премії вираховуються у %% до вартости.

2/ Т р а н с п о р т о в а а с е к у р а ц і я я в л я є т ь с я д о б р о в і л ь н о ю ; а с е к у р у є т ь с я в д е р ж а в н и х а с е к у р а ц і ї н и х о р г а н а х я к в а н т а ж і /к а р г о / н а в с і х т р а н с п о р т о в и х ш л я х а х , т а к і к о р а б л і /к а с к о / . Т а р и ф п о 7 1 / 2 к о п . з а 100 к а р б . і з а 100 в е р с т о в п о з а л і з н и ц і т о п о 30 к о п . з а в а н т а ж і , я к і п е р е в о з я т ь с я н а з в и ч а ї н и х в о з а х ;

3/ А с е к у р а ц і я х у д о б и п р о т и з а р а з и т е ж п о д і л я є т ь с я

на:

а/ обовязкову окладну, якій підлягає велика рогата худоба після 1 1/2 року; премія 9 карб зн. 1923 р. за кожную голову, асекураційна винагорода від 100 до 200 карб. в залежності від пори року в якій загине худоба /в зимі менше, в літі більше/;

б/ добровільну асекурацію, на яку приймається велика рогата худоба тих власників, які захочуть асекурувати її на більшу ціну /але не вище 600 карб. зн. 1923 р./

4/ Асекурація піль проти градобоя е:

а/ обовязкова окладна всіх засівів сільського та міського населення /на 1923 р. винагорода виносила 250 карб. зн. 1925 р. за знищену градом десятину/;

б/ добровільна асекурація посівів, які не підлягають обовязковій асекурації окладній /засіви радянських господарств, на державних арендованих землях, на кооперативних полях, та засіви громадян чужих держав/.

Засіви, що підлягають обовязковій окладній асекурації, можуть бути доасекуровані. Максимальна винагорода - 1000 карб. за кожную знищену десятину./

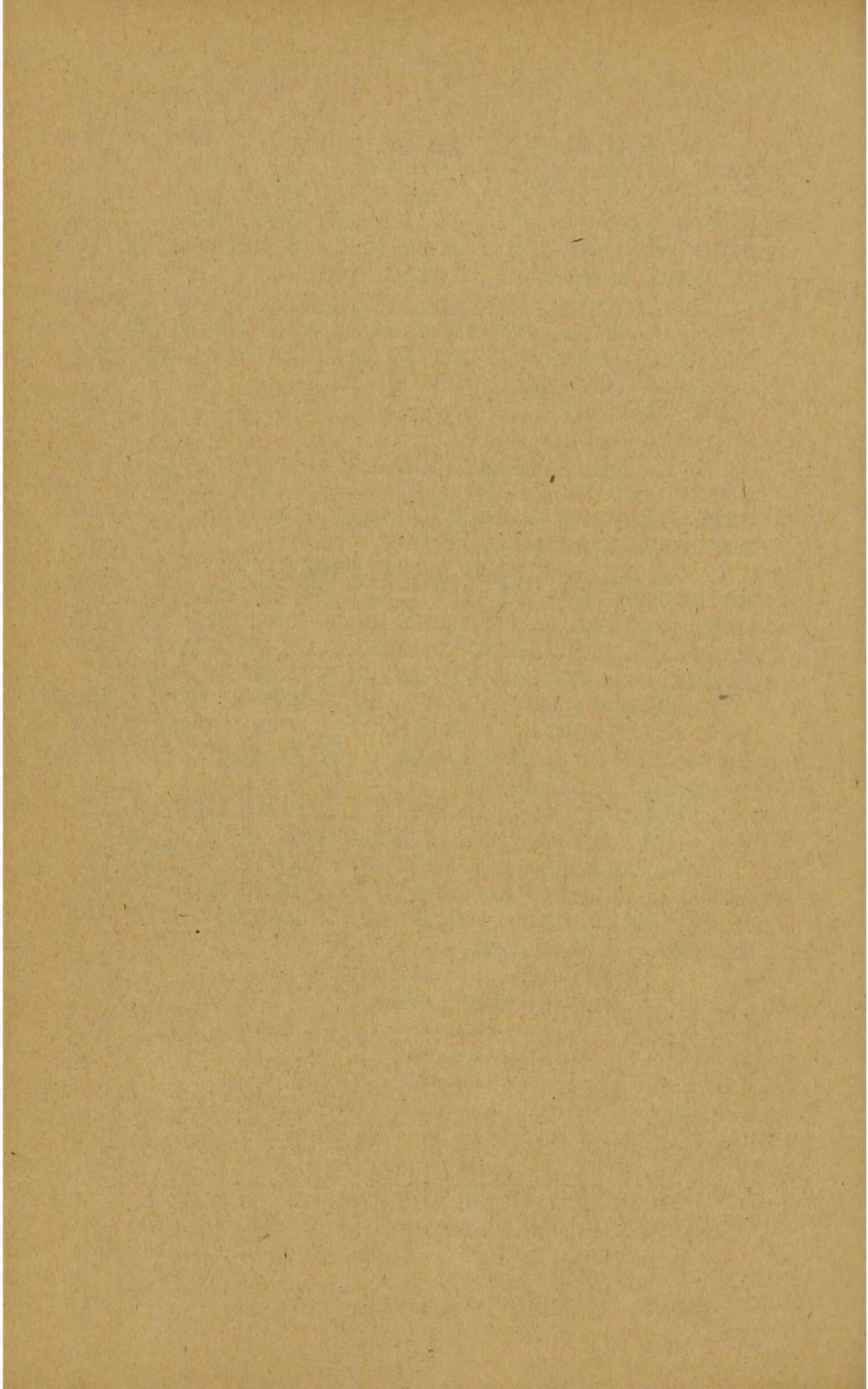
Тариф по обовязковій і добровільній асекурації виносить 3 % асекураційної суми.

За ухилення від обовязкової асекурації всіх перечислених видів а також за несвоєчасне внесення премій накладаються великі грошові і інші кари.

***** .

**

*

Ч Е К И І В Е К С Л І . */

А. ЧЕКИ.

1. П о я в л е н н я .

Сьогоднішній чек має за собою довгу історію, сягаючи аж до XV століття, коли він народився в італійських містах із депозитних операцій, з якими він і зараз тісно зв'язаний. Але тоді він мав дуже незначне значіння, яке пізніше збільшилося в ХУІ ст. в Голландії; незвичайно розвинувся чековий оборот на протязі ХІХ і ХХ ст. в Англії, де перед війною в Лондоні 97 % платіжів переводилося чеками /на провінції 87 %/ і тільки 3 % грошовою готівкою. Дальше він поширився сильно в Сполучених Штатах П. А., слабше вже в Західній Європі і дуже мало на сході і півдні Європи.

Законодавства, порівнюючи досить пізно вважалися за регулювання чекового обороту; нпр. в Німеччині після проектів, які датуються ще з 1879 р., урегульовано чекову справу законом аж в 1908 р.

Правна природа чека може бути так означена: Чек — це оснований на попередній догоді з банком писемний наказ клієнта банкові виплатити вказаній в цьому наказі особі або пред'явникові наказу певну квоту, яку має чекодавець на своєму рахунку в даному банку.

Отже для появи чека передовсім треба, щоби між банком і його клієнтом була укладена попередня угода про те, що клієнт буде видавати, а банк оплачувати чеки. Угода ця оформлюється таким чином, що особа, бажаючи мати біжучий рахунок /оснований на вкладці в банк грошей чи на одкритті цій особі банком кредиту/, подає про це заяву до

*/ Банкові і біржові угоди пропущені через те, що читатиметься спеціальний курс про банки і біржі.

банку, зазначаючи, хто саме буде підписувати чеки /зразок підпису/. Банк на цю заяву видає клієнтові чекову книжку з певним числом чекових бланків. Без цієї попередньої угоди, хоч би клієнт мав в банку суми чи кредит, він не має підстави видавати чеки. Така попередня угода властиво кажучи, може виникнути не тільки між банком і клієнтом, але навіть між різними особами, та це не практикується, бо техніка чекової операції і обороту ставить цьому значні перешкоди /у Франції, Бельгії, Швейцарії/. Деякі знов законодавства /Англійський чековий статут, австрійський закон 1906 р., німецький 1908 р., італійський торговельний кодекс/ обмежують пасивну чекоздатність лише банками.

Чек є наказом банкові про виплату грошей, якими може розпоряджатися клієнт. Це можуть бути гроші не тільки вкладені клієнтом в банк на свій рахунок /вклади/, але й відчинений банком клієнтові кредит, гарантований цінними паперами чи майном, чи врешті персональний кредит. У всякому разі чек передбачає існування майна клієнта в банку, майна, цінністю якого клієнт може свobodно розпоряджатися. Коли чекодавець видає чек на банк, не маючи там покриття, то ним він ошукує свого кредитора, тому деякі законодавства загрожують карою за такий вчинок. Французький закон встановлює пеню в 6 % з чекової суми на чекодавця, який в добрій вірі виставив порожній чек /без покриття/; коли ж він виставив чек по злому умислу, або видавши чек, забере з банку його покриття, то по зак. 1907 р. він карається в'язницею від 2-х місяців до 2-х років і крім того пенею в розмірі не вище подвійної номінальної вартості чека й у всякому разі не менше її четвертини. Австрійський закон 1906 р. діючий зараз в Чехії, теж карає такий вчинок. Інші законодавства, не вбачаючи в самім факті видання порожнього чека карного вчинку, кваліфікують це як дію, яка підлягає діланню цивільного права /відшукування шкоди таким чином викликаної/.

Як сказано, наказ цей мусить бути виданий обов'язково на письмі, для чого звичайно існують і видаються банками спеціальні бланки у формі книжечки, в якій кожний листок /бланк/ являється після належного заповнення чеком. Ліва сторінка бланку /талон, коренок/ залишається в книжці і служить для зазначення розміру чекової суми, прізвища чекоємця і дата. Ці примітки мають значіння, коли чекодавець по якимсь причинам вважає необхідним після видачі чеку його відкликати, для чого він повідомляє банк про число чека /однакове на талоні і чекові/ та про зазначені вище дані з вимогою неоплачувати цей чек. Чек мусить в собі містити:

- 1/ Імя /фірму/ того, хто має заплатити;
- 2/ Чекову клявзулю, себ-то слово чек і то у тексті /один надпис як заголовок не вистарчає/;
- 3/ Наказ виплатити /"банк має заплатити", чи "прошу заплатити", чи "заплатіть"/;
- 4/ Грошову суму, яка має бути виплачена /отже по закону товарові і ефектові чеки влас- тиво не будуть чеками/;
- 5/ Зазначення покриття /"з мого рахунку", "на мій рахунок"/;
- 6/ Власноручний підпис чекодавця /сама печатка не вистарчає/;
- 7/ дату і місце виставлення.

Опущення одного з цих правових моментів позбавляє чек правної сили. До цих необхідних даних ще додається ф а к у л ь т а т и в н і:

- а/ черга кожного окремого чеку;
- б/ зазначення, що чек є дійсним протягом стільки то днів.

По радянським правилам /інструкція затверджена Правлінням Державного Банку 21 лютого 1922 р./ чек має бути оплаченим, коли він містить в собі: 1/ дату, 2/ суму виписану числами і буквами, 3/ підпис вкладчика або його уповноваженого.

Зразок 1 /Тредавницький чек/

Чек Ч.237021	<u>Чек має силу лише на протязі 5 днів від дня виставлення</u>
Сума: 1000 гр.	Віжучий рах. Ч. 7000
Видано: на предьявника	КИЇВСЬКИМ КУПЕЦЬКИМ БАНК
	Книж. Ч.591. Чек Ч.237021.серія літ.Б.
	Київ 5. червня 1925 р
Дата: 5/VI.1925 р.	Прощу Київський Купецький Банк заплатити предьявни- кові цього . . . одну тисячу гривень . . . та цю суму спи- сати з мого рахунку.
	Підпис: Петро Солодкий,

Зразок 2 /ордерний чек/.

NO 964371	NO 964371.	Mark 19500 -
MARK 19500	<u>DIE DRESDENER BANK IN BERLIN</u>	
	wolle zahlen gegen diesen Check aus meinem Kasse	
ausgehündigt	Guthaben an Herren Friedländer et Schröder, Cöln	
an: Friedlän-	oder Order	
der et Schrö-	Mark Neunzehntausendfünfhundert.	
der, Cöln.	berlin den 4 juni 1925.	
	Friedrich Bergmann	
	Schecks, in welchen eine Zahlungsfrist angege-	
	ben ist, werden nicht bezahlt.	
den 4 Juni		
1925.		

500000
450000
400000
350000
300000
250000
200000
150000
100000
50000
40000
30000
20000
10000
5000
4000
3000
2000
1000
500

Зразок 3 /іменний ордер/.

Paris le 5 Juin 1925

B.P.F. 1000.

Comptoir National d'Escompte, Bureau F. Yeuillier payer à Primus de

1000 francs.

Signé: Secundus

Чековий оборот знає декілька видів чеків, які класифікуються таким чином:

I. По предмету на: 1/ грошовий чек, коли ним наказується виплатити певну суму грошей, 2/ ефектовий чек введений в Berliner Kassenverein і Wiener Giro- und Kassenverein. Банк, який має в касовому союзі рахунок депозиту ефектів, продаючи якісь ефектові, не видає їх in natura покупцеві, але дає на них чек на касовий союз;

II. По способу виконання наказу: 1/ платіжний чек, коли банк має виплатити на руки означену суму, 2/ переводний чек в Німеччині т. зв. "червоні чеки - по їх кольору", коли не виплачується сума, а тільки переноситься з одного рахунку на другий.

III. По особі, яка має одержати чекову суму:

1/ іменний чек /ректам-чек/, коли в чековій названо ту особу чи фірму яка має одержати по чеку суму і чек не може бути переданий другій особі шляхом індосаменту внаслідок негативної ордерної клявзулі /нпр. "але не на ордер"/;

2/ ордерний чек, коли в чеку зазначена певна особа чи фірма, яка має одержати чекову суму і передача шляхом індосаменту виразно не заборонена; втім разі передача може бути зроблена через індосамент;

3/ пред'явницький чек, коли не названа в чеку особа чи фірма, яка має одержати чекову суму; оплачується

чек його пред'явникові. Пред'явницькі чеки в свою чергу поділяються на три категорії: а/ пред'явницький чек з чистою клявзулою: "на пред'явника - /"прошу Німецький Банк в Берліні заплатити по цьому чеку його пред'явникові 1000 Мрк за мій рахунок." Дата, підпис./;

б/ пред'явницький чек з альтернативною пред'явницькою клявзулою, коли він виставлений на імя і на пред'явника - /".... заплатити по цьому чеку п. Лисецькому або пред'явникові ..."/;

в/ пред'явницький чек без зазначення хто має одержати чекову суму ".... заплатити по цьому чеку, таку то суму ..."

4/ власний чек, коли чекодавець виставляє чек на виплату собі самому.

IV. По місцю виплати: 1/ місцеві чеки, коли чекодавець і банк, який має оплатити чек знаходяться в одному місті, 2/ позамісцеві, коли чекодавець і банк знаходяться в різних містах чи державах /закордонний чек/; це має значіння через те, що термін дійсності чеків є різний для місцевих і позамісцевих.

V. По даті оплати: 1/ чек на пред'явлення, коли оплата переводиться негайно при першому-ж пред'явленню чеку, і 2/ чек після пред'явлення, коли він оплачується через певний протяг часу після першого пред'явлення чеку.

VI. По обмеженню чекової суми: 1/ лімітований чек і 2/ нелімітований чек маємо тоді, коли кожний з цих /лімітованих/ чеків подає до якої суми гарантує даний банк виплату чеку. Наприклад, хтось вклавши в банк 2000 карб, одержує за це 20 чеків по 100 карб, згідно чеки, які він може виповнювати не вище 100 карб. кожний, або 40 чеків по 50 карб. або 100 чеків по 20 карб. Ці лімітовані чеки /т. зв. Money-Orders, Zirkular-Schecks, Travelers-Cheque або Turist - Drafts/ практикуються ньюйорськими банками. Вклавши певну суму в банк клієнт одержує на цю суму лімітовані чеки, на кожному чекові зразу-ж під словами "When countersigned below with this Signature" /в лівому розі чека/ ставить свій підпис решта бланку незаповнюється. Прибувши як подорожний чи турист до якогось міста, власник такого чеку являється в банк, заповнює

бланк /місце, дата, назва банку до якого він явився/ і в присутності урядовця банку під словом "Counter-signed:" /внизу на лівій стороні/ ставить свій підпис. Урядовець перевіряє цей покладений при ньому підпис з підписом, проставленим на чеку при одержанні чекової книжки і банк виплачує по курсу, зазначеному в чеку, належну суму по чеку.

По своїй юридичній природі та по часті й по формі /особливо на Заході Європи/ чек наближається, особливо коли його виставлено на третю особу, до векся, - зокрема до переказного векся /трати/. Англійське право прямо визнає за чеком вексельовий характер і називає його векселем на банк з платіжком *a vista* /на пред'явлення/. Отже тут маємо перед собою процес заміни векся на пред'явлення - чеком. Взагалі-ж модерні законодавства виявляють тенденцію наближення до себе чека і векся, вводячи в чек індоссамент і поширюючи на чеки властивості векселевого права. Так по австрійському зак. 1906 р., німецькому 1908 р. надається право регресу при оплаті чеку на банк, жірантів і чекодавця так, як при векселеві.

Всеж таки між чеком і векселем існує велика різниця. Основна різниця це та, що вексель служить засобом кредиту, а чек - платіжу, а звідси вже впливають дальші різниці між ними.

Вексель міняє правні відносини, на основі яких він повстав, чек цих відносин не міняє; наприклад: коли хтось, продавши товар, одержав за нього вексель, то він може в разі неоплати векся ставити свої домагання вже тільки на підставі векся, але не на підставі угоди купівлі-продажу; чек такого значіння не має: продавець, який одержав за проданий товар чек, зберігає свої права, що впливають з угоди купівлі - продажу і на випадок неоплати чека має можливість домагатися через суд задоволення його претензії, як продавця.

Крім того між чеком і векселем є відмінні формального характеру, різні у різних законодавствах; а саме:

1/ вексельовий документ повинен бути названий векселем, для чека деякі законодавства цьо-

го не вимагають;

2/ Вексель по всім законодавствам Європи не може бути виставлений на пред'явника; - чеки звичайно виписується на пред'явника;

3/ Вексель сплачується в термін, в ньому зазначений /рідше на пред'явлення/, - чек тільки на пред'явлення;

4/ Чек не являється актом комерційним - вексель є ним завжди /франц, закон/.

Хоча чек є засобом платіжу, але він не є законним, себ-то обов'язковим платіжним засобом. Звідси: 1/ ніхто не обов'язаний приймати чек замість платіжу готівки; 2/ чек не гасить і не заміняє попереднього зобов'язання, через це з виданням чека не припиняються попередні правні відносини. Коли-би власник чеку з тої чи іншої причини, маючи на руках чек, його не зреалізував, то він не губить свого права, вимагати від свого дебітора винну йому суму грошей /за винятком того випадку, коли би банк в цей період о-банкротився/.

2. Правне положення учасників.

А. Права і обов'язки чекодавця:

1/ Чекодавець набуває право виставляти чеки на основі попереднього порозуміння з банком і то в розмірі тої суми, яка знаходиться в банку в його розпорядженні. Звідси випливає обов'язок чекодавця самому слідкувати за тим, щоби виставлені ним чеки не перевищували цієї суми в його розпорядженні - щоби не видавати "порожніх чеків", себ-то чеків без відповідного покриття.

2/ Він, як власник чекової книжки, обов'язаний старанно хоронити чекові бланки, йнакше він несе всі наслідки й шкоди, які виникнуть в разі пропажі чекових бланків, оскільки він своєчасно не повідомить банк про втрату бланків з метою перешкоди можливого зловживання з його чековими бланками;

3/ Чекодавець мусить докладно й належно виповнити бланк вживаючи всіх засобів, щоби по можливості недопустити до фальшування чеку як от написати виразно суму зачеркнути вільне міс-

це після написання суми. В Німеччині нпр. на правому кінці чека є стовбець цифр /нпр. 500, 450, 400, 300 тис. і т. д. 50, 40, 20, 15, 10, 5, 4, 3, 2, 1 тисяча/ з гори в низ і коли виставляється чек до 20000 то чекодавець повинен стовбець вищих цифр /понад виставлену суму/ відтяти при видачі чеку; таким чином він вказує суму чеку і обов'язує банк не платити вище цієї суми. Коли чекодавець цього не зробить, то він несе шкоду внаслідок сфальшування суми чеку.

4/ Спільним являється питання, чи має чекодавець право відкликати виданий чек. Законодавства різних країн по різному рішення, нпр. французьке, бельгійське, іспанське законод. не дозволяють відкликання чеку; мотивом такого рішення є бажання надати чекові більшої стійкості й певності. Австрійське і німецьке законодавства дозволяють уневажнити видані чеки, але тільки після скінчення терміну, протягом якого чек належало представити до оплати. Врешті англійське право дозволяє відкликати чек кожної хвилини.

5/ Чекодавець відповідає за оплату чеку, коли по якимсь причинам банк відмовився оплатити чек. Цю відповідальність несе він не тільки перед тою особою, котрій видано чек у виконання якогось зобов'язання, але й перед жінрантами, як тільки закон допускає перехід чека з рук до рук по жіро. Але тут теж треба мати на увазі певні умови чекового обороту: так, напр., в Сполучених Штатах П. Америки є дуже поширене так зв. *Certifying*, яке полягає в тому, що урядовець банку, на якому виставлено чек через першу /лицеву/ сторінку чеку надписує "good" і фірму, на знак, що чек є в порядку /"good" = добрий/. Коли такий надпис зроблено на пропозицію власника чека, то тим самим банк стає одиноким боржником по чеку і звільняється від відповідальності ч е к о д а в е ц ь т а і н д о с а н т и. Коли ж надпис цей зроблено на пропозицію чекодавця, то банк відповідає на ряду з чекодавцем і індосантами.

Б. Права і обов'язки банку:

1/ Головним обов'язком впливаючим з чекової

догоди між банком і його клієнтом, є виплатити на пред'явлення чеку ту суму, яку чекодавець наказує в чеку виплатити. Оплата чеку обов'язкова для банку при умові, що була чекова угода з чекодавцем і що чекодавець дійсно має у своєму розпорядженні потрібну суму в банку. Як що сума належна чекодавцеві вже вичерпана, то банк зовсім не обов'язаний оплачувати чек.

Банк не обов'язаний оплачувати чек, який пред'явлено після того терміну, до якого чек має силу.

Законодавство англійське звільняє банк від обов'язку оплати чека в разі смерті чекодавця. Континентальні-ж європейські законодавства визнають, як загальне правило, що смерть чекодавця не може бути приводом до неоплати банком чеку.

3/ Банк обов'язаний переконатися про вірність чеку особливо що до підпису та суми, другими словами, чи чек не фальшований; для цього в банку знаходиться зразок підпису чекодавця; закон та практика приписують певні обережності для чекодавця які цей повинен додержати а банк перевірити; нпр. сума повинна бути написана буквами, вільне місце перед і після суми зачеркнута і т. п. Як що банк оплатив чек, не перевірили його належно, то на нього падає вся шкода. У випадках сфальшування чеку, можна сказати, що банк обов'язаний до більшої обережності ніж чекодавець, бо тут примінюється правило, що чия необережність - того й шкода; але як не можна встановити по чий саме необережності сталося сфальшування чека, то всеж таки відповідатиме банк по принципу - *casum sentit dominus*, - бо власником виданих грошей був банк, який і несе втрату від цього випадку /*casus*/.

2/ Як що чек виставлений "тільки для перерахування", т. зв. "перехрещений чек" /в Німеччині це зазначається вписом слів "*Nur zur Verrechnung*" поперек чеку між двома паралельними лініями/, то банк не має права оплатити такого чеку готівкою, але повинен перенести суму з рахунку чекодавця на рахунок власника чеку, інакше він відповідає повною сумою

чеку перед чекодавцем.

Щось подібного бачимо в Англії та Франції /crossed cheque, chèque barré/. На першій сторінці поперед чеку провадиться дві паралельні лінії: коли між цими лініями нічого не написано або написано "et Co" /де generally crossed, le barrement général/ то це значить, що чек може бути оплачений якому небудь банкові чи банкірові /але не іншому купцеві або якійсь особі, яка не являється банкіром/; колиж між цими паралельними лініями вставлено повну фірму якогось банку або імя банкіра, /specially crossed, - le barrement special/, то це значить, що чек може бути оплачений тільки цій фірмі /чи банкірові/. Мета цих обмежень - забезпечитися проти тяжких наслідків втрати чи крадіжки чеку на предявника, бо оплату можна одержати тільки через банк і з другого боку завдяки цьому чеки централізуються в банках і викликають прости взаїмні розрахунки між банками без перенесення з банку в банк готівки.

В. Права й обов'язки чекодержавця.

1/ Чекодержавець /власник чеку/ обов'язаний його хоронити, бо за втрату чи крадіжку чека і оплату його він сам несе відповідальність. Отже в разі втрати чека він мусить про це негайно повідомити банк і доказати, в разі пред'явлення чека до оплати, своє право на цей чек.

2/ Власник чеку обов'язаний пред'явити чек до оплати не пізніше того дня, з якого чек втрачає свою силу. По своїй економічній природі та меті чек не призначається для обігу, але найчастіше він має служити засобом негайного платіжу. Через те законодавства встановлюють речінці для пред'явлення чека до оплати; так, у Франції, Австрії, Швейцарії встановлено 5 днів /з дня виставлення чека/, коли оплата має бути зроблена в місці виставлення, і 8 днів, коли місце виставлення й оплати ріжні, в Бельгії 3 і 6 днів, в Італії 8 і 14 днів, в Німеччині і С Р С Р 10 днів для обох випад-

ків. В Росії до революції законного терміну не було, практика-ж встановляла 3 до 8 днів, найчастіше 5 днів. Англійський закон не визначив точно речинця, зазначивши тільки, що чек належить предявити для оплати в розумний речинець. Що до закордонних чеків, то чеки виставлені в даній країні на закордон, оплачуються згідно з терміном, який встановлено в країні оплати чеку, напр. в Німеччині встановлено такі терміни: для чеків європейських крім Італії і Фарейських островів - 3 тижні, для чеків виставлених в країнах на побережжі Середземного і Чорного моря та їх островах - 1 місяць, для чеків зі Сполучених Штатів, Канади, Ньюфаундланду, Мексико, Азорів, Мадейри, Канадійських і Капвердійських островів - два місяці, зі всіх інших три місяці.

3/ Власник чеку може передати чек другій особі через індоссамент /але індоссаментом не може бути банк на який виставлено чек/, оскільки законодавство признає для чеків індоссамент. Той, хто має чек, має право регресу до чекодавця і індоссаментів, себ-то - за оплату чеку відповідають як чекодавець, так і індоссанти, але при умові, що чек предявлено своєчасно до оплати. Як банк відмовиться оплатити, то власник чеку мусить протестувати проти неоплати. Для цього, щоби заховати право регресу, вистарчає вповні, щоби банк зробив помітку з датою і своїм підписом, що чек неоплачено. Право регресу задавнюється через 3 місяці для чеків сплатних в Європі, і 6 місяців для інших країн, рахуючи з дня протесту /німецький зак. 1908 р./. Отже, як бачимо, по німецькому закону /теж по австрійському/ чекодержавцеві не прислуговує право позову банку в разі неоплати чеку.

Практика французьких і бельгійських судів схиляється більше в сторону признання, такого права чекодержавцеві. В Англії, як зазначено було раніше, банк не відповідає перед чекодержавцем за оплату чеку, хиба що банк прийняв на себе цей обов'язок надписом

"good" на пропозицію чекодавця, при чому звільняються від відповідальности чекодавець та індоссанти.

3. Поштовий чек.

В багатьох країнах введено чековий оборот на пошті і видані відповідні закони, регулюючі поштові чеки, в б. Австрії 1883 р., Угорщині 1889 р., Швейцарії 1906 р., Японії 1917 р. в Чехословаччині 11. Ш. 1919 р.

В Німеччині і в державах, утворених на території бувшої Австрії урегульована ця справа таким чином:

До участі в поштовому чековому обороті допускаються фізичні та юридичні особи як приватного так і публичного характеру. По чехословацькому закону, поштовий уряд чековий може відмовити у відкриттю якійсь особі чекового рахунку без подання причини відмови. На рахунку даної особи чи установи мусить завше бути певна сума - основна вкладка /в Німеччині принаймні 25 марок, в Чехословаччині 100 корон, у Франції та Бельгії 50 франків/

Внески на поштовий чековий рахунок можна робити:

1/ Шляхом вкладу готівки в кожному поштовому уряді; для цього кожен поштовий уряд має відповідні формуляри - вкладкові листи /*platěnka, Zahlkarte*/. Вкладковий лист складається з трьох частин /див. взірець на стор. 203/: один з них /*stvženka, Empfangschein, quittance*/ поштовий уряд посилає тому, хто робить вклад, друга частина /*složěnka, Einzahlungsschein, bulletin de versement*/ і третя /*súčtovánka, Abschnitt, coupon*/ відсилається до того поштового уряду, який веде даний поштовий рахунок/; третю частину цей поштовий уряд пересилає власникові чекового рахунку.

2/ Шляхом звичайного поштового переказу власника рахунку чи іншої особи з якою небудь поштового уряду, при чому на бажання власника

Зразок чекового вкладкового листа.

<p>POŠTOVNÍ ÚŘAD ŠEKOVÝ v praze.</p> <p>S T V E R Z E N K A.</p> <p>na vklad K h., t. j. korun</p>	<p>POŠTOVNÍ ÚŘAD ŠEKOVÝ v praze.</p> <p>S L O Ž E N K A.</p> <p>Vklad K h., jejž učinil..... v.....</p>	<p>POŠTOVNÍ ÚŘAD ŠEKOVÝ v praze.</p> <p>S Ú Č T O V A N K A.</p> <p>Vklad K h., jejž učinil.....</p>
<p>na šekové konto 200.149 u poštovního úřdu šekového v praze.</p>	<p>na šekové konto č. 200.149.</p> <p>dne19..</p>	<p>Šekové konto čis. 200.149.</p>
<p>Majitel konta: ADMINISTRACE "SOCIALISTIC- KÁ BUDOUCNOST", BRNO.</p>	<p>poštovní 200 razítko:</p>	<p>poštovní 200 razítko:</p>
<p>podpiš úředníka poštovního:</p> <p>T. č. 10.</p>	<p>T. č. 10.</p>	<p>T. č. 10.</p>

vyplněná strana

vyplněná strana

поштового чекового рахунку можуть бути внесені на його поштове чековеkonto і ті суми, які приходять переказом не на його чековий рахунок, а на нього самого чи на його фірму;

3/ шляхом перерахунку з іншого, чужого поштового чекового рахунку;

4/ через інші вкладки, як от занесення на чековеkonto зиску власникаконтата від купівлі продажу цінних паперів та інших трансакцій, які виконує чековий уряд для своїх комітентів - власників чекових рахунків /Австрія/.

Поштовий чековий уряд повідомляє власника чекового рахунку про всі зміни, які трапилися на його рахунок - щоденно, чи як у Швейцарії що 14 днів без окремої за це заплати.

Суми, які знаходяться на поштовому чековому рахунку приносять їх власникові відсотки /в Австрії 2,5 %, Швейцарії - 1,8 %, але сума вище 100.000 франків не дає відсотків, в Бельгії тільки основна вкладка дає 3 %, в Німеччині відсотків не дається/.

Власник поштового чекового рахунку може розпоряджати належною йому сумою /на його рахунок/ шляхом видачі чеків повсякчасно, як що тільки ця сума перевищує встановлену мінімальну основну вкладку /як сказано Чехословаччині 100 Кор., в Німеччині 25 марок/.

Чекові формуляри видає поштовий чековий уряд /формуляр чеського чеку на сторн. 204, Німецького на сторн. 206, 207/. Чеки розрізняють: 1/ касові, 2/ іменні і 3/ переказні /в Німеччині/.

В Чехословаччині прийняті касові та іменні чеки. Касовим чеком називають чек виставлений на пред'явника, який оплачується при касі поштового чекового уряду. Іменним чеком буде той чек, на якому чекодавець вказав прізвище того, хто має одержати суму, зазначену в чеку. Іменним чеком або: 1/ переводяться суми з одного поштового чекового рахунку на другий чи з поштового чекового рахунку на банківський чековий рахунок у ці банки, з якими стоїть в зв'язку

Nr. 17.	M.....Pf.	M.....Pf.	Nr. 17. Konto-Nr..... M.....Pf.
.....M.....Pf.	Zahlung vonM.....Pf.	Kontoinh.:
em.....Pf.	10000
an.....Pf.	9000 Das Königl. Postscheckamt in STUT-
.....Pf.	8000
.....Pf.	7000 TGART zahle gegen diesen Scheck
.....Pf.	6000
.....Pf.	5000 aus meinem Guthaben den Betrag
.....Pf.	4000
.....Pf.	3000 von
.....Pf.	2000
.....Pf.	1000
.....Pf.	900
.....Pf.	800
.....Pf.	700 /ort/....., den.....191.
.....Pf.	600
.....Pf.	500
.....Pf.	400
.....Pf.	300
.....Pf.	200
.....Pf.	100

Dieser Abschnitt wird dem Zahlungsempfänger ausghändigt.

Soll der Betrag von der Kasse des Postscheckamtes unmittelbar abgehoben werden, so ist der Zahlungsempfänger auf der Rückseite nicht anzugeben.

Unterschrift:

Vorname des Postscheckamtes:

Зразок німецького поштового чеку /1 сторінка/.

<p>Mitteilungen</p>	<p><u>Adresse für die Postbeförderung.</u></p> <p>Umstehender Betrag ist zu zahlen</p> <p>an</p> <p>.....</p> <p>in..... Strasse und Hausnummer</p> <p>Zahlungs- anweisung Nr.....</p> <p>Vormerk des PSA</p> <p>Für das P.Sch.A</p> <p>Ankunfts Nr.....</p> <p>Ankunfts- stempel.....</p>	<p>Aushändigungs vermerk</p> <p>Umstehender Betrag erhalten</p> <p>_____</p> <p>Umtüftung des Empfängers</p>
---------------------	--	--

Зразок німецького поштового чеку /2 сторв/.

поштовий чековий уряд, або 2/ переводиться виплату вказаної в чеку суми готівкою не через касу при поштовому чековому уряді /як при касових чеках/, а через поштову контору, назначену чекодавцем чи власником чеку.

В Н і м е ч и н і власник поштового чекового рахунку може розпорятися належною йому по цьому рахунку сумою, або 1/ переказами або 2/ чеками.

П е р е к а з и вживаються тільки тоді, коли той, хто має одержати дану суму, має поштовий чековий рахунок. Формуляр їх складається з 3-х частин, так як формуляр вкладкового листа.

Чеки теж розрізняють іменні й пред'явницькі /касові/. По формуляру /див. сторн. 206, 207/ це фактично один чек, якого перша сторінка уявляє зі себе чек пред'явницький /касовий/ а разом зі заповненою відповідно другою сторінкою чек іменний. Заповнивши першу сторінку чекодавець виставляє касовий чек /на пред'явника/ і передає його до рук тій особі, яка має одержати зазначену в чеку суму. Власник такого чека може або 1/ пред'явити його до оплати при касі поштового чекового уряду, або 2/ вимагати, щоби сума по чеку була записана на його поштовий чековий рахунок або 3/ вимагати, щоби зазначену на чеку суму виплатила якась поштова контора готівкою. В обох останніх випадках на обороті чеку чекодавець робить відповідні надписи, а саме або: 1/ проставляє число того поштового рахунку, на який має бути записана належна йому по чеку сума та назва того поштового уряду, де цей рахунок знаходиться або: 2/ надписує свою адресу, згідно вказує ту поштову контору яка має йому виплатити чекову суму; звичайно, він може в цьому випадку визначити відборцем суми належної по чеку, не себе а якусь иншу особу. Отже внаслідок відповідного надпису чекодавця на обороті чеку чек касовий, /на пред'явника/, стає чеком іменним.- Але чекодавець може сам виставити іменний чек, вказуючи на обороті чеку ту особу яка має одержати дану суму, при чому він може визначити і себе самого відборцем чекової суми. Іменний чек чекодавець не

передає звичайно чекоємцеві, а надсилає до чекового уряду.

Розмір суми, на яку можна виставити чек, законодавства обмежують, особливо, коли ця сума має бути виплачена готівкою на пред'явлення чеку. В Чехословаччині чек може бути виставлений на суму не вище 20.000 Корон, в Бельгії - 10.000 франків, в Німеччині - 100.000 Марок, у Франції - 100.000 франків, але при цьому як чек виставлений на суму вище 10.000 франків то виплата суми переводиться тільки тоді, як чекоємець попередить поштовий чековий уряд про це за 48 годин; в Швейцарії сума, на яку може бути виставлений чек, не обмежена, та про те виплата вище 20.000 франків переводиться після попередження за 2 дні до речінця оплати.

Виставлений чек має силу тільки на протязі встановленого законом терміну /в Чехословаччині 14 днів, у Франції - 10 днів, в Швейцарії - 3 дні/.

Власник чекового поштового рахунку обов'язаний дбати про те, щоби чекові формуляри не попались в чужі руки і бути обережним при виставленні чеків так як при виставленні банкових чеків. Поштовий чековий уряд обов'язаний при пред'явленні чеку до оплати перевірити підпис чекодавця на чеку з тим зразком його підпису, який знаходиться в поштовому чековому уряді.

Передача поштових чеків через індоссамент не допускається.

*

Б. ВЕКСЕЛЬ.

I. Історичний розвиток векселя.

Походження інституту векселя досі остаточно не з'ясоване. Одні з дослідників його історії вважають, що прототипи векселя були вже відомі Фінікійцям, Грекам та Римлянам; інші приписують його виникнення Жидам, яких в середньовіччі виганяли декілька разів з Іспанії та Франції, ще інші Флорентійцям, вигнаним з їх батьківщини Гібелінами.

Найбільше поширена думка, що вексель повстав і прищепився в середньовічній Італії, батьківщині багатьох сучасних торговельних інститутів. Викликаний вексель до життя був тими умовами торговельного обороту, які тоді, в XII-XIV ст. мали місце, а саме різноманітністю срібної важкої монети, небезпечністю тодішніх шляхів та врешті розвитком месс /ярмарок/. Для окремого купця, що їхав у другий город, було небезпечно та й не зручно вести більшу суму важких срібних грошей; ці незручності зумили зарадити тодішні банкіри міняйли /сапргогес/. Вони приймали від купця певну суму грошей і давали посвідку про це прийняття /посвідка ця звичайно складалася в латинській мові тодішнім нотарем/ з обітницею виплатити одержану суму в тому городі, в який їхав даний купець; а що тоді чи не кожне місто мало свою окрему монету, а виплата обіцялася /в інтересах даного купця/ в монеті того чужого міста, отже тут переводився певний обмін /самбіум/. Купець передаючи гроші міняйлі, одержував від нього цю посвідку і лист до контори банкіра, чи приятеля, чи якогось знайомого банкіра в тому місті до якого їхав даний купець з наказом, згідно проханням, заплатити даному купцеві дану суму.

Ярмарки зпричинилися до повстання з початку акцепту векселя, а пізніше притягнена була до участі у векслі ще третя особа пред'явник.

Купець одержавши у своєму місті вексель, по приїзді на ярмарок йшов до того, хто мав оплатити цей вексель і запитував його, чи він заплатить по векселю, бо тільки запевнившись в одержанні грошей міг сміливо купувати потрібний йому крам. Як цей місцевий банкір пообіцяв виплатити належну суму то купець, накупивши краму, в останній день ярмарку одержував від банкіра гроші і розплачувався по своїм угодам. Ця обітниця банкіра оплатити вексель спочатку на словах і була подібним акцептом, який пізніше стали писати на векслі. - Але не завжди можна було бути певним, що банкір дійсно згодиться на ярмарку оплатити вексель, через те було для купця доцільнішим післати своєму приятелеві в чужому місті раніше вексель, щоби цей запитав банкіра, чи він оплатить вексель, а потім і для одержання векслевої суми. Таким чином вступає в коло учасників вексля ще одна особа - пред'явник. Звідси тільки вже один крок до передачі вексля по надпису - індоссаменту.

Вже в той період розвитку вексля йому надають особливу охорону, загрожуючи акцептантові в разі несплати вексля арештом, прискореним векселевим процесом і швидким маєтковим виконанням рішення. Ця векслева строгість тодішнього ринкового права /переважно звичаєвого/ спричинилася до того, що звичайні боргові зобов'язання стали залюбки приймати векслеву форму, а саме таким чином, що на ярмарку перед окремим ярмарковим судом записувалася вимога претензій, які виникли на ярмарку, строго і коротко після ринкового права, /*privilege de foire*/. З цих записів /найстарший відомий з 1193 р./ і повстав простий вексель.

У XVI ст. повстає передача вексля через т. зв. жірата /*girato* = круг/ або індоссаменти /*in dosso* = на спинці-роз. вексля/. В 1569 р. появилася перший векселевий статут в Болонії, але він ще індоссаменту не знав. Перший раз індоссамент був визнаний у Франції законом 1654 р.

З кінця XVII ст., і на протязі XVIII та XIX ст. появляється цілий ряд векселевих статутів

і законів. Коли оглянутися назад, то можемо констатувати, що вексель пройшов з боку економічного три періоди розвитку:

1/ в період італійський вексель є засобом пересилки, переказу грошей;

2/ в період французький /від XVII ст./ він стає ще засобом платіжу, бо вірні векселі в торговельному житті мають обіг начеби грошові знаки;

3/ в новітню добу /німецький період з половини XIX ст./ вексель стає найбільше важливим засобом кредиту, бо дякуючи правовим особливостям вексового обігу він дає певність на поворот кредитових сум.

З юридичного боку вексель у своєму історичному розвитку у різних народів пройшов дуже численні зміни і зараз він дуже різноманітно регулюється законодавствами. Але всеж таки можна звести всі вексельні норми національних законодавств до трьох основних типів: французького, німецького та англійського:

1/ французький тип /раніше був поширений в романських країнах, почасти в німецьких і в Польщі/ характеризується такими приметами:

а/ вексель вимагає обоснування веслевої угоди іншою угодою, себто вексель видається як результат якогось іншого зобов'язання, наприклад, внаслідок зобов'язання купівлі - продажу, позики; отже тоді вексьелеве зобов'язання заступає це попереднє зобов'язання, дає йому нову форму /"новація" зобов'язання/ та спеціальні гарантії вексового права; з цього випливала необхідність обов'язково зазначати в тексті векселя юридичну причину виникнення векселя, що робиться шляхом зазначення "валюти", себто вимагається зазначити, що векследавець одержав від вексьлемця "вартість у товарах" чи "готівкою", чи ще якимсь іншим чином. Але законом 8.ІІ.1922 р. французьке законодавство теж зреклося вимоги зазначати в тексті "валюту" /la valeur fournie/;

б/ коли вексель видається на третю особу /переказний вексель, тратта, то треба, щоби

трассант має гарантію платіжу "la provision" у трассата, себ-то щоби трассат як платник по векслю був дійсно винним векселедавцю суму не меншу тої, яка проставлена на векслі. Теорія "провізії" у Франції визнає що основою вексла є явраз це забезпечення, гарантія певним боргом з боку платника весля перед трассантом; право власности на провізію вважається за так важливу гарантію, якої не можна зрентися, щоби не скомпромітувати віри до вексла та не пошкодити його циркуляції;

в/ право передавання вексла /індоссаменту/ впливає не з істоти цього документу, а з уповноваження на таке передавання з боку векследавця, при чому це уповноваження формулюється словами "на доручення", "по наказу" а l'ordre de X.; як що такої замітки на векслі не має, то його не можна дальше передавати /індоссувати/.

2/ Н і м е ц ь к и й т и п вексла, який став пошириватися з другої половини XIX століття і витискати майже всюди французський тип, має такі основні риси:

а/ вексель вважається абстрактним зобов'язанням не зв'язаним з якою будь іншою попередньою угодою; отже нема ніякої потреби зазначати в ньому, що векследавець одержав "валюту" - крам чи гроші, або задоволений іншим чином;

б/ право передачі /індоссаменту/ тут розуміється само по собі, як впливаюче з природи вексла, а тому зовсім не треба зазначати про це в скритті вексла; навпаки, коли дальше передавання вексла не бажане його виставцеві, тоді векследавець повинен про це окремо зазначити /"виплатит панові Н. Н., але не на його наказ"/;

в/ вексель сам по собі становить єдину основу векслевого зобов'язання, через те для оцінки цього зобов'язання має значіння тільки те, що написано у векселевому документі, себ-то переводиться принцип строгої формальности цього документу; через це між іншим закон вимагає щоби в тексті вексла обов'язково стояло слово "вексель".

3/ А н г л і й с ь к и й т и п вексла відзначається тим, що:

а/ він наближається до чека і може бути

виставлений на пред'явника, - інші законодавства цього зовсім не допускають;

б/ векслем можуть бути передбачені відсотки;

в/ протест його не є обов'язковим, щоби заховалося право прикладання норм векселевого права.

Вексель в Росії.

В б. Росії був запозичений інститут векселя в Західній Європі: перший векселевий статут 1729 р. перенесено було з Німеччини / закон навіть мав два паралельні тексти по московськи і по німецьки/. Другий статут 1832 року складено під впливом французького векселевого законодавства. Але через те, що б. Росія мала найтісніші торговельні стосунки з Німеччиною, то й вживання векслів різних для цих двох країн типів являлося не зручним, тому вже починаючи з 1840-х років повстає питання про необхідність зміни статуту. Новий статут було вироблено і затверджено аж 1902 р. Вексель по цьому статуту наближався до німецького типу, хоч він і мав деякі важливі відхилення від цього типу векселя. Основними рисами російського векселя по зак. 1902 року були: абстрактність векселевого зобов'язання, впливаюче зі самого документу, право передачі векселя по індоссаменту на других осіб та строго формальний його характер.

Вексель на Україні.

Україна окремого векселевого статуту не мала /Фінляндія та Польща які теж становили частину російської імперії, мали кожна свої окремі статuti/. 27 квітня 1922 р. було затверджено Всеукраїнським Центральним Виконавчим Комітетом векселевий статут і оголошено у "Вістях" Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету 7.УІ. 1922 р. Статут цей є формально самостійним українським векселевим статутом, а фактично це повторення статуту РСФСР з 20. ІІ. 1922 р. з тою різницею, що в українському статуті зазначається його чинність на території УРСР.

Вексель у міжнародних зносинах.

З розвитком світового господарства, зі зрос-

такою зв'язаністю держав і континентів торговельним оборотом стала щораз більше відчуватися необхідність усунути національні різниці в правом векселевих стосунків; виникла думка уніфікації векселевого права у міжнародньому масштабі. 1910 року скликано для цього міжнародню конференцію в Гаазі, в якій брали участь представники 32 держав /Англія та Спол. Штати П. Америки участі не брали/. В результаті праці конференції складений проект векселевої конвенції і вироблений проект однотипного закону про вексель простий та переказний; конвенцію підписали в 1912 р. 29 держав, погоджувчися на введення у себе закону про вексель на основі проекту конференції. Але, власне кажучи, конвенція своєї цілі не досягла, нею буда передбачена уніфікація векселевих норм більше другорядного значіння, головні-ж розгодження векселевого права всеж таки залишилися. Крім цього війна не дала змоги виконати й того, що було намічено конвенцією. Нині Ліга Націй робить нові заходи в цьому напрямку; 1923 р. встановлено комітет експертів в Гаазі; результатів його праці ще не має.

II. Юридичне поняття

векселя.

Під словом "вексель" /змінок/ розуміють два типи документів, різні походженням і по часті різної юридичної природи: це змінок простий /*eigener, tokener Wechsel, Solawechsel, promissory note, billet à ordre, směnka vlastní*/ і переказний змінок /тратта, *gezogener, trassierter Wechsel, bill of exchange, la lettre de change, směnka yudalá*/.

Одні законодавства /Німеччини, Італії, б. Австрії, Чехословаччини, України, /об'єднують обидва ці типи разом під одною назвою вексель і регулюють їх одночасно. Інші законодавства /Англії, Франції/ розділяють ці типи від себе і різно нормують.

Хоча економічна мета обох цих типів майже

у нормування

тотожна - служити засобом платіжу й кредиту - то всеж таки краще їх розглядати окремо. Не у всіх країнах вони однаково прицепилися, увійшли в оборот: в Західній Європі скрізь грає головну роль переказний вексель, - на Сході-ж Європи та в Спол. Штатах П. Америки - простий; тут переказний вексель має значіння майже виключне у торговельних стосунках зі закордоном, а у внутрішньому торговельному обороті він вживається дуже рідко.

Зразок простого векселя.

Київ 15. червня 1925 р.

Вексель на 10000 грив.

Для 25. жовтня 1925 року заплачу по цьому векселю п. Петрові Солодкому гривень одну тисячу. -

Іван Сидоренко.

Зразок переказного векселя.

Київ 15. червня 1925 р.

Вексель на 10000 гривень.

Для 22. грудня 1925 р. заплатити по цьому векселю купцеві Іванові Мирошніченкові гривень десять тисяч.

Федір Іваненко.

П. Миколі Гладієви
Львів, Шевченківська вул. ч. 3.

Базуючися на російським векселевим статуті 1902 р. та українським статуті 1922 р. можна дати векселю таку дефініцію:

Вексель це основане на догоді і виявлене у

писемній, законом строго визначеній формі абстрактне одностороннє боргове зобов'язання, яким одна сторона /векследавець/ бере на себе обов'язок заплатити певну квоту грошей другій стороні /векселедержавцеві/.

Отже вексель має такі характерні для нього ознаки:

I. Вексель є в першу чергу борговим зобов'язанням, що особливо яскраво впливає зі самого тексту простого векселя. Тут бачимо виразно векследавця - дебітора і векселемця - кредитора певної суми. Трохи затемненим являється це зобов'язання у переказному векслі, в якому воно начеби заховане за дорученням іншої особі заплатити суму. Але це лише на перший погляд, бо по суті зобов'язаним по векселю являється векследавець: він відповідає за вексель і зобов'язаний заплатити по векселю тоді, коли та особа якій він доручає заплатити, суми вказаній у векслі не заплатить /умовність у переказнім векслі/ зрештою платник по векселю акцептант являється виконавцем доручення - наче би скарбником векследавця - і виплачує або з майна векследавця, яке має у своїх руках, або яке йому векследавець знов же зобов'язаний буде на основі того, що він за нього виплатив, повернути.

II. Векселеве зобов'язання основане на догоді в тому розумінні, що тут виступає порозуміння волі двох осіб між собою: одної - дати вексель, а другої - його прийняти; обі волі сповнюються на зовні передачею і прийняттям векселя. Так вексель не буде мати сили в тому випадку, коли такого взаємного порозуміння виявленого на зовні передачею векселя нема; напр. вексель написаний і підписаний купцем і покладений в касу не зобов'язує купця і не дає права на нього тій особі, яка названа у векслі, скажемо в разі смерті векследавця. Коли особа, названа у векслі не погодиться взяти вексель, теж ніякого зобов'язання і прав нема.

А проте, договірною природою векселя не являється загальною признаною в теорії, хоча вона має найбільше прихильників.

Ш. Вексель є абстрактним однобічним зобов'язанням. Інші зобов'язання звичайно мають своєю основою взаємну компенсацію сторін: в догоді купівлі продажу покупець зобов'язаний дати гроші, продавець товар, при позиві дебітор повинен заплатити по позичковому листу через те, що він одержав від кредитора певну суму грошей. Векселеве-ж зобов'язання служить само собі основою: дебітор по векселю повинен заплатити тільки через те, що він виставив вексель, видачею його себе зобов'язав незалежно від того, через що саме він видав вексель; коли, нпр. покупець дав вексель в надії, що він одержить від векселемця товар, а товару він потім фактично не одержав, то цей факт не впливає на суму векселя. Отже вексель це зобов'язання однобічне і абстрагується від тих обставин і матеріяльних причин, з яких він повстав.

Як сказано раніше, французський тип векселя не припускав цієї однобічності і абстрактності векселевого зобов'язання; там навпаки припускалося, що вексель є виставлений тільки тому, що векследавець одержав або одержить еквівалент - товар або гроші. Як що векследавець міг довести, що вексель не мав еквіваленту, то тим самим підривалася база векселевого зобов'язання й вексель тратив силу векселевого права. Зараз майже всі законодавства засвоїли собі точку погляду абстрактності векселя; на цю точку погляду перейшло і французьке законодавство, скасувавши 1922 р. вимогу означати у векслі даний еквівалент

ІУ. Вексель є грошовим зобов'язанням, його змістом є платіж певної суми грошей. Тільки італійське та румунське законодавства допускають векслі не грошового характеру, а нпр. платіжку певною кількістю сільсько-господарських продуктів.

У. Векселеве зобов'язання завше оформлюється на письмі /нема документу нема векселевого права й зобов'язання/ і то з обов'язковим додержанням всіх тих вимог, які ставить закон, що до форми і змісту векселя. Коли вексель не відповідає цим вимогам закону, то він не буде

векселем. Формалізм векселя дуже строгий і його не зустрічаємо в інших комерційних угодах, де взагалі панує в цьому відношенні велика свобода форми. Але за останні десятиліття помітна тенденція до зменшення цього формалізму, принаймні відпала свого роду наче би сакраментальність векселевих формул.

Вексель є цінним папером і в цьому відношенні він стоїть близько до інших цінних паперів, як от облігації на предявника, коносаменту, варранту, дублікату надавчого листа. Різниться вексель від цих цінних паперів тим, що, як сказано, він являється самостійним абстрактним зобов'язанням, а ці цінні папери мають у своїй основі завжди якийсь еквівалент /гроші товари/. Для векселя строго приписана форма, якої то строгості інші папери не мають: обов'язкове зазначення, що це вексель, певна точно означена сума грошей і т. д. Вексель може виставити кожна особа /дієздатна/ а інші цінні папери тільки купець /крім чеку і облігації, але для випуску останніх треба згоди державної влади/.

Вексель є звичайно іменним цінним папером з правом передачі по індоссаменту вже через те, що він вексель, а іншим цінним паперам надається права переходу з рук до рук по індоссаменту так як векслів, самі ж по собі вони цього права не мають; надається їм це право тільки в тому випадку, коли вони виставлені на предявника, колиж вони іменні, то треба, щоби особа, яка їх видала, виразно зазначила, що даний документ може бути переданий /а саме пишеться: "такому то або по його наказу"/.

Ш. Векслева дієздатність.

Теорія векселевого права визнає загальним принципом, що векслева дієздатність, себ-то право зобов'язуватися по векселю /виставляти, акцептувати, індоссувати/ має кожна особа, якій дозволено по закону приймати договорні зобов'язання, отже вимагається **з а г а л ь н а**

ци в і л ь н а д і е з д а т н і с т ь. Цей принцип переведений в життя законодавствами Німеччини, Англії, Швейцарії, Італії. Але деякі законодавства довго зберігали та й досі зберігають обмеження векселевої дієздатности для деяких категорій своїх громадян які мають повну дієздатність для інших зобов'язань. Так в Австрії, а потім в Чехії до 1919 р., не могли зобов'язуватися векселем старшини та жовніри, в Сербії - селяне й жовніри; в б. Росії не могли обов'язуватися векселем:

1/ духовні особи;

2/ селяне, які не мали приватної власности і не брали торговельних документів /скасовано указом 5.X.1906 р., але залишилося у векселевому статуті. Різно законодавствами нормується векселева дієздатність жінок. В б. Росії позбавлені були векселевої дієздатности незаміжні жінки, хоч і повнолітні, але не відділені від батьків за винятком тих які вели торгівлю у власному імені. Так само позбавлені були векселевої дієздатности замужні жінки, знов же за винятком тих, які вели самостійну торгівлю. Як незамужні так і замужні жінки могли виставляти вексель, але тільки за згодою - одні своїх батьків, другі своїх чоловіків. Законом 1914 р. обмеження заміжних жінок що до векселевої дієздатности було нарешті скасоване. У Франції жінки /незамужні, замужні, вдови/ взагалі були позбавлені векселевої дієздатности, коли вони не вели торгівлі; отже це було позбавлення дієздатности по причині приналежності до жіночого полу. Закон 1922 р. скасував відповідну статтю /113/ французького торговельного статуту і жінки одержали векселеву дієздатність.

Український векселевий статут 1922 р. не має в собі обмежень векселевої дієздатности, отже зобов'язуватися по векселям можуть всі ті, кому взагалі дозволено укладати боргові зобов'язання.

Векселевою дієздатністю скрізь користуються як фізичні так юридичні особи. На Україні і СРСР це право поширене на досить велике число урядових органів і осіб; в статутах держав-

них установ зазначається, чи дана установа є самостійною юридичною особою та чи має вона право самостійно вступати в боргові відносини, чи ця самостійність обмежена вимогою дозволу та затвердження вищих органів. Коли дана установа є юридичною особою і може самостійно брати на себе боргові зобов'язання, то тим самим являється вповні дієздатною зобов'язуватися по векслю. Треба мати також на увазі при юридичних особах, хто являється її представником, управненим до прийняття зобов'язання для даної юридичної особи, бо зобов'язувати юридичну особу можуть тільки її законні представники і то або колективно або одноособово в залежності від статуту даної юридичної особи /скажім, товариства/.

Що торкається чужих громадян то звичайно їх дієздатність оцінюється по законам їх батьківщини. Але законодавства Німецьке, чеське /допускають, що чужий громадянин може у їх країні /Німеччині, Чехії/ зобов'язуватися по векслям, як що вони малиби векслеви дієздатність будучи їх громадянами /німецьким, чеським/. Український векслевий статут нічого не каже про чужинців /як взагалі про те, хто має векслеви дієздатність чи не має її/; на основі "закону 28. III. 1922 р. про чуживців", вони можуть на рівні з громадянами УРСР заключати всі незаборонені законом акти і договори, отже також обов'язуватися по векслях. Але закорданні юридичні особи не мають цього права до моменту нострифікації.

Право приймати векслі мають всі правоздатні юридичні та фізичні особи.

Якіж практичні наслідки відсутності чи обмеження векслевої дієздатності?

1/ Коли вексель виставлено особою цілком недієздатною, то цей акт не має ніякого значіння і такий документ буде просто записаним папірцем.

2/ Коли вексель виставила особа яка дієздатна по цивільному праву, але не дієздатна для зобов'язань по векслю, то цей документ не буде векслем /не матиме сили векслевого права/, а звичайним борговим зобов'язанням. Коли

такий документ пішов в оборот і приймається в добрій вірі як вексель, то зобов'язання всіх дальших осіб - учасників у даному векслі /акцептанта, жірантів/ залишається в повній силі; недійсність вексла або перетворення у звичайну боргову посвідку торкається лише тої особи, яка не мала векслевої дієздатности. Пояснюється це тим, що вексель не являється зобов'язанням єдиної особи, але цілої низки осіб, а саме учасників даного вексла: через індо-ссамент утворюється круг обов'язань, і коли з нього вискохнуть одно зобов'язання, то інші через те не тратять сили.

ІУ. Виставлення простого вексла.

Виставлення вексла являється дуже важливим моментом через те, що векслеве зобов'язання мусить бути складене в писемній формі зі захованням всіх вимог закону як що до форми, так головне - змісту; векслеве зобов'язання обмежується лише тим, що стоїть у векслі і не дає ні більше ні менше того що стоїть у векслі; пропущене в документі не можна поповнити ні власним визнанням ані свідками векследавця чи жіранта.

В б, Росії вексель можна було писати лише на папері і то т. зв. гербовому /спеціальні бланки з державним гербом/, ціна якого повинна була відповідати сумі вексла. Такої вимоги не знали інші законодавства - можна писати /беручи теоретично/, на чому хто хоче. В УРСР і СРСР закон не встановив спеціального паперу для векслів, але вимагається обов'язкова оплата векслів гербовим збором, інакше вексель позбавляється векслевої сили. По чеському закону теж вимагається оплата збором вексла, але не оплата тільки карається грошовою пенєю, неоплачений отже вексель не втрачає сили векслевого права.

Всі законодавства перечисляють те, що повинно бути написано у векслі; технічно ці не-

обхідні приналежності векселя називаються **реквізитами**; вони є майже всюди однакові для однакових категорій векселя.

По діючому зараз на Україні векселевому статуту простий вексель, під загрозою втрати векслевої сили повинен обов'язково замикатися в собі такі дані:

1/ означення місця і часу /рік місяць і день/, виставлення векселя; це можна надписати над текстом, в тексті або під текстом. Місце означається назвою міста чи села; зазначення місця має значіння для того, щоби показати чи це вексель закордонний чи ні; коли незазначено місця оплати векселя то припускається, що оплата має бути переведена там, де вексель виставлений. Рік, місяць і день дуже важливі також при рішенні питання про дієздатність векселедавця і при вирахунку дня, коли належить зробити виплату /при векслі від дати/. З принципової точки погляду, як місце так і дата повинні би відповідати дійсності. Означення такої дати, як 31 квітня або 29 лютого у векслі робить його не дійсним; в Німеччині проставлення дати раніше чи пізніше дійсною /оскільки вона відповідає можливому в календарі дню/ не позбавляє вексель його сили.

2/ У векслі повинно бути написано слово "вексель" у тій мові в якій написаний вексель. Український статут не вказує, чи це слово повинно бути в тексті чи над текстом; другі законодавства /німецьке, чеське/ вимагають, щоби це слово було обов'язково в тексті. Англійські і французькі закони цієї вимоги не знають. Ставиться слово вексель в тексті для того щоби з першого погляду можна було пізнати в документі вексель, а також щоби заманіфестувати, що боржник згоджується підлягати діланню векслевого права.

3/ Вексель повинен містити в собі необмежене жадними умовами та застереженнями зобов'язання /в законі сказано "обіцянку" /заплатити певну суму грошей; зазначену в золотих карбованцях або у валюті яка має обіг в межах УРСР. Колиби зобов'язання заплати було поставлено в залежність від якихсь умов /нпр. коли наступить певна подія/, або було обмежене я-

кимсь застереженням /нпр. "як що одержу товар"/, то такий документ не буде векслем. Сума грошей мусить бути точно зазначена і написана буквами обов'язково рукою /циркуляр Державного Банку 23. III. 1923 р./ але не забороняється ще крім того написати суму цифрами. По німецькому статуту 1908 р. вистарчає написати суму цифрами і не мусить бути вона в тексті /може бути і словами, але при розходженні суми в цифрах і в буквах, вважається за дійсну ту, яка написана буквами/. По чеському і французькому закону пишеться сума словами, але не забороняється писати ще й цифрами. Крім італійського та румунського законодавств, інші не визнають за вексель не грошеве зобов'язання. В сумі векселей не дозволяється робити підчисток та поправок. Поправки в тексті можна робити, але їх треба оговорити підписом векселедавця. Сума грошей яку належить виплатити по векселю, пишеться у валюті тої країни, де має бути зроблена виплата, отже як в межах СРСР, то у валюті СРСР, а як за кордоном має бути зроблена виплата, то в закордонній валюті.

4/ У векслі мусить бути /в тексті/ названа та особа, якій чи по якій наказу має бути виплачена векселева сума, себ-то векселемця або, як закон називає /ст.6./ "першого набувача векселя". У векслі, в його тексті, пишеться прізвище й ім'я чи фірму векселемця; отже не вистарчати ме написати "моїй жінці" чи "мому шуринові". Український статут як і всі інші законодавства /крім англійського/, не дозволяє виставляти вексель на пред'явника. Вексель може бути виставлений на декілька осіб /але на одну загальну суму/ і тоді ці особи перечисляються у векслі - всі вони разом є колективним векселемцем - зайвим буде у векслі після назви векселемця додавати слова "або по його наказу", бо право передачі прав по векселю належить векселемцеві вже по самій природі векселя; додаток же цей не впливає на силу векселя.

5/ У векслі мусить бути зазначений речінець виплати векселевої суми, себ-то речінець

виконання зобов'язання; укр. статут визнає такі способи визначення речінця платіжу:

а/ у векслі проставляється дата виплати /рік місяць, день календарний/. Це т. зв. у практиці "точний вексель" /směnka denní, přesísní, Tagwechsel/. Під "точним" "денним" векселем в Західній Європі розуміють ще векслі, в яких означається дата платіжу такими способами:

- а) "primo", "medio", "ultimo" місяця такого то себ-то 1, 15, 30 /чи 31-го/ даного місяця;
б/ в четвер перед або по великодні, чи взагалі пристосовувачи до якогось свята, але як що воно не тягнеться більше як один день, отже вексель з датою "на великдень" /два дні/ буде недійсним; г/ завтра, позавтра; помилки при означенні дати платіжу такого роду, як 31 червня або при виставленні вексла 15 грудня 1925 р. з датою платіжу 15 січня 1924 р. /помилка в році/ роблять вексель не дійсним.

б/ За стільки то часу після виставлення вексла, - датовексель /datosměnka, Datowechsel/ - нпр. "3 місяці від сьогодні", "за чотири тижі", "60 днів дато", або "10 днів де дато".

в/ На пред'явлення, - вексель a vista /vista směnka, auf Sicht, auf Vorzeigung/, - себ-то платіж має бути переведений тоді, коли власник вексла його пред'явить до оплати. Звичайно векселеві статуту зазначають найдальший речінець, до якого мусить бути такий вексель явлений до оплати, нпр. російський статут 1902 і український 1922 р. до одного року, в Чехії до 6 місяців.

г/ За стільки то часу після пред'явлення - /časova vista směnka, Nachsichtwechsel/, - вексель має бути оплачений в зазначену кількість днів, рахуючи з того дня, коли пред'явлено вексель до оплати, нпр. "за 20 днів після пред'явлення".

В Росії до революції та в західній Європі означається дату оплати вексла зв'язку з якимсь торгом чи ярмарком, - це так зв. ярмаркові векслі /Mess, - Marktwechsel, směnka tržní/, - нпр. "o pražském jarním veletrhu 1926"

"Bei der Leipziger Ostermesse 1920", "Підчас Київського контрактного ярмарку". Український статут 1922 р. цього способу визначення дати оплати векся не визнає і таке означення позбавилоби вексель виставлений на Україні векселевої сили.

В простім векселі може /але не мусить/ бути зазначене місце оплати векся; коли його не має, то місцем оплати розуміється місце виставлення векся; це має значіння особливо для означення місця, де має бути опротестований вексель.

6/ У векслі мусить бути підпис векследавця. Підпис цей мусить бути власноручний /підпис літографований, факсиміле не вистарчає/; коли вексель виставляє неписьменний то за нього, по українському статуту, може підписати друга особа, але тоді цей підпис мусить бути засвідчений народнім нотарем чи суддею з вказівкою; що вексель підписаний на прохання векследавця; по чеському і німецькому законодавству вистарчає замість власноручного підпису знак, зроблений рукою /нпр. хрестик/, але тоді знак цей мусить бути засвідчений судово чи нотаріально. Векследавець мусить підписатися своїм прізвищем або фірмою; дрібні помилки підпису, яких існування не викликає сумніву що до особи векследавця, не грають ролі. В Німеччині судова практика допускає в новіші часи підпис псевдонімом, коли векследавець вживає того псевдоніму взагалі також в цивільному обороті. За юридичну особу підписує її уповноважений представник /чи колективні представники/ проставляючи власноручно фірму /чи назву не торговельної юридичної особи/ та свій підпис; по німецькому законодавству як прокуриста або довірений /der einfache Handlungsbevollmächtigte/ не поставлять під фірмою свого прізвища, то цілком вистарчає власноручне підписання ними на векслі фірми. - За фізичну особу може підписати її довірений, але тоді обовязково має він зазначити, що підписує по уповноваженню і за кого власне, бо йнакше буде відповідати, як за свій власний вексель.

тавлення векселя; це так зв. власний переказний вексель /trassierteigener Wechsel, směnka vudaná vlastní/ практикуються такі векслі в обороті між ріжними філіями якогось купця або торговельного товариства й тоді їх називають командітними векслями Komanditenwechsel/. В Західній Європі /Чехії, Німеччині/ допускається колективний трассат /декілька осіб/ кумулятивно, себ-то всіх разом, /п. Шварценбергові і Покорному/, але не альтернативно /п. Шварценбергові або евентуально пану Покорному/.

8/ В переказовому векслі мусить бути доручення трассатові заплатити векселеву суму. Якими словами має бути висловлене це доручення закон не вказує; отже можна писати: "заплатіть", "прошу заплатити", "доручаю заплатити" іт. п.; ходить тільки про те, щоби було ясно, що тут є доручення заплатити. В простому векслі, як сказано вище, має бути висловлене нічим не обумовлене зобов'язання векследавця, що він заплатити сам, в переказовому векслі - доручення трассатові заплатити векселеву суму теж не може бути обставлюване застереженнями чи умовами. Але це не значить, що векследавець не зобов'язаний платити по векслі, як що трассат не заплатити; про цей обов'язок трассанта заплатити не треба зазначати у векслі, він випливає із природи переказового векселя як векслевого зобов'язання.

9/ В переказовому векслі обов'язково мусить бути трассантом зазначене місце заплати або місце проживання платника. Коли спеціально не зазначене місце заплати, то розуміється те місце яке подано при зазначенні трассанта як його адреса, себ-то місце проживання платника. Місце заплати може бути тільки одно і його треба зазначити назвою міста чи села, де проживає трассат чи де має бути переведена виплата.

VI. Купецькі замітки у

векслі.

Наведені вище дані, яких вимагає закон мусять знаходитися у векслі, бо коли одного хоч з тих реквізитів буде бракувати, документ не буде векслем. Але у векслі можуть бути ще додаткові дані, які допускає закон, і які називаються **к у п е ц ь к и м и з а м і т к а м и** /киреске доложку/. До таких купецьких заміток належить:

1/ **в а л ю т о в а з а м і т к а**, коли векследавець вказує на валюту, себ-то ту вартість, яку він одержав від векслеємця, і із-за якої він видає вексель, нпр. "яку то суму /себ-то ту на яку виданий вексель/ одержав готівкою", або "товарами", або "маю в рахунках", або "одержав у сальдо".

2/ **з а б о р о н н а з а м і т к а**, коли забороняється векслеємцеві пускати вексель в оборот, себ-то передавати в другі руки /індоссувати/, чого досягається додатком до імени векслеємця слів: "але не його наказ" чи "але не на його доручення". Вексель такий називається ректа вексель.

3/ **П р и з н а ч е н н я о к р е м о г о м і с ц я о п л а т и в е к с л я**. При простому векслі місцем його оплати звичайно вважається місце виставлення вексла, - при тратті-місце проживання трассата, подане в його адресі. Коли це місце оплати є незначне і віддалене та оплата вексла в ньому звязана булаби з певними труднощами, то векследавець для полегшення платіжу може назначити якесь інше місце /звичайно більше місто/, що він робить, зазначаючи це місце оплати вексла на першій сторінці вексла словами "сплатний там-то". Це окреме місце оплати називається "**д о м і ц і л ь**", а такий вексель "доміційований" /похідне від латинського слова *domus* = дім/; той хто назначає окреме місце оплати називається "доміцілянтом". Доміці-

лянтом може бути не тільки векследавець, але й трассат, який при акцепті вказує місце оплати вексля ріжне від його місця проживання або місця оплати, вказаного трассантом.

4/ *Авізова замітка* /*doložka sčítovací, Avisklausel*/, коли трассант вказує трассатові на існуючий між ними правний стосунок і на евентуальне окреме повідомлення трассанта, на якій підставі він доручає трассатові оплатити вексель і як на нього записати видану векслеу суму. Звичайна формула авізової замітки така: "зарахуйте її /себто векслеу суму/ згідно повідомленню", "sčítajte ji podle návěsti", "stellen Sie die Wechselsumme in Rechnung laut Bericht". Повідомлення це векследавець посилає трассатові окремим листом, який носить технічну назву "авізо", звідси "авізова замітка". Авізова замітка викликана тим, що для трассата виставлення на нього вексля може бути для нього несподіванкою а здругого боку коли він не має з векследавцем блищих стосунків, то може трапитися, що він не захоче акцептувати вексель. Для уникнення цього векследавець зазначає у векслі, що він його /трассата/ повідомляє про підставу виставлення на нього вексля. Коли-ж векследавець і трассант порозумілися вже раніше про обрахунок чи про те, що на трассанта буде виставлений вексель, то у векслі пишеться: "зарахуйте її без повідомлення /bez návěsti, ohne Bericht/".

5/ *Означення трати як першого, другого, третього і т. д. примірника*. Простий вексель виставляється в одному примірнику /звідси пішла його назва "сольовексель"/, а переказний вексель може бути виставлений трассатом на вимогу реміттента в декількох примірниках, при чому всі ці примірники представляють собою один вексель, одно й те саме право та зобов'язання. Виставляється декілька примірників одного й того самого переказного вексля в цілях полегші його обігу, коли заходить небезпека втрати його ипр. при

пересилці тратти за кордон. Щоби вазначити що це тільки примірний, а не окремі, самостійні векслі то пишеться в тексті векся: "заплатить по цьому першому векслу, а не по другому і третьому" або "по другому а не по першому і третьому. Той примірник по якому має бути винлачена векслева сума посилається до акцепту, а другий і третій пускаються в обіг: непоказання в катрому небудь з цих примірників, яким він е по черзі, робить цей примірник самостійним векслем. Їсі примірники мають бути тотожні по змісту і коли в якомусь з них е відхилення, то це відхилення /оскільки не суперечать вимогам закону що до реквізитів векся/ роблять цей примірник теж самостійним векслем.

*

*

*

Практина комерційного життя ввела в оборот у всіх країнах так зв. векслеві бланки /вексельные бланки, traite en blanc, Wechselblankett /, в яких можуть бути відсутніми основні законні реквізити: на чистім векслевім папері векследавець виставляє тільки свій підпис або підписуючи полишає незаповненими тільки деякі основні реквізити, найчастіше: суму векся, імя першого набувача векся /ремітента/, речинець сплати векслевої суми, час виставлення векся. Російський статут 1893 р. заборонив "вживання замість векслів порожніх бланків на векслевім папері": статут 1902 р. постановив, що підписаний бланкет векслевого паперу не має векслевої сили, "доки подібний бланкет не буде заповнений змістом, встановленим законом": отже з цього слідує, що до повного заповнення підписаний бланкет не е векслем, а стає ним після заповнення всього змісту. Таким чином властиво, легалізовано бланкети, бо вексле-

держець міг кожної хвили бланкет заповнити змістом. Український статут 1922 р. нічого не каже про це явище. Зручність такого бланкету полягає в тому, що він може ходити з рук до рук без усякого надпису /індоссаменту/ шляхом фактичної передачі документу: тут все залежить від того, чий підпис стоїть на векселеві бланкеті.

*

*

*

З огляду на значну різницю в нормуванні виставлення векся національними законодавствами виникає питання, як ставитися до векслів, які виставлені в другій державі при інших вимогах закону, ніж вимоги в даній державі. Загально визнаним в теорії принципом є той, що питання про формальні умови виставлення векся підлягають розв'язанню на підставі законів тої країни, в межах якої вексель був виставлений. Цей принцип переведений в законодавствах деяких країн /Нім. Англ. Швайц. Італія, б. Росія/, але з нього робиться деякі винятки, нпр. по рос. закону 1902 р. вексель, виданий в Парижі, без зазначення валюти був недійсним у Франції і Англії, але дійсним в б. Росії /крім Польщі/, бо валютного реквізиту стат. 1902 р. не вимагав.

УІІ. І н д о с с а м е н т /надписова

передача векся/.

Індоссаментом /жіро/ називається передача власником векся другій особі права належного йому по цьому вексю шляхом відповідного надпису на векслі з відповідальністю його /індосанта/ перед векселедержавцем за оплату векся. - Індоссаментом /жіро/ називають також сам надпис на векслі, яким передається вексель. Особа яка передає вексель шляхом надпису називається індосант, а та котрій передається

індосат.

На всяка передача права по векслю буде індоссаментом: так векследавець передає вексель векследавцеві, /першому набувцю вексля/ але це буде тільки першопочаткове встановлення векслевого права, але не індоссамент. Не буде індоссаменту тоді, коли хтось уступить по окремому акту вексель другому /цесія/: від цесії індоссамент різниться тим, що 1/ індоссант відповідає не лише за дійсність належного йому права, але й за реалізацію цього права, а цедент відповідає тільки за його дійсність, 2/ векследавець не може оспорювати права власника вексля по індоссаменту /себ-то права індоссата/ а при цесії дебітор може оспорювати права набувача зобов'язання по цесії, виставляючи закиди відносно дієздатності цедента.

Надписом передається право по векслю, а що це право тісно зв'язане з векселевим документом, отже тим самим розуміється і передачу вексля.

Передача мусить бути переведена шляхом відповідного надпису по самому векслі. Передача, зроблена не надписом, а іншим чином /нпр. заповітом/ не буде індоссаментом.

Особливістю індоссаменту являється, як зазначено вище, встановлення відповідальності індоссантів /тих що передають вексель шляхом надпису/ перед векселедержавцем за сплату вексля: ця відповідальність настільки сильна, що як векследавець і акцептант так і кожний індоссант відповідають солідарно незалежно від того, як дійшов вексель до його власника. Само собою розуміється, що індосант, передавши своє право індосату, втрачає його сам.

Виникає питання, на якій юридичній підставі базується солідарна відповідальність індоссантів? З цього приводу існує декілька теорій. Одні з авторів хотять бачити в індоссаменті цесію - уступлення своїх прав, - другі за поруку. Але ні перша ні друга з цих теорій не можуть відповісти на цілий ряд питань, які повстають в зв'язку зі сучасним характером індоссаменту. Найбільше розповсюдже-

ною й засвоеною представниками науки права є теорія німецького вченого Thöl'a, який доводить, що індосамент уявляє зі себе ніщо інше, як утворення нового зобов'язання, втіленого в попередній вексель. Особа, яка мусіла-би видати свій вексель і яка в той же час має у себе вексель, що по своєму змісту відповідає умовам, на яких їй треба би було випустити новий свій вексель, може зробити одно з двох: виставити цілком новий вексель або виставити новий вексель у формі старого. Замість виставлення цілком нового вексла, векселедержавець замінює у старому все, що не відповідає вже новим умовам виставлення: головним чином замінюється імя векследавця, евентуально - також імя набувця вексла, час, місце виставлення. Залишається без зміни: векслева сума, речинець заплати, а в переказному векслі також і платник. Отже тут проходить той процес, який можна би назвати юридичною економією /заощадженням/, що зтоплює два акти в один /замість написання нового вексла передача старого по індосаменту/. Звідси пояснюється повна самостійність відповідальности кожного з індосантів, не зв'язана зовсім правовим положенням попередників. Звідси випливає також солідарна відповідальність всіх індосантів.

З цього випливає також, що передати вексель шляхом індоссаменту може всякий, хто має векслева дієздатність. Наслідки передачі такі самі, як і при виставленні вексла. Але тут треба мати на увазі, що коли один з індосантів немає цілком цивільної дієздатности, чи має обмежену векслева дієздатність, то наслідки цього торкаються тільки даної особи, а не нищить і не обмежує відповідальности всіх інших індосантів; наприклад маємо ряд індосантів по черзі Петренко, Якимчук, Левицький, Степаненко З них Левицький неповнолітній індосував без згоди куратора на Степаненка; наслідком цього Петренко, Якимчук, Степаненко

як індосанти відповідають солідарно перед векселедержавцем, виключається з цього кола відповідальних неповнолітній Левицький.

Індосатом може бути всяка особа правоздатна, отже також векследавець, трассат і один з попередніх індосантів. Юридичні наслідки такі:

Як вексель попадає індосаментом до векследавця, то в той момент зникає відповідальність всіх попередніх індосантів перед ним, бо тут зустрічаються право і зобов'язання і вони погашаються. Але залишається в цьому випадку обов'язок акцептанта заплатити суму трати, — переказний вексель набирає в даному випадку характеру вексла виставленого для оплати собі самому.

Коли шляхом індосаменту вексель попадає до акцептанта, то треба мати на увазі час коли акцептант стає індосатом; можуть в даному разі бути два випадки: 1/ акцептант стає індосатом перед речинцем сплати, тоді погашається перед ним відповідальність всіх попередніх індосантів, бо акцептант в першу чергу відповідальний перед ними внаслідок акцепту; 2/ акцептант стає індосаментом в час сплати, тоді зустрічаються право і зобов'язання і вексле прав погашається.

Індосант може себе звільнити від відповідальності по векслю коли на це погодиться новий набувець векслю, шляхом додатку до надпису про передачу вексла слів "без мого зобов'язання" / "без оборота на мене", "bez mé zavaznosti", "sans garantie", "ohne Gewährleistung"/. Ця замітка звільняє його від всякої відповідальності по векслю, але всі інші індосанти, векследавець і акцептант залишаються відповідальними по векслю.

Векследавець може заборонити обіг вексла, передачу його з рук до рук: так саме може зробити векселедержавець; це переводиться таким чином, що векселедержавець індосуючи вексель додає до призвища індосата "але не по його наказу". Індосамент з заборонею дальшого індосування вексла називається ректаіндосамент. Наслідком ректаіндосаменту

новий набувець не має права передавати далше вексель по індоссаменту: коли він все-ж таки індосує вексель, то цей індосамент має силу, але особа якій він передав вексель, не має права регресу/вимагати оплати векселя/ до того індоссата, який зробив заборонну замітку /а до всіх попередніх індоссантів/ право регресу до них закінчується тим індосатом якого назначив індосат, що зробив заборонну замітку. Надпис цей робиться звичайно такими словами: "замість мене заплатіть п. Іванові Степурі", Київ 5. У. 1925 І. Чорний." Це іменний індоссамент. Може бути іменний ордерний індосамент: "Замість мене заплатіть п. Іванові Степурі або по його наказу" чи "кому він накаже" дата, підпис. Цей додаток "по його наказу", властиво являється лишнім, бо вже зі самої природи векселя впливає, що він може переходити по індоссаменту. До цих іменних форм треба додати ще загадані вище: ректаіндоссамент /"Замість мене заплатіть п. Іванові Степурі але не по його наказу"/ і індоссамент без власного зобов'язання /"замість мене п. Іванові Степурі без мого зобов'язання"/. - Однак для передачі векселя вистарчає один підпис власника без зазначення індосата і без слів "заплатіть за мене", - це т. зв. бланкоіндосамент /бланкожіро/.

Індоссаментом називається не лише надпис про передачу, але також надпис про дане комусь уповноваження одержати за нього суму грошей: надпис тоді буде такий: "доручаю одержати п. Петрові Сокирі Іван Певний," або "п. Петрові Сокирі для інкасування Іван Певний". Уповноважений одержати суму не буде власником векселя, не має права передавати векселя другій особі у власність. Він може лише: пред'явити вексель до оплати, одержати вексельову суму, приймати всі заходи, що мають на меті охорону інтересів власника векселя, який дав йому уповноваження. О скільки він на це має право по своему уповноваженню, може передати другій особі тільки те доручення, яке сам о-

пержав, себ-то інкасування.

Практика знає ще одну категорію індосаментів - т. звані з а с т а в н і і н д о с а м е н т и /*endossement purgatif*/: заставний індосамент маємо тоді, коли передається шляхом надпису вексель для забезпечення ним виконання якогось іншого зобов'язання особи, що робить цей надпис; отже тут вексель являється заставленим майном.

Надписи про передачу проставляються на другій стороні векселя, одна за одною, в тій мові, в якій заважає індосант; коли не виетарчує для дальшого індосування місця у векслі, то до нього додають /звичайно приклеюють/ чистий папір для дальших надписів, при чому перший надпис на ньому мусить бути зроблений так, щоби він зачинався на самому векслі а кінчався на доданому папері /т. зв. альонжі - *allonge*/.

Поправки в індосаменті мусять бути оголошені перед підписом індосанта. Перечернутий підпис індосамента уневажнює даний надпис.

УШ. А к ц е п т /приняття векселя/.

Переказовому векселю властивий особливий правний акт - акцепт. Акцептом тратти називаємо заяву трассата про прийняття ним на себе обов'язку заплатити повністю або частково суму зазначену у векслі. Трата це доручення векследавця трассатові заплатити певну суму. Але трасат може відмовитися по тій чи іншим причинам виконати це доручення, отже векследавець заінтересований в тому, чи трассат заплатить. Акцепт притягає до відповідальності по векслі акцептанта отже тим збільшується кількість осіб, до яких можна звернутися за оплатою. В тому, щоби вексель був предявлений до акцепту зацікавлений і сам трассат, а саме тим, що як він захоче заплатити або на основі угоди з векследавцем обов'язаний заплатити, то йому цікаво знати, коли має відбутися оплата. Також зацікавлений векследавець, хоч би через те, щоби приготувитися самому оплатити вексель як від цього відмо-

вється трассат.

Прийняти вексель трассат може, але не обов'язаний; принаймні цей обов'язок не впливає зі самого векся з того, що він названий у векслі як платник; розуміється само собою, що такий обов'язок може існувати на основі окремої угоди між векследавцем і трассатом, але як трассат не акцептує векся, то відвічатиме тільки внаслідок тої окремої угоди.

Предявити вексель для акцепту трассатові управнений /але не обов'язаний/ кождий власник тратти; тільки в тому випадку як вексель сплатний на предявлення, то векселедержець обов'язаний предявити вексель до акцепту в термін вказаний векследавцем, а як що терміну не вказано, то по закону /нім., чеськ./ - на протязі двох років.

Що до терміну то власник векся м о ж е п р е д я в и т и вексель до акцепту в час від випуску векся до речинця сплати, о б о в'яз а н и й п р е д я в и т и - у в к а з а н и х в с е випадках.

Вексель належить предявити трассатові до о п л а т и в м і с ц і, яке вказане у векслі, як місце проживання трассата, або як місце оплати векся; як що вказані оба ці місця, то вексель треба предявити для акцепту в місці проживання трассата.

Форма акцепту мусить бути писемна; на першій сторінці трассат надписує "приймаю" чи "акцептую" і ставить свій підпис; вистарчає вловні один тільки підпис. Надпис про акцепт на другій стороні векся теж дійсний, але все тоді мусить обов'язково стояти слово "приймаю" для відрізнєння акцептанта від індосанта. Звичайно надпис про акцепт /чи підпис/ ставиться поперець першої сторінки векся.

Які в р и д и ч н і н а с л і д к и а к ц е п т у ?

До акцептування векся трасат е особом цілком сторонньою до векслевого зобов'язання, хоч він і вказаний був у векслі як платник по ньому. Фактом прийняття /акцепту/ векся трассат приймає на себе зобов'язання вал-

латити у зазначений речинець векселедержавцеві векселеву суму чи ту частину векселевої суми, яку він прийняв, *ту речинську зазначену у векс-лі*. З цього *випливають такі юридичні наслідки*:

1/ трассант, після акцепту його векселя, перестає бути головною відповідальною особою по векселю і прирівнюється до індосантів; через те сплативши вексель, коли цього не зробить акцептант, трассант може звернутися з регресом до акцептанта;

2/ в разі незаплати акцептантом векселевої суми в належний речинець протест закладається не проти векследавця, але проти акцептанта;

3/ у випадку неоплати акцептантом по векселю та невчинення власником векселя протесту проти неоплати векселя, трассант звільняється, як і індосант, від відповідальності по векселю, а єдиною відповідальною особою лишається акцептант

Векселемець, зглядно кожний власник векселя, погоджується прийняти вексель в переконанні, що суму векселеву він в назначений речинець одержить. Неприйняття векселя трассатом ставить до певної міри під сумнів це його переконання. Неприйняттям векселя трассатом рахується: 1/ відмова в акцепті всієї суми; 2/ умовне акцептування, яке не може мати місця і рівняється відмові; 3/ неможливість відшукати трассата по вказаній адресі; 4/ банкруцтво трассата; 5/ відмова прийняти на себе оплати частини векселевої суми і тоді тільки по відношенню до відмовленої суми.

У випадках загрози оплаті векселевої суми законодавства приходять на поміч інтересів власника векселя і дають йому законні засоби для реалізації його права по векселю. Одні зі законодавств /Німеччина, Швейцарія, Бельгія, Італія/ дають векселедержавцеві право з менту, коли був констатований факт загрози оплати векселя /відмова в акцепті/, вимагати від других осіб, зобов'язаних по даному векселю, певної гарантії, забезпечення векселевої суми /готівкою, цінними паперами або инш./ на випадок, як що у векселевий речинець йому не буде заплачено. Другі законодавства /Англійське, американське, російське 1902 р., україн-

ське 1922 р./ дають на цей випадок векселедержавцеві право не вичікуючи наступлення речінця викупу векселя, після переведення протесту із за неакцептування, на зворотне домагання векслевої суми, чи неакцептованої частини у індосантів і векследавця /в Зах. Європі крім того у поручників і посередників, які не передбачені українським статутом 1922 р./ . Іноді залишається на волю векследавця чи взагалі відповідальної по векслю особи вибрати один з цих способів - забезпечення чи дотермінового задоволення /Франція, Бельгія, Скандинавія, Іспанія/.

ІХ. Заплата по векслю.

Вимагати виплати векслевої суми може тільки власник векселя або та особа, якій він доручає одержати векселеву суму. Звідси випливає, що боржник по векслю /простому векследавцеві, - переказного акцептанта/ обов'язаний платити тільки правильному векселедержавцеві.

Управління до одержання векслевої суми являється перший набувець векселя, чи одержавший вексель через правильний індоссамент, чи врешті той, до якого вексель перейшов на правній підставі /спадкоємець/. Основним принципом є тут у всякому разі добросовісне володіння векслем, яке дає власникові векселя право вимагати оплати векселя. Треба мати тут на увазі вимогу закону про безпереривність ряду індосантів, яка полягає в тому, що завжди попередній індоссат мусить далі бути індоссантом. Перший індоссамент мусить бути підписаний ремітентом, а при траті, виставленій векследавцем на себе самого - векследавцем. Коли за бланко-кіро йде дальший індоссамент, то припускається, що підписавший цей індоссамент був індоссатом в бланковому індоссаменті. Вичерканий індоссамент рахується за неіснуючий і ряд перерваним, а правним власником рахується тоді той, хто є останнім індоссатом перед зачеркнутим індоссаментом. Особа, яка має заплатити векселеву суму, обов'язана провірити ряд індоссаментів, але

тільки формально: підписів індосантів, їх прав
внутрі ряду він не мусить торкатися.

Вексель мусить бути пред'явлений до опла-
ти точно в зазначений для оплати речинець не
дивлячися ні на які перешкоди. В наслідок
непред'явлення векселя для оплати в належний ре-
чинець акцептант і всі індосанти звільняють-
ся від їх відповідальності по векселеві; векс-
лева відповідальність залишається в простому
векселю лише на векследавцеві а в перказному
/тратті/ - на акцептантові. Отже вексель в
такому разі тратить векселеву силу.

Речинцем виплати визнається:

1/ при векслі з точною датою оплати, назначе-
ний день;

2/ при векслі від дати через стільки часу, як
що час цей зазначений днями, то останній день
цього періоду, не рахуючи дня виставлення векс-
ля; як зазначено тижнями, то в той день відпо-
відного тижня, в який виставлено вексель, нпр.,
виставлений вексель 15. вересня 1925 р. сплат-
ний через 2 тижні: 15. IX. був вівторок, речин-
нець оплати 29. вересня теж вівторок; як цей
час визначено місяцями, то через календарний
місяць, нпр. виставлений вексель 31. січня,
сплатний через три місяці, - речинець сплати
30. квітня.

3/ Коли речинець оплати векселя визначений стіль-
ки то часу після пред'явлення векселя, то вира-
ховується з дня пред'явлення векселя так як ви-
ще, при чому день пред'явлення береться тут
так, як там день виставлення.

4/ При ярмарочних векселях речинцем оплати ра-
хується напередодні закриття ярмарку, а як яр-
марок однодневний, то в день ярмарку; розумі-
ється, що коли як речинець вказано пред'явлен-
ня на ярмарку, то в день пред'явлення.

5/ Вексель для оплати на пред'явлення мусить бу-
ти оплачений в день пред'явлення, але він му-
сить бути пред'явлений до оплати не пізніше од-
ного року з дня виставлення.

В протилежність загальному принципів права,
що дебітор по грошовим зобов'язанням повинен
сам виконати в умовлений речинець своє зобо-
в'язання заплати грошей, не очікуючи вимоги з
боку кредитора. У векселевому праві дебітор
чекає, аж кредитор пред'явить йому вимогу з од-

ночасним пред'явленням документу- векся, бо, звичайна річ, дебітор при великій рухливості векся не може знати, хто в дану мінуту є кредитором. Місцем виплати, куда належить явитися для одержання векслевої суми лічиться контора, магазин чи інше місце дебітора по векслю де звичайно переводяться грошові розрахунки.

Випалата векслевої суми переводиться в обмін на вексель, при чому власник векся робить надпис про одержання суми на векслі; напр. "одержав повністю", "сплачено стільки то", "roug acquit і сума", дата і підпис.

В разі втрати векся, хоч теорія визнає, що як нема документу то нема й права, але законодавства ж роблять винятки і тоді відновлюють силу втрачених документів. Переводиться це на два способи: 1/ системою мортифікації /уморування/, коли суд робить публікації про втрату векся /загублення чи крадіжку/ і як що до визначеного в цих публікаціях речинця вексель не буде зголошений і право заявника до суду про втрату не буде оспорене, то тому хто подав заяву про втрату визнається право на векслеву суму а втрачений вексель недійсним /Нім., Італія/.

2/ Система судової заборони векселевому боржникові платити неправному векследержавцеві протягом певного часу; як що за цей час вексель не буде пред'явлений, то заявник про втрату векся має право одержати векслеву суму, але він повинен дати гарантію на випадок можливо-го ще пред'явлення векся /Франція, рос. статут 1902 р./

Речинець сплати може бути продовженим /прольонгованим/. П р о л ь о н г а ц і я векся може бути добровільною, в силу порозуміння між векследержавцем і векселевим боржником /векследавцем простого векся, акцептантом тратти/, - та законним в силу припису закону в певних випадках.

Д о б р о в і л ь н а п р о л ь о н г а ц і я векся переводиться або 1/ на самому векслі шляхом надпису про продовження /"продовжено до ..."/; цей спосіб має місце при траті з небагатьома індосаменентами, бо прольонгацію мусять підтвердити всі учасники векся, що являється утрудненим при більшій

кількості осіб; або 2/ на окремому документі; або 3/ новацією себ-то виставленням нового всіми векслевими боржниками підписаного але пізніше сплатного вексля, при чому старий вексель виймається з обігу. Властиво кажучи, це не є прольонгація, але заміна вексля.

З а к о н н а п р о л ь о н г а ц і я дається у формі "граціонних днів" або днів чекання себ-то векслевий боржник має право оплатити не в день реченця а через де-кілька днів: раніше граціонні дні мали всі векслеві статuti /в б. Росії до статуту 1902 р. від 3 до 10 днів/ але нині їх заховало лише англійське законодавство - /3 дні, т. зв. days of grace/; деякі модерні законодавства навпаки дають граціонні дні векследержавцеві, щоби вексель не загубив векслевої сили.

Законна прольонгація може мати також місце, коли речинець сплати припадає на якесь свято, а саме право вимагати оплати вексля переноситься на перший наступний будний день /у Франції не на перший наступний, а на другий наступний - не в понеділок, а у вівторок/.

В незвичайних випадках, нпр., як вибухне війна, в час сильного потрясення господарчого життя і т. п. може бути законом дана загальна прольонгація платіжу по векслям т. зв. м о р а т о р і й ; в законі про мораторій або визначається, на який термін дається прольонгація або надається право центральному урядові встановити цей термін. В час останньої світової війни мораторіум, з вибухом війни, було проголошено як у воюючих, так і в нейтральних державах.

Х. Векслева запорука і посередництво.

Дуже часто векслеемець вимагає від векследавця запоруки других осіб для запевнення собі реалізації свого векслевого права; теж саме може бути по відношенню до других осіб зобов'язаних до платіжу по векслю /індосантів/. Векслева запорука /smēnešni rukojemst-

vi, aval, Wechselbürgschaft/, відома була й російському законодавству 1902 р. /укр. статут 1922 р. її не знає/. Запоруку дається у формі окремого надпису на самім векслі /франц. зак. допускає також запоруку, виставлену на окремому документі/, на першій або другій сторінці векслю чи в альонжі; звичайна формула надпису: "за Н.Н. ручу", "bon pour aval", als Bürge", "per aval". Запоручник відповідає перед векселевим боржником /власником векселя/ як за виплату всієї векселевої суми так і за всі витрати зв'язані з протестом векселя. Як що запоручник заплатить векселеву суму, то набуває право регресу до всіх зобов'язаних по векслю. Для запоручника деякі законодавства, наприклад б. російське, встановлюють більше скорочену давність /1 рік по б. рос. статуту/ ніж для векследавця чи трассата, яких зобов'язання по цьому-ж російському статуту ставало за давніми після 5 літ.

Близько до інституту вексової запоруки підходить інститут векселевого посередництва /intervense, honorase, Wechselintervention/. Інститут цей поширений в Західній Європі, відомий був теж у б. Росії; український статут 1922 р. як і про векселеву запоруку так і про векселеве посередництво нічого не згадує.

Посередництво це є двох родів:

1/ посередництво "на випадок" коли векследавець передбачаючи, що трассат може відмовитися від акцептування векселя, вже при виставленні векселя назначає у векслі особу, до якої векслеємець має звернутися в тому разі /на той випадок/, коли трассат не захоче векселя акцептувати; так само трассат акцептуючи вексель і передбачаючи можливість, що він особливо не зможе оплатити векселя, назначає на цей випадок особу, до якої належить власникові векселя звернутися за платіжом по векслю.

2/ посередництво "за честь", коли в разі неакцептування векселя чи в разі неоплати виступає стороння особа і бере на себе обов'язок акцепту, зглядно оплати векселя, - вступається за честь векселевого боржника.

Отже як з цього видно інститут цей викликається необхідністю підтримати в певних ви-

падках, кредитоздатність, добре імя осіб зобов'язаних по векслю, бо відмова від акцепту кидає пекну тіннь на кредитоздатність векследавця, а відмова від платіжу підриває добре імя особи зобов'язаної до оплати вексля. Посередник приймає на себе даний обов'язок /акцепту чи оплати/ і до нього в разі неакцептування чи неплатіжу власник вексля зобов'язаний звернутися з претензією на акцепт зглядно платіж. Посередник, який оплатив вексель, набуває право регресу в першу чергу до того за кого він заступився, а дальше до всіх тих, які були зобов'язані перед особою, замість якої посередник виконав оплату вексля.

XI. Протест вексля.

Під протестом вексля розуміється офіційне засвідчення за допомогою урядової особи /по українському стат. 1922 р. - Народнього Нотаря, а за його відсутністю - Народнього Судді/ фактів, які мають істотне значіння для заховання за векслем його векслевої сили або, йнакше кажучи, права примінення векслевого статуту.

Теорія векслевого права раніше рішучо обстоювала інститут протесту, а векслеві статуту знали декілька способів протесту /в Чехії по статуту, який діє з 1850 року намічується ще й досі шість його головних видів, а крім того такі, як протест на стіну - *protest na stěnu* - коли опротестованого не застали в дома протест наліплюють на стіну будинку, де він живе і инше подібне/.

В нинішних законодавствах звичайно заховуються протести у двох випадках:

1/ протест із-за неакцептування вексля /*protest pro nepřijetí, Protest mangels Annahme*/, яким констатується факт, що тратта була пред'явлена трассатові, але ним не була акцептована;

2/ протест із-за незаплати /*protest pro nezaplaceni, Protest mangels Zahlung, le protêt faute de paiement*/.

Тільки ці два випадки знає український статут 1922 р.; у Франції лише один із-за незаплати. Німецький статут 1908 р. зберіг протест як правовий інститут, зробив його дешевшим і простішим, замінивши акт протеста заміткою на векслі та притягнувши до виконання протесту поштові контори. В Англії закон взагалі не визнає необхідности протесту для внутрішніх векслів і вимагає його лише для векслів заграничних, при чому протест замієно там заміткою на векслі, зробленою урядовою особою.

Український статут 1922 р. й додана до нього "інструкція про порядок протесту векслів" встановляють такі правила для опротестування векслів:

Вексель в разі неплатіжу має бути пред'явлений Народному нотареві /де нема нотаря - Народному судді/ в місці платіжу на слідуєчий день після речінця, в якій векследавець /акцептант/ обов'язався заплатити по векслю не пізніше 3-х годин дня. У всіх тих випадках, коли сказане місце заплати по векслю, вексель належить опротестовувати в місці виставлення вексля.

Нотар /суддя/ обов'язаний провірити:

- 1/ чи це дійсно вексель, себ-то чи має вимагані реквізити;
- 2/ чи оплачений він належним гербовим збором;
- 3/ чи особа, яка пред'являє вексель для платіжу, є правовим векселедержавцем /провірка ряду індоссаментів формально/.

Як що на ці питання дана позитивна відповідь, нотар /суддя/ звертається в той-же день особисто або листовно по простому векслю - до векследавця, по тратті - до акцептанта, з вимогою виплати вексля, та по обем до всіх індоссантів, проживаючих в даному місці. Як що вимога платіжу не буде передана цим особам, то це не припиняє протесту.

Як що вексель до 3 годин наступного дня не буде оплачений, то нотар /суддя/ негайно робить замітку на векслі про те, що вексель опротестований із-за незаплати і робить за-

пис про протест у векселевому реєстрі /книзі/. На векслі робиться також замітка про всі витрачені в зв'язку з протестом суми.

Замітка на векслі про протест має такий зміст: "цей вексель протестований у Н-ського /місто/ Народнього Нотара..... із-за неплатіжки /або неприняття/ проти Н. Н. від імени Х. У..... /дата/ : гербового карб.; нотаріального карб., місцевого карб., за повістки карб. /печатка/ Народній Нотар /підпис/.

В реєстр протестованих векслів /в книгу/ вписуються такі дані: 1/ номер по порядку, 2/ рік, місяць, день закладення протесту, 3/ прізвище й ім'я пред'явника векселя до протесту і його адрес, 4/ короткий зміст векселя і його протесту зі зазначенням: а/ роду векселя - простий чи переказний, б/ місця і часу виставлення його, в/ векселедержавця, г/ векследавця, індосантів, трасатта, першого набувця векселя, д/ векслевої суми, е/ місця і терміну платіжки, ж/ роду протесту /в неплатіжці чи непринятті/, з/ осіб, в імени яких і проти яких зроблений протест, 5/ поквітування в одержанні опротестованого векселя, яку має дати пред'явник векселя до протесту чи особа, яка оплатила вексель.

Згідно діючому зараз на Україні векселевому статуту через протест зберігаються такі права:

1/ право векселедержавця на зворотне домагання /регресу/ до індосантів, які стоять перед ним;

2/ при несплатності /банкруцтві/ боржника протестований вексель стоїть в числі боргів першої категорії /себ-то для задоволення в першу чергу/, неопротестований вексель переноситься в дальшу чергу;

3/ векселедержець протестованого векселя має право вимагати обов'язкового забезпечення свого позву з майна відповідальної по векселі особи;

4/ по протестованому векселю векселедержець може домагатися як від векследавця, так і від індосантів, заплатити йому 6 % з векс-

левої суми, а крім того пені 3 % річних, рахуючи з речинця належної оплати векселя аж до дня фактичної оплати боргу /по дорев. рос. статуту пеня була лише 1/4 % суми векселя/.

5/ Повернення всіх витрат на протест і судових.

Не дивлячись на упущення протесту, векслева відповідальність зберігається: а/ в простім векслі з боку векследавця, б/ в переказнім векслі з боку акцептанта, як що вексель був акцептований, а з боку трассата, як що в акцепті векселя було протестовано.

Протест векселя проти неакцептування повинен бути доконаний на протязі терміну, встановленого для пред'явлення векселя для акцепту. Як що вексель пред'являється в останній день цього терміну, то протест можна ще зробити на слідуєчий день.

Порядок протесту проти неакцептування такий як і проти неплатіжу.

XII. Векслевий регрес.

Право зворотнього домагання до всіх учасників векслевого зобов'язання перед кредитором по векслю становить особливу прикмету векслевого права, яка згодом переходить по часті й на інші схожі зобов'язання /чек, товарні документи на пред'явника та інші/. Векслевий кредитор має перед собою цілу низку боржників, при чому ця низка все збільшується в міру обігу векселя.

Право регреса прислуговує векслевому кредиторіві себ-то власникові векселя, який не одержав векслевої суми, до векследавця в простому векслі і до акцептанта в переказовому та до всіх індоссатів, які не звільнили себе від зобов'язання по векслю; 2/ індоссантові, який заплатив по векслю, до векследавця /простого в./ і акцептанта /переказн./ та до всіх індоссантів, 3/ платникові "за честь" - до того, за кого він заступився і до всіх тих, які зобов'язані по векслю.

У випадку незаплати належної суми рег-

редієнт /особа, якій прислуговує право регресу/ може відшукувати довжну йому суму потрібним способом:

1/ заложити позов через суд до векследавця при простім векслі і до акцептанта - при переказнім векслі;

2/ звернутися безпосередньо /помимо суду/ до одного з індосантів - отже надавати векселеві зворотне простування, що й називається векселевим регресом; коли йому добровільно не буде заплачено, він може звернутися до суду або продовжувати йти в порядку регреса.

3/ він може виставити трату на одного з відвічальних перед ним векселевих доджників /зворотній вексель, směnka návratní, ritrata, Rückwechsel/; на теренах б. Росії ця форма не була відомою, вона практикується в Зах. Європі.

Раніше право регресу можна було здійснювати лише у строгій послідовности зворотнього ходу. З цього залишився в німецькому законодавстві обовязок нотифікації - с.т. повідомлення про протест вексля на протязі двох днів кожним індосатом свого індосанта, починаючи тим індосатом, котрий опротестував вексель; як що таке повідомлення не буде зроблено, то винуватець тратить право на одержання відсотків і на поворот всіх тих витрат які зроблені на протести; але нотифікація обовязкова лише тоді, як індосант подав був свій адрес.

З часом регредієнтові дозволено було вибирати собі регресата, але з тим, що коли він із ряду вибрав когось з індосантів, пропускаючи інші, то всі ним пропущені звільнялися від відповідальности, а залишалися відповідальними всі індосанти, які стоять вище нього, себто індосували раніше. По деяким законодавствам регледієнт ще й зараз може звертатися зі своєю вимогою по своему вибору до любого індосанта але тільки такого, який індосував перед ним, не до тих, які стали індосантами даного вексля після нього. Нарешті в новіші часи законодавства переходять до повної свободи вибору регредієнтом регресата, незалежно від порядку

послідовності індосаментів, не звільняючи нікого від зобов'язання, при чому позов можна закладати або до кожного індосанта зокрема або до всіх разом.

Регредієнт при одержанні належної йому векслевої суми разом з витратами, зробленими на протести, та з належними по закону відсотками, передає вексель тому, від кого одержує всю ту суму, розписуючися в одержанні грошей; разом з векселем передається протест і евен-туально рахунок наведених сум /на протести й відсотки/.

ХІІІ. Векселеве за давнення.

Під векселевим за давненням розуміється позовне за давнення, себ-то втрату права звертатися до суду з позовом на підставі норм векслевого права після того, як минув встановлений законом час.

Діляння векслевого за давнення може виявлятися у двох напрямках:

1/ вексель може через за давнення втратити векслеву силу /напр. право регресу/, але залишається всеж таки зобов'язанням загально-цивільного права;

2/ вексель може втратити через за давнення всяку правну силу, себ-то перестати бути взагалі правовим зобов'язанням.

В разі втрати векслевої сили і переходу у звичайне зобов'язання по загально-цивільному праву, /про що була мова раніше/ вексель такий підлягає нормам загально-цивільного права про за давнення.

Характерні риси векслевої за давненості виявляються у за давненні другої категорії, себ-то, коли вексель тратить всяку силу і тільки ця за давненість можна спеціально рахувати за давненістю векслевою. В порівнянні зі загально-цивільною за давненістю вона виявляє такі особливості:

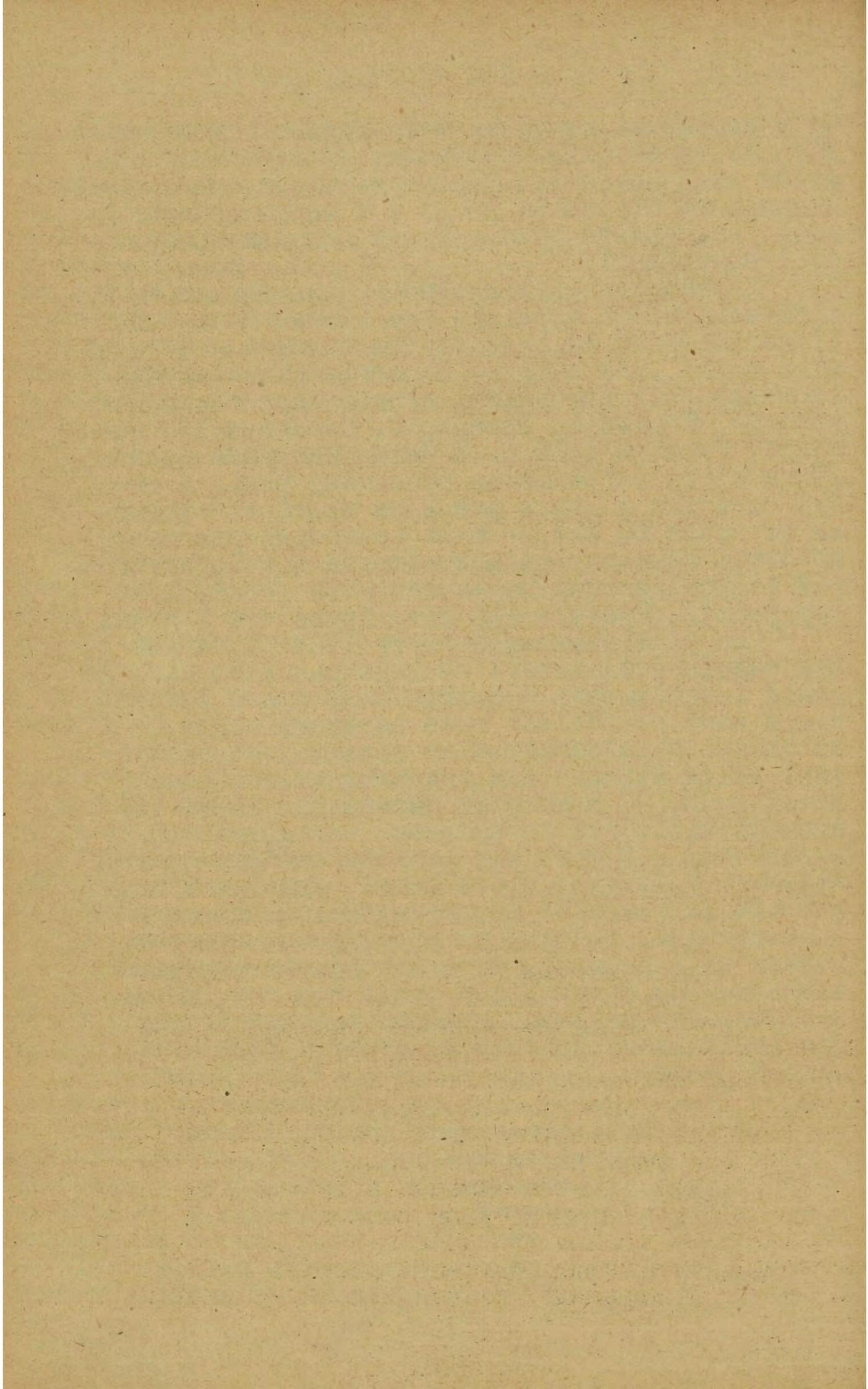
1/ векселеве за давнення відзначається короткими термінами і цю скороченість їх зустрічає-

мо у векслевих статутах всіх держав /крім Англії, де до векслів прикладається загальна шістьлітня задавненість/; одначе таку скорочену задавненість стрічаємо йноді і в інших догодах, напр. по справам товариств, в догодах транспорту і асекурації;

2/ векселеве задавнення відзначається ще різноманітністю термінів для різних груп осіб відповідальних по векслю: для одних з них терміни довші, для інших - коротші. Різні терміни задавнення переведені в законодавствах: Німеччини, Угорщини, Швейцарії, Скандинавії, б. Росії, України 1922 р. В Чехах наступає задавнення проти регредієнта по одному році, в інших випадках по двох роках, а право ексекутивне аж після 30 літ. - Інші законодавства встановлюють однакову задавненість для всіх категорій відповідальних по векслю осіб /Франція, Португалія, Румунія - 5 літ, Іспанія - 3 роки.

По українському статуту 1922 р. найменший термін встановлено на задавнення позвів поміж індоссантами при виконанні права регресу, а саме регредієнт може закласти позов до одного з індоссантів не пізніше, як на протязі шести місяців від дня виплати ним векселевої суми, - а до всіх індосантів із-за їх значної кількості встановлено загальний термін задавнення - 3 роки від речінця заплати призначеного у векслі; після цього закладання позвів між індосантами не дозволяється. Позви по протестованих векслях до векследавця простого вексля та акцептанта переказного дозволяється закладати на протязі 3-х років від дня, коли наступив був речинець виплати векселевої суми /по російському векселевому статуту 1902 р. - було 5 років/.

*

Д О Д А Т О К .

Після напечатання цього конспекту одержала Бібліотека Академії "Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України 1924 р.", в якому находимо постанови з області торговельного права, а саме: в числі 15 "Про торгівлю", Ч. 39 "Про фірму" і там-же "Про торговельний реєстр", Ч. 40 "Про зміну редакції арт. 12 Положення про векслі" і там-же "Про роздрібну купівлю-продаж з розсрочкою виплати".

Це зараз дає можливість скласти цей додаток до конспекту на основі одержаного матеріялу і таким чином хоч частинно поповнити викликану труднощами одержання матеріялу з України скупість даних в конспекті про правні норми регулюючі торговельне життя на радянській Україні.

*

*

*

До сторінки 18 - 24.

Право торгувати на території УСРР всіляким крамом, який продавати-купувати не забороняють чинні закони, мають всі громадяни УСРР і інших Союзних Радянських Республік на підставах зазначених у цивільному кодексі УСРР, за винятком тих осіб, які встановленим у законі порядком, обмежені в своїй правоздатности /арт. 1. Інструкції про торгівлю постанови РНК від 27. VI. 1924 р./.

Торгівля неповнолітніх регулюється спеціальними правилами, видаваними Наркомвнуторговлі у згоді з Ц. К. Допдіт, Н.К. Освіти, Н. К. Праці, Н. К. Фінансів і Н. В. Внутрсправ /примітка 3 арт. 1 /.

Чужоземним фірмам дозволяється провадити торговельні операції на території УСРР тільки з попереднього дозволу уповномочених на це

органів встановленим порядком /прим. 2 арт. 1/.
Юридичним особам, що утворилися на території інших Союзних Радянських Республік, дозволяється провадити торговельні операції з дня їхньої реєстрації встановленим порядком. / приміт. 2 до арт. 1 /. З цієї постанови слідує, що фірми, утворені в С.С.Р.Р. поза межами У.С.Р.Р. мають для ведення торгівлі на Україні зареєструватися на Україні, бо для виникнення їх, як юридичних осіб була необхідна реєстрація їх в місці виникнення. Особи що бажають торгувати, повинні виплачувати всі державні й місцеві податки й збори. Перед розпочаттям торгівлі повинні взяти промислові патенти на торгівлю, які обкладаються промисловим податком /арт. 2./

Для ведення торгівлі непотрібний дозвіл /арт. 27/ за винятком випадків:

1/ для ведення торгівлі медикаментами /арт.4/
2/ для торгівлі всілякими друкарськими машинами /арт. 5./.

3/ кооперативнам і приватним особам для відкриття підприємства по продажу друкованих творів /арт.6./

4/ для торгівлі зброєю січною і вогнепальною /арт. 7./

5/ для торгівлі виноградним вином, пивом і спиртовими напоями /арт. 8./ та денатурованим спиртом /арт. 11./

У всіх тих випадках, коли необхідний на торгівлю спеціальний дозвіл, заінтересовані особи мають подати до адміністраційного відділу виконавчого комітету прохання зі зазначенням: подавця /імя, по батькові й прізвища/, адресу, соціальний стан, праці перед революцією і перед ментом подачі заяви та додати:

а/ документи що засвідчувалиби особовість;
б/ дві фотографічні картки, в/ підписку про сумлінне виконання всіх установлених правил про торгівлю, г/ підписку про судовність чи несудовність і д/ підписку, що подавець прохання не служив в поліційних жандармських і охоронних органах колишньої влади. Юридичні особи замість цих додатків /під а - д / мають подати копію договору або статуту і до-

відку про їхню реєстрацію /арт. 17/.

Адміністраційний відділ повинен полагоди-ти прохання до двох тижнів.

У районах пристанів і вокзалів торгувати можна тільки у критих помешканнях /арт. 21/.

Забороняється:

1/ Видавати вино, пиво й спиртові напої чар-ково неповнолітнім і особам нетверезим /арт. 11/.

2/ Продавати вино, пиво й спиртові напитки на заїздних дворах, готелях, мебльованих кім-натах і інтернатах, як що при них нема ресто-рації /арт. 12/.

3/ Торгувати золотом, сріблом та платиною й металами платинової групи, коштовним камін-ням й валютою у районні п'ятнацяти верстової покордонної смуги /арт. 15./

4/ Торгувати на розвоз і рознос у покордон-ній митній смузі /арт. 16./

5/ Торгувати в дні пролетарських свят за ви-нятком торгівлі на базарах і поза базарами хар-човими продуктами при умові дозволу місцевих виконкомів і звільнення від праці службовців і робітників /арт. 23/.

6/ Фальсифікованими та зіпсованими харчови-ми продуктами, як це слідує з артикулів 36, 37, 38.

Крім цього-ж ця інструкція наказує чис-тоту в помешканнях та відповідні санітарні у-мови як переховування продуктів так і праці робітників /арт. 25 - 30, 34, 41/.

-----o-----

До сторінки 24 - 27.

Торговельні підприємства на території УС РР реєструються або в Народньому Комісаріялі Внутрішньої Торговлі або в його місцевих орга-нах.

Нарком Внутрішньої Торговлі реєструє:

1/ Державні Торговельні та промислові підпри-ємства переведені на господарський розрахунок в тому числі трести й комбінати підпорядковані

Вищій Раді Народнього Господарства і іншим народнім комісаріятам УСРР та їх місцевим органам та об'єднання цих підприємств, синдикати і т. и.:

2/ кооперативні організації республіканського /цеб-то загально-державного/ значіння, які займаються торговельною діяльністю, і то незалежно від реєстрації їх статутів і в доповнення до неї;

3/ акційні товариства, в тому числі мішані акційні товариства;

4/ товариства з обмеженою відповідальністю;

5/ чужоземні фірми, допущені до переведення операцій на території УСРР;

6/ філії, контори і представництва загальносоюзних і республіканських - неукраїнських підприємств, що провадять торговельні операції на території УСРР.

В місцевих органах Нар. Ком. Внутр. Торговлі належить реєструвати:

1/ кооперативні організації, крім зазначених вище під 2 і при тій же умові;

2/ товариства повні і командітні /на вірі/;

3/ поодинокі особи, що утримують торговельні підприємства.

Не обов'язані реєструватися:

а/ державні підприємства не переведені на господарський розрахунок;

б/ торговельні підприємства необов'язані вести торговельні книги;

в/ кооперативні організації звільнені від промислового податку.

Для реєстрації окремі види торговельних організацій повинні подавати визначені у законі відомості, які зазначені були раніше. Новинкою являється, як бачимо, необхідність реєстрацій для філій контор і представництв загально-союзних і республіканських - неукраїнських торговельних підприємств. Вони мають подати до реєстру такі відомості:

1/ назва фірми підприємства і місце перебування його правління або іншого органу керування;

2/ час затвердження статуту або положення

або укладення товариського договору, і офіційний орган друку та час оголошення як що воно зроблено;

3/ предмет діяльності філії, контори й представництва;

4/ місце знаходження в УСРР окремих закладів, філіяльних відділів і контор.

Про всякі зміни відомостей занесених у торговельний реєстр, купець, товариство чи установа зареєстрована повинна повідомити реєструючу установу.

Зареєструватися належить на протязі двох тижнів з часу відкриття діяльності підприємств або дальших змін /арт. 15./ а арт. 21 каже, що в речинці, встановлювані Нар. Ком. Внутр. Торговлі у згоді з В.Р.Н.Г.

В разі відмовлення від реєстрації місцевою установою прислуговує даній фізичній чи юридичній особі право апеляції до Нар. Ком. Внутрішньої Торговлі а в разі відмови реєстрації у Н.К. Вн. Торг. до Української Економічної Ради. Речинець апеляції - 2 тижні.

Реєструючі установи повинні видавати посвідчення про реєстрування, довідки і т. п.

Осіб відповідальних за неподання відомостей належних внесенню в торговельний реєстр карається згідно з арт. 226 кримінального кодексу.

-----o-----

До сторінки 30 - 32.

Фірма торговельного підприємства повинна містити в собі:

1/ як підприємство належить одноособовому володільцеві, то - прізвище власника і повністю або в ініціалах його імя й по батькові;

2/ як підприємство належить звичайному товариству - прізвища, імя й по батькові /повністю або в ініціалах/ товаришів та слова "звичайне товариство";

3/ фірма повного товариства - прізвища де-

кількох або принаймні одного товариша, їх імена й по батькові /як вище/ і слова: "повне товариство".

4/ Фірма командітного товариства /на вірі/ призвища всіх, декількох або принаймні одного з необмежено відповідальних товаришів, імя й по батькові /як вище/ і слова "товариство на вірі". Призвища вкладачів не включаються у фірму хиба що ці призвища містилися у фірмі яку набуло товариство.

5/ Фірма акційного товариства має відповідати меті підприємства і містити слова: "Акційне Товариство" /пайове товариство/.

6/ Фірма товариства з обмеженою відповідальністю має в собі містити вказівку на мету товариства і слова "Товариство з обмеженою відповідальністю" і не може містити призвища будького з членів товариства.

7/ Фірма державних підприємств має в собі містити вказівку на правову природу підприємства /трест, синдикат то-що/, вказівку на мету його і на той державний орган, що в його безпосередньому відані воно знаходиться.

Крім зазначених вище ознак фірма може містити й інші. Забороняється користуватися фірмами, що належали володільцям націоналізованих підприємств, без огляду на те, кому ці підприємства зараз належать. Фірма не може містити в собі ознак характеру, що суперечить державному ладові й чинним законам, та невідповідних дійсності або таких ознак, які можуть увести в оману.

Право на фірму виникає з менту її реєстрації в торговельному реєстрі і полягає у праві виключного користування володільцем підприємства своєю фірмою, провадячи своє торговельне підприємство. Право це не можна вивлацати окремо від підприємства. В разі переходу фірми разом з підприємством, до фірми належить додати вказівку на наступний звязок нового володільця з колишнім та призвище нового володільця.

Не допускається для однородних підприємств запис у відповідну частину торговель-

ного реєстру фірм, тотожних або схожих з уже зареєстрованими. Збіг призвищ володільців, при різних ініціалах, іменах і по батькові не вважається за тотожність або схожість, що може викликати змішання фірм. В разі збігу імені по батькові й призвища особа що набула право на фірму пізніше, може зберігти це право при умові долучення до фірми відмінної відзнаки.

Особи, що мають фірму зареєстровану в установленому порядку, можуть вимагати судовим порядком, щоби інші особи припинили користування фірмою тотожною або о стільки схожою, що може викликати змішання підприємств. Як що користування фірмою здійснюється з порушенням закону, порушує інтереси держави і торговельно-промислового обігу, то право пред'явлення позову про припинення незаконного користування фірмою належить безпосередньо потерпілим, прокуратурі, Народ. Комісаріятові Внутрішньої Торговлі, Вищій Раді Народнього Господарства, та іншим заінтересованим відомствам і їх місцевим органам.

-----o-----

До сторінки 122.

/Купівля-продаж на сплату/.

Нового порівнюючи з декретом 10. X. 1923 р. дає небагато, а саме:

Вивласнення та застав річей куплених у державному підприємстві завше не дійсні, а річей куплених у інших продавців тільки тоді, як той, хто купив чи прийняв у застав дану річ зробив це в добрій вірі. Як що кредитори покупця для задоволення своїх претензій притягають майно куплене в розсрочку, то покупець повинен про це повідомити продавця до трьох днів, рахуючи з дня, коли йому стало відомо або мало бути відомо, про намір своїх кредиторів.

Покупця може виставити векслі на суму й речінці, відпсеїдні сумам й речінцям зазначе-

ним в догоді; пороблені виплати по цим векслям рахуються виплатами по догоді; але право одержати від покупця вексель по купівлі-продажу в розсрочку мають тільки державні підприємства.

Продавець має право переважного задоволення зі своїх претензій по догоді з цінности проданим ним в розсрочку майна перед іншими кредиторами покупця.

-----o-----

До сторінки 245.

/Протест векся/.

Для опротестування векслю, згідно з постановою З. Х. 1924 р., вексlechter державець мусить подати вексель в нотаріальну контору в місці векселевої виплати на другій день після речінця, коли вексlechter державець зобов'язався виплатити по векслю. Протягом двох днів після наступлення речінця вексlechter нотар подає особисто або в писаній формі вимогу про виплату зобов'язаним по векслю особам, і як що до 3-ої години дня наступного після пред'явлення векся не надійде виплата по векслю, то нотаріальна контора того самого дня опротестовує вексель, записуючи про протест у спеціальному реєстрі і зазначаючи про це на самому векслі.- Як що в місці виплати по векслю нема нотаріальної контори то можна подати вексель для опротестування в найблищу нотаріальну контору протягом 4-х днів з дня настання речінця виплати по векслю.

В цьому випадку нотар подає вимогу про виплату зобов'язаним по векслю особам не пізніше як на другій день після передачі векся в нотаріальну контору для вчинення протесту. Як що потім, протягом трьох днів після подачі векся до протесту виплата по векслю не надійде, то нотаріальна контора опротестовує вексель, як це зазначено вище.

-----ooOoo-----

ГОЛОВНІЩІ ПОМИЛКИ.

Стор.	Рядки.		Надруковано.	Має бути.
	згори	знизу		
1.	-	3	/невиразно/	зв'язані
2.	-	19	окремий торговельний кодекс йшом	окремі торговельні кодекси йшов
3.	18	-	йшом	йшов
5.	-	7	підчиняє	підпорядковує
5.	-	4	/невиразно/	меркантилізму
5.	-	3	-"-	торговельних
5.	-	2	-"-	владою
5.	-	1	-"-	перший постій-
6.	19	-	спроба	спроби
8.	1	-	права - завдяки відсталості	права і завдяки відсталості торгівлі
9.	-	20	торговельне право	торговельне звичаєве право
9.	-	12	російський	російські
13.	12	-	Але виникає	Виникає
13.	-	20	в Росії	в радян. Росії
13.	-	19	Раніше підкреслювали	Треба підкреслити
13.	-	2	карається в'язницею	карається легше як у торговельних, нпр. у Франції в цивільних справах - в'язницею,
14.	-	13	примінію-	примінію-
15.	-	2	пропуск	in matricula
16.	-	6	Характер ?	характер, себто органи держави, місцевої самоуправи та інші коли вони провадять торгівлю ?
18.	14	-	та обмеження	та обмеження, але ще більше полекші.

Стор.	Рядки		Надруковано	Має бути
	згори	знизу		
18.	-	7	заоланці	засланці
19.	-	19	урядовці не мали	урядовці вищих рангів не мали
21.	16	-	предстваників	представників
23.	3	-	/невиразно/	Він підлягав
23.	14	-	-"-	в разі
23.	15	-	-"-	підпадав
23.	17	-	-"-	купця
23.	18	-	жодаткові	податкові
24.	8	-	купцями, який би малий платили	купцями, хоч як малий платили би
24.	13	-	прокуратури	прокури
25.	16	-	/невиразно/	для жінки
26.	3	-	-"-	de la propriété
26.	-	12	законодастром теп	законодавством теж
27.	10	-	обеднання обов'язані	обеднання - трести та синдикати - обов'язані.
27.	25	-	терміни	зміни
30.	3	-	вого	воно
31.	1	-	-коно муситя	-ково мусить
31.	1	-	"і компанія"	"і компанія", нпр. "Сухобрюс Мельник і Ко."
31.	3	-	нпр. "Сухобрюс	напр. "Бр. Суходольські"
31.	18	-	замісци	замісць
31.	20	-	фантастичними	прибраними
31.	-	2	/невиразно/	в порядку
32.	-	2	обов'язує	обов'язувало
33.	2	-	роздріб ще	роздріб крім цих ще
33.	22	-	/невиразно/	або
34.	10	-	ноавах	позвах
36.	11	-	про права	про їх права
36.	-	3	очевидною	очевидного
36.	-	2	-ною	-ного
37.	21	-	які торговельні	які саме торговельні

Стор.	Рядок		Надруковано	Має бути
	з гори.	з низу		
37.	-	-	також при	також вида- ти свідоцтво про його служ- бу у нього при
38.	5	-	з упливу	з впливом
40.	14	-	courtier	courtier
41.	21	-	контрагента	контрагента
41.	-	11	діяльність	діяльністю
41.	-	6	при його	при їх
42.	-	1	контрагента	контрагента,- того, від я- кого одержав доручення
43.	-	4	європейське	європейські
43.	-	3	-во вважає	-ва вважають
45.	16	-	як субектами	за субекти
46.	8	-	Управа	Мійська упра- ва
46	-	17	форма	фірма
47.	2	-	своємо	своєму
47.	6	-	складовий	складковий
50.	6	-	раніще,	раніще,-до його вступу в т-во
54.	-	8	вимогою	шляхом вимоги
55.	10	-	вкладу	вкладу, себ-то обмежено.
60.	13	-	Ограниченой ответственнстю	ограниченноій ответствен- ностью
61.	-	18	сполучення/, коли	сполучення/ підприємств в тих випадках, коли
66.	23	-	товариство	товариства
69.	23	-	приміщення	приміщення
71.	16	-	оголошення	оголошенням
72.	17	-	відчиті	відчиту
73.	8	-	підписці, по	підписці та по
76.	22	-	права	право

Стор.	Рядки.		Надруковано	Має бути
	згори.	знизу		
83.	9	-	/невиразно/	поліційна
83.	8	-	/пропуск/	підприємство
86.	14	-	надівши	надавши
87.	8	-	В.С.Н.Г.	В.С.Н.Х.
87.	10	-	нарешті якого	нарешті в скла- ді якого
87.	11	-	підпорядковано-	підпорядковано-
			ю	го
88.	7	-	спосіб	способів
88.	8	-	і таких	і проект таких
88.	12	-	до 1/2	до осягнення 1/2
89.	9	-	трести/ є авто-	трести/, авто-
			номні	номні
90.	8	-	сповп	стовп
93.	17	-	літератури	літературних
95.	3	-	вживача заборо-	Вживача чужого
			ну	знаку заборону
95.	-	15	того всього	те все
96.	заголовок		Гроші та	Гроші як
97.	8	-	товарів	документів
99.	7	-	допускаються	допускають
100.	-	21	вкрадена Б.	вкрав Б.
100.	-	9	належав.	належав, себ-то позвати Б за крадіж з вимого- ю винагороди.
104.	-	3	не	на
106.	17	-	недійсности	недійсність
106.	-	16	вимагає	вимагало
108.	21	-	телеграму	телеграфу
113.	-	23	/пропуск букв/	vis major
115.	7	-	намається	намагається
118.	2	-	majori	majoris
119.	1-2	-	або що	як що
121.	19	-	кауція	кауцією
122.	1	-	теж	жеж
122.	15	-	прирівнявся	примінявся
122.	-	1	одночасової	одноразової
125.	-	7	то іншим шляхом	то шляхом
125.	-	1	находиться	находитися
126.	1	-	передати цій	передати його цій
127.	-	6	припинення до-	припинення існу- вання угоди
			годи	

Сторн.	Рядки		Надруковано	Має бути.
	згори.	знизу		
128.	-	4	комітента	комітента
133.	-	10	оплачено	оплатив
133.	-	8	але	а
134.	заголовок		Припинення догоди	Припинення існування догоди
135.	-	20	елеваротори	елеватори
143.	10	-	признана	принята
143.	-	8	виставле	виставлений
146.	-	20	власновти	власности
147.	21	-	надуває	набуває
147.	-	15	сполочують	сполучують
149.	8	-	станцій назначенні	станцій, назначені
149.	21	-	опаковки	упаковки
150.	22	-	згідно вказівками	згідно з вказівками
150.	-	10	перевозу наданою	перевозу вантажу наданого
151.	9	-	збудованих при	збудованих не при
151.	10.	-	колії;	колії, а в місті /міські зал.-дор. контори/;
151.	12	-	з контори	з міської контори
151.	14	-	Отже	Також
151.	15	-	в разу	в разі
151.	-	20	практикують-ся	трактуються
152.	3	-	ушкодже	ушкодження
153.	-	5	провізії	провізної
155.	10	-	попереду дуплікат	попереду від адресата дуплікат
158.	15	-	в якому	яке
159.	2	-	переводить	переводиться
159.	17	-	реф-акцій	ре-факцій
159.	18	-	частини морських фрактів	частини фрактів
160.	-	7	по волі	поволі
162.	8	-	не ма	нема

Стор.	Рядки		Надруковано	Має бути
	згори	знизу		
162.	13	-	період, або	період після ви- плати відшкоду- вання, або
162.	22	-	з'явилася	з'явиться
165.	4	-	Асекурантом	Асекуратом
166.	3	-	в асекрацій- ній догоді	в догоді особо- вої асекрації
167.	4	-	/невиразно/ ще	даних не
167.	-	8	підприємства	підприємства
167.	-	3	виписує	пізніше виписує
168.	6	-	в догові	в догоді
168.	8	-	асекурат	асекурант
168.	20	-	також пре- мія	також асекра- ційна премія
169.	21	-	про	при
169.	-	5	причиною	причиною
170.	15	-	визнаються	визнаються дійсни- ми лише
172.	23	-	х:8000=9000	х:8000=9000:12000
173.	-	9/10	зміслові	умислові
174.	-	14	цісця	місця
174.	-	1	повного	певного
175.	20	-	залежності цих	залежності від цих
175.	21	-	збільшуючи	збільшувачих
175.	-	5	премії 3% за	премії та 3% від боргу за
175.	-	4	і що	і про те, що
176.	18	-	дійсно при- чинена...	дійсно пригодною причинена шкода на
179.	6	-	то одержить	то вона одержить
179.	-	3	кожному	кожному тому
180.	-	15	часті	часи
181.	21	-	в рік зап- лачено	в рік, - заплаче- но
181.	-	21	разі маємо	разі /коли повер- нено резерв пре- мії/ маємо
182.	2	-	Асекурат	Асекурант
182.	2	-	виплати пре- мії	виплати йому премії

Сторн:	Рядки:		Надруковано	Має бути.
	Згори.	Знизу.		
184	-	7	Комісарів	Комісаром
185	-	7	/невизначно/	території, де пе-
185	-	6	-"-	асикураційної
186	-	4	то	та
187	16	-	1925	1923
189	8	-	яке	яке аж
191	8	-	дата	дати
200	7	-	bağemet	bağement
201	19	-	індоссамент	індоссантом
201	-	21	індоссамент	індоссантів
205	-	17	сказано Че-	сказано, у
210	-	21	хословащині	Чехословащині
211	11	-	ці незруч-	цим незруч-
212	14	-	ности	ностям
213	7	-	подібним	первісним
217	20	-	кредитових	кредитованих
220	6	-	весля	вексля
221	-	10	вказаній	вказаної
222	-	4	категорії	категорій
223	-	5	обмеженню	обмеження
227	-	21	неоплачений	отже неопла-
230	9	-	отже	чений
230	20	-	грошей; за-	грошей, заз-
235	-	21	значену	начену
236	6	-	чи якої	чи по якій
236	9	-	трассанта,	трассанта
236	10	-	на	про те, на
237	22	-	для нього	часом
239	-	23	індосамтом	індосантом
			індосата	індосанта
			індосат	індосант
			цей робить-	цей /індосса-
			ся	мент/ робиться
			індосамента	індосанта
			повної	певної

З М І С Т .

В с т у п

I.	Поняття торговельного права.....	1
II.	Історичний розвиток торговельного права.....	3
III.	Джерела торговельного права.....	9
IV.	Система торговельних договорів.....	11

Ч а с т и н а I.

С у б е к т и т о р г о в е л ь н и х
д о г о д .

A. Самостійні торговельні діячі.

I.	Купець. Правоздатність і дієздатність.....	15
II.	Права й обов'язки купця.....	22
III.	Реєстрація або іматрикуляція купців.....	24
IV.	Торговельне підприємство.....	27
V.	Фірма.....	30
VI.	Торговельні книги.....	32

B. Допомоговий персонал купця.

I.	Торговельні довірені.....	35
II.	Торговельні службовці.....	39
III.	Торговельні учні.....	39

B. Торговельні посередники.

I.	Торговельний маклер.....	40
II.	Торговельні агенти.....	42
III.	Комісіонери.....	43

Г. Торговельні товариства.

I.	Поняття і поділ.....	43
II.	Повні товариства /поняття повного товариства, виникнення товариства, взаємовідносини між товаришами, стосунки товариства на зовні, зміни в товаристві, припинення існування і ліквідація товариства/.....	45

III.	<u>Командітні товариства /на вірі/</u> . Поняття і поділ. Виникнення товариства. Взаємовідносини між членами товариства. Зовнішні стосунки. Зміни в товаристві. Припинення існування і ліквідація товариства. Тихе або неоголошене товариство.....	53
IV.	<u>Командітне товариство на акціях</u> . Поняття. Виникнення товариства. Організація товариства. Права і обов'язки членів товариства. Припинення існування і ліквідація товариства.....	57
V.	<u>Товариство з обмеженою поручкою</u> . Поняття. Виникнення товариства. Організація товариства. Припинення існування та ліквідація товариства. Чужоземні товариства.....	60
VI.	<u>Акційне товариство</u> . Поняття. Акції. Облігації. Виникнення товариства. Організація товариства. Права і обов'язки акціонера. Припинення існування і ліквідація товариства. Чужинецькі акційні товариства. Державні акційні товариства.....	66
VII.	<u>Трести</u>	84
VIII.	<u>Синдикати</u>	89

Частина II.

Торговельні угоди.

A. Об'єкти торговельних угод.

I.	Поняття.....	93
Г.	Крам.....	93
III.	Торговельний знак.....	94
IV.	Гроші як об'єкт угод.....	96
V.	Цінні папери.....	97
VI.	Право на промислові винаходи.....	101
VII.	Право на фабричні малюнки й моделі...	104

B. Торговельні угоди.

I.	Загальні уваги.....	105
II.	Угоди між відсутніми.....	107

Ш.	<u>Догода куплі продажу. Поняття. Обовязки сторін. Особливості в угодах купівлі продажу.....</u>	111
IV.	<u>Догода заставу. Поняття. Права і обовязки сторін. Припинення існування угоди.....</u>	123
У.	<u>Догода Комісії. Юридична природа угоди. Права і обовязки сторін. Припинення існування угоди.....</u>	128
УІ.	<u>Догода хоронення в товарових складах. Поняття. Права і обовязки сторін.....</u>	135
УП.	<u>Догода перевозу /транспорту/. Поняття. Права й обовязки учасників в угоді. Особливості окремих категорій перевозу..</u>	141
	<u>А. Догода перевозу по залізниці. Обовязки залізниці. Права залізниці....</u>	148
	<u>Б. Догода перевозу по внутрішніх водах.</u>	157
УШ.	<u>Догода асекурації. Поняття. Історія і поділ. Юридична природа угоди.....</u>	159
	<u>А. Маєткова асекурація. Загальні уваги. Обовязки сторін.....</u>	168
	<u>Б. Асекурація особова. Суть угоди.....</u>	176
	<u>Припинення угоди асекурації. Організація асекурації в УСРР.....</u>	

Частина III.

Чеки і векслі.

А.	<u>Чеки.</u>	
І.	<u>Поняття.....</u>	189
П.	<u>Правне положення учасників.....</u>	197
Ш.	<u>Поштовий чек.....</u>	203
Б.	<u>Вексель.</u>	
І.	<u>Історичний розвиток вексля.....</u>	210
П.	<u>Юридичне поняття вексля.....</u>	215
Ш.	<u>Векслева дієдатність.....</u>	219
IV.	<u>Виставлення простого вексля.....</u>	222
У.	<u>Виставлення переказного вексля.....</u>	227
УІ.	<u>Купецькі замітки у векслі.....</u>	229
УП.	<u>Індоссамент.....</u>	232
УШ.	<u>Акцепт.....</u>	237

IX.	Заплата по векслю.....	240
X.	Векслева заорука і посередництво.....	243
XI.	Протест вексля.....	245
XII.	Векслевий регрес.....	248
XIII.	Векслеve задавнення.....	250
	Додаток.....	253
	Помилки.....	I
	Зміст.....	УШ.

